

15/2010

Suomalaisten kansalaisosallistumisen tutkimuksen bibliografia

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Selvityksiä ja ohjeita
Utredningar och anvisningar

15/2010

Suomalaisten
kansalaisosallistumisen
tutkimuksen bibliografia
2000 - 2009

Edita Prima Oy, Helsinki 2010

1.1.2010

Julkaisun nimi Suomalaisten kansalaisosallistumisen tutkimuksen bibliografia 2000 - 2009

Tekijä Kimmo Elo

Oikeusministeriön julkaisu Selvityksiä ja ohjeita Sarjanumero 15/2010

OSKARI numero OM 9/021/2007

ISSN-L 1798-7059

ISSN (nid.) 1798-7059

ISBN (nid.) 978-952-466-819-4

ISSN (PDF) 1798-7067

ISBN (PDF) 978-952-466-820-0

Asia- ja avain- sanat Kansalaisosallistuminen, kansalaisyhteiskunta, tutkimus, bibliografia

Tiivistelmä Oikeusministeriön *Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan* (KANE) tutkimusjaosto päätti keväällä 2009 käynnistää selvityksen suomalaisten kansalaisosallistumiseen liittyvän tutkimuksen nykytilasta. Selvitystyölle asetettiin kaksi tavoitetta. Ensinnäkin, tavoitteena oli kartoittaa 2000-luvulla julkaistut tutkimukset liittyen suomalaisten kansalaisosallistumiseen. Toisena tavoitteena oli hankkia tietoa parhaillaan käynnissä olevasta tutkimustoiminnasta sekä tämän tutkimusalueen tulevaan kehitykseen liittyvistä tekijöistä.

Julkaisu koostuu kolmesta osasta. Ensimmäisessä osassa esitellään syksyllä 2009 toteutetun tutkimustilanteen kartoituskyselyn keskeiset tulokset. Toisen osan muodostavat kaksi asiantuntija-artikkelia liittyen kansalaisosallistumisen tutkimukseen ja verkko-osallistumisen tutkimukseen. Kolmannen osan muodostaa itse bibliografia, jossa on tiedot yli 1100, vuosina 2000-2009 julkaistusta kansalaisosallistumiseen liittyvästä tutkimuksesta.

1.1.2010

Publikationens titel En bibliografi över forskningen inom medborgardeltagandet i Finland 2000-2009

Författare Kimmo Elo

Justitieministeriets publikation Utredningar och anvisningar   **Serienummer** 15/2010

OSKARI nummer OM 9/021/2007

ISSN-L 1798-7059

ISSN (häft.) 1798-7059

ISSN (PDF) 1798-7067

ISBN (häft.) 978-952-466-819-4

ISBN (PDF) 978-952-466-820-0

Sak- och nyckelord Medborgardeltagandet, samhället, forskning, bibliografi

Referat Forskningssektionen vid justitieministeriets *Delegation för medborgarsamhällspolitik* (KANE) beslutade våren 2009 att inleda en studie gällande forskningen inom medborgardeltagandet i Finland. Studien hade två målsättningar; att kartlägga publikationer inom ämnet, gjorda under 2000-talet, samt att samla information om pågående forskning och framtida utveckling inom forskningsområdet.

Publikationen består av tre delar. Den första delen presenterar de viktigaste resultaten från en surveyundersökning gjord hösten 2009. Den andra delen består av två artiklar gällande forskning inom områdena medborgardeltagande och e-deltagande. Den tredje delen omfattar själva bibliografin som innehåller information om över 1100 under åren 2000-2009 publicerade undersökningar inom ämnet medborgardeltagande.

Sisällysluettelo

Kirjoittajat	3
I Artikkelit	5
1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa	6
1.1 Kyselytutkimus kansalaisosallistumisen tutkimuksesta Suomessa . . .	6
1.1.1 Ketkä vastasivat kyselyyn?	7
1.1.2 Tutkimustoiminnan nykytila ja rahoitus	8
1.1.3 Tutkimusyhteistyö ja tutkimustoiminnan tulevaisuus	9
1.1.4 Yhteenveto kyselyn tuloksista	11
1.2 Tämän teoksen artikkelit	13
1.3 Bibliografian taustatiedot	15
Lähteet	18
2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus	19
2.1 Johdanto	19
2.2 Kansalaisyhteiskunta	20
2.3 Yhteiskunnalliset liikkeet	22
2.4 Yhdistykset	25
2.5 Kolmas sektori	27
2.6 Tutkimuksen katvealueita ja uuden tutkimuksen tarpeita	29
Lähteet	33
3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä	39
3.1 Johdanto: poliittisen osallistumiskulttuurin muutoksen jäljillä	39
3.2 Osallisuus politiikassa - osallistaa ja osallistua	41
3.3 Poliittisen osallistumisen paikat muuttuvassa julkisuudessa	43

Sisällysluettelo

3.4	Kansalaisten voimistaminen: osallistava hallintokulttuuri ja aktionismi verkossa	46
3.5	Toiminnan mobilisoituminen refleksiivisessä politiikassa	50
3.6	Refleksiivisten toimijoiden omaehtoinen politiikka	51
3.7	Lopuksi	53
	Lähteet	55
II	Bibliografia	60

Kirjoittajat

Kimmo Elo, dosentti, VTT, työskentelee Turun yliopiston valtio-opin laitoksella erikoistutkijana ja johtajana ”Politiikkatietämys”-tutkimusryhmässä. Hänen tutkimuksensa liittyvät politiikkatietämykseen, nuorten poliittiseen sosialisointiin, nuorten politiikka-käsityksiin, Euroopan integraatioon, Saksan poliittiseen kehitykseen vuoden 1945 jälkeen sekä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen metodologiaan ja metodiikkaan. Hänen artikkeleitaan on julkaistu useissa kansainvälisissä ja kansallisissa tiedelehdissä ja kokoomateoksissa.

Tapio Häyhtiö, VTM, viimeistelee väitöskirjaansa Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella. Hänen tutkimuksensa liittyy poliittista kansalaistoimintaa jo vuosia analysoineen tutkimusryhmän toimintaan. Hän on valtakunnallisen Poliitiikan tutkimuksen tutkijakoulun (POLITU) koordinaattori sekä toiminut Suomen Akatemian rahoittamissa hankkeissa ”Muuttuva suomalainen kansalaisaktivismi”, ”Online Discussions as Political Action” sekä ”Political Participation and Modes of Democracy: Finland in a Comparative Perspective”. Hänen artikkeleitaan on julkaistu useissa kansainvälisissä ja kansallisissa aikakauslehdissä, kokoomateoksissa sekä konferenssijulkaisuissa. Hän on toimittanut teoksen (yhdessä Jarmo Rinteen kanssa) *Networking/Networking: Citizen Initiated Internet Politics*. Hänen tutkimusintresseihinsä kuuluvat erityisesti internet-tutkimus, kansalaislähtöinen poliittinen osallistuminen ja toiminta sekä demokratiateoriat.

Esa Konttinen, YTT, toimii professorina Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelmassa Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksessa. Hänen tutkimustoimintansa pääalueita ovat professioiksi kutsuttujen ammattikuntien tutkimus ja niin sanottujen uusien yhteiskunnallisten liikkeiden, erityisesti ympäristöliikkeiden tutkimus. Hän on julkaissut aihealueilta teoreettisia ja historiallisesti suuntautuneita tutkimuksia sekä ympäristökonflikteja koskevia tapaustutkimuksia. Konttisen nykyisiin kiinnostuksen kohteisiin lukeutuvat myös kansalaisyhteiskunnan ilmiöt laaja-alaisesti ja kansalaisyhteiskunnan teoria.

Sisällysluettelo

Jarmo Rinne, VTM, edustaa tamperelaista politiikan tutkimusta. Hän on toiminut Suomen Akatemian ”Muuttuva suomalainen kansalaisaktivismi”, ”Online Discussions as Political Action” sekä ”Political Participation and Modes of Democracy: Finland in a Comparative Perspective” rahoittamissa tutkimushankkeissa. Lisäksi hän on toiminut projektitutkijana Maanpuolustuskorkeakoulussa sekä Tulevaisuuden tutkimuksen keskuksessa sekä *Politiikka* -lehden toimitussihteerinä. Tutkimuksellinen mielenkiinto kohdentuu politiikan teoriaan, poliittisen toiminnan muuttumiseen, fenomenologiseen filosofiaan, aate- ja oppihistoriaan, kansalaistoimintaan, internet-politiikkaan sekä tutkimusmetodologiaan. Hän on julkaissut tieteellisiä artikkeleita sekä kotimaisilla että kansainvälisillä foorumeilla ja lisäksi (osana kolmehenkistä kirjoittajatiimiä) viisi lukion yhteiskuntaopin oppikirjaa.

Petri Ruuskanen, YTT, työskentelee Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella sosiologian yliassistenttina. Aiemmin hän on toiminut tutkijana ja tutkijatohtorina useissa Suomen Akatemian rahoittamissa tutkimushankkeissa. Vuosina 2005-2006 hän toimi projektipäällikkönä kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden opetusta ja tutkimusta edistävässä opetusministeriön kehittämishankkeessa. Ruuskanen tutkimuksintressit liittyvät erityisesti taloussosiologiaan ja kansalaisyhteiskunnan tutkimukseen. Hän on kirjoittanut ja toimittanut useita kotimaisia ja kansainvälisiä julkaisuja mm. sosiaalista pääomasta, luottamuksesta ja verkostotaloudesta.

Martti Siisiäinen, YTT, sosiologian professori, työskentelee parhaillaan kansalaistoiminnan ja kansalaisyhteiskunnan tutkimuksen professorina Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteen ja filosofian laitoksessa. Hän on johtanut useita kansalais-yhteiskunnan kysymyksiä käsitteleviä tutkimusprojekteja sekä työskennellyt useissa ko. aihepiiriin keskittyneissä kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimushankkeissa. Hänen keskeisimpiä tutkimusaiheitaan ja julkaisujen sisältöalueitaan ovat intressien, yhteiskunnallisten liikkeiden, yhdistysten ja poliittisten regimien suhteiden teoria sekä suomalaisen yhdistyslaitoksen, osallistumisen ja yhteiskunnallisten liikkeiden nykytilan ja kehityksen tarkastelu vertailevasta näkökulmasta. Hänen kiinnostuksen kohteitaan ovat myös systeemiteorian sovellutukset kansalaisyhteiskunnan tutkimukseen sekä Pierre Bourdieun sosiologinen ajattelu.

Osa I

Artikkelit

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

Kimmo Elo

Turun yliopisto

Oikeusministeriön Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan (KANE) tutkimusjaosto päätti keväällä 2009 käynnistää selvityksen suomalaisten kansalaisosallistumiseen liittyvän tutkimuksen nykytilasta. Selvitystyölle asetettiin kaksi tavoitetta. Ensimmäkin, tavoitteena oli kartoittaa 2000-luvulla julkaistut tutkimukset liittyen suomalaisten kansalaisosallistumiseen. Toisena tavoitteena oli hankkia tietoa parhaillaan käynnissä olevasta tutkimustoiminnasta sekä tämän tutkimusalueen tulevaan kehitykseen liittyvistä tekijöistä.

Tässä johdanto-luvussa käsitellään kolme asiaa. Aluksi tarkastellaan elokuussa 2009, osana nyt käsillä olevaa bibliografia-hanketta toteutetun Internet-pohjaisen kyselytutkimuksen tuloksia. Toisena teemana esitellään lyhyesti tässä artikkeli-osassa julkaistavat artikkelit. Lopuksi esitellään bibliografian koostamisen kriteerit ja toteutus.

1.1 Kyselytutkimus kansalaisosallistumisen tutkimuksesta Suomessa

Elokuussa 2009 toteutetun kyselyn tavoitteena oli kartoittaa kansalaisosallistumiseen liittyvän akateemisen tutkimuksen nykytilaa ja tulevaisuudennäkymiä. Kysely on suunnattu pääosin yhteiskuntatieteilijöille ja humanisteille ja tietoa siitä levitettiin kaikkien suomalaisten yliopistojen ko. tiedekuntien kautta. Laajasta tiedottamisesta huolimatta vastaajamäärä jäi varsin alhaiseksi. Kyselyyn vastasi yhteensä vain 19 tutkijaa eri puolilta Suomea, mistä syystä tulosten yleistettävyyteen on syytä suhtautua kriittisesti.

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

Vastaajajoukkoa ei tulekaan pitää edustavana otoksena suomalaisista kansalaisosallistumisen tutkijoista, vaan pikemminkin kyse on tästä joukosta saadusta ”näytteestä”.

Kyselyn vastaajajoukon edustavuuden arviointia vaikeuttaa myös se tosiseikka, että meillä ei ole käytössämme mitään tilastollista faktatietoa siitä paljonko tämän alueen - siis kansalaisosallistumisen - tutkijoita ylipäättään on Suomessa. Yhtenä estimaattina voidaan käyttää tietoa, jonka mukaan vuosina 2004-2007 käynnissä olleessa Suomen Akatemian rahoittamassa ”Sosiaalinen pääoma ja luottamusverkotot”-tutkimusohjelmassa oli 29 hanketta. Tutkimusohjelmaa pidettiin selityksenä ko. ajanjakson suurelle hankemäärälle kansalaistoiminnan tutkimukseen liittyen (Ruuskanen ym. 2006, 103). Koska tämän tyyppiset laajemmat tutkimusohjelmat sekä rakentuvat alan vakiintuneiden tutkijoiden varaan että tarjoavat mahdollisuuden esim. väitöskirjantekijöille tehdä tutkimustyötään, voidaan em. tietojen perusteella tehdä se oletus, että päätoimisesti kansalaisosallistumista tutkisi Suomessa n. 80-100 tutkijaa eli kyselyyn olisi vastannut 15-20 % aihepiirin tutkijoista.

Itse kysely koostui viidestä osiosta: 1) taustatiedot, 2) nykyinen tutkimustoiminta, 3) tutkimusrahoitus, 4) yhteistyö ja 5) tutkimustoiminnan tulevaisuus. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti kyselyn tuloksia kunkin osion osalta.

1.1.1 Ketkä vastasivat kyselyyn?

Kyselyn tulosten tarkastelu on luontevaa aloittaa vastaajajoukon taustatietojen tarkastelulla. Vastaajista 58 % oli miehiä eli sukupuolirakenteeltaan vastaajajoukko oli hie-man miesvaltaisempi kuin mitä on tilanne kokonaisuutena yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla. Tilastokeskuksen tietojen perusteella tämän tieteenalan tutkijoista naisten osuus on keskimäärin n. 51 %.

Ikärakenteen osalta vastaajajoukko painottuu selkeästi vanhempaan tutkijakuntaan. Yli 50-vuotiaiden osuus vastaajista on niinkin korkea kuin 42 %, kun alle 30-vuotiaita vastaajia on vain noin viidennes (21 %). Tätä ikärakennetta myötäilee myös vastaajien sijoittuminen akateemisen uran eri portaille ja etenkin urallaan jo pidemmälle edenneiden vastaajien suurehko osuus: vastaajista 47 % työskenteli vastaushetkellä vanhempaa tutkijana tai professorina. Positiivisena esille nostettavana seikkana voidaan kuitenkin todeta väitöskirjatyötä tekevien kohtuullisen suuri osuus (21 %). Tämän perusteella kansalaisosallistumisen tutkimus näyttäisi kiinnostavan myös vasta akateemista uraansa aloittelevia nuoria tutkijoita, mikä osaltaan luo edellytyksiä tutkimustoiminnan jatkumiselle.

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

Kyselyn vastausten perusteella kansalaisosallistumiseen liittyvää tutkimusta tehdään ympäri Suomea, joskin kyselyn pieni vastaajajoukko ei mahdollista sen arviointia, onko kyse tutkijakunnan sirpaloitumisesta. Varovaisesti arvioiden tulokset näyttäisivät tukevan sitä loogista olettamusta, että tutkijoiden määrä noudattelee heidän taustayhteisönsä kokoa. Suuremmissa yliopistoissa näyttäisi olevan useampia tämän alueen tutkijoita, pienissä yksiköissä vähän. Viitteitä on myös siitä, että kenttää dominoivat valtio-opin ja hallintotieteen tutkijat. Kyselyn vastaajista näitä kahta tieteenalaa edusti lähes kolme viidesosaa (58 %).

Nyt toteutetun kyselyn vastaajien taustatietojen tarkastelun perusteella tehdyt havainnot koskien kansalaisosallistumiseen liittyvän tutkimuksen jakautumisesta niin tutkimusyhteisöjen kuin tieteenalojenkin välillä näyttäisivät kokonaisuutena arvioiden tukevan vuonna 2006 tehtyä havaintoa, jonka mukaan kansalaistoimintaan liittyvä yliopistollinen tutkimus olisi varsin laajaa ja monimuotoista, mutta samalla siinä olisi nähtävissä selvä yhteiskuntatieteellinen painottuneisuus (Ruuskanen ym. 2006, 103). Etenkin jälkimmäistä havaintoa voidaan pitää varsin loogisena, ovathan kansalaisosallistumiseen liittyvät kysymykset yhteydessä juuri yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen perusproblematiikkaan. Positiivisena havaintona voidaan pitää kuitenkin myös sitä, että kansalaisosallistumiseen liittyvää tutkimustoimintaa on myös tämän ydinalueen ulkopuolella, mikä osaltaan kertoo tämän tematiikan olevan relevantti myös muilla aloilla.

1.1.2 Tutkimustoiminnan nykytila ja rahoitus

Kyselyyn vastanneiden tutkimustoiminta painottui ”Kansalaisyhdistys- ja järjestötoimintaan”, ”Kansalaisaktiivisuuden muotoihin ja keinoihin” sekä ”Instituutioiden ulkopuolella tapahtuvaan osallistumiseen” liittyviin aiheisiin. Kahden ensimmäisen aihepiirin osalta reilulla puolella vastaajista (56 %) oli käynnissä tutkimustoimintaa, kun taas kolmannen osalta tutkimustoimintaa oli käynnissä lähes 2/3 vastaajista (64 %)¹.

Tutkimustoiminnan rahoituksen osalta kyselyn tulokset tukevat jo pidempään havaittavissa ollutta ulkopuolisen rahoituksen merkityksen kasvua. Vastaajista 52 % ilmoitti

---

¹ Tutkimustoiminnan osa-alueista kysyttiin seuraavat: 1) Kansalaisyhdistys- ja järjestötoiminta, 2) Vaaliosallistuminen, 3) Puolue-toimintaan osallistuminen, 4) Instituutioiden ulkopuolella tapahtuva osallistuminen, 5) Internet-osallistuminen, 6) Kansalaisaktiivisuuden muodot ja keinot, ja 7) Yhteiskunnalliset liikkeet.

Vastausvaihtoehdot olivat: 1) Ei tutkimustoimintaa, 2) Väitöskirjatyö, 3) Oma tutkimushanke, 4) Projektitutkimus ja 5) Hankkeen vastuullinen johtaja.

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

saaneensa vastaushetkellä käynnissä olevien tutkimushankkeiden rahoittamiseen ulkopuolista rahoitusta. Vastaajien antamat tiedot koskien heidän *rahoitushakemuksiaan* osoittivat, että Suomen Akatemia, eri ministeriöt ja yksityiset säätiöt muodostavat keskeiset rahoituslähteet. Ulkopuolisen rahoituksen merkityksen kasvusta kertoo osaltaan myös se, että noin puolet vastaajista ilmoitti hakeneensa ulkopuolista tutkimusrahoitusta viimeisen viiden (5) vuoden aikana. Kokonaisuutena tutkimusrahoitukseen liittyvät vastaukset kuvastavat osaltaan sitä, jo pidempään jatkunutta kehitystä, jossa ulkopuolisen rahoituksen merkitys on noussut huomattavasti. Käänteisesti tarkasteltuna tämä tulos tarkoittaa, että kiinteästi suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen kehitykseen liittyvän tutkimuksen rahoituspohja ei ole kovinkaan vakaa. Tulevaisuudessa kansalaisosallistumisen tutkimuksen rahoitustilanne voi, etenkin jos kilpailu tutkimusrahoituksesta kiristyy ja/tai rahoituksen painopiste siirtyy vielä nykyistäkin vahvemmin soveltavan tutkimuksen suuntaan, kaventua entisestään. Tällaisella kehityksellä tulisi väistämättä olemaan vaikutusta niin tutkimustoiminnan laajuuteen kuin suuntautumiseenkin.

1.1.3 Tutkimusyhteistyö ja tutkimustoiminnan tulevaisuus

Tutkimusyhteistyön osalta vastaajilla on ollut viimeisen viiden (5) vuoden aikana hyvin monipuolista yhteistyötä, joka ei ole rajoittunut pelkästään akateemisen yhteisön sisällä tapahtuvaan yhteistyöhön². Erityisen merkittäväksi tahoksi akateemisen yhteisön ulkopuolella näyttäytyvät julkisen sektorin toimijat, etenkin eri ministeriöt ja kuntasektori.

Kiinnostava havainto on, että vastausten perusteella lähes kaikkien yhteistyötahojen kanssa yhteistyötä on useamalla kuin yhdellä osa-alueella, joskin asiantuntijatehtävät näyttävät muodostavan puhtaan tutkimusyhteistyön rinnalla toisen keskeisen yhteistyön osa-alueen. Samalla vastaukset osoittavat akateemisen ja ei-akateemisen yhteistyön eroavan toisistaan jonkin verran, kun tarkastellaan yhteistyön muotoja: Akateemisen yhteisön sisällä tapahtuvaa yhteistyötä dominoivat tutkimustehtävien ohella rahoitushakemukset ja yhteisjulkaisut, kun taas yhteistyössä yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa vastauksissa korostuivat pikemminkin soveltavat tehtävät, erityisesti seminaarit

²Yhteistyömuotoja selvitettiin seuraavien tahojen osalta: 1) Oman tutkimuslaitoksen toinen yksikkö, 2) Toinen tutkimuslaitos, 3) Ulkomainen tutkimuslaitos, 4) Toinen tutkimusryhmä, 5) Yksittäinen tutkijakollega, 6) Kansalaisjärjestö, 7) Ministeriö tai muu valtion virasto, 8) Kuntasektorin toimija, 9) Poliittinen puolue, 10) Etujärjestö, ja 11) Yksityinen säätiö.

Selvitetyt yhteistyön muodot em. tahojen kanssa olivat: 1) Yhteinen tutkimushanke, 2) Projektitutkimus, 3) Yhteinen seminaari tms., 4) Yhteisjulkaisu, 5) Yhteinen rahoitushakemus, ja 6) Asiantuntijatehtävät.

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

ja asiantuntijatehtävät.

Asiantuntijatehtävien merkitys näyttäisi siis korostuvan yhteistyössä akateemisen yhteisön ulkopuolisten toimijoiden kanssa, mikä toisaalta on varsin looginen havainto. Nämä havainnot näyttäisivät viittaavan siihen, että kansalaisosallistumiseen liittyvälle asiantuntijuudelle on olemassa myös yhteiskunnallista kysyntää. Osaltaan tähän tarpeeseen vastaa myös Jyväskylän yliopistossa käynnissä oleva *Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma*³, joka kouluttaa asiantuntijoita tehtäviin, joissa edellytetään kansalaisyhteiskunnan ilmiöiden ja järjestökentän hyvää asiantuntemusta.

Mitä tulee puolestaan tutkimustoiminnan tulevaisuuteen, selvitettiin kyselyssä vastaajien näkemystä sekä oman tutkimustoimintansa tulevista painotuksista että eri tekijöiden merkityksestä kansalaisosallistumiseen liittyvän tutkimustoiminnan tulevaisuudelle yleisemmin. Vastaajien omassa tutkimustoiminnassa vahvimmat tutkimusalueet näyttäisivät tulevaisuudessa liittyvän kansalaisyhdistys- ja järjestötoimintaan ja instituutioiden ulkopuolella tapahtuvaan osallistumiseen. Tässä yhteydessä mielenkiintoisena voidaan pitää sitä, että verkko-osallistumiseen liittyvä tutkimus ei tulevaisuudessakaan näyttäisi nousevan kovinkaan merkittäväksi tutkimusalueeksi. Tähän havaintoon on, otoksen pienuudesta johtuen, syytä suhtautua jonkin verran varauksellisesti: on täysin mahdollista, että kyselyyn on vastannut pääosin ”perinteiseen” osallistumiseen liittyvää tutkimusta tekeviä tutkijoita, mistä syystä mm. uuden median vaikutuksia tutkivat tutkijat eivät ole edustavasti edustettuina vastaajakunnassa. Toisaalta, mikäli huomioidaan tämän aihepiirin - Internet-osallistumisen - tutkimuksen melko pieni rooli kansalaisosallistumisen tutkimuksen kokonaiskuvassa, ei liene perusteita olettaa tämän aihealueen jatkossakaan dominoivan tutkimustoimintaa. Samalla kuitenkin nk. sosiaalisen median ja vertaisyhteisöjen kasvava rooli etenkin nuoremman sukupolven elämässä näyttäisi puoltavan sitä, että tutkimusta tällaisten medioiden osallistavista vaikutuksista tehtäisiin tulevaisuudessa nykyistä enemmän.

Viimeisenä asiana tarkastellaan kyselyn vastaajien näkemyksiä kansalaisosallistumisen tutkimuksen yleisistä edellytyksistä tulevaisuudessa. Tältä osin vastaajien näkemykset muodostavat hyvin mielenkiintoisen kuvion. Mitenkään yllättävänä tuskin voidaan pitää sitä, että vastaajien mielestä kaikkein merkittävin tekijä on riittävän tutkimusrahoituksen turvaaminen. Riittävää tutkimusrahoitusta piti vähintään melko merkittävänä tekijänä 94 % [!] vastaajista (erittäin merkittävänä: 69 %). Tämä tulos voidaan nähdä myös kritiikkinä ulkopuolisen rahoituksen tarpeen jatkuvaa lisääntymistä

³Ks. lisätietoja <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/kans>.

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

kohtaan. Koska ulkopuolinen rahoitus on useimmiten projektirahoitusta, se ei mahdollista tutkimustoiminnan pitkäjänteistä suunnittelua, mikä yhdessä riittämättömän perusrahoituksen kanssa vaarantaa tutkimustoiminnan pitkän aikavälin toimintaedellytykset.

Kyselyn vastausten perusteella yhteistyön kehittäminen ja vahvistaminen on toinen tutkimustoiminnan tulevaisuuden kannalta tärkeä osa-alue: Verkostointimahdollisuuksien kehittämistä, tutkimusyhteistyön vahvistamista, tutkimusaineistojen yhteiskäytön lisäämistä ja monitieteisten hankkeiden lisäämistä piti vähintään melko merkittävänä keskimäärin 85 % vastaajista. Myös tutkimustoiminnan kansainvälisyyden lisäämistä piti tärkeänä selkeä enemmistö kyselyyn vastaanneista.

Viimeinen havainto liittyy rakenteisiin. Vastaajien selkeän enemmistön mielestä uusien tutkimusyksiköiden perustaminen ei ole tutkimustoiminnan tulevaisuuden kannalta merkittävä asia. Mielenkiintoiseksi tämän havainnon tekee se, että viimeisten vuosien aikana suomalaisen tiedepolitiikan yksi trendi on ollut juuri erilaisten huippuyksiköiden perustaminen, joiden tarvetta on perusteltu tarpeella luoda paremmat edellytykset korkeatasoiselle tutkimustyölle. Tämän kyselyn vastaajien negatiiviseen suhtautumiseen tätä laajempaa trendiä kohtaan vaikuttanee osaltaan tutkimusalueen melko pieni henkilömäärä, mistä syystä uusien yksiköiden pelätään toisaalta voimistavan tutkimuskentän pirstaloitumista, toisaalta lisäävän kilpailua tutkimusrahoituksesta. Molemmat tekijöitä, joiden voidaan toteutuessaan arvioida vaikuttavan pikemminkin negatiivisesti tutkimustoiminnan edellytyksiin tulevaisuudessa.

1.1.4 Yhteenveto kyselyn tuloksista

Edellä on esitelty syksyllä 2009 toteutetun ”Suomalaisten kansalaisosallistumisen tutkimuksen nykytila”-kyselytutkimuksen keskeisiä tuloksia. Vaikka kyselyn melko vaatimattomaksi jäänyt vastaajamäärä heikentääkin osaltaan tulosten yleistettävyyttä, muutamia suuntaa-antavia johtopäätöksiä tämän tutkimusalueen tutkimustoiminnan nykytilasta ja tulevaisuudesta voidaan tehdä. Näistä merkittävimmät ovat seuraavat:

- Tutkimustoiminta liittyen suomalaisten kansalaisosallistumiseen on tällä hetkellä melko laaja-alaista ja sitä tekevät tutkijanuran eri vaiheissa olevat henkilöt. Kyselyyn vastanneet uskovat myös tulevaisuudessa työskentelevänsä tämän tutkimusalueen parissa, mitä voidaan pitää positiivisena tutkimuksen jatkumisen kannalta.

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

- Tutkimustoimintaa leimaa yhteistyö sekä akateemisen yhteisön sisällä että akateemisen yhteisön ja yhteiskunnallisten toimijoiden välillä. Yhteistyön vahvistaminen nähdään myös keskeisenä edellytyksenä tutkimustoiminnan tulevaisuudelle.
- Huoli riittävästä rahoituksesta - niin määrällisesti kuin kestollisestikin - on yhteistä myös tämän tutkimusalueen tutkijoille, mikä osaltaan kuvastaa tämän tutkimusalueen melko voimakasta riippuvuutta ulkopuolisesta rahoituksesta. Samalla vastaukset kertovat, että tällä(kin) tutkimusalueella perusrahoituksen varassa tehtävän pitkäjänteisen tutkimustoiminnan osuus on melko pieni.

Syksyllä 2009 toteutun kansalaisosallistumisen tutkimuksen nykytilan ja tulevaisuuden kartoituskysely osoitti, että vaikka kansalaisosallistumiseen liittyvän tutkimuksen nykytilaa voidaankin pitää vähintään kohtuullisena, nakertaa tämän pohjan kestävyyttä erityisesti epävarmuus tulevista resursseista. Juuri resurssoinnin osalta kyselyn tulokset antavat viitteitä siitä, että julkisen vallan kiinnostus luoda edellytyksiä systemaattiselle ja pitkäjänteiselle tutkimukselle suomalaisten kansalaisosallistumiseen liittyen on varsin heikkoa. Tätä voidaan pitää sikäläkin ristiriitaisena, kun samaan aikaan eri tahot kantavat huolta suomalaisten - etenkin nuorten - laskevasta osallistumishalukkuudesta. Kiistämätön tosiasia on, että vain systemaattisen ja pitkäjänteisen tutkimustoiminnan kautta on mahdollista saada tietoja paitsi itse osallistumismuotojen muutoksista, myös osallistumisen (tai osallistumattomuuden) taustalla vaikuttavista tekijöistä ja siten tuottaa arvokasta tietoa myös esimerkiksi julkisen hallinnon toimenpiteiden uudistamiseksi.

Kansalaisosallistuminen ja demokratia kietoutuvat tiivisti yhteen, mistä syystä kansalaisosallistumisen ja siihen liittyvän tutkimuksen luonnollinen ”metaviitekehys” julkisessa hallinnossa on demokratiapolitiikka. Tästä johtuen onkin syytä esittää konkreettinen toive, että valmisteilla oleva ja vuosina 2012-2015 toteutettavaksi suunniteltu sektoritutkimusuudistus⁴ korjaisi erityisesti rahoituksellisia ongelmia osoittamalla juuri demokratiapoliittiselle tutkimukselle - laajasti ymmärrettynä - sellaiset resurssit, joiden turvin Suomeen voitaisiin luoda vahva demokratiatutkimuksen traditio.

---

⁴Ks. lisätietoja opetusministeriön alaisen ”Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan” sivuilta: <http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/setu/>.

1.2 Tämän teoksen artikkelit

Tämän teoksen toisen osan muodostavan bibliografian lisäksi teoksessa on nyt käsillä olevan johdantoluvun lisäksi kaksi laajahkoa artikkelia, jotka taustoittavat kansalaisosallistumisen tutkimusta ja siten tarjoavat lukijalle katsaukset kahteen kansalaisosallistumisen teemaan, yhdistys- ja järjestöosallistumiseen ja Internetin kautta tapahtuvaan verkko-osallistumiseen. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että kolmannen ”vahvan” osallistumismuodon eli poliittisen osallistumisen kohdalla ei katsottu tarpeelliseksi tässä yhteydessä julkaista omaa artikkelia, koska tästä aihepiiristä on vain muutama vuosi sitten valmistunut oma katsauksensa, Sami Borgin toimittama *Suomen demokratiaindikaattorit* (Borg 2006). Borgin toimittaman teoksen artikkelit luotaavat juuri osallistumista vaali- ja puoluedemokratiassa, mistä syystä suomalaisten poliittisesta osallistumisesta ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä kiinnostuneen lukijan kannattaakin tutustua em. teokseen.

Tämän teoksen kaksi artikkelia nostavat esille kaksi teemaa, kansalaisyhteiskunnassa tapahtuvan osallistumisen ja verkko-osallistumisen. Nämä teemat on valittu siksi, että niiden tutkimuksellisenkin merkityksen arvioidaan korostuvan tulevaisuudessa, mikäli osallistumisrakenne ja yhteiskunnallinen kehitys kokonaisuutena jatkavat individualisointumistaan. Tämän tyyppinen kehitys tulisi vahvistamaan yksilövalintojen merkitystä ja siirtämään osallistumisen painopistettä pois traditionaalisista massaosallistumismuodoista (mm. puolueet) kohti yksilöllisempää, projektiluonteisempaa osallistumista.

Artikkeleista ensimmäinen, **Esa Konttisen**, **Petri Ruuskasen** ja **Martti Siisiäisen** artikkeli otsikolla *Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus* tarkastelee kansalaistoimintaa ja –osallistumista kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta, painottaen toimintaa ja osallistumista juuri kansalaisyhteiskunnan piirissä kehkeytyneenä ja tapahtuvana toimintana. Kansalaisyhteiskunnalla tekijät tarkoittavat toimintakenttää, jossa kansalaiset ja kansalaisryhmät toimivat vapaaehtoisesti ja julkisesti yhteisten arvojensa, päämääriensä ja intressiensä pohjalta. Kansalaisyhteiskunnan puitteissa tapahtuvalle toiminnalle onkin tyypillistä sen perustuminen vapaaehtoisuuteen, sen vapaus ulkopuolisesta kontrollista, sen voittoa tavoittelematon luonne ja sen tapahtuminen erillään esimerkiksi julkisen sektorin suorasta ohjailusta. Tutkimustoiminnan nykytilan analysoinnin perusteella kirjoittajat päätyvät arviossaan siihen, että kansalaisyhteiskunnan tutkimuksen suurimmat ongelmat ja tulevaisuuden haasteet liittyvät yhtäältä kokonaisvaltaisen kansalaisuutta, kansalaisosallistumista ja kollektiivista toi-

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

mintaa koskevan tutkimuksen vähäisyyteen, toisaalta eri osa-alueiden tutkimuksen satumanvaraisuuteen. Kirjoittajien mielestä tilanteen korjaaminen vaatisi kokonaisvaltaisen tutkimusstrategian laatimista, joka auttaisi arvioimaan osallistumisen kokonaisuuden, diversiteetin sisäisten tekijäryhmien merkitystä ja keskinäissuhteita (yhdistyslaitos ja liikkeet, internet ja muu uusi sähköinen kommunikaatio, media, mielikuvateollisuus ja tavaraestetiikka, tavaraistetut uusheimot; paikallinen, maakunnallinen, kansallinen, kansainvälinen taso jne.). He myös näkevät kokonaisvaltaisen perustutkimuksen tarpeen ulottuvan demokratian tutkimuksen alueelle, koska Suomessa on edelleen varsin vähän tutkimusta esimerkiksi liikkeiden ja poliittisen toiminnan verkostoitumisesta niin liikkeiden sisäisesti kuin välisestikin. Samalla kirjoittajien analyysi tukee myös edellä esitellyn kyselyn tuloksia, kun kirjoittajat nostavat esille suomalaiselle kansalaisyhteiskunnan ja -osallistumisen tutkimukselle luonteenomaisen organisatorisen hajanaisuuden. Kirjoittajien mukaan tutkimusta kokonaisvaltaisesti suuntaavat institutionaaliset puitteet ja rakenteet ovat puuttuneet, mikä osaltaan on pirstaloinut tutkimuskenttää. Kirjoittajat ehdottavatkin tutkimustoiminnan uudelleenjärjestelyä siten, että nykyinen kenttä integroitaisiin esimerkiksi Kansalaisyhteiskunnan tutkimuskeskuksen tapaisen institutionaalisen rakenteen alaisuuteen. Siten ei luotaisi uusia rakenteita vanhojen rinnalle, vaan vanhat rakenteet korvattaisiin (ainakin osittain) uudella tutkimusyksiköllä, joka voisi vahvistaa tutkimuksessa synteettistä otetta. Näin luotaisiin parempia mahdollisuuksia pitkäjänteisyydelle ja laaja-alaisen aihepiirin yksittäistutkimusten annin kumuloitumiselle. Samalla tutkimusta voitaisiin nykyistä tehokkaammin suunnata vähän tutkituille, mutta tärkeille aihe-alueille. Kirjoittajien lopputulema on, että tällainen puitteisto palvelisi tehokkaasti myös eri yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehtävää alueen tutkimusta.

Teoksen toinen, **Tapio Häyhtiön** ja **Jarmo Rinteen** artikkeli otsikolla *Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä* fokusoituu ensisijaisesti Internetin vaikutuksiin kansalaisten osallistumiseen tarkastelemalla sekä tutkimuksen nykytilaa että tulevaisuuden haasteita. Häyhtiö ja Rinne näkevät verkko-osallistumisen tuoneen mukanaan uudenlaisen suhtautumisen poliittiseen osallistumiseen. Toisin kuin aiemmassa, traditionaalisessa osallistumiskulttuurissa, jossa aktiivisen kansalaisuuden kriteerit täytyivät kansalaisvelvollisuudeksi koetun äänestämisen hoitamisella, nykyisessä kulttuurissa tärkeäksi nousee kansalaisten oman aktiivisuuden kannustaminen ja vahvistaminen. Kirjoittajat myös näkevät poliittisen kulttuurin muuttuneen vuorovaiikutteisempaan, kansalaisia huomioivampaan suuntaan, kun nykyisin vallalla olevien demokratia-ihanteiden mukaisesti kansalaisten pitäisi saada äänensä kuuluviin myös

vaalien välilläkin ja voida osallistua politiikan asialistan määrittelyyn. Kirjoittajien mukaan verkko-osallistumisen tutkimuksen keskeisenä haasteena tulevaisuudessa on tutkimuksellisen viitekehyksen laajentaminen erityisesti sellaisiin kysymyksiin, kuten mitä kansalaislähtöinen poliittinen toiminta internetissä merkitsee yksilötoimijoiden näkökulmasta ja millä tavoin se muuttaa politiikkaa. Tutkimuksessa tulisi myös siirtyä analysoimaan verkkopolitiikkaa yksilötoimijoiden näkökulmasta sekä muutoksia poliittisessa toiminnassa että toimintaympäristössä. Myös refleksiivisen politiikkakäsityksen näkökulman tulisi kirjoittajien mielestä tulla nykyistä voimakkaammin esille, koska refleksiivisyys on yksi Internetin vahvuuksista politiikan toimintaympäristönä.

1.3 Bibliografian taustatiedot

Tämän teoksen toisen osan muodostaa suomalaisten kansalaisosallistumisen tutkimuskirjallisuuden bibliografia, josta löytyvät bibliografiset tiedot reilusta tuhannesta tutkimuksesta. Kirjallisuusluetteloon on pyritty keräämään kattavasti tiedot 2000-luvulla (2000-2009) julkaistuista tutkimuksista koskien suomalaisten kansalaisosallistumista. Kartoittamisessa pääpaino on ollut kansalaisyhteiskunnan puitteissa tapahtuvaan kansalaisten osallistumiseen liittyvissä tutkimuksissa. Yhtenä keskeisenä perusteluna tälle painotukselle oli se, että suomalaisten kansalaisosallistumisen tutkimustoiminnan systemaattista bibliografiakartoitusta ei maassamme ole aiemmin tässä laajuudessa toteutettu, joskin muutamia katsauksia tutkimustoiminta ja opetuksen sisältöihin on tehty (ks. erit. Hokkanen ym. 1999; Ruuskanen ym. 2006; Kankainen ym. 2009).

Kartoitustyön toteuttamista rajoitti tiukka aikataulu. Kokonaisuutena aikaa oli käytettävissä viisi (5) kuukautta, josta kolme (3) voitiin varata varsinaiselle kartoitustyölle. Kartoitustyön käytännön osalta päädyttiinkin ratkaisuun, jossa kartoitustyön pohjana toimi suomalaisten tiedekirjastojen asiansanalistojen perusteella laadittu avainsanaluettelo, joiden perusteella muodostettiin seuraava, kartoitustyön pohjana toiminut pääluokittelu (sulkeissa esitetty pääluokkaan sisällytetyt avainsanoja):

1. **Kansalaisyhdistys- ja järjestötoiminta** (kansalaisjärjestöt, järjestötyö, aatteelliset yhdistykset, liikunta- ja kulttuuriyhdistykset, kansanliikkeet, kylä- ja asukastoiminta, kolmas sektori, kansansivistystyö)
2. **Vaaliosallistuminen** (äänestäminen, kansanäänestykset)
3. **Puoluetoimintaan osallistuminen**
4. **Muu etujärjestötoiminta** (etujärjestöt, keskusliitot, painostusryhmät)

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

5. **Instituutioiden ulkopuolella tapahtuva osallistuminen** (vapaaehtoistoiminta, muu kansalaisosallistuminen)
6. **Internet-osallistuminen** (kansalaismedia, kansalaisviestintä, Internet-toiminta)
7. **Kansalaisaktiivisuuden muodot ja keinot** (mielenosoitukset, kadunvaltauksien, boikotit, aktivismi, kansalaistottelemattomuus, lakot, konfliktit)
8. **Yhteiskunnalliset liikkeet** (verkostot, uudet yhteiskunnalliset liikkeet, sosiaalinen pääoma)

Varsinainen kartoitus toteutettiin hyödyntämällä kattavasti elektronisia julkaisutietokantoja (erit. LINDA, ARTO, ALEKSI). Valittujen asiansanojen katsottiin edesauttavan työn onnistumista etenkin kahdella tavalla. Ensinnäkin, käyttämällä melko väljiä asiansanoja pyrittiin siihen, että kartoitus löytäisi relevantin kirjallisuuden mahdollisimman kattavasti eli mahdollisimman vähän relevantista tutkimuksesta jäisi kartoituksen ulkopuolelle. Toiseksi, hyödyntämällä kirjastojen käyttämiä asiansanoja pyrittiin maksimoimaan hakutulokset ja varmistamaan, että tulokset vastaisivat sisällöllisesti sitä, mitä oltiin hakemassa. On toki syytä huomauttaa, että näin toteutettuna hakutulokset olivat vahvasti riippuvaisia siitä, miten huolellisesti kirjastojen tietokannat on laadittu. Käytännössä valittu menetelmä tarkoitti luottamista siihen, että kirjastojen tietokantoihin kirjattava materiaali tulee oikein luokitelluksi ja varustetuksi asianmukaisin asiansanojin kirjastotietokantoja ylläpitävien tahojen ja/tai niihin tietojen toimittavien tahojen toimesta.

Kuten edellä jo todettiin, bibliografia-osa sisältää tiedot reilusta tuhannesta julkaisusta. Tämä on nettomäärä eli peruskartoituksen jälkeen tietokannat käytiin vielä läpi, koska väljätköt avainsanat tuottivat duplikaatteja, kun sama julkaisu oli luokiteltu usealla käytetyistä avainsanoista. Sinänsä jo itse duplikaattien suurehko määrä on mielenkiintoinen havainto, koska osaltaan se kertoo myös siitä, että kansalaisosallistumiseen liittyvä tutkimus sijoittuu (tai ainakin luokitellaan) usein vähintään kahden teeman yhteyteen kuuluvaksi. Duplikaattien kohdalla kartoitustyötä tehnyt ryhmä käytti omaa harkintaa sen suhteen, mihin pääluokkaan ko. tutkimus lopulta sijoitettiin (eli mistä toisesta luokasta/luokista ko. tutkimus poistettiin). Jos tämän kartoituksen julkaisujen nettolukumäärä suhteutetaan vastaavaan selvitykseen koskien kansalaisvaikuttamiseen liittyvää tutkimus- ja julkaisutoimintaa (Borg 2004), jossa oli listattuna lähes tuhat kansalaisvaikuttamiseen tavalla tai toisella liittynyttä, pääosin 1990-luvulla julkaistua tutkimusraporttia, voidaan nyt käsillä olevan bibliografian arvioida kattavan varsin hyvin aihepiirinsä julkaisutoiminnan 2000-luvulla. Toki on hyvä muistaa, että

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

kansalaisvaikuttaminen ja kansalaisosallistuminen eivät ole synonyymejä. Mutta näiden aihealueiden temaattinen läheisyys, jopa osittainen päällekkäisyys antaa perusteita olettaa, että tutkimustoiminta näillä sektoreilla olisi laajuudeltaan melko samankaltaista.

Lopuksi on vielä syytä huomauttaa, että edellä kuvatulla tavalla toteutettuun kartoitustyöhön liittyy luonnollisesti myös ongelmia, joista yksi on edellä mainittu vaikeus arvioida asiasanapohjaisen haun ulkopuolelle jääneen materiaalin määrää. Toinen liittyy ei-suomenkielisen, relevantin materiaalin löytymiseen. Bibliografia-osaan tutustuva lukija havaitsee, että joukossa on lukuisia vieraskielisiä julkaisuja. Tässä suhteessa asiasanapohjainen haku on kuitenkin saattanut tuottaa puutteellisia tuloksia, koska osa kirjastoista näyttäisi käyttävän vieraskielisten teosten kohdalla englanninkielisiä asiasanoja, osa puolestaan käyttää suomenkielisiä. Tämän kartoituksen kohdalla päädyttiin pitäytymään suomenkielisten asiasanojen käytössä.

Nyt käsillä oleva bibliografia ei ole ”viimeinen sana”, vaan bibliografian toimittaja esitti jo projektin alussa KANE:n tutkimusjaostolle, että bibliografia toteutettaisiin siten, että sen täydentäminen olisi tulevaisuudessa mahdollisimman helppoa. Tämän mukaisesti julkaisu on koottu Bib_TE_X-tietokannoiksi⁵, mikä tekee bibliografian tietojen täydentämisestä jatkossa varsin yksinkertaisen tehtävän. Tulevaisuudessa - joskin vielä toistaiseksi avoimella aikataululla - oikeusministeriön demokratia-yksikön www-sivustoille tullaan luomaan linkki, jonka kautta tutkijat ja muut aihepiirin parissa toimivat henkilöt voivat ilmoittaa uusia julkaisuja. Tavoitteena on siis luoda paperiversion ohella ajantasainen online-bibliografia, jonka avulla kaikki aihepiiristä kiinnostuneet saisivat helposti tietoja aihepiirin julkaisuista.

* * *

Suomalaisten kansalaisosallistumiseen liittyvän tutkimuksen kartoitustyön käytännön toteutus tapahtui Turun yliopiston valtio-opin laitoksen ”Politiikkatietämys”-tutkimusryhmän ja Jyväskylän yliopiston Kansalaisyhteiskuntapolitiikan maisteriohjelman yhteistyönä. Haluankin tässä yhteydessä kiittää sekä professori Esa Konttista että professori Martti

---

⁵Bib_TE_X on bibliografisten tietokantojen universaali tallennusmuoto, joka mahdollistaa bibliografisten tietojen helpon siirrettävyyden ja käytön (ks. lisätietoja <http://www.bibtex.org/>). Suurin osa nykyisistä kirjastotietokannoista tukee julkaisutietojen siirtämistä Bib_TE_X-muotoon, mikä osaltaan - yhdessä tallennusmuodon vakiintuneen aseman kanssa - puoltaa tämän tiedostomuodon käyttöä myös tämän projektin kohdalla. Lisäksi monet tekstinkäsittelyohjelma tukevat Bib_TE_X-tietokantojen linkittämistä mm. viitteidenhallinnan tehostamiseksi.

1 Johdanto: Kansalaisosallistumisen tutkimus Suomessa

Siisiäistä hyvin sujuneesta yhteistyöstä. Kartoitustyön käytännön toteuttamisessa suurimman työn tekivät kaksi tutkimusavustajaamme, Jonna Alanko (JY) ja Matias Aaltonen (TY), joille molemmille haluan tässä yhteydessä lausua lämpimät kiitokset hyvin ja huolellisesti hoidetusta työstä. Lisäksi haluan lausua kiitokseni sekä oikeusministeriön demokratiayksikön erikoissuunnittelija Niklas Wilhelmssonille hankkeen käytännön toteutukseen liittyvästä avusta sekä tähän julkaisuun kirjoittaneille kollegoille heidän panoksestaan.

Oikeusministeriön demokratiayksikkö tuki kartoitustyötä projektimäärärahalta, mistä myös haluan lausua kiitokseni.

Turussa, marras-joulukuussa 2009

Kimmo Elo

Lähteet

Borg, Sami (toim.)(2004). *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 10/2004).

Borg, Sami (toim.)(2006). *Suomen demokratiaindikaattorit*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 1/2006).

Hokkanen, Liisa; Kinnunen, Petri; Siisiäinen, Martti; Matthies, Aila-Leena; Pohjola, Anneli; Rönneberg, Leif; Nylund, Marianne; Laitinen, Raimo; Koskinen, Seppo & Juanto, Leila (toim.)(1999). *Haastava kolmas sektori: pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Kankainen, Tomi; Pessala, Heli; Siisiäinen, Martti; Stranius, Leo; Wass, Hanna & Wilhelmsson, Niklas (toim.)(2009). *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 2009:5).

Ruuskanen, Petri; Maukonen, Pauliina & Tuikkanen, Anu (2006). *Kansalaistoiminnan yliopistollinen opetus ja tutkimus Suomessa*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 13/2006).

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

Esa Konttinen

Petri Ruuskanen

Martti Siisiäinen

Jyväskylän yliopisto

2.1 Johdanto

Tässä esseessä omaksutaan kansalaistoimintaan ja -osallistumiseen näkökulma, jota voidaan nimittää kansalaisyhteiskunnan näkökulmaksi. Kansalaisyhteiskunnan käsite tarjoaa mahdollisuuden osallistumisen ja toiminnan tarkasteluun määrätyissä yhteiskunnallisissa yhteyksissä. Käsite tuo tarkasteluun toiminnan ja osallistumisen *kansalaisyhteiskunnan piirissä kehkeytyneenä ja tapahtuvana toimintana*. Näkökulma toimii siten myös esseiden rajauksena, onhan kansalaisten osallistumiselle myös useita muita organisoojia ja organisoitumispuutteita. Seuraavilla sivuilla tuodaan tarkasteluun tutkimuskirjallisuutta ja -tuloksia, jotka valottavat tässä katsannossa suomalaisen kansalaisosallistumisen ja -toiminnan taustarakenteita, niille ominaisia organisoitumismuotoja ja järjestäytyneen kansalaistoiminnan yhteiskunnallisia vaikutuksia. Näkökulma edellyttää katsausta kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen.

2.2 Kansalaisyhteiskunta

Kansalaisyhteiskunnalla viitataan yleensä toimintakenttään, jossa kansalaiset ja kansalaisryhmät toimivat vapaaehtoisesti ja julkisesti yhteisten arvojensa, päämääriensä ja intressiensä pohjalta. Toiminta kansalaisyhteiskunnassa perustuu vapaaehtoisuuteen, se ei ole ulkopuolisessa kontrollissa, ei tavoittele voittoa ja myös tapahtuu erillään esimerkiksi julkisen sektorin suorasta ohjailusta. Kansalaisyhteiskuntaan liitettyllä assosiativisuuden ideaalilla viitataan pyrkimykseen tuottaa yhteisiä tavoitteita ja toimintaa tasa-arvoisessa, ulkoisista auktoriteeteista vapaassa keskustelussa. Kansalaistoiminta kansalaisyhteiskunnassa organisoituu monimuotoisesti eriytymättömistä ja väliaikaisista keskusteluryhmistä aina muodollisesti organisoituneihin järjestöihin ja säätiöihin.

Kansalaisyhteiskunnan käsitteellä on pitkä historiallinen tausta. Antiikissa, erityisesti Platonin ja Aristoteleen ajattelussa, kansalaisyhteiskunnan käsite liittyi keskeisesti poliittiseen yhteiskuntaan tai valtioon. Tuolloin käsitteen keskiössä oli Antiikin kaupunkivaltio *polis*, ja siihen liittyvä ajatus valtiosta sivilisoituneiden ja aktiivisten vapaiden kansalaisten yhteisönä, joka keskuudessaan tuottaa ja realisoi moraaliarvoja ja yhteistä hyvää sekä sääntelee ja ratkoo yhteisön kiistakysymyksiä (Cohen & Arato 1994, 84). 1700-luvun puolivälin jälkeen valistusfilosofinen (Ferguson, Smith, Montesquieu) ajattelu kuitenkin erkaannutti kansalaisyhteiskunnan valtiosta erilliseksi omaksi alueekseen. Lopulta kansalaisyhteiskunta alkoi kuvata kansalaisten julkisen toiminnan sosiaalista sfääriä, jossa yksilöt vapautuvat luonnon kahleista järjellisyysvaltaan, muovaavat subjektiviteettiaan ja sivilisoituvat yhteiskunnan jäseniksi. Kansalaisyhteiskunnan merkitys tässä modernissa merkityksessään on siinä, että se toimii identiteettien muodostumisen alueena, joka sitoo erilliset yksilöt yhteiskuntaan ja mahdollistaa kollektiivisten intressien hahmottumisen ja toiminnan päämääristä ja keinoista sopimisen. Samalla kansalaisyhteiskunta heterogeenisten intressien artikuloitumisen alueena toimii valtiollisen valtakeskittymän vastapainona ja siten mahdollistaa pluralistisen poliittisen prosessin. (Cohen & Arato 1994, luku 2; Kumar 1993). Kansalaisyhteiskunta kiinnittyy muihin osajärjestelmiin (valtio, talousjärjestelmä) yhteisten rajapintojen ja välittävien mekanismien välityksellä. Nykyisin keskeisiksi välittäviksi mekanismeiksi ymmärretään esimerkiksi vakiintuneet poliittiset puolueet, jotka sijoituvat osaksi kansalaisyhteiskunnan, osaksi valtion alueelle. Vastaavasti kansalaisyhteiskuntaa ja taloutta yhdistävät moninaiset välitysmuodot, kuten osuustoiminnalliset muodot tai taloudellista toimintaa harjoittavat säätiöt.

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

Kaiken kaikkiaan kansalaisyhteiskunta on vaikeasti rajattava alue, jossa yhteiskunnan jäsenet hahmottavat ryhmäjäsennyden ja kollektiivisen toiminnan ehtoja ja seurauksia, toimivat intressiensä edistämiseksi ja myös muodostavat kollektiivisia identiteettejä. Tässä mielessä kansalaisyhteiskuntaa on jo pitkään pidetty pluralististen demokratioiden ja demokraattisten instituutioiden rakentumisen keskeisenä osa-alueena. Modernissa kansalaisyhteiskuntakeskustelussa kansalaisyhteiskunta onkin nähty keskushallinnon (valtion) ja yksilöintressien (markkinoiden) välttämättömänä vastapainona tai täydentäjänä. Tämän myötä kansalaisyhteiskunta erotetaan usein yhteiskunnan ”kolmanneksi sektoriksi” (ks. erilaisista sektorijaoista esim. Van Til 2000). Näin sen merkitys ja toimintalogiikka erotetaan sekä valtiosta että markkinoista, joskus myös perheistä tai kotitalouksista (”neljännessä sektorista”). Etenkin Pohjoismaissa valtion ja kansalaisyhteiskunnan kytkös on kuitenkin ollut perinteisesti vahva.

Keskeisiä kansalaisyhteiskunnan toimijoita ovat erilaiset yhteiskunnalliset liikkeet, kansalaisjärjestöt ja yhdistykset. Rekisteröityneen järjestötoiminnan asema kansalaistoiminnan kentässä on esimerkiksi Suomessa ollut hyvin vahva. Siisiäisen (2003, 26) mukaan suomalaisella kansalaistoiminnalla onkin ollut perinteisesti laillisuutta korostava linja. Tämä näkyy juuri siinä, että yleensä kansalaistoiminta ja yhteiskunnalliset liikkeet varsin nopeasti organisoituvat rekisteröidyiksi yhdistyksiksi. Toiminnan rekisteröityminen merkitsee yhtäältä tarvetta saada tunnustus ja virallinen asema toiminnalle. Toisaalta rekisteröinti ja sitä sääntelevä yhdistyslaki tuottavat kansalaistoiminnalle vakiintuneen institutionaalisen perustan, mikä luo toiminnalle sekä organisatorista että taloudellista ennakoitavuutta. Tämä lisää toiminnan luotettavuutta sekä potentiaalisten yksilöjäsenten että mahdollisten yhteistyökumppanien näkökulmasta. Rekisteröinnillä toiminnalle haetaan siis virallista ja juridisesti itsenäistä luonnetta, irti yksilöjäsenten henkilöistä. (Ks. Siisiäinen 2003, 12-18.)

Joskus kansalaisyhteiskunta samaistetaan juuri järjestöiksi ja yhdistyksiksi organisointuneeseen kansalaistoimintaan (ks. esim. Salamon ym. 1999). On kuitenkin huomattava, että vaikka yhdistyksillä on kansalaistoiminnassa keskeinen osa, kansalaisyhteiskunnan laajan tulkinnan mukaan vain osa kansalaisyhteiskunnan toiminnasta on formaalisti organisoitunutta. Järjestöjen ja yhdistysten ohella kansalaisyhteiskunta käsittää monenlaisia epävirallisia sosiaalisia muodostumia, kuten erilaisia organisoimattomia yhteiskunnallisia liikkeitä, internet-yhteisöjä, ja kiinteämpiä tai löyhempiä epävirallisia sosiaalisia verkostoja. Tässä artikkelissa tarkastellaan yhteiskunnallisten liikkeiden ja yhdistysten tutkimusta suomalaisessa kontekstissa.

2.3 Yhteiskunnalliset liikkeet

Yhteiskunnallisilla liikkeillä on ollut merkittävä osuutensa suomalaisen yhteiskunnan ja demokratian kehityksessä aina suomalaiskansallisesta (fennomaanisesta) liikkeestä ja porvarillisen kansalaisyhteiskunnan synnystä lähtien. Liikkeet ovat olleet osallisia laajojen yhteiskunnallisten innovaatioiden synnyssä ja muotoutumisessa. Ne ovat myös tuottaneet taustarakenteita yhteiskunnallisen kehityksen suuntautumiselle eri ajanjaksoina. 1800-luvun kansallisen nousun liikkeet vastasivat myös keskeisimmin porvarillisen julkisuuden kehittämistä ja loivat sen organisaatioperustan, jolle itsenäisen Suomen kansalaisyhteiskunnan pitkä linja on rakentunut.

Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan synnyn kauden, 1800-luvun loppuvuosikymmenten liikkeiden merkitystä korostavat Risto Alapuro ym. (1989, 7) toteavat kansanliikkeiden luoneen suomalaisen kansakunnan. Yhteiskunnalliset liikkeet edustivat kansaa aikana, jolloin jäykkä vanhoillinen säätyedustuslaitos ei kyennyt tuota tehtävää täyttämään. 1980-90-lukujen historiallis-sosiologinen tutkimus (Sulkunen 1986; Alapuro ym. 1989; Liikanen 1995) tuotti uutta kokonaiskuvaa tuon kauden liikkeiden merkityksestä modernin yhteiskunnan synnyssä ja sen varhaisessa politisoitumisessa. Liikkeet – ensimmäistä kertaa Suomen historiassa – politisoivat kansaa ja loivat kollektiivisia identiteettejä. Keskeiset liikkeet - kuten fennomaaninen liike ja raittiusliike - integroituivat samanaikaisesti muodostuvaan valtioon. Tuolloin kehkeytyi malli, jolle oli ominaista liikkeiden ja valtion molemminpuolinen tunnustaminen. Liikkeiden ja valtion suhteet ovat myöhemminkin kuvastaneet kyseistä mallia.

Liikkeet myös loivat 1800-luvun lopulla neliportaisen organisaatiomallin (kyläosasto, kunnallisyhdistys, piirijärjestö, valtakunnallinen keskusliitto), jota sosiaaliset liikkeet noudattelivat aina 1990-luvulle saakka, ja joka on muodostanut keskeisen rakenteen suomalaisessa yhdistyslaitoksessa (ks. Siisiäinen & Kankainen 2009). Samassa yhteydessä muodostui jo varhain myös suomalaisen mielenosoituksen koodisto, sen rationaalisuutta, rauhanomaisuutta, avoimuutta ja mielenosoitusta opetustilanteena tähdentävät ominaispiirteet, joilla on ollut vaikuttavuutta 1900-luvun lopulle saakka ja sen jälkeenkin. (Alapuro 1997; Siisiäinen 2004)

1800-luvun lopussa ja uuden vuosisadan taitteessa liikesektori laajeni uusien luokkakerrostumiensa järjestäytyessä liikkeinä. Jo tuolloin yhteiskuntaelämän politisoituminen johti torpparikysymyksen ja työväenliikkeen tutkimukseen tarkoituksenaan ehkäistä syvät yhteiskunnalliset repeämät. 1900-luvun alussa vahvistunut ja radikalisoitunut työväenliike sai vankat asemat vasta luodussa edustuksellisessa poliittisessa järjes-

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

telmässä, kunnes sisällissota muutti tilanteen vuonna 1918. Sotien välisenä kautena suuren laman olosuhteissa näkyvän aseman yhteiskunnassa valtasivat agraariset ja sivistyneistön oikeistoliikkeet kun taas toisen maailmansodan päättymistä seurasi työväenliikkeen ja vasemmistolaisten poliittisten liikkeiden vahva nousu (Alapuro 1973; Siisiäinen 1990).

Sotien jälkeisistä liikkeistä ehkä näkyvimpiä olivat ammattiyhdistysliike ja poliittinen työväenliike, jotka suuntautuivat hyvinvointivaltion turvarakenteiden ajamiseen. Niitä koskevat kiivaimmat poliittiset kamppailut käytiin 1950-luvun lopussa ja 1960-luvulla (Uljas 2005). Ammattiyhdistys- ja työväenliikettä on viime vuosikymmeninä eritelty sekä historiatieteen että yhteiskuntatieteen keinoin, näiden näkökulmien myös yhdistyessä (ks. esim. Kettunen 1986; Ilmonen & Kevätsalo 1995; Jokivuori 2002; Uljas 2005). Uskonnollisilla liikkeillä, kuten myös nuorisoseura-, palokunta-, urheilu-, kotiseutu- ja naisliikkeellä on myös ollut pitkäkestoinen vaikuttava osuutensa suomalaisen kansalaisyhteiskunnan ja yhteiskunnan kehityksessä. (ks. esim. Huotari 1981; Hentilä 1982, 1984; Jallinoja 1983; Stenius 1987; Ollila 1993; Itkonen ym. 2000; Turunen 2004; Salomäki 2010). Aluksi monet näistä liikkeistä olivat yhdistyneinä ajanjakson poliittis-ideologisiin osakulttuureihin, mutta ovat myöhemmin eriytyneet niistä.

Suomalaisissa yhteiskunnallisissa liikkeissä voidaan siis havaita useita varhain muodostuneita kansallisia piirteitä, jotka ilmentävät vahvaa jatkuvuutta. Mutta samalla liikkeet ilmentävät kansainvälisiä tendenssejä. Työväen- ja muiden modernin kauden liikkeiden muassa tämä koskee myös 1960-luvun kulttuuri- ja yhteiskuntaradikalismia, joka oli yleinen länsimaita koskenut radikalismien aalto. Tuota radikalismia on tarkasteltu yhteiskunnan modernisoitumisen vaatimana purkauksena, irtiottona vanhasta yhtenäiskulttuurista ja sodan leimaamasta sukupolvikokemuksesta (esim. Tuomi 1991). Tuon liikehdinnän seurannaisena ja kansainvälistä kehityskulkua heijastaen 1960-luvun opiskelijaliike politisoitui meilläkin vuosikymmenen lopussa uusvasemmistolaisen vaiheen kautta marxilaiseksi liikkeeksi omaksuen kansallisia puoluepolitiikkaan kytkeytyneitä erityispiirteitä. Tämän kauden opiskelijaliikkeistä on tehty erilaisia tarkastelukulmia hyödyntäviä yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia (Siisiäinen 1990; Hyvärinen 1994; Suominen 1997; Virtanen 2001).

1960- ja 1970-lukujen opiskelijoiden ja koulutettujen keskiryhmien radikalismien valmisteli maaperää niin kutsutuille uusille yhteiskunnallisille liikkeille. Tuolloin kehittyivät 'kolmannen maailman' solidaarisuusliikkeet, moderni ympäristöliike, uusi naisliike, elämäntapaliikkeet sekä monet muut vaihtoehtoliikkeet ja paikallisdemokratian liikkeet. Asukasyhdistyksiä ja kylätoimikuntia perustettiin. Uusille liikkeille on näh-

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

ty ominaiseksi keskikerrostumien vahva edustus, suuntautuminen niin sanotun yleisen hyvän mukaisesti ryhmäkohtaisten intressien sijasta, matala, hierarkioita ja muodollisia rakenteita vieroksuva päätöksentekomalli sekä myös etäisyyden ottaminen perinteiseen puoluepolitiikkaan. Nämä liikkeet ovat politisoineet arkielämän kysymyksiä uudella tavalla. Ympäristöliike on merkittäväällä tavalla myötävaikuttanut ympäristöongelmien tulon poliittiselle agendalle ja niiden muodostumiseen ratkaisuja vaativaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Näistä kehityskuluista on tehty koko joukko sekä kokoavampia (Siisiäinen 1990; Lehtinen & Rannikko 1994, Ilmonen & Siisiäinen 1998) että yksittäisiä liikkeitä ja konflikteja ja paikallista kansalaistoimintaa eritteleviä tutkimuksia (esim. Hyyryläinen 1994; Oksa 1998; Konttinen 1999; Laine & Peltonen 2001; Suopajarvi 2001, Kopomaa ym. 2008). Keskustelua on herättänyt näiden ns. uusien ja vanhojen liikkeiden erot ja yhtäläisyydet (Ilmonen & Siisiäinen 1998).

Viimeisimpiä uusia ilmentymiä yhteiskunnallisten liikkeiden alueella Suomessa ovat 1990-luvulla mobilisoitunut eläinoikeusliike ja nuorten ympäristöradikalismien aalto sekä niiden jälkeinen globalisaatiokriittinen liike. Niissä näkyy vahvana uusien liikkeiden tutkimuksen nostamia piirteitä. 1990-luvun eläinoikeusliike rikkoi vakiintunutta kansallista mielenosoituksen koodia anonyymeillä iskuillaan turkistarhoihin ja muilla omaisuuden vahingoittamiseen tähdänneellä toiminnallaan. Tämä ilmensi kansainvälisten vaikutteiden omaksuntaa. Kehitykselle on ollut yleisesti ominaista liikerintaman kansainvälistyminen sekä uusien poliittisen toiminnan tyylien esiinmarssi, kuten niin sanotun tee se itse -periaatteen mukaisten projektimuotoisten protestitapahtumien yleistyminen (Juppi ym. 2003; Lappalainen 2003; Konttinen & Peltokoski 2004; Siisiäinen 2004; Lindholm 2005; Paasonen 2005; Rasimus 2006).

Niin liikkeille kuin protesteillekin uusia mahdollisuuksia antavat internet ja langaton kommunikaatioteknologia. Ne ovat osaltaan muokkaamassa kollektiivista toimintaa ja tuoneet liikehdintään piirteitä, joista on käytetty kevytaktivismin nimitystä (Stranius 2009). Internet-pohjaisen kollektiivisen toiminnan muotoja koskeva tutkimustoiminta on vilkastunut viime vuosina (Rinteen ja Häyhtiön artikkeli tässä niteessä).

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa on vahva kansallisia tekijöitä erittelevä perinne, joka on yhdistänyt sosiologian ja historiatieteen tutkimusotteita. Tutkimus on myös käyttänyt hyväkseen kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa luotuja teoreettista käsitteistöä, kuten poliittisen mahdollisuusrakenteen, protestisyklin ja konstruktionistisen suuntauksen kehyksen sekä poliittisen tyylin käsitteitä.

2.4 Yhdistykset

Liikkeet ovat Suomessa esiintyneet modernin kansalaisyhteiskunnan syntyajoista saakka yleisesti yhdistysmuotoisina. Tämä suomalainen erityispiirre ilmentää liikkeiden ja järjestöjen tiivistä kytkentää, jopa sulautumista. Yhdistysosallistumisella (sisältäen järjestöosallistumisen) onkin erityinen asema suomalaisessa kollektiivisen toiminnan kokonaisuudessa. Voidaan perustellusti väittää, että yhdistystoiminnalla on Suomessa - ja suomalaiselle poliittiselle regiimille - keskeisempi merkitys kuin missään muussa maassa. Ensiksikin Suomessa on väkilukuun suhteutettuna poikkeuksellisen paljon yhdistyksiä ja suomalaisilla runsaasti yhdistysjäsenyyksiä. Yhdistykset ovat perinteisesti kehittyneet dialektisessa vuorovaikutussuhteessa kansanliikkeiden ja yhteiskunnallisten liikkeiden kanssa. Toiseksi suomalaisilla on suhteellisesti huomattavasti vähemmän epävirallisia ja ei muodollisia sosiaalisia verkostoja ja sosiaalisen pääoman resursseja ja vähän aktualisoituja vaihtoehtoisia kollektiivisen toiminnan tapoja ja muotoja. (ks. Siisiäinen 2009; Siisiäinen & Blom 2009.)

Yhdistystoiminnan ja yhdistysten kehityksen tutkimus on Suomessa ollut suhteellisen laajaa, mutta se on tyypillisesti hajonnut monien tieteiden alueelle sekä eriytynyt sisällöllisesti yhdistystyyppien, yhdistystoiminnan ”kantajaryhmien” ja organisoitumismuotojen mukaisesti. Se vaikeuttaa suuresti kokonaiskuvan hahmottamista. Tilanne kuitenkin helpottuu keskittyttäessä tiukemmin rajattuun ”yhdistysosallistumisen” alueeseen ymmärrettynä yksilöpohjaisena yhdistysaktiiviteettina ja -toimintana.

Karkeasti yleistäen voidaan sanoa, että yhdistys-/järjestöosallistumisen tutkimus keskittyi 1970-luvulle saakka pääasiallisesti tarkastelemaan muodollista yhdistysjäsenyyttä päätapana ottaa osaa yhteiskunnan alajärjestelmien, erityisesti poliittisen järjestelmän toimintaan (puolueosallistuminen), ammatilliselle kentälle (”työmarkkinajärjestöt”), kasvatukseen (aikuiskasvatus ja kansansivistystyö) tai harrastustoimintaan (esimerkiksi liikuntaseurat) (vrt. esim. Pesonen & Sänkiäho 1979). Sosiologiassa 1950- ja 1960-luvulla oli tavallista tarkastella yhdistysaktiivisuutta yhtenä osana yleistä aktiivisuuden ja harrastamisen kasautumiskehitystä (nk. hyvä- ja huono-osaisen muotokuva) (esim. Allardt & Jartti & Jyrkilä & Littunen 1958). Tätä linjaa on suomalaisessa tutkimuksessa jatkettu tarkastelemalla monipuolisemmin osallistumisen ja toiminnan eri muotojen kehitystä ja sosiaalista jakautumista sekä toiminnan alueiden riippuvuutta tai kytkentää erilaisiin rakenteellisiin tekijöihin (luokka, kerrostuma, sukupuoli, kieli) (esim. Allardt 1976; Luokkaprojekti 1984).

1970- ja 1980-luvulla tapahtui myös teoreettisten lähestymistapojen eriytymistä ja ke-

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

hittämistä erityisesti sosiologian alueella. Samanaikaisesti yhdistystoiminnan vaikutuksia eri elämänalueiden ja alajärjestelmien toimintaan alettiin systemaattisemmin tutkia (vrt. Siisiäinen 1986).

Kansainvälisessä tutkimuksessa sosiaalisen pääoman käsitteen ympärillä käyty keskustelu on ollut viimeisen viidentoista vuoden aikana eräs keskeinen tekijä kansalaisyhteiskuntaa ja yhdistyksiä koskevan kiinnostuksen kasvussa. Erityisesti keskustelua virittivät Robert D. Putnamin (1993; 2000) tutkimukset, joissa korostettiin vapaaehtoisen yhdistystoiminnan merkitystä sosiaalisen pääoman muodostumiselle. Myös Suomessa sosiaalisen pääoman käsitteeseen kohdistunut kiinnostus on näkynyt yhdistystutkimuksissa. 1980-luvun harvoissa sosiaalisen pääoman käsitettä hyödyntäneissä suomalaisissa yhdistystutkimuksissa hyödynnettiin ennen muuta Pierre Bourdieun teoreettista lähestymistapaa (ks. Siisiäinen 1986; 1988). 1990-luvun puolivälissä käynnistyi vilkkaamman tutkimuksen jakso, jonka myötä putnamilaiset teemat tulivat osaksi myös suomalaista yhdistyskeskustelua (ks. esim. Ilmonen 2000; Ruuskanen 2001; Ilmonen & Jokinen 2002; Kankainen 2007). Kehitystä vauhditti jossain määrin myös Suomen Akatemian alueeseen kohdistunut Sosiaalinen pääoma ja luottamusverkostot -tutkimusohjelma (2004–07), jonka valmisteluvaiheessa kansalaisyhteiskunnan kysymykset olivat tutkimusohjelman keskeinen osa. Lopulta vain muutamassa tutkimusohjelmaan kuuluneissa hankkeissa kuitenkin keskityttiin laaja-alaisesti tai kokonaisvaltaisesti kansalaisyhteiskunnan kysymyksiin.

Viime vuosina ”bourdieulaista” sosiaalisen pääoman lähestymistapaa on myös sovellettu paikallisyhteisöön ja paikalliseen yhdistys- ja verkostotoimintaan sekä erilaisiin verkostoihin (esimerkiksi yhdistyksiin) resursseina (ks. Siisiäinen 1988; Siisiäinen & Alanen 2009)

2000-luvun puolella on alustavasti kartoitettu muun muassa alueen tutkimusta Suomessa ja osallistumista vertailevasta näkökulmasta (Borg 2005), yhdistystoiminnan kokonaiskuvaa (Siisiäinen & Kankainen 2009) sekä poliittista ja puolueosallistumista (ks. esim. Mickelson 2007; Wass & Wilhelmsson 2009). Viime vuosina kansainväliset vertailut ovat täsmentyneet niin historiallisesti kuin teoreettisestikin (vrt. Siisiäinen & Blom 2009; Pessi & Saari 2008)

2.5 Kolmas sektori

Suomessa kolmas sektori nousi vilkkaaseen yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun 1990-luvun laman jälkimainingeissa. Kiinnostuksen pontimena toimi yhtäältä 1990-luvun alun keskustelu hyvinvointivaltion tai hyvinvointiyhteiskunnan olemuksesta, tulevaisuudesta ja hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittämisen vaihtoehdoista tilanteessa, jossa julkissektorin rahoituspohja oli ongelmissa. Aluksi keskustelu liittyi lähinnä Jeremy Rifkinin (1997) virittämään keskusteluun ”työn lopusta” ja kolmannen sektorin mahdollisuuksiin massatyöttömyyden lieventäjänä. Laman myötä syntyneet julkistalouden alijäämät ja hyvinvointipalvelujen rahoituskriisi johtivat kuitenkin varsin nopeasti siihen, että kolmannen sektorin palvelu-ulottuvuus tuli keskustelun kohteeksi Suomesakin. Lama muodosti Suomessa eräänlaisen vedenjakajan: hyvinvointivaltion kasvun regiimistä siirryttiin ”hyvinvointivaltion laajenemisen jälkeiseen regiimiin” (Julkunen 2001). Tämän myötä on alettu miettiä julkissektorille vaihtoehtoisia tai täydentäviä toimintamalleja palvelujen järjestämiseksi. Julkisten ja markkinaehtoisten palvelujen ohella esille nousivat entistä voimakkaammin kansalaisyhteiskunnan sosiaalinen tuki, erityisesti kansalaisjärjestöt ja niiden tarjoamat kolmannen sektorin palvelut, joista alettiin etsiä valtion julkisen sektorin kumppania työllisyyden ja hyvinvointipalvelujen hoitamisessa (ks. esim. Helander 1998; Helander & Laaksonen 1999; Matthies 1996; Siisiäinen & Kinnunen & Hietanen 2000).

Erityistä kolmanteen sektoriin liittyneessä keskustelussa onkin ollut se, että kun kansalaisyhteiskuntaan liittyvää keskustelua on käyty erityisesti politiikan ja yhteiskunnallisen muutoksen näkökulmista, keskustelua kolmannesta sektorista on puolestaan käyty voittopuolisesti työllisyyden, talouden ja palvelujen näkökulmasta (Helander ym. 1999, 13). Esimerkiksi Johns Hopkins -yliopiston laajassa kansainvälisessä vertailussa (ks. Salamon ym. 1999; Salamon ym. 2004) - jossa Suomikin oli mukana - keskeinen osa oli kolmannen sektorin taloudellisen ja työllistävän merkityksen sekä tulopohjan selvittäminen.

Kolmannen sektorin organisaatioiden on odotettu toimivan palvelujärjestelmässä valtiota ja markkinoita täydentävinä toimijoina erityisesti alueilla, joilla sekä markkinat että julkinen sektori epäonnistuvat. Kolmannen sektorin organisaatioiden on esimerkiksi ajateltu olevan kansalaisia lähellä olevia toimijoita, joiden avulla voitaisiin kattaa julkisten palvelujen katvealueita, lisätä sosiaalista koheesiota ja vähentää kansalaisten markkinariippuvuutta. Lisäksi käsitteen suosiota on lisännyt kolmannen sektorin ja siihen läheisesti kytkeytyvän ”sosiaalisen yritystoiminnan” (ks. Grönberg 2006; Huotari

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

ym. 2008) ajateltu työllistämispotentiaali. 2000-luvulla on panostettu kolmannen sektorin ja paikallisen hallinnon yhteistoimintaan (mm. PARAS-hanke) ja kehitelty uusia yhteistyön muotoja. Tätä koskevaa perustutkimustyötä on jo tehty (Niemelä & Dufva 2003; Möttönen & Niemelä 2005).

Järjestöjen toimintaan on kohdistunut uudenlaisia paineita myös markkinatalouden suunnasta liittyen läheisesti Euroopan Unionin kilpailulainsäädäntöön ja sen Suomelle asettamiin vaatimuksiin. Muutokset tulevat osaltaan määrittämään kansalaisten vapaaehtoistoimintaa järjestöissä (tilanteesta ja ongelmista, ks. Möttönen & Niemelä 2005).

Kansainvälisesti vertaillen suomalainen kolmas sektori on suhteellisen pieni, mikäli vertaillaan sektorilla toimivien palkattujen työntekijöiden määrää (Salamon ym. 2004, 19). Samalla sosiaalipalvelujen osuus sektorin työvoimasta on Suomessa ollut kohtuullisen pieni, kulttuurin osuus puolestaan suuri. Vastoin yleistä käsitystä suomalaisen – ja pohjoismaisen – kolmannen sektorin rahoituksesta vastaavat suureksi osaksi sektorin vapaaehtoisorganisaatiot itse valtion tukiosuuden ollessa eurooppalaista keskitasoa. Suomessa kolmas sektori toimii näin ollen paljolti vapaaehtoisin voimin (Salamon ym. 2004, 33; Yeung 2004), mikä on tehnyt siitä rahoituksellisessa mielessä suhteellisen itsenäisen. (Helander & Laaksonen 1999, 43). Rahoitus pohjaltaan suomalainen kolmas sektori lukeutuu ns. jäsenmaksuvaltaiseen tyyppiin, kun taas esimerkiksi monet Keski-Euroopan maiden kolmansista sektoreista kuuluvat valtiokeskeiseen rahoitustyyppiin. Sektori on kuitenkin nopean muutoksen tilassa, mikä korostaa uuden tutkimustiedon tarvetta.

Pohjoismaissa on ollut tyypillistä, että kolmannen sektorin (tai kansalaisyhteiskunnan) sosiaalipalvelut on jo varsin varhain korvattu hyvinvointivaltion palveluilla, pitkälti yhdistysten ideoimina ja ajamina prosesseina. Tämän myötä palvelut on voitu tuottaa ammattimaisesti verorahoituksella. Pohjoismaisen universalistisen hyvinvointivaltion kasvun kaudella kolmannen sektorin palvelutuotanto koettiin lisäksi usein ongelmaksi. Siihen on saatettu liittää usein ajatus epäammattimaisuudesta ja osittaisuudesta, joka ei kykene turvaamaan kansalaisten yhdenvertaisuutta ja universalistisen hyvinvointivaltion ideaa. Niinpä kolmas sektori on ollut Pohjoismaissa työnjaollisesti aktiivinen ennen muuta sellaisilla alueilla, joilla julkissektori on ollut passiivinen. Tämä on merkinnyt vilkasta kansalaistoimintaa esimerkiksi liikunnassa, kulttuurissa, uskonnollisissa yhteisöissä ja työmarkkinajärjestöissä. (Amnå 2006.)

2.6 Tutkimuksen katvealueita ja uuden tutkimuksen tarpeita

Vuosituhanneen vaihteen tienoilla vapaaehtoisorganisoidumisen ja -aktiiviteetin tutkimus on monipuolistunut ja kohdistunut uusille alueille. Osittain tämä on liittynyt alueen kansainväliseen tutkimukseen (vertailut, sosiaalisen pääoman ja osallistumistutkimuksen ulottuvuuksien tarkentuminen ja eriytyminen). Tämä on tuonut uutta analyyttisempää tietoa Suomen erityispiirteistä kansainvälisessä vertailussa¹.

Suomalaiselle kansalaisosallistumisen tutkimukselle – on sitten kysymys yhteiskunnallisista liikkeistä, yhdistysohallitumisesta tai epämuodollisesta kansalaistoiminnasta – on luonteenomaista eriytyneet tarkastelukulmat sekä teemallinen epätasaisuus eli joidenkin tutkimusteemojen suhteellisen vahva edustus joidenkin muiden puolestaan jäädessä vähälle huomille. Tämä ilmentää tutkimuksen ohjautumista vahvasti tutkijakeskeisesti.

Alueen nykytutkimuksen suurimmaksi ongelmaksi voidaankin nimetä yhtäältä kokonaisvaltaisen kansalaisuutta, kansalaisosallistumista ja kollektiivista toimintaa koskevan tutkimuksen vähäisyys, toisaalta osa-alueiden tutkimuksen sattumanvaraisuus. On tarvetta esimerkiksi:

1. Yksilötoimijan kokonaisuuden ja sosiaalisen yhteisön kokonaisvaltaisuuden huomioinnalle tutkimukselle;
2. Kansalaistoiminnan kokonaisuutena käsittävälle tutkimukselle (huolimatta osajärjestelmien jatkuvasta eriytymisestä);
3. Yhteisö-/paikallisuus-/yhdyskuntatutkimuksen tason tutkimukselle, joissa tutkittaisiin ”kansalaisosallistumista” osana paikallisyhteisöjä ja otettaisiin huomioon osallistumisen sekä yksilöiden elämäntavan eri puolet ja osa-alueet;
4. Kokonaisvaltaiselle tutkimusstrategialle, joka auttaisi arvioimaan osallistumisen kokonaisuuden, diversiteetin sisäisten tekijäryhmien merkitystä ja keskinäissuhteita (yhdistyslaitos ja liikkeet, internet ja muu uusi sähköinen kommunikaatio, media, mielikuvateollisuus ja tavaraestetiikka, tavaraistetut uusheimot; paikallinen, maakunnallinen, kansallinen, kansainvälinen taso jne.).

¹Luottamuksen eri ulottuvuuksista, ks. Kankainen 2007. Yhdistysaktiiviteetin, poliittisen, yhteiskunnallisen osallistumisen ja poliittiseen kansalaisuuteen asennoitumisen välisistä suhteista, ks. Siisiäinen 2009; Siisiäinen & Blom 2009. Vapaaehtoistoiminnasta ja altruismista, ks. Pessi & Saari 2008. Suomen erityispiirteistä pohjoismaisena poliittisena regiiminä, ks. Borg 2005.

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

Kokonaisvaltaisen perustutkimuksen tarve koskee myös demokratian tutkimusta. Mikä asema ja merkitys kansalaisyhteiskunnan järjestäytyneillä (muillakin kuin vakiintuneilla puolueilla) ja vähemmän järjestäytyneillä muodostumilla on ja tulisi olla nykydemokratiassa? Onko perinteisten ja uusien edunvalvontatyyppisten kansalaisjärjestöjen merkitys demokraattiselle prosessille muuttumassa tilanteessa, jossa vaaliosallistuminen, puolueiden jäsenmäärät ja poliittisten yhdistysten perustamiset ovat jo pitkään osoittaneet laskutendenssiä? Onko parlamentaarisen järjestelmän rinnalle kehkeytynyt mekanismeja, jotka olisi syytä huomioida nykyistä vahvemmin itse demokratian toteutumisen kannalta? Vastaukset tällaisiin kysymyksiin saattaisivat tuoda tarkasteluun vaaliosallistumisen vahvistamispyrkimysten lisäksi myös muita mahdollisia toimenpiteitä demokratian edistämiseksi. Tällaiset kysymykset demokratiasta eivät koske vain kansallista tasoa, vaan ovat ajankohtaisia kuntaliitosten ja palvelujen muutosolosuhteissa myös paikallisissa ympäristöissä.

Kansalaistoiminnan ja -osallistumisen eriytyneemmällä alueella voidaan tunnistaa useita tutkimuksellisia katvealueita. Sellaisia ovat esimerkiksi järjestöosallistumisen muutosten ”täsmätutkimukset”. Kansalaisten osallistumisesta yhdistysten toimintaan ja osallistumisen muutoksia on tutkittu yhdistystyypeittäin määrällisesti sekä Suomen tasolla että kansainvälisestä vertailevasta näkökulmasta (ks. esim. Borg 2005; Siisiäinen & Kankainen 2009; Siisiäinen & Blom 2009). Vaikka ammattiaseman ja koulutusryhmän vaikutuksista yhdistysjäsenyyksiin ja osallistumiseen onkin jo systemaattisia pitkittäisleikkaustietoja 1970-luvulta saakka, on tietämyksessä runsaasti tarkentamisen varaa. Tarvittaisiin tarkempaa tietoa muun muassa osallistumisen eriytymisestä – ja mahdollisesta polarisoitumisesta – yhdistystyyppien sisällä (esimerkiksi eksklusiivisiin yhdistyksiin kuuluminen), väitetyistä nuorten hiipuvasta vapaaehtoistoiminnasta sekä kautta linjan osallistumisen ja jäsenyyden motivaatio- ja intressiperustasta ja subjektiivisesta merkityksestä. Puutelistaan voidaan lisätä suurelta osin myös tutkimustieto kansalaistoimijoiden tekemästä työstä yhdistyksissä ja järjestöissä ja monista niihin kytkeytyvistä kysymyksistä. Sellaisia ovat esimerkiksi järjestöjen toiminnan ja työn ammattimaistuminen / jäsendemokratia sekä vapaaehtoistyön ja ammatillistuvan palkkatyön suhteet järjestöjen toiminnassa. Tutkimustiedon puuttuminen näillä alueilla on kipeä ongelma, kun tiedetään yhdistystoiminnan suuruusluokka ja kolmannen sektorin merkitys yhteiskunnassa sekä käynnissä olevien rakenteellisten muutosten vaikutukset vapaaehtoisectoriin ja sille asetetut erisuuntaiset toiveet.

Oma laajennuksensa olisi vertailevan näkökulman mukaan tuominen niin pohjoismaisella (Allardt 1976) kuin laajemmalla kansainvälisellä tasolla (vrt. Luokkaprojekti

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

1984; Siisiäinen & Blom 2009). Edellä sivutuista syistä yhdistysosallistumisen, erityisesti sen muuttuvien sisältöjen ja muotojen sekä kehitystendenssien tutkimiselle on tulevaisuudessakin tarvetta. Suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa ja poliittisessa regiimissä paljon on rakennettu yhdistysten/järjestöjen varaan. Yhdistysosallistumisen tutkiminen ei kuitenkaan - keskeisyydestään huolimatta - yksinään riitä, sillä tilanne on monin tavoin muuttunut ja muuttumassa. Uudet yhdistykset eroavat vanhoista niin funktioiltaan kuin organisaatorakenteiltaan. Myös yhdistysjäsenyyden ja osallistumisen perustat ovat kokeneet suuria muutoksia parin viime vuosikymmenen aikana. Yhdistykset ovat siis sekä muuttuneet itse että saaneet uusia kilpailijoita intressien tulkittamisen ja edistämisen alueella. Näistä epäilemättä internet-pohjaiset verkostot ja yhteisöt ovat näkyvimpiä ja merkittävimpiä. Huomattava osa ”yhdistysosallistumista” käyttää internet-verkostoitumista oman toimintansa apuna tai toteutumismuotona. Vapaaehtoisorganisoitumisen ja sen kokonaisuuden sisällä yhdistystoiminnan muutoksen arvioinnin kannalta on siten tärkeää, että yhdistystoiminta käsitetään suuremman kokonaisuuden muodoiltaan ja merkitykseltään muuttuvana, kokonaisuuden kanssa vuorovaikutuksisena osana.

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimukselle on ollut ominaista sosiologisen, valtiopillisen ja historiatieteellisen otteen vuorovaikutus useissa tutkimuksissa sekä kansainvälisten teoreettisten lähestymistapojen (kuten poliittinen mahdollisuusrakenne, konstruktionistinen liiketutkimus, protestisyklin ja liikeaaltojen teoria) soveltaminen suomalaisten liikkeiden tarkasteluun. Tapaustutkimusten, kuten myös pitkittäistutkimusten metodologiaa on sovellettu liikkeiden erittelyssä. Sen sijaan meillä on varsin vähän tutkimusta esimerkiksi liikkeiden ja poliittisen toiminnan verkostoitumisesta niin liikkeiden sisäisesti kuin välisestikin.

Sosiaalisten liikkeiden ja kollektiivisen toiminnan alueilla on käynnissä kehitystendenssejä, joihin tutkimuksen tulisi jatkossa kiinnittää huomiota. On muun muassa huomioitava, että vain osa kansalaistoiminnasta on organisoitunutta. Yhdistysten ohella kansalaisyhteiskunta käsittää monenlaisia epävirallisia sosiaalisia muodostumia, kuten erilaisia, usein organisoitumattomia yhteiskunnallisia liikkeitä, yhteisöjä, ja kiinteämpiä tai löyhempiä epävirallisia sosiaalisia verkostoja. Myös poliittinen toiminta on saanut vastaavanlaisia uusia muotoja eli poliittinen toiminta on liukunut perinteiseltä organisaatio- ja instituutiopohjaiselta sektoriltaan. Näyttääkin siltä, että epämuodollisesti organisoituneen kansalaistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys on vahvistumassa. Löyhästi organisoitunut kansalaistoiminta on myös vallannut entistä suuremman osan kansalaistoiminnan julkisuudesta. Esimerkiksi järjestäytymätön ”uusi kan-

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

salaisaktivismi”, kuten radikaali eläinoikeusliike ja globalisaation vastainen liike hallitsevat nykyisin laajalti kansalaistoiminnan ja kansalaisaktiivisuuden julkisuutta, vaikka ovat kansalaisyhteiskunnan kentässä perinteiseen yhdistystoimintaan verrattuna määrällisesti ja mitattavilta vaikutuksiltaan suhteellisen marginaalisia ilmiöitä. Olisikin tärkeää kiinnittää huomiota kansalaisia laajasti kokoavaan yhdistystoimintaan, mutta myös epämuodollisesti organisoituneisuuden yhdistyksiin ja myös osallistumattomuuden kysymyksiin.

Yhteiskunnallisten instituutioiden ja teknologian muuttuessa myös kansalaistoiminta saa uudenlaisia muotoja perinteisen poliittisen ja yhdistystoiminnan rinnalle. Erityisesti internet tuottaa aivan uudenlaisia poliittisen vaikuttamisen ja yhteisöllisyyden muotoja, jotka haastavat perinteistä yhdistystoimintaa ja kansalaistoimintaa ylipäättään. Se saattaa poistaa osallistumisesta hierarkkisia rakenteita ja voi antaa pienille hajanaisille ryhmille mahdollisuuden ajaa omia intressejään kootusti ja auttaa kollektiivisen toiminnan nopeaa mobilisoitumista. Samalla virtuaalinen kanssakäyminen voi uudenlaisista yhteydenpitoa mahdollistamalla myös lisätä perinteistä kanssakäymistä ja vahvistaa paikallista kansalaistoimintaa. Niin sanottu sosiaalinen media voi tarjota merkittäviä uusia mahdollisuuksia kansalaistoiminnalle ja -vaikuttamiselle. On myös esitetty, että internet-välitteinen virtuaalinen kanssakäyminen ei välttämättä tukisikaan osallistumista ja sitoutumista, vaan voisi johtaa aina ”kyberrasismiin” ja eriytyneeseen kanssakäymiseen, joka syrjäyttää perinteisiä osallistumisen ja kanssakäymisen muotoja. Internet-yhteisöllisyys voi myös tukea ääriryhmien kanssakäymistä ja edistää esimerkiksi väkivaltaisista käyttäytymismuotoja, kuten viimeaikaiset tapahtumat suomalaisessa koulumaailmassa osoittavat.

Kuten kansalaisyhteiskunnassa yleisestikin, yhteiskunnallisten liikkeiden alueella on tapahtumassa nopeaa kansainvälistymistä, johon muun muassa talouden globalistuminen vaikuttaa. Tutkimuksen tulee olla herkkä näille muutoksille ja syntyvälle uudelle verkostoitumiselle. Kansainväliset tendenssit ja vaikutteet kulkeutuvat nopeasti Suomeen ja kohtaavat suomalaiskansallisen kollektiivisen toiminnan perinteen. Liikkeet joutuvat etsimään sopeutumisen muotoja uusiin olosuhteisiin. Syntyy uusia maailman sosiaalifoorumien kaltaisia yhteistoiminnan rakenteita.

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että kansalaisvaikuttaminen tai -osallistuminen itsessään ei esimerkiksi Suomessa ole yleisesti vähenemässä. Toiminnan keinot, päämäärät ja osallistumismuodot ja niiden painopisteet voivat kuitenkin olla muuttumassa radikaalistikin.

Tässä mielessä koko kansalaisyhteiskunta, sitä koskeva julkinen politiikka ja tutkimus

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

ovat uusien haasteiden edessä. On käynnissä lukuisia nopeitempöisiä muutoksia, jotka merkitsevät vahvistunutta tarvetta eriytyneelle ja kokonaisvaltaiselle ja samalla kertaa teoreettiselle ja empiiriselle tutkimukselle. Näiden muutosten erittely palvelisi yhteiskunnallista päätöksentekoa.

Luonteenomaista kansalaisyhteiskunnan ja -osallistumisen tutkimukselle on ollut organisatorinen hajanaisuus. Tutkimusta kokonaisvaltaisesti suuntaavat institutionaaliset puitteet ja rakenteet ovat puuttuneet (esimerkiksi oikeaan suuntaan vaikuttanut *Suomen Akatemian Sosiaalisen pääoma ja luottamusverkostot* -tutkimus-ohjelma ei poistanut ongelmaa). Kansalaisyhteiskunnan tutkimuskeskuksen tapainen institutionaalinen rakenne voisi vahvistaa tutkimuksessa synteettistä otetta. Se loisi parempia mahdollisuuksia pitkäjänteisyydelle ja laaja-alaisen aihepiirin yksittäistutkimusten annin kumuloitumiselle. Tutkimusta voitaisiin keskitetyksi suunnata nykyistä tehokkaammin vähän tutkituille tärkeille aihe-alueille. Tällainen puitteisto palvelisi tehokkaasti myös eri yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehtävää alueen tutkimusta.

Lähteet

Alapuro, Risto (1973). *Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvuilla*. Helsinki: WSOY.

Alapuro, Risto; Liikanen, Ilkka; Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.)(1989). *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Alapuro, Risto (1997). *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Hanki ja jää.

Allardt, Erik (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.

Allardt, Erik; Jartti, Pentti; Jyrkilä, Faina & Littunen, Yrjö (1958). *Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne*. Porvoo: WSOY.

Amnå, E. (2006). Still a Trustworthy Ally? Civil Society and the Transformation of Scandinavian Democracy. *Journal of Civil Society* 2(1): 1–20.

Borg, Sami (toim.)(2004). *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 10:2004).

Borg, Sami (2005). *Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 3:2005).

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

- Borg, Sami (toim.)(2006). *Suomen demokratiaindikaattorit*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 1:2006).
- Cohen, Jean L. & Arato, Andrew (1994). *Civil Society and Political Theory*. Cambridge: The MIT Press.
- Grönberg, Ville (toim.)(2006). *Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys*. Helsinki: Stakes.
- Helander, Voitto (1998). *Kolmas sektori. Käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Saarijärvi: Gaudeamus.
- Helander, Voitto & Laaksonen, Harri (1999). *Suomalainen kolmas sektori*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto.
- Hentilä, Seppo (1982, 1984). *Suomen työläisurheilu historia 1-2*. Hämeenlinna: Karisto.
- Huotari, Tiina; Pyykkönen, Miikka & Pättiniemi, Pekka (2008). *Sosiaalisen ja taloudellisen välimaastossa. Tutkimusnäkökulmia suomalaiseen sosiaaliseen yritykseen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Huotari, Voitto (1981). *Kirkolliset herätysliikkeet tänään*. Pieksämäki: Kirjapaja.
- Hyvärinen, Matti (1994). *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Hyyryläinen, Torsti (1994). *Toiminnan aika. Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta*. Vammala: Line Sixtyfour Publications.
- Ilmonen, Kaj (2000). *Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus*. Teoksessa: Kaj Ilmonen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi.
- Ilmonen, Kaj (2005). *Kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnan uudistumiskyky*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos (Tutkimuksia 94).
- Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo (2002). *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Ilmonen, Kaj & Kevätsalo, Kimmo (1995). *Ay-liikkeen vaikeat valinnat. Sosiologinen näkökulma ammatilliseen järjestäytymiseen Suomessa*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos (Tutkimuksia 59).
- Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.)(1998). *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

- Itkonen, Hannu; Heikkala, Juha; Ilmanen Kalervo & Koski, Pasi (2000). *Liikunnan kansalaistoiminta: muutokset, merkitykset ja reunaehdot*. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura (Tutkimuksia 152).
- Jokivuori, Pertti (2002). *Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön - kilpailuvia vai täydentäviä?* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 206).
- Julkunen, Raija (2001). *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Juppi, Piritta; Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (toim.)(2003). *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituuhannen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Jallinoja, Riitta (1983). *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. Helsinki: WSOY.
- Kankainen, Tomi (2007). *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 326).
- Kettunen, Pauli (1986). *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918-1930*. Helsinki: SHS (Historiallisia tutkimuksia, 138).
- Konttinen, Esa (1999). *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004). *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvun Suomessa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Kopomaa, Timo; Peltonen, Lasse & Litmanen, Tapio (toim.)(2008). *Ei meidän takapihallemme. Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kumar, Krishan (1993). Civil Society: An Inquiry into the Usefulness of an Historical Term. *The British Journal of Sociology*, 44(3): 375-395.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2003). *Ympäristökysymys ja aseveliaksi. Ympäristön politisoituminen Tampereella 1959-95*. Tampere: Tampere University Press.
- Lappalainen, Pertti (2002). *Poliittisen tyylin taito*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (1994). *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*. Helsinki: Gaudeamus.
- Liikanen, Ilkka (1995). *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Helsinki: SHS.

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

- Lindholm, Arto (2005). *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Luokkaprojekti (1984). *Suomalaiset luokkakuvassa*. Tampere: Vastapaino.
- Matthies, Aila-Leena (1996). Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatiot. Teoksessa: Aila-Leena Matthies, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino, 11-32.
- Mickelson, Rauli (2007). *Suomen puolueet. Historia, muutos, nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.
- Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma (2005). *Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Niemelä, Jorma ja Dufva, Virpi (toim.)(2003). *Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Oksa, Jukka (1998). *Syrjäkylä muutoksessa*. Joensuu: Joensuun yliopisto (Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, 30).
- Ollila, Anne (1993). *Suomen kotien päivä valkenee... - Martta-järjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuosina 1918-1939*. Helsinki: SHS (Historiallisia tutkimuksia 173).
- Paasonen, Susanna (toim.)(2005). *Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Pesonen, Pertti & Sänkiaho, Risto (1979). *Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. Porvoo: WSOY.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008). *Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: STKL.
- Rasimus, Ari (2006). *Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Rifkin, Jerome (1997). *Työn loppu: teknologia, työpaikat, tulevaisuus*. WSOY, Porvoo.
- Ruuskanen, Petri (2001). *Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntauokset ja mekanismit*. Helsinki: VATT (Tutkimuksia 81).
- Salamon, Lester M.; Anheir, Helmut K.; List, Regina; Topler, Stefan; Sokolowski, Wojciech S. & työryhmä (1999). *Global Civil Society. Dimensions of the Nonprofit Sector*. Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

- Salamon, Lester M.; Sokolowski, Wojciech S. & työryhmä (2004). *Global Civil Society, vol 2: Dimensions of the Nonprofit Sector*. Bloomfield: Kumarian Press.
- Salomäki, Hanna (2010). *Herätysliikkeisiin sitoutuminen 2000-luvulla*. Jyväskylän yliopisto (julkaisematon käsikirjoitus).
- Siisiäinen, Martti (1986). *Intrssiit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus*. Jyväskylä: SoPhi (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 57).
- Siisiäinen, Martti (1988). Järjestöllinen pääoma: käsite ja merkitys yhdistystutkimuksessa. *Hallinnon tutkimus* 7(3): 154-169.
- Siisiäinen, Martti (1990). *Suomalainen protesti*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Siisiäinen, Martti (2003). Vuoden 1997 yhdistykset. Teoksessa: Sakari Hänninen, Anita Kangas & Martti Siisiäinen (toim.) *Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori*. Jyväskylä: Atena.
- Siisiäinen, Martti (2004). The newness of the movements for animal rights in Finland. *International Journal of Contemporary Sociology* 41(1): 79-102.
- Siisiäinen, Martti (2009). Differentia specifica of voluntary organizing in Finland. Teoksessa: Annamari Konttinen (toim.) *Civic Mind and Good Citizenship. Comparative Perspectives*. Tampere: Tampere University Press, 87-113.
- Siisiäinen, Martti & Alanen, Leena (toim.)(2009). *Erot ja eriarvoisuudet. Paikallisen elämän rakentuminen*. Jyväskylä: Koulutuksen Tutkimuslaitos.
- Siisiäinen, Martti & Blom, Raimo (2009). Associational Activeness and Attitudes towards Political Citizenship in Finland from a Comparative Perspective. *Journal of Civil Society* 5(3): 265-282.
- Siisiäinen, Martti & Kankainen, Tomi (2009). Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa: Tomi Kankainen, Heli Pessala, Martti Siisiäinen, Leo Stranius, Hanna Wass & Niklas Wilhelmsson (toim.) *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 2009:5), 90-137.
- Siisiäinen, Martti; Kinnunen, Petri & Hietanen, Elina (toim.)(2000). *The third sector in Finland*. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Stenius, Henrik (1987). *Frivilligt, jämlikt, samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till mass-organisationsprincipens*

2 Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus

genombrott. Ekenäs: SLS (Skrifter utgivna av Svenska Literatursällskapet i Finland, 454).

Stranius, Leo (2009). Epämuodollinen kansalaistoiminta - järjestötoiminnasta kevytaktivismiin. Teoksessa: Tomi Kankainen, Heli Pessala, Martti Siisiäinen, Leo Stranius, Hanna Wass & Niklas Wilhelmsson (toim.) *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 2009:5), 138-168.

Sulkunen, Irma (1986). *Raittius kansalaisuskontona*. Helsinki: SHS.

Suominen, Tapani (1997). *Ehkä teloitamme jonkun*. Helsinki: Hanki ja jää.

Suopajarvi, Leena (2001). *Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto (Acta Universitatis Lapponiensis, 37).

Tuominen, Marja (1991). ”*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*”. *Sukupuolvihegemonian kriisi suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Otava.

Uljas, Päivi (2005). *Taistelu sosiaaliturvasta. Ammattiyhdistysväen toiminta sosiaaliturvan puolesta 1957-1963*. Helsinki: Like.

Van Til, Jon (2000). *Growing Civil Society. From Nonprofit Sector to Third Space*. Bloomington: Indiana University Press.

Virtanen, Matti (2001). *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Helsinki: SKS.

Yeung, Birgitta (2004). *Individually Together. Volunteering in Late Modernity. Social Work in the Finnish Church*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto.

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

Tapio Häyhtiö

Jarmo Rinne

Tampereen yliopisto

3.1 Johdanto: poliittisen osallistumiskulttuurin muutoksen jäljillä

Suomalainen poliittinen osallistumiskulttuuri on muuttumassa. Yhteiskuntaa ravistelevat muutosvoimat, kuten esim. globalisaatio, tietokoneistuminen, vapaa-ajan lisääntyminen, yhteiskunnallisen vaikuttamisen verkottumistendenssi, paikallisen ja autonomisen toiminnan aseman vahvistuminen keskusjohtoisen valtiotasoisien toiminnan kustannuksella, ovat antaneet kimmokkeen tälle kehitykselle. Mainitut muutosvoimat eivät ole atomistisia yksistään vaikuttavia tekijöitä. Ne pikemminkin heijastuvat kompleksisena toisiinsa sotkeutuneena ilmiökimppuna jokapäiväiseen elämäämme ja indikoivat yhteiskunnallisen kehityksen siirtymävaihetta. Seuraavassa tarkastelussamme rajoitamme huomionamme koskemaan tietokonevälitteisen kommunikaation mahdollistamia poliittisen osallistumisen ja toiminnan keinoja sekä analysoimme julkisten tilojen merkitystä kansalaislähtöisen politikoinnin aktivoitumiselle.

Puhe siirtymävaiheiden merkityksestä ja vaikutuksesta on jo itsessään politisoiva tapa tulkita yhteiskunnallista kehitystä. Kehityksen käsitteellistäminen siirtymävaiheesta toiseen rakentaa kertomusta, jossa epätäydellisemmästä muodosta tai kehitysvaiheesta siirrytään kohti täydellisempää (tästä keskustelusta ks. enemmän Kerkelä 2004). Mielenkiintoisella tavalla deterministinen kehitysoptimismi heijastuu myös nykyiseen transitiivaiheen kansalaisuutta ja kansalaisten osallistumista puivassa keskustelussa,

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

joka pyrkii luomaan uusia kanavia ja väyliä verkossa kansalaisten sekä poliitikkojen väliselle vuoropuhelulle. Tätä kehitystä tuetaan sekä kunnallisella, valtiollisella että EU-tasolla. Osallistumisen diskursseissa painotetaan uuden viestintäteknologian mahdollistamien keinojen jo sinällään lisäävän osallistumismahdollisuuksia luomalla aivan uudentyypisiä julkisia tiloja. Verkko-osallistuminen nähdään mieluusti keskenään tasa-arvoisten toimijoiden vuorovaikutteisena kommunikaationa, joka on paitsi halpaa niin myös tehokkaalla tavalla kansalaista voimistavaa (*empowering*) ylittäen vaikuttamisen perinteiset maantieteelliset rajat. (Esim. Chadwick 2009, 195; Lappalainen 2005) Sen sijaan kysymykseen siitä, kuinka laadullisesti uutta osallistumiskulttuuria verkko-osallistuminen edustaa, onkin jo vaikeampi vastata.

Aikalaisilmiön tulkinnassa aliarvioidaan helposti muutosta kuvaamaan kehitettyjen käsitteiden ohjaavaa vaikutusta. Lisäksi on varsin yleistä vähätellä ”nykyisyydessä” tapahtuvan muutoksen kehityskulun sisäistä jatkuvuutta (Kerkelä 2004, 91). Uudenlaisen kansalaisosallistumisen versoja voidaan kuitenkin havaita verkko-osallistumisessa, erityisesti tarkasteltaessa aktionistista, kansalaislähtöistä tapaa osallistua politiikkaan ja toimia poliittisesti (esim. Häyhtiö & Rinne 2007, Lappalainen 2005, 52-52; 81, Dahlgren 2005, 151). Sen sijaan hallinnolliset osallistamiskokeilut vaikuttaisivat sisältävän varsin vähän potentiaalia muutoshakuiselle kansalaispolitiikoinnille, vaikka hallinnollisesta näkökulmasta kansalaisten osallistamista päätöksenteon prosesseihin saatetaan pitää merkittävänä demokratiaa lisäävänä uudistuksena (esim. Häyhtiö 2004; Lappalainen 2005, 92-93; Keränen 2007, 215).

Kaiken kaikkiaan kuvattu kehitys heijastaa uudenlaista suhtautumista poliittiseen osallistumiseen, jossa tärkeäksi nousee kansalaisten oman aktiivisuuden kannustaminen ja vahvistaminen. Aiemmin aktiivisen kansalaisuuden kriteerit täytyivät, mikäli kansalaisvelvollisuudeksi koettu äänestäminen hoitui kunnialla. Äänestysosallistuminen riitti myös legitimoimaan poliittisen hallinnan. Vaaliosallistumisen jatkuva ja tasainen suosion lasku liberaaleissa demokratioissa on johtanut siihen, että äänestäminen poliittisen osallistumisen muotona on kriisiytynyt ja lisäksi poliittinen kulttuuri on muuttunut vuorovaikutteisempaan kansalaisia huomioivampaan suuntaan. Nykyisten demokratia-ihanteiden mukaisesti kansalaisten pitäisi saada äänensä kuuluviin myös vaalien välisenä aikanakin ja voida osallistua politiikan asialistan määrittelyyn (esim. Herne & Setälä 2005, 176-177).

3.2 Osallisuus politiikassa - osallistaa ja osallistua

Kansalaisia voidaan joko osallistaa poliittiseen keskusteluun, toimintaan tai päätöksentekoon, tai sitten kansalaiset voivat omaehtoisesti osallistua niihin. Kansalaisen osallisuus toteutuu siten joko osallistumisessa ja osallistamisessa, jossa on erotettavissa kaksi toisilleen vastakkaista diskurssia, *osallistavan hallintokulttuurin* ja *aktionistinen* diskurssi (ks. Häyhtiö & Rinne 2007). Ensiksi mainittu on julkisen vallan toimesta luotu osallistamiskanava, joka hyödyntää monissa tapauksissa nykyistä informaatioteknologiaa ja tietoverkkoja. Tavoitteena näissä hankkeissa on vahvistaa kansalaisten osallistumista ja näin uusintaa poliittisen yhteisön identiteettiä (mt.; Salmikangas 2004, 54) mahdollistamalla poliitikkojen ja kansalaisten *diskursiivinen dialogi*. Esimerkiksi vuosina 2003-2007 lanseerattu *Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma* pyrki lähtökohtaisesti juuri tähän. Ohjelmassa hyödynnettiin *Public Management* -näkemysten mukaista ajatusta julkisjohtamisesta, jossa kansalaisia pidettiin subjekteina tarjoamalla heille mahdollisuutta tuoda julki tietojaan ja käsityksiään poliittisen hallinnan suunnasta. (Salmikangas 2004, 62.) Osallisuutta tosin näissä hankkeissa rajoittaa, että poliittisen asialistan monopoli pysyy institutionaalisten toimijoiden hallussa. Tavoiteltu dialogi muuttuu ylhäältä alas suuntautuvaksi monologiksi (Keränen 2007, 214), joka takaa ennustettavuuden poliittisen järjestelmän ja yhteiskunnan tulevaisuuden kehittymisessä. Kansalaisvaikuttamisen politiikka-ohjelma kannusti siten *oikeaoppiseen* osallistumiseen eli *vaaliosallistumisen*, mikä tietenkin oli etabloituneiden poliittisten toimijoiden etujen mukaista. Poliittinen osallistuminen tosin on tuomittu jäämään konventionaaliseksi, konservatiiviseksi ja konsensushakuiseksi. Osallisuushankkeiden paradoksi on, että ne eivät tosiasiallisesti voimista (*empower*) kansalaisia. Pikemminkin on käynyt selväksi, etteivät ihmiset usko näillä areenoilla mahdollisuuksiinsa vaikuttaa poliittisiin ratkaisuihin, koska agenda on ennalta määritelty. Osallisuusareenoilla kansalaisia kuullaan, mutta kuulemisella ei välttämättä ole mitään merkitystä. Päätöksentekijöiden ei tarvitse ottaa huomioon kuulemistilanteissa esitettyjä mielipiteitä, koska näin ei ole pakko tai välttämätöntä tehdä. Tämä vaikuttaa osallistumisen klassikkoteorian (Arnstein 1974) mukaan keskeisesti poliittisen osallistumisen motivoitumiseen, sillä ihmiset kokevat poliittisen voimistamisen tunteen, mikäli heillä on käytössään todelliset vaikuttamisen välineet. Vahva osallistuminen tarkoittaa yhteistyötä ja konkreettista osallistumista päätöksentekoon.

Perinteisen instituutiopainotteisen politiikka-käsityksen rinnalle on astunut toisenlainen lähestymistapa ymmärtää poliittinen osallistuminen ja osallisuus. Aktionistinen

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

kansalaspoliitikka tavoittelee ensisijaisesti vapautta toteuttaa omaa itseään ja vaikuttaa itse oman elämänsä kulkuun sekä tavoitella omaa elämänonnea (Häyhtiö & Rinne 2007). Tämä johtaa siihen, että ”iso/vanha” politiikka pirstaloituu palasiksi muuttuen kaleidoskooppimaiseksi joukoksi pieniä ja yhä subjektiivisempia politiikan projekteja, joihin liittyvä toiminta kumpuaa henkilökohtaisista ja yksilöpohjaisista arvoista, asenteista, valinnoista ja jopa elämäntyyleistä. Näyttää siltä, että *henkilökohtainen on poliittista* edelleen yleisesti, mutta *politiikka on henkilökohtaista* erityisesti ja kontekstualisoituna (Rinne 2008). Uuden politiikan ajamat asiat: oikeus itse määrittää omaa elämäntapaansa, maailmakuvaansa ja olla oma autenttinen itsensä asettuvat korostuneessa individualismissaan poikkiteloin puolueiden hahmottelemiin kollektiivisiin ja hierarkkisiin totuuksiin. Oman elämän hallintaprojekti nousee poliittiseksi projektiksi viimeistään silloin, kun sillä alkaa olla laajempaa merkitystä.

Oman elämän hallintaprojektien politisoiminen ja politisoituminen näkyy myös kansalaisuuden määrittämisen tematiikassa (mt.). Nykyään aktiivit kansalaiset eivät tyydy hallintoalamaisen rooliin, vaan saattavat jopa pyrkiä diskursiiviseen kansalaisvaikuttamiseen (Salmikangas 2004, 61-62) ja näin tunkeutua puolueiden monopolisoimalle poliittisen toiminnan ja vaikuttamisen kentälle (Rättilä 2001, 197-198). Perinteisen vaaliosallistumisen rapautuminen ei siten tarkoita automaattisesti ”politiikasta vieraantumista”, sillä *satunnaiset politikoinnit* eli määrääjoittaiset äänestämiset eivät tyydytä vaikuttamisesta kiinnostunutta refleksiivistä kansalaista. Aktionistinen kansalaisuus-käsite viittaa siten oma-aloitteisen ja kansalaislähtöisen mobilisoitumisen sekä osallistumisen, vaikuttamisen että toiminnan muotoihin. Tässä diskurssissa vedotaan poliittisen toimintaympäristön fragmentoitumiseen kompleksiseksi multi-spatiaaliseksi verkostoksi (esim. Lappalainen 2005, 59), mikä aiheuttaa muutoksia poliittisessä toiminnassa. Kansalaiset itse tuovat esille poliittisen agendan asioita ja toimivat myös oma-aloitteisesti, osittain jopa poliittisen järjestelmän ulkopuolella ja joskus peräti sen kanssa kamppaillen. Lisäksi aktionistista toimintaa motivoi toisinaan halu kuulua jollakin erityisellä tavalla toimivaan ryhmään, jolloin merkittävä rooli motivaatiossa on osallistuvalla toiminnalla itsellään, ei pelkästään sen tuloksilla tai vaikuttavuudella (Rinne 2004, Rättilä 2004).

3.3 Poliittisen osallistumisen paikat muuttuvassa julkisuudessa

Analysoitaessa tarkemmin poliittisen osallistumisen suhdetta julkisuuteen havaitaan, että myöhäismodernin yhteiskunnan julkisuus on 1980-luvulta lähtien kokenut merkittävän poliittiseen osallistumiskulttuuriin vaikuttavan rakennemuutoksen. Perinteisten yksisuuntaisten joukkotiedotusvälineiden mediamaisemaa laajentavat uudet vuorovaikutteiset viestimet ja viestintätavat, kuten internet, matkapuhelimet ja digitaaliset kamerat. Ihmiset viettävät aikaansa kasvavassa määrin viestimien äärellä, hahmottavat glokaalistunutta elinympäristöään median kautta sekä osallistuvat itse mediasisältöjen tuottamiseen.

Monimuotoiset verkottuneet julkisuustilat ovat murtaneet massamedian hallitseman aseman poliittisen julkisuuden välittäjänä. Uudenlaiset julkisuustilat voivat olla huomattavan erikokoisia, eriytyneitä tai päällekkäisiä ja toisiinsa linkittyneitä, mikä irrottaa julkista vuorovaikutusta poliittisista instituutioista ja kansallisvaltion rajoista. Kansalaisyhteiskunnan tutkija John Keane on havainnollistanut näitä nykyisen julkisen elämän pluralistisia kommunikaatiomuotoja, joiden seurauksena julkisen ja yksityisen välinen rajamaasto on entisestään hämärtyntä ja asiakohtaisille politisoineille on ilmaantunut pelitilaa. (Keane 2000, 76-77, 84-87.) Keane jaottelee julkisuuden kolmeen periaatteessa toisensa läpäisevään kategoriaan, mikro-, meso- ja makro-julkisuuteen. Näistä mikro-julkisuus, viittaa tilanteisiin, joissa ihmiset keskustelevat keskenään tai pienessä piirissä mieltä polttavista kysymyksistä. Mikro-julkisuus on kansalaisyhteiskunnan eri ryhmittymien ja myös yksittäisten kansalaisten välille tuotettu julkisuuden tila, jossa erilaisia käsityksiä asetetaan vastakkain ja olemassa olevia tulkintoja haastetaan tuomalla peliin uusia näkökulmia. Meso-julkisuus vuorostaan vastaa Keanen hahmottelemassa mallissa perinteistä kansallisella tasolla toimivaa massamediaa. Se tavoittaa suuren joukon nopeasti, mutta asialistaa ei muotoilla kansalaisten välisessä kommunikaatiossa. Meso-julkisuuden tieto on suodatettua ja toimitettua. Makro-julkisuuden käsite puolestaan viittaa globalisoituneeseen julkisuuteen, jonka kentällä merkittävimmät toimijat ovat ylikansallisia viestintäalan suuryrityksiä. (Keane 2000, 78-80.)

Kun Keanen ajattelua sovelletaan internet-julkisuuden analysointiin, havaitaan, kuinka internetistä on tullut poliittisen vaikuttamisen väline, kanava, resurssi sekä yhteisöllisyyden mahdollistaja. WWW-selainten esiinmarssi 90-luvulla loi puitteet verkkoviestinnän helppokäyttöisyydelle mahdollistaen ”Web 1.0” -ympäristön. Samanaikainen

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

laite-, ohjelmisto- ja tiedonsiirtokapasiteetin kehittyminen johti lopulliseen internetin läpimurtoon ja käytön huimaan kasvuun. Verkkoselaimen myötä internet muuttui graafiseksi toimintaympäristöksi, jossa vapaasti voidaan julkaista sisältöjä, luoda nettisaitteja ja yhteisöjä, etsiä informaatiota, ”surffata” paikasta toiseen, viihdyttää itseään, politikoida, kuluttaa tavaroita ja palveluja sekä kohdata ihmisiä. Poliittisesti merkittävintä verkkoviestinnässä on sen de-medialisoiva vaikutus, joka tarkoittaa massamedian hallitseman välittäjä-roolin murtumista ja horisontaalisen viestinnän esiinnousua. Internetin yleistyessä mitä moninaisimmat kommunikaatioaktiivisuuden toimintatyylit nousivat esille, koska niitä oli mahdoton kontrolloida ja verkossa kuka tahansa saattoi pyrkiä nostamaan tärkeiksi kokemiaan asioita julkiseen keskusteluun. (Walch 1999, 39-45, 67-75.)

Viime aikoina kansalaislähtöisen verkkopolitiikan analysoimisessa on alettu kiinnittää huomiota ”Web 2.0”-siirtymään, jolla viitataan internetin toimintamuotoihin ja -sisältöihin, jotka perustuvat käyttäjäkeskeiseen ja yhteisölliseen vuorovaikutukseen. Internetin palvelut ja sovellukset ovat suuressa määrin kaupallisia, mutta tämä ei ole estänyt verkon omaehtoista kansalaistoimintaa. Itse asiassa ”Web 2.0”-viestinnän ymmärretään muuttavan internetin toiminta-alustaksi, jossa ihmiset eivät ainoastaan keskustele vaan tekevät asioita yhdessä. (Hintikka 2007, 25). Internetin staattiset viestintämuodot ovat korvautumassa www-ympäristöön tukeutuviksi dynaamisiksi ja yhteisöllisiksi verkostoiksi, joissa yksilöpohjaisesti osallistutaan sisältöjen luomiseen ja muokkaamiseen (Wyld 2007, 43-44, Chadwick 2006, 8). Kari A. Hintikan mukaan nettiyhteisöt voivat ”perustua sosiaaliseen yhdessäoloon, jakamiseen, tiedon- tai muun sisällön tuottamiseen, kansalaisadressin organisoimiseen tai suoranaisen joukkovoiman käyttöön” (Hintikka 2007, 25). Verkkoyhteisöt voivat myös kehittyä kollektiivisen älykkyyden lähteiksi, kun niissä parveilevat yksilöt sovittautuvat yhteen ratkaistakseen ongelmia tai saavuttaakseen jonkin yhteisesti tärkeäksi koetun päämäärän tai tavoitteen. Sosiaalisessa sisällöntuotannossa käyttäjät itse kontrolloivat luomisprosessiä esim. kehittelemällä, luokittelemalla, lajittelemalla tai arvioimalla verkkoaineistoja (O’Reilly 2005, Hintikka 2007, 25, 32-33.) Web 2.0-sovelluksia kutsutaankin vertaismediaksi, jossa yhteisöllisyydet ovat riippuvaisia yksilöiden valinnoista liittyä verkostoihin ja vapaaehtoisesti toimia niissä (Sirkkunen 2007).

Internetin välityksellä poliittiset toimijat voivat levittää informaatiota tavoitteistaan ja agendastaan horisontaalisesti. Keaneen mukaan digitaalinen verkkoviestintä vaikuttaa julkisuusfäärien eri tasoihin ja tuottaa julkisuustasojen läpäisevää mosaiikkimaisia toimintaympäristöjä (Keane 2000, 78-80). Lisäksi verkkoviestintä avaa monikerroksisia

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

tiloja asynkroniselle vuorovaikutteisudelle ja aineistojen tuottamiselle, vastaanottamiselle sekä merkityksellistämiseksi, mikä tarjoaa tyylillisesti lukuisia mahdollisuuksia mobilisoida kannattajia ja edistää poliittisia tavoitteita. Itsetuotettujen aineistojen julkaiseminen ja jakaminen internetissä on prosessi, jossa vastaanottava yleisö antaa niille merkityksiä diskursiivisesti ja vuorovaikutteisesti. Avoimessa viestinnässä, mikä tahansa asia voidaan merkityksellistää poliittisesti tärkeäksi. Verkkojulkaisuudessa aineistojen merkityksellistäminen tapahtuu päättymättömissä, avoimissa ja joustavissa puhetilanteissa, joissa politiikka voi diskursiivisesti materialisoitua, kun asioita tulkitaan ja käsitteellistetään sekä vaikuttamisen strategioita kehitellään. Politisoimisen prosessi voi verkkoviestinnässä saada alkunsa vuorovaikutteisesta tavoitteellisesta yhteistoiminnasta, jossa on mukana useita toimijoita, tai julkisen poliittisen avauksen voi tehdä jopa yksittäinen henkilö. Asioita voidaan nimetä poliittisiksi, eli politisoida ne, haastamalla perinteisiä käsityksiä ja problematisoida ne uudesta näkökulmasta. Uusien asioiden politisoiminen edellyttää poliittisen eron osoittavia kommunikatiivisia strategioita ja performanssia, kuten ironiaa, henkilökohtaisia tarinoita, esteettisiä tuotoksia, teatraalisuutta yms. (Häyhtiö & Rinne 2009; ks. myös Dahlgren 2006, 279-280.)

De-medialisoituneiden julkisten areenoiden tuottaminen omaehtoisesti sekä viestiminen niissä merkitsee aineistojen levittämistä, jossa välikäsinä ei ole massamedian toimittajia tai suodattajia. Tällaista viestintää voi periaatteessa harjoittaa kuka tahansa, joka haluaa vaikuttaa poliittisesti mihin tahansa asiaan. (Walch 1999, 67-71.) Julkisten keskusteluiden ja väittelyiden aloitevalta on, ainakin osaltaan, siirtynyt pois perinteisen massamedian käsistä (Chadwick 2006, 137-138). Verkkokeskustelujen kontrollointi on osoittanut mahdottomaksi, sillä viestintä pulpahtelee internetissä esille ennakkoimattomasti. Tiedonvälitys ja uutisten julkaiseminen on myös muuttunut interaktiivisemmaksi. Monissa tilanteissa massamedian uutistoimitus on nykyisin aidosti kaksisuuntaista viestintää kansalaisten kanssa. Massamedian toimituksissa seurataan tarkasti verkkokeskusteluja ja netistä poimitaan mielenkiintoisia uutisaiheita. (Bennett 2004, 141.) Mikro-julkisuuksien puheenaiheista on tullut keskeinen osa mediayhteiskunnan elämää sekä mediakritiikin lähdemateriaalia.

3.4 Kansalaisten voimistaminen: osallistava hallintokulttuuri ja aktionismi verkossa

Internet näyttäisi olevan hyödyllinen työkalu kansalaisten poliittisen osallistumisen ja toiminnan aktivoitumiseksi. Avaamalla verkon kautta osallistumisen kanavia voidaan yrittää kompensoida matalia äänestysprosentteja, poliittista passivoitumista ja kansalaisten vieraantumista institutionaalisesta politiikasta.. Edustuksellisen hallinnon laitokset ja organisaatiot, kansalaisyhteiskunnan poliittiset toimijat sekä jopa yksittäiset kansalaiset ovat huomanneet, että tietokonevälitteisellä viestinnällä on itsessään poliittista toimintaa mahdollistavia ominaisuuksia.

Osallistavan hallintokulttuurin kehittämiskeskustelut ja käytännöt perustuvat kahteen erilaiseen lähestymistapaan, jotka molemmat ovat samanaikaisesti erikoisella tavalla vaikuttaneet poliittisen osallistumiskulttuurin muutokseen. Osallistavan hallintokulttuurin innovaatioihin ovat niin vaikuttaneet *New Public Management* -hallintofilosofian (NPM) periaatteet kuin osallistuvan demokratiateorian erilaiset versiot. Viime vuosikymmenten aikana OECD-maissa on suoritettu laajalti *New Public Management* -hallintofilosofian mukaisia uudistuksia hallinnon eri tasoilla ja aloilla. Julkisten hallintokäytäntöjen muuttamisen yhtenä tavoitteena on ollut kansalaisten kytkeminen entistä paremmin päätöksentekoon. Kansalaisia pidetään subjekteina, joiden tarpeita ja toiveita on pyrittävä kuulemaan hyvän tehokkaan hallinnon tuottamiseksi. Tämän vuoksi edustuksellista järjestelmää täydennetään erilaisilla kuulemis- ja konsultaatiomenetelyillä, joilla kansalaisten näkemykset ja mielipiteet tulisivat paremmin edustetuiksi. (Pollitt & Bouckaert 2004.)

NPM-strategioiden toimeenpano on johtanut uudenlaisten poliittisen hallinnan käytäntöjen ja teorioiden syntyymiseen. Poliittisen hallinnon ymmärrettään muuttuneen hierarkkisesta päätöksenteosta (government) erilaisten julkisten ja yksityisten toimijoiden sekä vapaaehtoisten kansalaistoimijoiden verkostomaiseksi hallinnaksi (governance), jossa valta ja vastuut ovat hajautuneet ja politiikka on muuttunut monien toimijoiden kompleksiseksi areenaksi (Pierre 2000.) Poliittisen hallinnon yksi uusi muoto on osallistava hallintokulttuuri, jonka tavoitteena on kehittää ja rationalisoida kansalaisten poliittisen osallistumisen kanavia julkishallinnon rakenteisiin soveltuvaksi (Bingham et al. 2005; Bang 2003a). Osallistavaa hallintokulttuuria voidaan pitää nykyisin julkishallinnolle välttämättömänä poliittisen viestinnän mallina, jossa maallikoita kutsutaan harjoittamaan kansalaisvaikuttamista erilaisissa vuorovaikutteisuuden mahdollistavissa kohtaamispaikoissa ja ottamaan osaa systemiseen päätöksentekoon

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

(Bang 2003b).

NPM-strategioiden lisäksi osallistavan hallintokulttuurin kehittymiseen on vaikuttanut, että puoluepolitiikan ja kansalaisten välisen suhteen on todettu länsimaisissa demokratioissa etäännyneen radikaalisti. Julkishallinnon muutoksessa verkko-demokratia-käytäntöjä inspiroivat myös osallistuvan demokratia-, deliberatiivisen demokratia- ja e-demokratia-teorian tarjoamat ideat, jotka painottavat aktiivisen kansalaisosallistumisen organisoimisen tärkeyttä julkisen poliittisen päätöksenteon legitimaatiolle (Bingham ym. 2005; Dahlberg 2001). Ajatusmalleissa pyritään siihen, että poliittisen keskusteluun kutsuttavat ihmiset ovat yhteisöllisesti motivoituneita käymään sivistynyttä ja järkevää deliberaatiota. Näissa osallistuvan demokrateorian näkökulmissa painotetaan informaatio- ja tietoresurssien jakamista julkisen poliittisen keskustelun aineistoksi, jotta kansalaiset voisivat esittää luottamusta herättäviä argumentaatioita näkökulmiensa tueksi. Luottamusta edistävillä suhteilla pyritään luomaan demokraattisiin yhteisöihin tehokkaita yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja, joissa kunnioitetaan solidaarisuutta ja älyllistä deliberaatiota. Poliittisesti hallitun yhteisön kulmakiveksi esitetään näin moraalista sitoutumista ja legitimaation myöntämistä enemmistön hyväksymille järkeville, loogisille ja jonkinlaiseen tietoon pohjautuville poliittisille perusteluille. Tämän kaltaisten perustelujen etsimisellä ja edellyttämisellä pyritään poistamaan yhteiskunnallista epävarmuutta, sillä poliittisen deliberaation järkevyydellä ja tietojen esittämisellä tavoitellaan mahdollisimman varmoja ja oikeita poliittisia ratkaisuja.

Keskustelu poliittisesta vieraantumisesta liitetään useimmiten juuri poliittisen osallistumisen epäsuosittuun asemaan kansalaisten keskuudessa. Hallitseva poliittinen eliitti on huomannut, että uusia välineitä ja foorumeita on muodostettava osallistumisen ja julkisen deliberaation mahdollistamiseksi, jotta poliittisen hallinnan legitimitettä ja oikeutusta voidaan vahvistaa. Lukuisten paikallisten, alueellisten, kansallisten ja EU-tason kansalaisia osallistavien hankkeiden tavoitteena on läheisempien suhteiden luominen hallinnollisten viranomaisten, poliitikkojen ja kansalaisten välille. Pyrkimyksenä on kehitellä poliittisen hallintasysteemin menettelytapoja, jotka tukevat päätöksenteon legitimitettä ja tilivelvollisuutta. (Coleman & Götze 2001; Macintosh et al. 2002; Schlosberg et al. 2007.) Näillä uusilla osallistumiskanavilla pyritään valtaistamaan (empower) kansalaisia ottamalla heitä mukaan institutionaalisen politiikan prosesseihin. Monissa hankkeissa hyödynnetään vuorovaikutteisia digitaalisia viestintäverkkoja, erityisesti internetiä. Useimmat ns. e-osallisuushankkeet käyttävät toimintaperiaatteiltaan melko samankaltaisia tietokonevälitteisen viestinnän teknologioita ja

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

useimmiten alustoina käytetään erilaisia internet-sovelluksia. Elektronisen demokration projektien tarpeellisuutta korostetaan yleensä kahdella keskeisellä seikalla: niiden katsotaan tarjoavan kansalaisille vapaan pääsyn julkishallinnolliseen informaatioon sekä avoimen tilan julkiselle deliberaatiolle vuorovaikutteisilla verkkoalustoilla. (Tsagarousianou 1999.)

Osallistavalle hallintokulttuurille on leimallista, että kansalaisten näkemyksiä halutaan kuulla asioista, jotka sopivat edustuksellisen järjestelmän intresseihin. Agendan määrittelevät luottamusmiehet ja/tai virkamiehet, eivät kansalaisryhmät (ks. Macintosh ym. 2002; Schlosberg ym. 2007). Kansalaiskeskusteluja käydään aiheista, jotka ovat ”tarkoituksenmukaisia” sekä tavallisesti harmittomia ja merkitykseltään vähäisiä (Häyhtiö & Rinne 2007). Vaikka osallistavan hallintokulttuurin kansalaiskeskustelut ovat omaehtoisten kansalaistoimijoiden näkökulmasta kankeita ja eivät niin houkuttelevia, kansalaisten kutsuminen mukaan päätöksenteon prosesseihin kertoo poliittisen kulttuurin muutoksesta. Edustuksellisen järjestelmän hallinnan legitimizeettiä pyritään vahvistamaan sillä, että kansalaisten mielipiteitä kuullaan myös vaalien välisenä aikana.

Teoreettisesti ajateltuina osallistavan hallintokulttuurin verkkofoorumeissa toteutuvat kuitenkin usein useat deliberatiivista osallistuvaa e-demokratiaa määrittävät aspektit. Ihmiset osallistuvat poliittisiin keskusteluihin tasa-arvoisina kansalaisina eli suhteessa muihin osallistujiin kaikki ovat samanarvoisia puheenvuorojen esittäjiä. Sähköiset keskustelut esittäytyvät taustatietoineen argumentoinnin ja järkeilyn poliittisina prosesseina, joissa deliberaatio on vapaata ja julkista eli puheenvuorojen esittämistä ei esitä tai rajoita mikään auktoriteetti ja kaikki foorumeissa esitetyt puheenvuorot ovat julkisia. Toki on huomattava, että useimmat julkishallinnon organisoimat avoimet verkkoalustat ovat moderoituja (Wright & Street 2007, 857). Ihmiset osallistuvat onlinefoorumeihin vapaaehtoisesti tavoitteenaan vaikuttaa poliittisten konfliktikysymysten ratkaisuun, vaikka heillä ei suoranaisesti ole mahdollisuutta vaikuttaa valittavaan politiikkaan. Osallistavissa verkkofoorumeissa ilmaistaan kuitenkin eksplisiittisesti tavoitteeksi kansalaisten poliittisten osallistumismahdollisuuksien eli demokration parantamisen. Foorumit näyttävät pyrkivän jonkinlaisen konsensuspolitiikan etsimiseen argumentoivalla poliittisella keskustelulla. Deliberaation avulla pyritään näin legitimoimaan valittavat poliittiset toimintatavat eli ihmiset asettuvat foorumeissa vastavuoroisuuden asemaan suhteessa toisiinsa ja poliittisista asioista julkistetaan taustainformaatiota, jonka pohjalta ihmiset voivat perustella argumenttejaan ja arvioida muiden esittämiä argumentteja.

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

Mikäli internetin ja demokratian suhteen pohtiminen rajoittuu analysoimaan perinteistä formaalia politiikan areenaa, näyttää selvältä, ettei internetin demokratisoivia mahdollisuuksia ole riittävästi hyödynnetty (Bentivegna 2006, 340). Osallistavan hallintokulttuurin verkkofoorumeilla verkkokansalaiset eivät ole sankoin joukoin motivoituneet vaikuttamaan, sillä niiden ei ole havaittu tarjoavan mahdollisuuksia omaehtoiselle politikoinnille. Toisenlainen näkökulma internetin vaikutuksesta demokratiaan avautuu kun tarkastelun lähtökohtana on aktionistinen politiikka, jolle tietokonevälinen viestintä merkitsee nykyisin keskeistä välinettä, kanavaa, foorumia toiminnalle sekä jopa yhteisöllisyyden mahdollistajaa. Internetistä tehty tutkimus on osoittanut kuinka uusi kansalaisliikehdintä on omaksunut tietokonevälitteisen kommunikaation logiikan, joka mahdollistaa lähes rajoittamattoman vapauden itsetuotettujen sisältöjen tuottamiseksi verkkoon. Nämä digitaaliset sisällöt tuovat esille kansalaisten omista kokemuksista kumpuavia poliittisia kamppailuja, jotka voivat olla niin paikallisia, kansallisia kuin globaalejakin (Meikle 2002; McCaughey & Ayers 2003; Donk et al 2004). Vuorovaikutteisten viestimien tietoyhteiskunnassa omaehtoinen kansalaistoiminta on entistä helpompaa, samoin mahdollistuu viestinnällisten strategioiden monimuotoistuminen. Viesti voi olla yhteisöllisesti suunnattu, jolloin tavoitellaan hyvin eriytynyttä kohderyhmää, tai viestinnän strategiana voi olla mahdollisimman suuren yleisön tavoittaminen. Viestinnän lisäksi helppokäyttöinen kaksisuuntainen media helpottaa erilaisten kampanjoiden yditoimintojen hoitamista, jollaisia ovat mm. kannattajien kanssa viestiminen, tapahtuminen koordinointi, joukkotapahtumien organisointi nopeasti muuttuvissa tilanteissa, sekä reagoiminen ajankohtaisiin keskustelunaiheisiin että laajemman julkisuuden hankkiminen toimijoiden ajamille asioille

Nykyisessä yksilöllistyneessä ja maapalloistuneessa arkikulttuurissa yksilöt joutuvat jatkuvasti itse arvioimaan, tuottamaan, sovittamaan ja suunnittelemaan oman elämän kulkua, sitoutumuksia ja verkostoja. Yksilöllistyneiden yksilöiden identiteetit rakentuvat monimutkaisessa diskursiivisessa vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksesta tulee poliittista yksilöiden kohdatessa riskejä, konflikteja, epävarmuuksia ja epäoikeudenmukaisuutta (Beck 1995, 27-29, 31.) Poliitiikka nousee esille refleksiivisesti, kun yksilöt asia- ja tilannekohtaisesti pyrkivät kantamaan vastuuta näistä arkitodellisuuden ongelmista (Micheletti 2003, 33). Refleksiivinen politiikka ei näin ollen tarkoita ainoastaan uusien poliittisten kysymysten nousemista agendalle vaan kyse on myös henkilökohtaisten valintojen tee-se-itse-politiikasta, joka tavoittelee post-materialistisia elämänarvoja kuten vapautta toteuttaa omaa itseään ja vaikuttaa itse oman elämänsä kulkuun sekä tavoitella omaa elämänonnea. Refleksiivisen politiikan julkiset aktiviteetit

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

muuttavat siten myös poliittisen viestinnän tavoitteita. Julkinen kansalaistoiminta on luonnollisesti keino jonkin päämäärän saavuttamiseksi ja viestintä on tällöin tavoitteellista toimintaa jonkin asian puolesta tai vastaan. Samanaikaisesti viestinnän tavoite on kuitenkin myös ekspressiivistä tarkoittaen, että julkisella toiminnalla toimija voi osoittaa sitoutumista, kuulumista tai henkilökohtaisia arvovalintoja.

3.5 Toiminnan mobilisoituminen refleksiivisessä politiikassa

Viestinnän tutkimuksessa internetiä on tarkasteltu mm. julkisuustilana, joka mahdollistaa kansalaisjournalismin ja kansalaisviestinnän. Verkon horisontaalinen osallistuminen ja toimintakulttuuri on radikaalisti demokraattisempaa kuin perinteinen vertikaalinen demokraattinen hallinnan muoto. Vapaassa mikrotason verkkotoiminnassa osallistujat ovat lähtökohtaisesti yhtä vallattomia tai vallakkaita ja joutuvat luottamaan argumentointinsa voimaan tai ajamansa agendan vetovoimaan. Poliittisen organisoitumisen muutos kiteytyy juuri verkon politiikkaan, sillä verkkoa käytetään erityisesti mobilisaation koordinoimiseen ja koalitioiden muodostamiseen. Kommunikatiivinen toimeliaisuus verkossa saa ihmiset kiinnostumaan ajankohtaisista poliittisista ja yhteiskunnallisista aiheista ja toimimaan niihin vaikuttamiseksi, etenkin kun osallistuminen verkossa vaatii helpoimmillaan hiiren klikkauksen.

Refleksiiviselle politiikalle on ominaista, että toiminnan mobilisoituminen ei tapahdu organisoidusti tai hierarkkisesti vaan verkostomaisena liikehdintänä, joka pyrkii vaikuttamaan kohdennetusti ja suppeasti joihinkin yksittäisiin epäkohtiin ja ongelmiin. Yksilöllisten tekojen summana muodostuu kollektiivista liikehdintää, joka avaa toimijoille vaikuttamisen kanavan, tavan ja jopa jonkinasteisen ryhmäkuulumisen tunteen (Häyhtiö & Rinne 2007). Tutkimuskirjallisuudessa tämän kaltaiseen 'emergenttiin' toimintaan on viitattu parven tai parveilun käsitteillä (Arguilla & Ronfeld 2001). Huomiota herättävien sivustojen ja verkkoportaalien ympärille kerääntyy asiasta kiinnostuneiden verkkokäyttäjien parvi. Monenkirjava parveileva joukko voi puolestaan organisoidua moniääniseksi toimijakollektiiviksi (*meshwork*), jossa eri taustoista ja arvopohjista tulevat yksilöt löytävät jossakin asiassa yhteisen sävelen ja tavoitteen, jonka puolesta toimia. Uutta julkista tilaa ja toimintamahdollisuuksia voi syntyä sitä kautta, että toiset asiasta kiinnostuneet verkkokäyttäjät kerääntyvät 'parveilemaan' toimijan omalla areenallaan, esimerkiksi blogissa, esittämän aloitteen ympärille. (Häyhtiö &

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

Rinne 2009) Tällaisten solmukohtien tai poliittisten pelinavausten nosto mediajulkisuuteen kiinnittyy toimijan omiin valintoihin. Näin ollen yksilö ei pelkästään reflektoi kokemuksellisuutta, vaan myös tulkitsee todellisuutta ja arvioiessaan luo merkityksiä itselleen. (Rinne 2008.)

Perinteisen politiikan traagisuus eli loputtomat neuvottelut, omien tavoitteiden vesittyminen sekä konsensus- ja kompromissihakuisuus vältetään ja voidaan keskittyä vain hyvien, toimijan itsensä määrittelemien, asioiden ajamiseen ja koettujen ongelmien esiintuomiseen. (Mt.). Aktiivisen poliittisen kansalaisuuden yhdeksi keskeiseksi määrittäjäksi on siten nousemassa kyky henkilökohtaisten poliittisten arviointien tekemiseen ja niiden mukaan toimimiseen (Barney 2007, 40). Internetissä asioita julkisuuteen tuovaa kansalaistoimintaa on helppo syyttää yksipuolisuudesta ja siitä, että se ei antaudu keskusteluun. Jossakin määrin kritiikki on oikeutettua, sillä ”puskista ampuminen” ei ajatuksena sovi demokraattisen politiikan julkisuusideaaliin, jonka ihanteena monet pitävät deliberatiivista keskustelua (esim. Habermas 1989; Pietilä 2002). Mutta jos ajatellaan, että asioiden julkituominen sinällään on riittävää, oleellista on itse viesti, ei viestintuoja (Yang 2008). Toisaalta sosiaalisen median alustoilla käydään keskustelua, vaikkakin kasvokkaisesta dialogista poikkeavalla tavalla, esimerkiksi blogien välisten linkitysten avulla (ks. Rättilä 2008, Häyhtiö & Rinne 2009, 847). Joskus keskustelu jää pienen piirin sisälle, mutta joskus se laajenee perinteiseen mediaan, sillä internetin viestintäverkostot luovat itsessään personalisoituja yhteyksiä, kuten käyttäjätunnuksia, kirjainmerkkejä, linkkilistauksia, sähköpostilistoja, blogeja ym., jotka saattavat pitkään olla piileviä siteitä verkostoihin, mutta ennakoimattomissa verkko-politiikan tilanteissa niistä voi tulla poliittisesti merkityksellisiä yhteyksiä.

3.6 Refleksiivisten toimijoiden omaehtoinen politiikka

Perinteisen politiikan prosessien hitaus sopii huonosti nykyihmisen vauhdikkaaseen elämänrytmiin. Tälle ajalle kuvaavasti poliittiselle toiminta-areenalle on astunut kirjava joukko erilaisia toimijoita monenkirjavine tavoitteineen. Modernin eli instituutio-keskeisen politiikan teho perustui sen kyvyille mobilisoida tukijoukkoja ajatun politiikkaohjelman taakse. Myös yhteiskunnallisella luokka-asemalla on ollut suuri merkitys politiikkaan kiinnittymisessä. Jälkimodernin aikana luokka-asemien paino sen sijaan vähenee ja vaikeammin ennustettavien tekijöiden merkitys kasvaa. Poliitiikan kiinnittymisen vaihtuvat syyt muuttavat myös poliittista toimintaa protesti -ja performanssi-luonteisemmaksi (Siisiäinen 2003, 55-56). Kollektiivisen poliittisen toiminnan rinnalle

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

on astumassa jälkimodernin glorifioimat subjektiiviset arvoalinnat, uudet elämäntavat ja -tyylit, yksilöllisten ratkaisujen korostaminen sekä asioiden tekeminen lähipiirissä ja oma-aloitteisesti.

Omaehtoisen poliittisen toiminnan lisääntyminen ja vahvistuminen on tutkimusten valossa kasvava trendi (Paakkunainen & Myllyniemi 2007). Osallistuminen järjestöjen toimintaan, poliittinen kuluttaminen ja muut *refleksiivisesti* esiin nousevat politiikan keinot kasvattavat suosiotaan erityisesti nuorison keskuudessa. Perinteisestä näkökulmasta tällainen asiakohtainen politiikka koetaankin helposti sporadisiksi, purkauksenomaiseksi ja jopa irrationaaliseksi. Yleispätevien ideologioiden ja arvojen korvautuessa kontekstisidonnaisella asiakohtaisella politikoinnilla poliittinen toiminta kieltää universaalin politiikkakäsityksen kuin myös universaalin poliittisuuden, mutta paradoksaalista kyllä, tilanteiden ja kontekstien ainutkertaisuus mahdollistaa minkä tahansa ilmiön politisoitumisen. Refleksiivisen politiikan näkökulma laajentaa politiikkakäsitettä koskemaan omaehtoisia, yksilöllisiä ja subjektiivisia valintoja, jotka ovat vaikuttaneet uudenlaisten poliittisen sitoutumisen ja vaikuttamisen tapojen esille nousemiseen. Yksilöllistyvä politiikka ei perustu perinteisiin luokka- ja ryhmäjäsennyksiin ja ideologisiin kamppailuihin, vaan subjektiivisesti koettuihin arkitodellisuuden ongelmiin. Tämä tendenssi näkyy poliittisessa toiminnassa. Keinovalikoimat selittyvät pitkälti halutuilla päämäärillä. Politisoidut tilanteet nousevat esiin satunnaisesti ja niissä luodaan omasta kokemusperspektiivistä käsin odotuksia tulevaisuuden horisontteihin. (Häyhtiö & Rinne 2007.)

Nykyinen tietotekniikan levinneisyys ja käytön helppous antavat tehokkaita työkaluja refleksiivisen politiikan toteuttamiseen. Perinteinen massajulkisuus voidaan helposti korvata itsetuotetulla, ruohonjuuritason julkisuudella. Teknologiaa hyödyntämällä aktiiviset toimijat voivat tuoda näkemyksiään julki haluamallaan tavalla. Se luo kanavan ja samalla mekanismin kansallisen koheesion ja integraatioon vahvistamiseksi, koska se mahdollistaa erilaisille yhteiskunnallisille ryhmittymille joukkovoiman käytön poliittiseen järjestelmään vaikuttamiseksi (Siisiäinen 2004, 115-116).

Tietokonevälitteinen viestintä mahdollistaa digitaalisen mikro-politiikan, jolle ovat ominaista uudet poliittiset avaukset ja toimintamuodot. Mikro-politiikan vahvuus piilee siinä, että se voi laukaista ns. ”poliittisia lumipalloefektejä”, joissa verkkoviestintä läpäisee meso- tai jopa makrotason julkisuusfäärejä. Verkkopolitikoinnin asynkronisuus korostuu kun ihmiset liittyvät mukaan alkuperäiseen verkkokampanjaan ja sen online-keskusteluihin huomattuaan sen vasta myöhemmin perinteisestä massamedias- ta. Aika- ja paikkarajoitteet ylittävä horisontaalinen viestintä sekä omaehtoinen jul-

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

kisuiden tuottaminen tuovat esille sen, että internet on taitavasti käytettynä tehokas väline ja tila poliittiselle toiminnalle ja mobilisoimiselle. Internetin tekninen kehitys ja sen pluraaliset viestintämuodot voimistavat erityisesti kansalaislähtöistä poliittista toimintaa, sillä verkossa poliittisille toimijoille avautuu radikaalisti individualisoitunut toimintaympäristö, jossa henkilökohtaisia huolenaiheita voidaan politisoida.

3.7 Lopuksi

Internet on tietokonevälitteisen kommunikaation yleistyttyä ollut 1990-luvun puolivälistä lähtien vakiintunut yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kiinnostuksen kohde. Suomessa politiikan tutkijat ovat kiinnostuneet aiheesta varsinaisesti vasta viime vuosina. Internetin vaikutusta poliittiseen toimintaan voidaan tarkastella useasta näkökulmasta. Yleisimmin verkkoa analysoidaan poliittisen osallistumisen mahdollistamisen, toiminnallisen verkoston luomisen ja sen jatkuvuuden tai organisatorisen muodon perspektiiveistä. (Garrett 2006, 203.)

Kansalaisten verkko-osallistumista käsittelevä tutkimus tukeutuu pääsääntöisesti teoreettisiin näkökulmiin osallistuvasta demokratiasta ja sen erilaisista muodoista sekä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden organisoitumisen muodoista ja mahdollisuuksista. Kansalaisten verkkopolitiikkaa tutkitaan tällöin useimmiten suhteessa poliittisiin rakenteisiin kysymällä *miten demokraattisissa yhteiskunnissa kansalaisten osallistuminen tulisi verkon välityksellä organisoida tai millä tavoin kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ja verkostot hyödyntävät internetiä toiminnassaan*. Vähemmälle huomiolle näissä tutkimuksissa on jäänyt, *mitä kansalaislähtöinen poliittinen toiminta internetissä merkitsee yksilötoimijoiden näkökulmasta ja millä tavoin se muuttaa politiikkaa*.

Internet on muuttanut poliittista toimintaa merkittävästi 2000-luvulla. Toiminnasta on tullut entistä subjektiivisempää ja individualistisempää. Verkko on antanut tilan yksilöllisesti tärkeiksi koettujen asioiden ja arvojen esille tuomiselle, poliittisen toimijuuden kehittämiseksi ja vaihtoehtoisten poliittisten agendojen ajamiselle (Garrett 2006, 216). Verkkopolitikointi tapahtuu tyypillisesti verkostoidusti ja se on tyyliltään perinteistä politiikkaa karnevalistisempää ja moniäänisempää. Horisontaalinen politiikan tekeminen verkossa asettuu anarkistisella tavalla vastustamaan vakiintunutta perinteistä käsitystä demokraattisesta hallinnasta. Edullinen tai ilmainen verkkoviestintä onkin osoittautunut tärkeäksi resurssiksi vähin taloudellisin voimavaroin politikoilta kansalaistoimijoille. Kansalaislähtöinen politiikka etsiytyy internetiin myös siksi, että se

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

mahdollistaa aika- ja paikkarajoitteet ylittävän nopean horisontaalisen viestinnän sekä omaehtoisen julkisuuden tuottamisen. Internet on samalla kertaa niin poliittisen toiminnan, osallistumisen ja mobilisoitumisen väline kuin paikkakin. (Meikle 2002; Lappalainen 2005; della Porta & Mosca 2005; Garrett 2006.) Internetin poliittinen potentiaali on tänä päivänä jo niin vakuuttava, että kukaan vakavasti otettava poliittinen toimija (tai sellaiseksi haluava) ei enää voi olla huomioimatta sen merkitystä (Chadwick 2006).

Verkossa kansalaislähtöinen politiikka muuttuu aiempaa yksilöityvämmäksi toiminnaksi, joka tuottaa internetistä radikaalidemokraattisen ”kenen tahansa” saatavilla olevan julkisen tilan. Kansalaisten osallistumista analysoivat demokratiateoriat ja verkko-demokratiakokeilut perustuvat kollektivistisille politiikkakäsityksille, jotka eivät vastaa kansalaistoimijoiden kokemuksia internet-ympäristön toiminnallisista mahdollisuuksista. Verkossa kuka tahansa voi pyrkiä laukaisemaan vapaana vellovan mielipiteiden sirkuksen ja kuka tahansa asiasta kiinnostunut voi klikata itsensä mukaan verkostomaiseen toimintaan. Osallistava hallintokulttuuri avaa tiloja kansalaisten refleksiiviselle politiikoinnille, joka tosin on heikosti motivoitunut hyödyntämään julkisen hallinnon ylläpitämiä keskustelukanavia. Osallistavan hallintokulttuurin kehittelyä ei ole kuitenkaan syytä hylätä vaan erityisesti paikallistasolla on syytä kehittää osallisuushankkeita, joissa asiat ovat helposti lähestyttäviä ja voidaan aidosti pyrkiä kuuntelemaan kansalaisia.

Demokratia-keskustelu on hallinnut jo pitkään verkkotutkimuksen kenttää, mutta internet-sisältöjen muuttuessa tutkimuksen tulisi siirtyä keskeisimmin analysoimaan verkkopoliittikkaa yksilötoimijoiden näkökulmasta sekä muutoksia poliittisessa toiminnassa että toimintaympäristössä. Lisäksi on huomattava, että internetin ja demokratian suhde avautuu uudella tavalla refleksiivisen politiikkakäsityksen näkökulmasta. Verkon radikaalidemokraattista politiikkaa kritisoidaan usein siitä, että se kärjistää ja fragmentoi poliittista keskustelua (Sunstein 2002). Mikäli kuitenkin olemme halukkaita rohkaisemaan kansalaisia poliittiseen keskusteluun, niin internet refleksiivisen politiikan toimintaympäristönä näyttäisi tarjoavan mahdollisuuksia kansalaisten aktivoimiselle. Asioiden kärjistyminen ja verkossa esille nousevat selkeät vastakkainasettelut voivat palauttaa politiikasta etäännyneitä ihmisiä takaisin yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Radikaalidemokraattisessa toiminnassa julkinen poliittinen deliberaatio on leimallisesti ominaispiirteiltään muuta, kuin konsensushenkinen deliberatiivinen rationalistinen keskustelu. Verkossa refleksiivisen politiikan asia- ja tilannekohtaiset julkisuudet voivat murtautua ennakoimattomasti esille tuoden esille täysin uudenlaisen poliittisen

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

agendan. Sosiaalisen median verkostoissa horisontaalisen viestinnän mahdollistamana jonkin poliittisen asian kannattajat ja vastustajat voivat mobilisoitua hyvinkin nopeasti.

Lähteet

Arnstein, S.R. (1971). A ladder of participation in the USA. *Journal of the Royal Town Planning Institute*, April. 176-182.

Arquilla, John & Rosenfeldt, David (2001): The advent of netwar (revisited). Teoksessa John Arquilla & David Rosenfeldt (toim.) *Networks and Netwars. The Future of Terror, Crime and Militancy*. Santa Monica: Rand, 1-28.

Bang H. (2003a). Governance as political communication. Teoksessa H. Bang (toim.) *Governance as Social and Political Communication*. Manchester & New York: Manchester University Press, 7-23.

Bang H. (2003b). A new ruler meeting a new citizen: culture governance and everyday making. Teoksessa H. Bang (ed.) *Governance as Social and Political Communication*. Manchester & New York: Manchester University Press, 241–266.

Barney, Darin (2007). Radical Citizenship in the Republic of Technology: A Sketch. Teoksessa Lincoln Dahlberg & Eugenia Siapera (toim.) *Radical Democracy and the Internet*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave, McMillan, 37-54.

Beck, Ulrich (1994). Reinvention of Politics. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash (toim.) *Reflexive modernization: politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Stanford University Press, 1-56.

Bennett, Lance W. (2004). Communicating Global Activism: strengths and vulnerabilities of networked politics. Teoksessa Wim van Donk & Loader Brian D. & Paul G. Nixon & Dieter Rucht (toim.) *Cyberprotest. New media, citizens and social movement*. London & New York: Routledge, 123-146.

Bentivegna, S. (2006). Rethinking politics in the world of ICTs, *European Journal of Communication* 21(3): 331–343.

Bingham, L. B., Nabatchi, T. & O'Leary, R. (2005). The New Governance: Practices and Processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. *Public Administration Review* 65(5): 547-558.

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

- Chadwick, Andrew (2006). *Internet Politics. States, Citizens, and New Communication Technologies*. New York & London: Oxford University Press.
- Chadwick, Andrew (2009). The Internet and Politics in Flux. *Journal of Information Technology & Politics* 6(3): 195-196.
- Coleman, S. & Gøtze, J. (2001). *Bowling Together: Online Public Engagement in Policy Deliberation*. London: Hansard Society. [Online: <http://bowlingtogether.net/>, luettu: kesäkuu 2005].
- Dahlberg, Lincoln (2001). Democracy via cyberspace. Mapping the rhetorics of three prominent camps. *New Media and Society* 3(2): 157–177.
- Dahlgren, Peter (2006). Doing citizenship: The cultural origins of civic agency in the public sphere. *European Journal of Cultural Studies* 9(3): 267-286.
- Dahlgren, Peter (2005). The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and deliberation. *Political Communication* 22(2): 147-162.
- della Porta, Donatella & Mosca, Lorenzo (2005). Global-net for Global Movements? A Network of Networks for a Movement of Movements. *Journal of Public Politics* 25: 165-190.
- van Donk, W., Loader, B.D., Nixon P.G. & Rucht, D. (toim.)(2004). *Cyberprotest. New media, citizens and social movements*. London & New York: Routledge.
- Garrett, Kelly R. (2006). Protest in an Information Society. A review of literature on social movements and new ICTs. *Information, Communication & Society* 9(2): 202-224.
- Habermas, Jürgen (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, Mass.: Polity Press.
- Herne, Kaisa & Setälä, Maija (2005). Deliberatiivisen demokratian ihanteet ja kokeilut. *Politiikka* 47(3): 175-188.
- Hintikka, Kari A. (2007). *Web 2.0 – johdatus internetin uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin*. Helsinki: TIEKE [Online: http://www.tieke.fi/mp/db/file_library/x/IMG/20815/file/julkaisu_28.pdf. Luettu: 15.8.2007].
- Häyhtiö, Tapio (2004). Tietoyhteiskunta identiteettiprojektina – demokraattinen kansalaisuus verkossa. *Politiikka* 46(4): 277-291.
- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007). Satunnaisesta politiikosta refleksiiviseksi toimijaksi. *Politiikka* 49(2): 76-91.

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2009). Little Brothers and Sisters Are Watching – Reflexive CivicWatch Through ICTs. *Information, Communication and Society* 12(6): 840-859.
- Keane, John (2000). Structural Transformations of the Public Sphere. Teoksessa Kenneth L. Hacker & Jan van Dijk (toim.) *Digital Democracy. Issues of theory and practice*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications, 70-89.
- Kerkelä, Heikki (2004). Yhteiskunnallisten muutosten käsitteellistämisestä. *Sosiologia* 41(2), 81-93.
- Keränen, Marja (2007). Poliittisen osallistumisen epäpolitisoituminen. Teoksessa Tapani Kaakkurinniemi & Juri Mykkänen (toim.) *Politiikan presentaatio*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys, 193-221.
- Lappalainen, Pertti (2005). *Verkolla valtaa. Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkymät*. Jyväskylä: Minerva (SoPhin julkaisuja, 98).
- Machintosh, A., Malina A. & Whyte A. (2002). Designing E-Democracy in Scotland. *Communications* 27(2): 261-278.
- McCaughey, M. & Ayers, M.D. (toim.)(2003). *Cybercivism: Online Activism in Theory and Practice*. New York & London: Routledge.
- Meikle, Graham (2002). *Future Active: Media Activism and the Internet*. Routledge, London.
- Micheletti, Michele (2003). *Political virtue and Shopping: Individuals, Consumerism, and Collective Action*. New York: Palgrave.
- O'Reilly, Tim (2005). *What Is Web 2.0 - Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*. [Online: <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html?page=1>. Luettu: 15.8.2007].
- Paakkunainen, Kari & Myllyniemi, Sami (2007). Tihentyvää sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasautuminen. Teoksessa Kari Paakkunainen & Tommi Hoikkala (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto (Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 36), 8-81.
- Pierre, J. (2000). Introduction: Understanding Governance. Teoksessa J. Pierre (toim.), *Debating Governance. Authority, Steering and Democracy*. Oxford & New York: Oxford University Press, 1-10.-

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

- Pietilä, Veikko (2002). Verkkokeskusteluareenat – deliberatiivista julkisuuttako? *Poliittikka* 44(4), 343–354.
- Pollitt, C. & Bouckaert, G. (2004). *Public Management Reform. A Comparative Analysis* (2. laitos). Oxford: Oxford University Press.
- Rinne, Jarmo (2008). Poliittisen toiminnan yksilöistyminen ja henkilökohtaistuminen. *Politiikka* 50(1), 75-83.
- Rinne, Jarmo (2004). Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden muuttuva toimintaympäristö. *Futura* 2: 90-97.
- Rättilä, Tiina (2008). ”Here’s your fucking use of power!” Notes on how bloggers communicate politically. Teoksessa Tapio Häyhtiö & Jarmo Rinne (toim.) *Net working/Networking. Citizen Initiated Internet Politics*. Tampere: Tampere University Press, 355-381.
- Rättilä, Tiina (2004). Osallistuako vai ei? Poliittisen osallistumisen lähtökohtia moni-
mutkaistuvassa demokratiassa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 32(4): 308-322.
- Rättilä, Tiina (2001). Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. *Politiikka* 43(3): 190-207.
- Salmikangas, Anna-Katriina (2004). Nakertamisesta hanketoimintaan. Tapaustutkimus Nakertaja-Hetteenmäen asuinalueen kehittämistoiminnasta ja liikunnan osuudesta yhteissuunnittelussa. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta (Julkaisuja, 95). [Online: <http://selene.lib.jyu.fi:8080/vaitos/studies/studsport/9513917762.pdf>].
- Schlosberg D., Zavestoski S. & Schulman, S. W. (2007). Democracy and E-Rulemaking: Web-Based Technologies, Participation and the Potential for Deliberation. *Journal of InformationTechnology & Politics* 4(1): 37-55.
- Siisiäinen, Martti (2003). Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi, 45-63.
- Siisiäinen, Martti (2004). Kansalais- ja järjestötoiminta. Teoksessa Sami Borg (toim.) *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*. Helsinki: Edita (Oikeusministeriön julkaisu, 10/2004), 112-117.
- Sirkkunen, Esa (2007). Vertaismedia haastaa perinteisen joukkoviestinnä. Teoksessa Pekka Aula (toim.) *Verkkoviestintäkirja*. Helsinki: Yliopistopaino, 137-158.

3 Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä

Sunstein, Cass (2002). *republic.com*. Princeton & Oxford: Princeton university press.

Tsagarousianou, R. (1999). Electronic Democracy: Rhetoric and Reality. *Communications* 24(2): 189–208.

Walch, Jim (1999). *In the Net. An Internet guide for Activists*. London & New York: Zed Books.

Wright, Scott & Street, John (2007). Democracy, deliberation and design: the case of online discussion forums. *New Media & Society* 9(5): 849-869.

Wyld, David C. (2007). *The Blogging Revolution: Government in the Age of Web 2.0*. IBM Center for The Business of Government. [Online: <http://www.businessofgovernment.org/pdfs/WyldReportBlog.pdf>. Luettu: 16.8.2007].

Yang, Mundo (2008). *Bringing "A for Anonymous" and Public Sphere Theory Together*. Konferenssipaperi, "Social Web – Towards Networked Protest Politics?", 7-8.11.2008, University of Siegen, Saksa.

Osa II

Bibliografia

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1] Veijo Aaberg. *Ammattiliiton synty: Kuntien teknillisten keskusliitto KTK ry:n perustaminen*. Kuntien tekniset KTK, Helsinki, 2002.
- [2] Iris Aaltio, Paula Kyrö, ja Elisabeth Sundin, toim. *Women entrepreneurship and social capital. A dialogue and construction*. Copenhagen Business School Press, Copenhagen, 2008.
- [3] Sari Aalto-Matturi. *Verkostako uuden ajan työväentalo? Verkkoviestinnän mahdollisuudet ammattiyhdistysliikkeessä*. Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö, Helsinki, 2004.
- [4] Juri Aaltonen. *Työrauhavelvollisuus ja työtaistelut. Oikeusvertaileva tutkimus Iso-Britannian, Ruotsin, Saksan ja Suomen myötätuntotaistelujen sääntelystä*. Helsingin yliopisto, Helsinki, 2001.
- [5] Satu Aaltonen, Pekka Stenholm, ja Sari Stenvall-Virtanen. *Verkostoituminen Varsinais-Suomen telakkatoimijoiden haasteena ja mahdollisuutena*, sarjassa *Turun kauppakorkeakoulu, yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja C, Keskusteluja, 1/2007*. Turun kauppakorkeakoulu, yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja C, Keskusteluja, 1/2007. Turun kauppakorkeakoulu, Turku, 2007.
- [6] Eeva Aarnio ja Raija-Leena Luoma, toim. *Vai pelkkää retoriikkaa? 5. Liikkeiden, tulkintojen ja teorioiden mahti*, sarjassa *Julkaisuja / Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, valtio-oppi, 74*. *Julkaisuja / Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, valtio-oppi, 74*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2001.
- [7] Olavi Aarnio, toim. *Pienet toimijat syrjäytymisen ehkäisyssä. Välittäjäorganisaatiot ESR-toiminnan uutena elementtinä*, sarjassa *ESR - Hyvät käytännöt, 9*. *ESR - Hyvät käytännöt, 9*. Työministeriö, Helsinki, 2003.
- [8] Maria-Paz Acchiardo ja Kerstin Gidfors, toim. *Suomalaiset työläiset muistele-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

vat ja kertovat, sarjassa *Uusi elämä Ruotsissa*. Uusi elämä Ruotsissa. Ruotsin ammattijärjestö, Tukholma, 2006.

- [9] Kristiina Aho, Kati Grönlund, Pekka Kauppinen, Tuija Salovaara, ja Anna-Mari Siiki. *Rööperi-Myötämäki-Leipäjono. Raportti kolmesta alueellisesta sosiaalityön projektista*, sarjassa *Selvityksiä / Helsingin kaupungin sosiaalivirasto*, 9/2002. *Selvityksiä / Helsingin kaupungin sosiaalivirasto*, 9/2002. Helsingin kaupunki, Helsinki, 2002.
- [10] Seppo Aho ja Heli Ilola. *Kolme Lapin kylää tulevaisuuttaan hahmottamassa. Kylätoiminnan nykyvaihe ja kehityksen edellytykset Joutsijärvellä, Kurtakossa ja Tolvassa*. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2001.
- [11] Seppo Aho ja Heli Ilola. *Maaseudun elinvoimaisuus. Nykyisyydestä aineksia tulevaisuuteen*, sarjassa *Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä, 1*. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä, 1. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2004.
- [12] Jussi Ahokas. *Julkisen talouden alueellinen merkitys Suomessa 2000-luvulla. Kansantaloudellinen aikakauskirja*, ss. 451–461, 2008.
- [13] Laura Ahokas, toim. *Pääkaupunkiseudun demokratiaindikaattorit. Käsikirja*. Helsingin kaupunki, Helsinki, 2009.
- [14] Minna Ahola, Marjo-Riitta Antikainen, ja Päivi Salmesvuori, toim. *Eevan tie alttarille. Naiset kirkon historiassa*. Edita, Helsinki, 2002.
- [15] Jukka Ahonen. *Raittiuden voima. Raittiuden ystävät 1853-2003*. Otava, Helsinki, 2003.
- [16] Risto Ahonen. *Lähetys. Yhteinen usko -yhteinen tehtävä. Suomen lähetysseuran teologiset periaatteet ja yhteistyön linja*. Suomen lähetysseura, Helsinki, 2001.
- [17] Risto A. Ahonen. *Lähetys uudella vuosituhannella. Maailmanlähetyksen teologiset perusteet*. Suomen lähetysseura, Helsinki, 2000.
- [18] Risto A. Ahonen. *Lähetys rajojen ylittäjänä. Kokonaisvaltaisen lähetyskäsitteksen vaikutus lähetystyön rakenteeseen*, sarjassa *Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 84*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 84. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [19] Pirkkoliisa Ahponen ja Anita Kangas, toim. *Construction of cultural policy*, sarjassa *SoPhi*, 94. SoPhi, 94. Minerva, Jyväskylä, 2004.
- [20] Lasse Ahtiainen. *Palkansaaajien järjestäytyminen Suomessa vuonna 2001*, sarjassa *Työpoliittinen tutkimus / Työministeriö*, 246. Työpoliittinen tutkimus / Työministeriö, 246. Työministeriö, Helsinki, 2003.
- [21] Reijo Ahtokari. *Salat ja valat. Vapaamuurarit suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisuudessa 1756-1996*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2000. *Bibliotheca historica*, 54.
- [22] Inkeri Ahvenisto ja Kirsi Mäki. *Kansalaisvaikuttaminen ajassa. Näkökulmia suomalaiseen kansalaisvaikuttamiseen suurlakosta 2000-luvulle*, sarjassa *Väki voimakas*, 19. Väki voimakas, 19. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 2006.
- [23] Ilpo Airio. *Change of norm? In-work poverty in a comparative perspective*. Väitöskirja, University of Turku, Turku, 2008. Kela, Research Department, *Studies in social security and health*, 92.
- [24] Katariina Ala-Rämi. *Networking, communication and proximity in high-technology enterprise collaboration. Case of Northern Finland*. Väitöskirja, University of Oulu, Oulu, 2007. *Nordia geographical publications*, 36:2.
- [25] Aku Alanen. Ajankäytöllä sosiaalista pääomaa mittaamaan. *Futura*, 22(3):46–59, 2003.
- [26] Leena Alanen, Veli-Matti Salminen, ja Martti Siisiäinen, toim. *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä, 2007.
- [27] Salla-Maria Alanen, Tanja Hallenberg, ja Martti Komulainen. *Saaristomeri 2006. Tiedosta tietoisuutta*, sarjassa *Turun ammattikorkeakoulun raportteja*, 53. Turun ammattikorkeakoulun raportteja, 53. Turun ammattikorkeakoulu, Turku, 2007.
- [28] Risto Alapuro. *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933*. Tammi, Helsinki, 2001.
- [29] Risto Alapuro. Voluntary associations and the state: comparative perspectives. Kirjassa Lars-Folke Landgrén ja Pirkko Hautamäki, toim., *People citizen nation*, ss. 12–26. Renvall Institute, Helsinki, 2005.
- [30] Risto Alapuro. Osallistuvatko suomalaiset? Kirjassa Miia Pesonen ja Harri Westermarck, toim., *Demokratian haasteet: eduskunta 100 vuotta*, sarjassa

Kansalaisosallistumisen bibliografia

Studia generalia, Studia generalia, ss. 95–108. Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta, Helsinki, 2006.

- [31] Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, ja Markku Lonkila, toim. *Beyond post-Soviet transition. Micro perspectives on challenge and survival in Russia and Estonia*, sarjassa *Kikimora publications. Series B, 30*. Kikimora publications. Series B, 30. Aleksanteri Instituutti, Helsinki, 2004.
- [32] Maaret Alaranta ja Anja Matikainen, toim. *Arjen ankkurit. Vapaaehtoinen omaishoitajan ja hoidettavan tukena*, sarjassa *Raportti / Eläkeliitto ry, 7*. Raportti / Eläkeliitto ry, 7. Eläkeliitto, Helsinki, 2008.
- [33] Tuomo Alasoini. *Ohjelma ja projekti informaatio-ohjauksen välineinä. Oppimisverkostoihin perustuvan projektitoiminnan mahdollisuuksia ja haasteita*, sarjassa *Raportteja / Tykes, 59*. Raportteja / Tykes, 59. Työministeriö, Helsinki, 2007.
- [34] Tuomo Alasoini, Satu-Mari Korhonen, Maarit Lahtonen, Elise Ramstad, Nuppu Rouhiainen, ja Kimmo Suominen, toim. *Tuntosarvia ja tulkkeja. Oppimisverkostot työelämän kehittämistoiminnan uutena muotona*, sarjassa *Raportteja / Tykes, 50*. Raportteja / Tykes, 50. Työministeriö, Helsinki, 2006.
- [35] Arja Alho. *Silent democracy, noisy media*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2004.
- [36] Kari Alho, Anni Heikkilä, Jukka Lassila, Jukka Pekkarinen, Hannu Piekkola, ja Ralf Sund. *Suomalainen sopimusjärjestelmä. Työmarkkinaosapuolten näkemykset*, sarjassa *Tutkimuksia, Palkansaajien tutkimuslaitos, 89*. Tutkimuksia, Palkansaajien tutkimuslaitos, 89. Taloustieto, Helsinki, 2003.
- [37] Jyrki Ali-Yrkkö, P. Honkanen, S. Hyysalo, ja J. Uotinen. *Globalisaatio, innovaatio ja kansalaisuus. ProACTiivisia näkökulmia innovaatiopolitiikkaan*. Teknologian kehittämiskeskus, Helsinki, 2006.
- [38] Johanna Aminoff-Winberg, Mona Rautelin, ja Harriet Silius, toim. *Feminister i farten. 100 år av kvinnopolitik i Svenskfinland*. Schildt, Helsingfors, 2007.
- [39] Jorgen Goul Andersen ja Jens Hoff. *Democracy and citizenship in Scandinavia*. Palgrave, Basingstoke, 2001.
- [40] Sirpa Andersson. *Vaihtoehtoja maaseudun hoivapalveluihin. Tapaustutkimus monituottajamalleista*, sarjassa *Työpapereita / FinSoc, sosiaalihuollon menetelmien arviointiprojekti, 4/2000*. Työpapereita / FinSoc, sosiaalihuollon me-

Kansalaisosallistumisen bibliografia

netelmien arviointiprojekti, 4/2000. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2000.

- [41] Ari Antikainen. Onko elinikäinen oppiminen toteutumassa? *Futura*, 19(2):57–71, 2000.
- [42] Eeva-Liisa Antikainen, Hanna Hauta-aho, ja Mikko Yrjönen. *Ammattikorkeakoulu yhteiskunnallisena toimijana*, sarjassa *Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B, 9*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B, 9. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Helsinki, 2008.
- [43] Mari Antikainen. *Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapausneuvotteluissa*. Väitöskirja, Kuopion yliopisto, Kuopio, 2007. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, 148.
- [44] Marjo-Riitta Antikainen. *Suuri sisarpiiri. NNKY-liike Suomessa 1890-luvulta 1990-luvulle*, sarjassa *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1075*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1075. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2006.
- [45] Jorma Antila. *Turvallisuudesta on kyse. Raportti metallityöläisten jäsensuhteesta*. Metallityöväen liitto, Helsinki, 2002.
- [46] Rainer Anttila, Pasi Mäenpää, Jorma Savola, Kari Niemi-Nikkola, ja Pekka Jyrkiäinen. *Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002. Vapaaehtoistyö*, sarjassa *SLU-julkaisusarja, 3/02*. SLU-julkaisusarja, 3/02. Suomen liikunta ja urheilu, Helsinki, 2002.
- [47] Rauno Anttila. *Kansalaistoiminnan esteiden poistaminen*, sarjassa *Opetusministeriön työryhmien muistioita, 23/2002*. Opetusministeriön työryhmien muistioita, 23/2002. Opetusministeriö, Helsinki, 2002.
- [48] Rauno Anttila. *Kansalaistoiminnan esteiden poistaminen*, sarjassa *Opetusministeriön työryhmien muistioita, 23/2002*. Opetusministeriön työryhmien muistioita, 23/2002. Opetusministeriö, Helsinki, 2002.
- [49] Anneli Anttonen ja Jorma Sipilä. *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Vastapaino, Tampere, 2000.
- [50] Pentti Arajärvi. *Paremmivointiyhteiskunta*, sarjassa *Polemia-sarjan julkaisu; 48*. Polemia-sarjan julkaisu; 48. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [51] Pentti Arajärvi. *Sivistykselliset oikeudet ja velvollisuudet*, sarjassa *Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja*, 16. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, 16. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2006.
- [52] Pia Maria Arenius. *Creation of firm-level social capital, its exploitation, and the process of early internationalization*. Väitöskirja, Teknillinen korkeakoulu, Espoo, 2002. Helsinki University of Technology. Department of Industrial Engineering and Management. Institute of Strategy and International Business, 3.
- [53] Kaija Arhio. *Luova laatu ja arvoinnovaatiot oppivan verkoston tuottamina. Tapaustutkimus rakennuspuutuoteteollisuuden verkostosta*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2007. Jyväskylä studies in business and economics, 59.
- [54] Ilkka Arminen. *Institutional interaction. Studies of talk at work*. Ashgate, cop., Aldeshot, 2005.
- [55] Mikko Aro. Toreilta ja turuilta Internetiin. Nettihuutokaupat ja sosiaalinen pääoma. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(2):193–196, 2006.
- [56] Irja Aro-Heinilä ja Elina Saari, toim. *Koputuksia. Tosijuttuja lähetystyöstä*. Suomen lähetysseura, Helsinki, 2004.
- [57] Hilikka Arola ja Hanna Lindholm. Hyvinvoinnin puutteet kietoutuvat entistä enemmän toisiinsa. *Sosiaalibarometri 2000. Sosiaalivakuutus*, 39(4):4–7, 2001.
- [58] Pauli Arola. *Tavoitteena kunnan kansalainen. Koulun kansalaiskasvatuksen päämäärät eduskunnan keskusteluissa 1917-1924*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2003. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia, 191.
- [59] Tuija Arola. *Vuorovaikutteinen kaavoitus ja kuntalaisten vaikuttaminen. Kansalaisyhteiskunnan, suunnittelun ja päätöksenteon kohtaaminen maankäytön suunnittelussa*. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- [60] Viveca Arrhenius, Tarja Heino, Sauli Kytöharju, Jussi Nissinen, ja Tuula Paakanen. *Järjestöt ja säätiöt sosiaalihuollon valtakunnallisten erityispalvelujen ja erityisosaamisen tuottajina*, sarjassa *Aiheita / Stakes*, 17/2000. Aiheita / Stakes, 17/2000. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2001.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [61] Juhani Artto, Heikki Kehälinna, ja Jarkko Eloranta. *Kaikki pelissä. Edunvalvonta rajattomassa maailmassa*. Kunta-alan ammattiliitto KTV, Helsinki, 2000.
- [62] Erkki Asp. *Työntekijät, yritykset ja ammattiliitot. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden työtä, työoloja ja ammattiliiton roolia koskevan kansainvälisen tutkimusprojektin suomalainen näkökulma*, sarjassa *Julkaisuja / Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, 138*. *Julkaisuja / Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, 138*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2003.
- [63] Rita Asplund. *Koulutus, palkkaerot ja syrjäytyminen*, sarjassa *Keskusteluaiheita / Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, 777*. *Keskusteluaiheita / Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, 777*. Etna, Helsinki, 2001.
- [64] Minna Autio, Kirsi Eräranta, ja Sami Myllyniemi, toim. *Polarisoituva nuoruus?*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta, 38*. *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta, 38*. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2008.
- [65] Mervi Autti, Seija Keskitalo-Foley, Päivi Naskali, ja Heidi Sinevaara-Niskanen, toim. *Kuulumisia. Feministisiä tulkintoja naisten toimijuuksista*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 2007.
- [66] Janne Autto. *Hyvinvointivaltion muutos ja uusi paikallisuus. Esimerkkinä hyvinvointivaltion muutoksen paikallisia haasteita Enontekiöllä*, sarjassa *Lapin yliopiston, yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä, 42*. Lapin yliopiston, yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä, 42. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2002.
- [67] Juha Auvinen ja Hanna Salomäki, toim. *Jaetaan ilo! Kirkon missio 2000-luvulla. Lähetystyön ja kansainvälisen diakonian kongressi Tampereella 28.-29.1.2002*, sarjassa *Suomen ev. -lut. Kirkon kirkkohallituksen julkaisuja, 5/2002*. Suomen ev. -lut. Kirkon kirkkohallituksen julkaisuja, 5/2002. Kirkkohallitus, Helsinki, 2002.
- [68] Jarkko Bamberg. Internet julkisena toimintatilana. Osallistuvaa verkon käyttöä paikallisessa ympäristökiistassa. *Tiedotustutkimus*, 28(3):3–15, 2005.
- [69] Wilhelm Barner-Rasmussen. *Knowledge sharing in multinational corporations*. Väitöskirja, Svenska handelshögskolan, Helsingfors, 2003. Ekonomi och samhälle. Kkrifter utgivna vid Svenska handelshögskolan, 113.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [70] Åsa Bengtsson. *Ekonomisk röstning och politisk kontext. En studie av 266 val i parlamentariska demokratier 1950-1997*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2002.
- [71] Åsa Bengtsson. Electoral Participation in Finland. Rationality or Social Pressure? *Politiikka*, 46(1):3–16, 2004.
- [72] Åsa Bengtsson. Valdeltagande i Finland – Rationalitet eller socialt tryck? *Politiikka*, 46(1):3–16., 2004.
- [73] Åsa Bengtsson. *Politisk deltagande*. Studentlitteratur, Lund, 2008.
- [74] Åsa Bengtsson ja Henrik Serup Christensen. Politiskt deltagande i Finland. *Politiikka*, 51(2):77–95, 2009.
- [75] Åsa Bengtsson, Göran Djupsund, ja Lauri Karvonen. Finlandssvenskar och politik på 2000-talet. Partisympatier, opinioner och aktivitet. Kirjassa Kjell Herberts, toim., *Opinioner och trender i Svenskfinland*, ss. 103–124. Samforsk, Vasa, 2008.
- [76] Åsa Bengtsson ja Kimmo Grönlund, toim. *Den finlandssvenska väljaren*. Samforsk, Turku, 2005.
- [77] Åsa Bengtsson ja Mikko Mattila. Direct democracy and its critics: Support for direct democracy and ”stealth” democracy in Finland. *West European Politics*, 32(5):1031–1048, 2009.
- [78] Åsa Bengtsson ja Hanna Wass. Äänestäjien edustusta koskevat odotukset. *Politiikka*, 51(3):187–207, 2009.
- [79] Karoline Berg ja Siv Sandberg. *Vem älskar ett förbund? En utredning om relationerna mellan lokal, regional och central nivå i nio finlandssvenska organisationer*. Svenska kulturfonden, Helsingfors, 2008.
- [80] Tapio Bergholm. *Kovaa peliä kuljetusalalla. Kuljetusalan ammattiyhdistystoiminta vuosina 1960-1990*. Otava, Helsinki, 2000.
- [81] Tapio Bergholm. *SAK:n vuosisata. Suomen ammattijärjestö 1907-1930, Suomen ammattiyhdistysten keskusliitto 1930-1969, Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö 1969-*. Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK, Helsinki, 2001.
- [82] Tapio Bergholm. *Sopimusyhteiskunnan synty. SAK 1944-1956 / 1, Työehtosopimusten läpimurrosta yleislakoon*. Otava, Helsinki, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [83] Solveig Bergman. *The politics of feminism. Autonomous feminist movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2002.
- [84] Peder Björk. *Sector spanning local services. A study of interorganizational coordination through citizen offices*. Åbo Akademi, Åbo, 2002. Ž.
- [85] Leif-Göte Björklund. *Rikssvenska metodistpredikanter betydelse för metodistkyrkans framväxt och utveckling i Finland 1880-1923*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2005.
- [86] Ismo Björn. *Ympäristöpolitiikka metsässä?*, sarjassa *Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, 141*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, 141. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2003.
- [87] Heikki Blom, toim. *Kansalainen ja demokratia. Kohden aktiivista ja osallistuvaa yhteiskuntaopin opiskelua*. Opetushallitus, Helsinki, 2000.
- [88] Raimo Blom, Harri Melin, Eero Tanskanen, Sami Borg, ja Markku Nieminen. *ISSP 2004: kansalaisosallistuminen: Suomen aineisto*. Tampere, 2005.
- [89] Raimo Blom, Harri Melin, Eero Tanskanen, Sami Borg, ja Marko Ylitalo. *ISSP 2001: sosiaaliset verkostot 2: Suomen aineisto*. Tampere, 2002. International Social Survey Programme.
- [90] Pekka Borg. *Monimuotoisuuden aika. Luonnonnähtävyyksistä Naturaan*. Suomen Ympäristösuunnittelu, Kirkkonummi, 2008.
- [91] Sami Borg, toim. *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 10/2004*. Oikeusministeriön julkaisu, 10/2004. Oikeusministeriö, Helsinki, 2004.
- [92] Sami Borg, toim. *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 10/2004*. Oikeusministeriön julkaisu, 10/2004. Oikeusministeriö, Helsinki, 2004.
- [93] Sami Borg. *Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 3/2005*. Oikeusministeriön julkaisu, 3/2005. Oikeusministeriö, Helsinki, 2005.
- [94] Sami Borg, toim. *Suomen demokratiaindikaattorit*, sarjassa *Oikeusministeriön*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- julkaisu, 1/2006. Oikeusministeriön julkaisu, 1/2006. Oikeusministeriö, Helsinki, 2006.*
- [95] Sami Borg, toim. *Suomen demokratiaindikaattorit*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 1/2006. Oikeusministeriön julkaisu, 1/2006. Oikeusministeriö, Helsinki, 2006.*
- [96] Sami Borg. *Hiljaa hyvä tulee. Puheenvuoro äänestysprosesteista ja vaalivaihtoista*, sarjassa *Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu, 71. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu, 71. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki, 2008.*
- [97] Sami Borg ja Heikki Paloheimo, toim. *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007. Tampere University Press, Tampere, 2009.*
- [98] Maria Brommels ja Jorma Ylönen, toim. *Voidaanko demokratiaa mitata?*, sarjassa *Praksis - tiedosta toimeen, 3. Praksis - tiedosta toimeen, 3. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.*
- [99] Viking Brunell ja Kari Törmäkangas, toim. *Tulevaisuuden yhteiskunnan rakentajat. Yhteiskunnallisen opetuksen kansainvälinen tutkimus Suomen näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto/Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä, 2002.*
- [100] Mikael Brunila. *Ammattiosasto auttoi laadun teossa. Työ, terveys ja turvallisuus*, (1):44–46, 2000.
- [101] Maria Bäck. *Socialt förtroende och politisk orientering*, sarjassa *Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Ser. A, 550. Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Ser. A, 550. Åbo Akademi, Åbo, 2006.*
- [102] Pia Bäcklund. *Alueneuvottelukunta asukkaiden äänen välittäjä. Toimijoiden kokemuksia Espoonlahden alueneuvottelukunnan toiminnasta*, sarjassa *Raportteja Espoosta, 1/2003. Raportteja Espoosta, 1/2003. Espoon kaupunki, tieto- ja tutkimuspalvelut, Espoo, 2003.*
- [103] Pia Bäcklund, toim. *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*, sarjassa *Tutkimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 5/2003. Tutkimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 5/2003. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2003.*
- [104] Pia Bäcklund, toim. *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*, sarjassa *Tutkimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 5/2003. Tut-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- kimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 5/2003. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2003.
- [105] Pia Bäcklund, toim. *Helsingiläisten käsityksiä osallisuudesta*, sarjassa *Tutkimuskatsauksia / Helsingin kaupungin tietokeskus*, 7/2008. Tutkimuskatsauksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 7/2008. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2008.
- [106] Pia Bäcklund, Jouni Häkli, ja Harry Schulman, toim. *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus, Tampere, 2002.
- [107] Pia Bäcklund, Jouni Häkli, ja Harry Schulman, toim. *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus, Tampere, 2002.
- [108] Pia Bäcklund, Jon Maury, ja Timo Vuolanto, toim. *Helsingin yleiskaava 2002. Tutkimus asukkaiden osallisuudesta kaupungin kehittämisessä*, sarjassa *Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja*, 12/2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja, 12/2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsinki, 2002.
- [109] Rolf Büchi. *Kohti osallistavaa demokratiaa. Kansanäänestykset demokratian välineenä*. Like, Helsinki, 2006.
- [110] Javier Calvo, Lionel Fulton, Christophe Vigneau, Nataša Belopavloviá, ja Ricardo Rodríguez Contreras. *Employee representatives in an enlarged Europe. Vol. 1; European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Unit F.2*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2008.
- [111] Hannele Cantell ja Riitta Larna. *Ympäristövastuullisuus nuorten sanoissa ja teoissa*, sarjassa *Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja. A, 1/2006*. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja. A, 1/2006. Helsingin kaupunki, opetusvirasto, Helsinki, 2006.
- [112] Anna-Maija Castrén, Markku Lonkila, ja Matti Peltonen, toim. *Between sociology and history. Essays on microhistory, collective action, and nation-building*, sarjassa *Studia historica*. Studia historica. Finnish Literature Society, Helsinki, 2004.
- [113] Sampo Castrén ja Anssi Pajuojja. *Monoa moottoriteille! Pamfletti moottoriteiden lisärakentamista vastaan*. Like, Helsinki, 2003.
- [114] Outi Cavén, Miia Kosonen, Kari Heikkinen, ja Hanna-Kaisa Ellonen. *E-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- demokratian ja elämysten arkea*, sarjassa *Working papers / Telecom Business Research Center Lappeenranta*, 18. Working papers / Telecom Business Research Center Lappeenranta, 18. Lappeenranta University of Technology, Lappeenranta, 2003.
- [115] Centre for Educational Research and Innovation. *The well-being of nations. The role of human and social capital*, sarjassa *Education and skills*. Education and skills. OECD, cop., Paris, 2001.
- [116] Sam Davies, toim. *Dock workers. International explorations in comparative labour history, 1790-1970*. Ashgate, Aldershot, 2000.
- [117] Hilikka Dufva, Mervi Luhtanen, ja Johanna Hasu. *Kymenlaakson väestön hyvinvoinnin tila. Selvitys Kymenlaakson väestön hyvinvointiin liittyvistä tekijöistä*, sarjassa *Julkaisuja / Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sarja B, Tutkimuksia ja raportteja*, 9. Julkaisuja / Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sarja B, Tutkimuksia ja raportteja, 9. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Kotka, 2001.
- [118] Antero Eerola. *Koululaisten yhdistyksestä etujärjestöksi. Suomen lukiolaisten liitto 20 vuotta*. Suomen lukiolaisten liitto, Helsinki, 2005.
- [119] Stefan Ek. *Om information, media och hälsa i en samhällelig kontext. En empirisk och analytisk studie*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2005.
- [120] Peter Ekholm. *Tärkeintä on liike?* Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA, Helsinki, 2000.
- [121] Peter Ekholm. *Polemia - ajatuspajako?*, sarjassa *Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu*, 67. Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu, 67. Kunnallisan kehittämissäätiö, Helsinki, 2007.
- [122] Sixten Ekstrand, toim. *Väckelsens dimensioner. Föreläsningar vid symposium för det nordiska väckelsenätverket 2001*, sarjassa *Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi*, 33. Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi, 33. Åbo Akademi, Åbo, 2003.
- [123] Hans Enbuske, Matti Halttunen, Leena Rantanen, Jaakko Ripatti, ja Mikko Tähkänen. *Yhteistyö ja seurakuntarakenteen kehittäminen*, sarjassa *Logos*. Logos. Edita, Helsinki, 2004.
- [124] Yrjö Engeström, toim. *Activity theory and social capital*, sarjassa *Technical Reports / University of Helsinki. Department of Education. Center for Acti-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- vity Theory and Developmental Work Research, 5. Technical Reports / University of Helsinki. Department of Education. Center for Activity Theory and Developmental Work Research, 5. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos, Helsinki, 2002.*
- [125] Kai Eriksson. Verkostojen ontologiasta. *Niin & näin*, 10(4):73–79, 2003.
- [126] Kai Eriksson. Verkostojen topologiasta ja metaforiikasta. *Tiede & edistys*, 28(2):130–143, 2003.
- [127] Kai Eriksson. Verkostomekanismit ontologisena kysymyksenä. Kirjassa *Teknologian yhteiskunnallinen ja kulttuurinen tutkimus. Seminaarialustuksia 16.5.2003*, sarjassa *Työselosteita ja esitelmää*, 75, Työselosteita ja esitelmää, 75, ss. 5–6. Kuluttajatutkimuskeskus 2003, Helsinki, 2003.
- [128] Kai Eriksson. Verkoston ajatus teknologiapolitiikassa. Kirjassa *Innovaatiopolitiikka*, ss. 20–31. Gaudeamus, Helsinki, 2004.
- [129] Kai Eriksson. Verkosto. Kirjassa Mikko Jakonen, Jukka Peltokoski, ja Akseli Virtanen, toim., *Uuden työn sanakirja*, sarjassa *Polemos*, Polemos, ss. 84–94. Tutkijaliitto, Helsinki, 2006.
- [130] Kai Eriksson. Verkostoitunut todellisuus rakentaa uudenlaista yhteiskuntaa. *Tietoasiantuntija*, 12(3):12–13, 2006.
- [131] Christina Erola, Pekka Annala, Ahti Valke, Antero Pohjatalo, Liisa Leskinen, Brad Absetz, Teija Leppämäki, Eija Moksinsalo, ja Risto Santavuori. *Oppiminen ja järjestön ohjaus*. Opintotoiminnan keskusliitto, Helsinki, 2004.
- [132] Jani Erola ja Terhi-Anna Wilska, toim. *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus*, sarjassa *SoPhi, 92*. SoPhi, 92. Minerva, Jyväskylä, 2005.
- [133] Suvi Ervamaa. *Terrorismi ja väkivaltainen liikehdintä - ei Suomen ongelma?* Helsinki, 2007. Yhteiskuntablogiikka.
- [134] Risto Eräsaari, Pasi Pyöriä, Jussi Vähämäki, Marja Eriksson, Jaana Parviainen, Tuula Heiskanen, Kai Hakkarainen ja Sami Paavola, Susan Eriksson-Piela, Tarja Saaren-Seppälä, ja Niklas Vainio ja Tere Vade?n. *Kollektiivinen asiantuntijuus*. Tampere University Press, Tampere, 2006.
- [135] Antti Eskola. Vapaaehtoistoiminta yksilön ja sosiaalisen yhteisön suojana. *Tiedepolitiikka*, 27(3):25–29, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [136] Antti Eskola. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen esteistä. *Gerontologia*, 22(1):25–28, 2008.
- [137] Antti Eskola ja Leena Kurki, toim. *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*. Vastapaino, Tampere, 2001.
- [138] Antti Eskola ja Leena Kurki, toim. *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*. Vastapaino, Tampere, 2001.
- [139] Timo Eskola, Pekka Huhtinen, Eero Junkkaala, Timo Junkkaala, Antti Laato, Pekka Leino, Pekka Mäkipää, Lauri Thurén, ja Olli-Pekka Vainio. *Murroksen merkki. STI 20 vuotta*, sarjassa *Iustitia*, 23. Iustitia, 23. Suomen teologinen instituutti, Helsinki, 2008.
- [140] sosiaali- ja tasa-arvoasioiden pääosasto Euroopan komissio: Työllisyyden. *Sosiaalista suojelua ja sosiaalista osallisuutta koskeva yhteinen raportti 2008. Sosiaalinen osallisuus, eläkkeet, terveydenhoito ja pitkäaikaishoito*. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto, Luxemburg, 2008.
- [141] Maj-Britt Fellman. *Barfotabarn i livet. Samaria r.f. uppkomst, utveckling och vårdmodeller*. Åbo Akademi, Åbo, 2007.
- [142] Marion Fields. *To educate, empower or economise? Lifelong learning in civil society organisations. A comparative study of Finland and Great Britain*, sarjassa *Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti*, 66. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti, 66. Turun yliopisto, Turku, 2005.
- [143] Marion Fields, Esa Iivonen, Tarja Ketola, Laura Manninen, Eero Ojanen, ja Kari Tahvanainen. *Yksilö, yhteisö ja kansalaisyhteiskunta*. Opintotoiminnan keskusliitto, Helsinki, 2007.
- [144] Brett Fifield. *A project network. An approach to creating emergent business*. Väitöskirja, Helsinki School of Economics, Helsinki, 2008. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis. A, 321.
- [145] Virpi Filppa. *Kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen. Osamisen monimuotoisuutta jäsentämässä*, sarjassa *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 9/2002*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 9/2002. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2002.
- [146] Daniel Fleming ja Christer Thörnqvist, toim. *Nordic management-labour relations and internationalization: converging and diverging tendencies*, sarjassa

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- Nord, 2003:015*. Nord, 2003:015. Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2003.
- [147] Maria Forsman. *Development of research networks. The case of social capital*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2005.
- [148] TNS Gallup. *Liikuntatutkimus 2005-2006: lapset ja nuoret*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere, 2007.
- [149] Michael Gold, toim. *New frontiers of democratic participation at work*. Ashgate Publishing, Ltd, Aldershot, 2003.
- [150] Michael E. Gordon ja Lowell Turner, toim. *Transnational cooperation among labor unions*, sarjassa *Cornell international industrial and labor relations report, 36*. Cornell international industrial and labor relations report, 36. ILR Press, cop, Ithaca (N.Y.), 2000.
- [151] Birgitta Gran, Jouko Karjalainen, Airi Pilkama, ja Sirpa Sulku. *Niin paljon kuin jaksan: kirjoituksia arjesta*. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-FIN, Helsinki, 2001.
- [152] Riitta Granfelt. Marginaalitarinoita. Asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana. Kirjassa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist, ja Päivi Petrelius, toim., *Sukupuoli ja sosiaalityö - sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004*, ss. 197–222. PS-Kustannus, Jyväskylä, 2004.
- [153] Anu Gretschel, toim. *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- [154] Anu Gretschel, toim. *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- [155] Anu Gretschel ja Tomi Kiilakoski, toim. *Lasten ja nuorten kunta. Kirja lasten ja nuorten osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura, 77*. Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura, 77. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 2007.
- [156] Anu Gretschel ja Jarno Moisala, toim. *Nuorten Raahe. Nuorten ajatuksia osallisuudesta, vaikuttamisesta ja Raahesta*. Raahen kaupunki, Raahе, 2009.
- [157] Ville Grönberg, toim. *Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys*. Stakes, Helsinki, 2004.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [158] Ville Grönberg, toim. *Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjäyys*. Stakes, Helsinki, 2004.
- [159] Björn Grönholm, Marko Joas, ja Maria Nordström, toim. *Success factors for local agenda 21 in the Baltic Sea Region*, sarjassa *Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. A, 525*. Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. A, 525. Åbo Akademi, Åbo, 2001.
- [160] Henrietta Grönlund ja Heikki Hiilamo. Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. *Yhteiskuntapolitiikka-YP*, 71(2):134–145, 2006.
- [161] Kimmo Grönlund. Knowing and Not Knowing: The Internet and Political Information. *Scandinavian Political Studies*, 30(3):397–418, 2007.
- [162] Kimmo Grönlund ja Maija Setälä. Political Trust, Satisfaction and Voter Turnout. *Comparative European Politics*, 5(4):400–422, 2007.
- [163] Pertti Haapala, Olli Löytty, Kukku Melkas, ja Marko Tikka, toim. *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905*. Teos, Helsinki, 2008.
- [164] Pertti Haaparanta. Hengetön raha ja rahaton henki? *Niin & näin*, 11(2):11–15, 2004.
- [165] Arto Haapea, toim. *Ihmisoikeudet 2000-luvulla. Sopimuksia ja asiakirjoja*. Ihmisoikeusliitto, Helsinki, 2002.
- [166] Åsa Hagberg-Andersson. *Adaptation in a business network cooperation context*. Väitöskirja, Svenska handelshögskolan, Helsingfors, 2007. *Ekonomi och samhälle*, 169.
- [167] Minna Hagner ja Teija Försti. *Suffragettien sisaret*. Unioni Naisasialiitto, Helsinki, 2006.
- [168] Harri Hakala ja Jari Välimäki. *Ympäristön tila ja suojele Suomessa*. Gaudeamus, Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 2003.
- [169] Anna-Kaisa Hakkarainen. *Aika ennen aluepolitiikkaa. Pohjoisen kehityshankkeet ja alueiden kehittämisen idea 1950-luvun Suomessa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2008. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja. B, 54.
- [170] Erja Hakkarainen. *Muiden kuin asianosaisten vaikuttamismahdollisuudet ympäristöasioissa*. Turun yliopisto, Turku, 2000. Lisensiaatintyö: Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [171] Kai Hakkarainen, Tuire Palonen, Sami Paavola, ja Erno Lehtinen. *Communities of networked expertise. Professional and educational perspectives*, sarjassa *Advances in learning and instruction series / Sitra's publication series*; no. 257. *Advances in learning and instruction series / Sitra's publication series*; no. 257. Elsevier, Oxford, 2005.
- [172] Outi Hakkarainen. *Ay-liike ja kansainvälinen yhteistyö. Selvitys suomalaisten ammattiliittojen johtohenkilöiden näkemyksistä*. Helsingin yliopisto, Kehitysmaatutkimuksen laitos, Helsinki, 2001.
- [173] Outi Hakkarainen, Jaana Airaksinen, ja Tove Selin, toim. *Talous ja demokratia. Ratkaisuja Suomesta ja muualta maailmasta*. Like, Helsinki, 2005.
- [174] Outi Hakkarainen ja Tiina Kontinen. Kansalaisyhteiskunta - ihmeläkkeestä uusiin mahdollisuuksiin. Kirjassa Juhani Koponen, Jari Lanki, ja Anna Kervinen, toim., *Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin*, ss. 307–333. Gaudeamus, Helsinki, 2007.
- [175] Outi Hakkarainen ja Tiina Kontinen, toim. *Vapaaehtoisuus kehitysyhteistyössä*, sarjassa *Kepan raporttisarja, 91*. Kepan raporttisarja, 91. Kepa, Helsinki, 2008.
- [176] Outi Hakkarainen, Miia Toikka, ja Thomas Wallgren, toim. *Unelmia maailmasta. Suomalaisen kehitysmaaliikkeen juurilla*. Like, Helsinki, 2000.
- [177] Outi Hakkarainen, Miia Toikka, ja Thomas Wallgren, toim. *Unelmia maailmasta. Suomalaisen kehitysmaaliikkeen juurilla*. Like-kustannus, Helsinki, 2000.
- [178] Outi Hakkarainen, Miia Toikka, ja Thomas Wallgren, toim. *Dreams of solidarity. Finnish experiences and reflections from 60 years*, sarjassa *Kepa publications, 24*. Kepa publications, 24. Like, Helsinki, 2003.
- [179] Pirkko Hakkarainen, toim. *Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle*, sarjassa *Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja B, Vapaaehtoistoiminta, 2*. Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja B, Vapaaehtoistoiminta, 2. Kansalaisareena, Helsinki, 2003.
- [180] Vanessa Halhead. Paikallisyhteisöjen verkostot. *Maaseudun uusi aika*, 9(3):24–29, 2001.
- [181] Vanessa Halhead. *Suomen kylätoimintaliike & Euroopan maaseutuliikkeet*,

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu*, 2/2005. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 2/2005. Suomen kylätoiminta, Suomensjärvi, 2005.
- [182] Isto Halinen. *Ruohonjuuritasolta dynaamiseen imagoon? Aids-tukikeskuksen kehitysvaiheet kolmannen sektorin näkökulmasta*, sarjassa *Julkaisuja / Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos*, 4. *Julkaisuja / Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos*, 4. Tampereen yliopisto, Tampere, 2000.
- [183] Klaus Halla ja Matti Heikkilä. *Poverty and social exclusion in Finland in the 1990s*, sarjassa *Publications / Ministry of Social Affairs and Health*, 25/1999. *Publications / Ministry of Social Affairs and Health*, 25/1999. Ministry of Social Affairs and Health, Helsinki, 2000.
- [184] Anna-Maija Halme ja Leni Pakkala, toim. *Yhdessä rakennetut. Suomalaiset seurantalot*, sarjassa *Suomen kotiseutuliiton julkaisuja. A, 18*. Suomen kotiseutuliiton julkaisuja. A, 18. Suomen kotiseutuliitto, Helsinki, 2008.
- [185] Miia Halme. *Human rights in action*. Väitöskirja, University of Helsinki, Helsinki, 2008. Research series in anthropology, 14.
- [186] Timo Halme, Kimmo Koski, Saija Niskanen, ja Hannu Kurki. *Lähiöiden palvelut. Kysyntä, tarjonta ja kehittämiskeinot*, sarjassa *Suomen ympäristö*, 475. Suomen ympäristö, 475. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2001.
- [187] Riitta Halttunen-Sommardahl. *Alueelliset yhteistyörakenteet ja osallisuutta tukevat työmenetelmät*, sarjassa *Selvityksiä / Helsingin kaupungin sosiaalivirasto*, 5/2007. *Selvityksiä / Helsingin kaupungin sosiaalivirasto*, 5/2007. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Helsinki, 2007.
- [188] Riitta Hanifi. *Yhdistystoiminta muuttaa muotoaan. Hyvinvointikatsaus*, (2):27–31, 2004.
- [189] Riitta Hanifi. *Ketkä jäävät yhdistys- ja kulttuuritoiminnan ulkopuolelle? Hyvinvointikatsaus*, (1):8–9, 2006.
- [190] Riitta Hanifi. *Ketkä jäävät yhdistys- ja kulttuuritoiminnan ulkopuolelle? Hyvinvointikatsaus*, (1):8–9, 2006. Helsinki: Tilastokeskus.
- [191] Riitta Hanifi. *Sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen osallistuminen ja luottamus*. Kirjassa Laura Iisakka, toim., *Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus (Elinolot)*, ss. 33–41. Tilastokeskus, Helsinki, 2006.
- [192] Matti Hannikainen ja Pia Lohikoski, toim. *Työväki lähtee - mihin suuntaa*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- tutkimus?*, sarjassa *Väki voimakas*, 21. Väki voimakas, 21. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 2008.
- [193] Niels Buur Hansen, Ove Korsgaard, ja Bosse Bergstedt, toim. *Demokratia ja vapaa sivistystyö. Pohjoismaiset ideat ja 2000-luvun todellisuus*. Kansanvalistusseura, Helsinki, 2002. Suomentanut Veijo Kiuru.
- [194] Petteri Hansen. *Yhteiskunnallista opettajuutta etsimässä*, sarjassa *Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia*, 10. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia, 10. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2007.
- [195] Päivi Harinen. *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura*, 11. Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura, 11. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 2000.
- [196] Päivi Harinen, Veronika Honkasalo, Anne-Mari Souto, ja Leena Suurpää, toim. *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*, 91. Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 91. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 2009.
- [197] Risto Harisalo ja Ensio Miettinen. *Hyvinvointivaltio. Houkutteleva lupaus vai karvas pettymys*. Tampere University Press, Tampere, 2004.
- [198] Risto Harisalo ja Jari Stenvall. *Luottamus kansalaisyhteiskunnan peruskivenä. Kansalaisten luottamus ministeriöihin*. Valtiovarainministeriö, Helsinki, 2001.
- [199] Aaro Harju. Kansalaistoiminnalla edessä suuret kehitystehtävät. *Aikuiskasvatustutkimus*, 23(2):100–106, 2003.
- [200] Aaro Harju. *Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet*. Kansanvalistusseura, Helsinki, 2003.
- [201] Aaro Harju. *Järjestön kehittäminen*. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi, Vantaa, 2004.
- [202] Aaro Harju. *Finnish civil society*. KVS Foundation, Helsinki, 2006. Suomentanut Rosa Aaltonen.
- [203] Aaro Harju, toim. *Kansalaistoimintaan kätkeyty aarre*. Sivistysliitto kansalaisfoorumi Skaf ry., Vantaa, 2007.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [204] Aaro Harju ja Kristiina Backberg-Edwards, toim. *Kohti uutta työtä. Uusi työ -kansalaisjärjestöjen yhteinen työllisyysprojekti*. Uusi työ -projekti, Helsinki, 2000.
- [205] Aaro Harju ja Kristiina Backberg-Edwards, toim. *Kohti uutta työtä. Uusi työ -kansalaisjärjestöjen yhteinen työllisyysprojekti*. Uusi työ -projekti, Helsinki, 2000.
- [206] Ulla-Maija Harju. *Enemmän kuin työmuoto. Vapaaehtoistoiminta kirkossa*, sarjassa *Suomen ev.-lut. Kirkon kirkkohallituksen julkaisuja*, 3/2006. Suomen ev.-lut. Kirkon kirkkohallituksen julkaisuja, 3/2006. Kirkkohallitus, Helsinki, 2006.
- [207] Ulla-Maija Harju, Pauli Niemelä, Jaakko Ripatti, Teuvo Siivonen, ja Riitta Särkelä. *Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä*. Edita, Helsinki, 2001.
- [208] Vesa Harmaakorpi ja Helinä Melkas, toim. *Innovaatiopolitiikkaa järjestelmien välimaastossa*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto*, 200. *Acta / Suomen kuntaliitto*, 200. Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Helsinki, 2008.
- [209] Vesa Harmaakorpi ja Harri Niukkanen. Toimiva verkostojen johtaminen. Alueiden kilpailukyvyyn avain? *Kuntapuntari*, (1):14–17, 2003. Helsinki: Tilastokeskus.
- [210] Pekka Harne, toim. *Kaupungin sykkeessä. Seurakunta elää kasvukeskuksissa*. Suomen lähetysseura, Helsinki, 2000.
- [211] Henrik Hausen, Liisa Häme, ja Mia Saloranta, toim. *Kylien elinolot paremmiksi yhteistoimin. Vertti & Tyyne*, sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisuja*, 1/2006. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisuja, 1/2006. Suomen kylätoiminta, Suomusjärvi, 2006.
- [212] Aimo Hautamäki ja Marja-Liisa Sivula, toim. *Jumalan huoneen ihanuus. Vuosikirja 2002*. Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistys, Oulu, 2002.
- [213] Antti Hautamäki, Tommi Lehtonen, Juha Sihvola, Ilkka Tuomi, Heli Vaaranen, ja Soile Veijola. *Yhteisöllisyyden paluu*. Gaudeamus, Helsinki, 2005.
- [214] Risto Haverinen. *Kaupunkilaisen elinympäristöongelma. Käsitteellistämistavat ja puuttumisen mallit*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2006. Tutkimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 11/2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [215] Juha Heikkala. *Järjestön strategia. Käsikirja elinvoimaisen tulevaisuuden luomiseen*. Tampere University Press, Tampere, 2001.
- [216] Heikki Heikkilä ja Pauliina Lehtonen. Puun ja kuoren välissä. Asukasraadit julkisuuden mahdollisuuksia koettelemassa. *Tiedotustutkimus*, 26(2):33–45, 2003.
- [217] Juha Heikkilä. *Kansalainen Turun seudun tietoyhteiskunnassa*, sarjassa *Turun kauppakorkeakoulu/Tulevaisuuden tutkimuskeskus*, 5/2005. Turun kauppakorkeakoulu/Tulevaisuuden tutkimuskeskus, 5/2005. Turun kauppakorkeakoulu, Turku, 2005.
- [218] Lydia Heikkilä. *Reindeer talk. Sámi reindeer herding and nature management*. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2006. Acta Universitatis Lapponiensis, 110.
- [219] Matti Heikkilä ja Jouko Karjalainen, toim. *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Gaudeamus, Helsinki, 2000.
- [220] Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen, ja Mikko Malkavaara, toim. *Kirkonkirjat köyhyydestä*, sarjassa *Kirkkopalvelujen julkaisuja*, 5. Kirkkopalvelujen julkaisuja, 5. Kirkkopalvelut, Helsinki, 2000.
- [221] Matti Heikkilä ja Mikko Kautto, toim. *Suomalaisten hyvinvointi 2002*. Stakes, Helsinki, 2002.
- [222] Matti Heikkilä ja Mikko Kautto, toim. *Welfare in Finland*. Stakes, Helsinki, 2004.
- [223] Matti Heikkilä, Pasi Moisio, Veli-Matti Ritakallio, Jonathan Bradshaw, Susan Kuivalainen, Katri Hellsten, ja Jouko Kajanoja. *Poverty policies, structures and outcomes in the EU 25. Report for the Fifth European Round Table on Poverty and Social Exclusion 16-17 October 2006, Tampere, Finland*. Stakes, Helsinki, 2006.
- [224] Matti Heikkilä, Taina Rintala, Ilpo Airio, ja Sakari Kainulainen. *Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa*, sarjassa *Tutkimuksia / Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus*, 126. Tutkimuksia / Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 126. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2002.
- [225] Timo Heikkinen, Jukka Hirvonen, ja Rauno Sairinen. *IT-arki ja ympäristö. Matkapuhelin ja internet ympäristömyönteisen arjen mahdollistajana*, sarjassa

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- Suomen ympäristö, 672.* Suomen ympäristö, 672. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2004.
- [226] Harri Heino. *Mihin Suomi tänään uskoo.* WSOY, Helsinki, 2002.
- [227] Paula Heino. Ammattiyhdistykset työpaikoille työelämää kehittämään. *Aurora*, (4):28–29, 2004.
- [228] Päivi Heino ja Harri Westermarck, toim. *Kristinusko kohti kolmatta vuosituhatta*, sarjassa *Studia generalia / Helsingin yliopisto, vapaan sivistystyön toimikunta, kevät 2000.* Studia generalia / Helsingin yliopisto, vapaan sivistystyön toimikunta, kevät 2000. Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta, Helsinki, 2000.
- [229] Päivi Heino ja Harri Westermarck, toim. *Kriisikattilat ja uskonnot maailmanpolitiikassa*, sarjassa *Studia generalia, kevät 2000.* Studia generalia, kevät 2000. Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta, Helsinki, 2001.
- [230] Tiina Heino. EU, sosiaalisen yhteenkuuluvuuden indikaattorit ja Suomi. *Hyvinvointikatsaus*, (1):6–11, 2004.
- [231] Ari Heinonen, Maarit Mäkinen, Seija Ridell, Ari Martikainen, Mika Halttu, ja Esa Sirkkunen. *Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana*, sarjassa *Julkaisuja / Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sarja C, 32.* Julkaisuja / Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sarja C, 32. Tampereen yliopisto, Tampere, 2000.
- [232] Ari Heinonen, Maarit Mäkinen, Seija Ridell, Ari Martikainen, Mika Halttu, ja Esa Sirkkunen. *Locality in the global net. The Internet as a space of citizen communication and local publicness*, sarjassa *Julkaisuja / Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sarja C, 33.* Julkaisuja / Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sarja C, 33. University of Tampere, Tampere, 2001.
- [233] Jari Heinonen. Kolmas sektori ja merkityksellisen elämisen politiikka. *Futura*, 19(2):109–115, 2000.
- [234] Jari Heinonen, Tarja Västilä, ja Markku Sundell. *Syrjäytymistä estämässä. Arviointitutkimus Tapaturma- ja sairausinvalidien liiton toiminnasta ja erityisesti ”Ikääntyneiden monivammaisten syrjäytymisen estäminen” -kursseista.* Demokraattinen sivistysliitto, Helsinki, 2001.
- [235] Sirikka Heinonen. Tulevaisuuden työelämän osaamistarpeet ja toimintaympäristöä muokkaavat paradoksit. *Futura*, 24(4):14–26, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [236] Ilkka Heiskanen, Pertti Ahonen, ja Lasse Oulasvirta. *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus. Kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot*, sarjassa *Cuporen julkaisuja*, 6. Cuporen julkaisuja, 6. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, Helsinki, 2005.
- [237] Eila Helander. *Kutsumus kantaa. Naislähetit Suomen lähetysseuran työssä toisen maailmansodan jälkeen*. Suomen Lähetysseura, Helsinki, 2001.
- [238] Mika Helander, toim. *Going global. Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa?*, sarjassa *SoPhi*, 110. SoPhi, 110. Minerva, Jyväskylä, 2008.
- [239] Voitto Helander. Onko kolmannen sektorin politiikka tarpeen? *Kanava*, 28(1):44–48, 2000.
- [240] Voitto Helander. Suomalainen kolmas sektori. *Hyvinvointikatsaus*, (1):2–7, 2000.
- [241] Voitto Helander. *”Ei oikeutta maassa saa...” Ikäihmiset poliittisina vaikuttajina*. Vanhustyön keskusliitto, Helsinki, 2001.
- [242] Voitto Helander. *Paikallisyhdistys lähikuvassa: Yhteydet, rakenne ja toiminta*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2001.
- [243] Voitto Helander. Public sector reforms and the third sector. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 31(4):290–297, 2003.
- [244] Voitto Helander. *Paikallisyhdistykset kunta-areenalla. Voimavarat, edunvalvonta, palvelutuotanto ja yhteisöllisyyden ylläpito*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto*, 164. *Acta / Suomen kuntaliitto*, 164. Suomen kuntaliitto, Åbo Akademi, Helsinki, 2004.
- [245] Voitto Helander, Marianne Pekola-Sjöblom, ja Stefan Sjöblom. *KuntaSuomi 2004: kuntalaiskysely 2000*. Tampere, 2007.
- [246] Voitto Helander, Sari Pikkala, Siv Sandberg, ja Sam Grönholm. *Päätäjien areenat ja yhteydet*, sarjassa *Acta/Suomen kuntaliitto*, 161. *Acta/Suomen kuntaliitto*, 161. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2003.
- [247] Jyrki Helin. *Sukupolvet vaihtuva. SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen jäsen- ja järjestörakenteen muutoksia 1980-luvun alusta vuoteen 2010*. Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö, Helsinki, 2000.
- [248] Jyrki Helin. *Edunvalvonnan etujoukko. Luottamusmiesraportti*. Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK, Helsinki, 2001.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [249] Katri Hellsten. *Mitä mieltä kansalaiset ja yhteistyökumppanit ovat Kelasta ja sen toiminnasta?*, sarjassa *Sosiaali- ja terveysturvan selosteita*, 32. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita, 32. Kela, tutkimusosasto, Helsinki, 2004.
- [250] Sirkku K. Hellsten, Anne Maria Holli, ja Krassimira Daskalova, toim. *Women's citizenship and political rights*. Palgrave, Basingstoke, 2006.
- [251] Sirkku K. Hellsten, Anne Maria Holli, ja Krassimira Daskalova, toim. *Women's citizenship and political rights*. Palgrave Macmillan, Hampshire, 2006.
- [252] Villiina Hellsten ja Tuomo Martikainen. *Nuoret ja uusi politiikka. Tutkimus pääkaupunkiseudun nuorten poliittisista suuntauksista*, sarjassa *Helsingin kaupungin tietokeskus*, 3/2001. Helsingin kaupungin tietokeskus, 3/2001. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2001.
- [253] Villiina Hellsten ja Tuomo Martikainen. *Politiikka ja nuoret 1999 [Elektroninen aineisto]*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere, 2005.
- [254] Villiina Hellsten, Tuomo Martikainen, ja Kyösti Pekonen, toim. *Vaalista vaaliin. Vaalit, puolueet ja kansalaiset vuosituhaten vaihteessa*, sarjassa *Acta politica*, 16. *Acta politica*, 16. Helsingin yliopisto/Yleisen valtion-opin laitos, Helsinki, 2000.
- [255] Marjut Helminen. Kaikki voivat paremmin, jos syrjäytyminen estetään. *Pro-mo*, (1):10–11, 2005.
- [256] Minna Helminen. *Väkevää akkaväkeä. Naisten kulttuuriyhdistys 20 vuotta*. Naisten kulttuuriyhdistys, Helsinki, 2002.
- [257] Tuula Helne. *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2002. Tutkimuksia / Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 123.
- [258] Tuula Helne. Jäähvyäiset hyvinvointivaltiolle? *Sosiaalivakuutus*, 42(3):30–31, 2004. Helsinki: Kansaneläkelaitos.
- [259] Tuula Helne, Sakari Hänninen, ja Jouko Karjalainen, toim. *Seis yhteiskunta - tahdon sisään!*, sarjassa *SoPhi*, 80. *SoPhi*, 80. Minerva, Jyväskylä, 2004.
- [260] Tuula Helne, Jouko Kajanoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti, ja Jussi Simpura. *Sosiaalinen politiikka*. WSOY, Helsinki, 2003.
- [261] Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä, ja Juhani Veikkola, toim. *Diakonian käsikirja*. Kirjapaja, Helsinki, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [262] Pirjo Helppikangas, toim. *The international seminar on social work research and practice 1999*, sarjassa *Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. C, Työpapereita*, 38. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. C, Työpapereita, 38. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2000.
- [263] Hilikka Helsti, Laura Stark, ja Saara Tuomaala, toim. *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860-1960*, sarjassa *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia*, 1101. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1101. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2006.
- [264] Helena Helve ja John Bynner, toim. *Youth and social capital*. Tufnell Press, London, 2007.
- [265] Helena Helve ja Claire Wallace, toim. *Youth, citizenship and empowerment*. Ashgate, cop., Aldershot, 2001.
- [266] Ilpo Helén. Terveyskansalaisuus ja elämän politiikka. Kirjassa Ilpo Helén ja Mikko Jauho, toim., *Kansalaisuus ja kansanterveys*, ss. 13–32. Gaudeamus, Helsinki, 2003.
- [267] Marjaliisa Hentilä ja Alexander Schug, toim. *Von heute an für alle! Hundert Jahre Frauenwahlrecht*, sarjassa *Schriftenreihe des Finnland-Instituts in Deutschland; Bd 6*. Schriftenreihe des Finnland-Instituts in Deutschland; Bd 6. BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, cop, Berlin, 2006.
- [268] Kaisa Herne ja Maija Setälä. Deliberatiivisen demokratian ihanteet ja kokeilut. *Politiikka*, 47(3):175–188, 2005.
- [269] Juha Hiedanpää, Juhani Salmi, ja Kari Ylikoski, toim. *Yhteisöllinen kekseliäisyys ja kansalaistoiminta*. Stay-ryhmä, Pori, 2008.
- [270] Kari Hietala. Suomen EQUAL-yhteisöaloiteohjelman toimeenpanon väliarviointi. *EQUAL:n toisen hakukierroksen alkuvaiheiden arviointi*, sarjassa *ESR-arvioinnit*, 17/2006. ESR-arvioinnit, 17/2006. Työministeriö, Helsinki, 2006.
- [271] Antti Hietamäki ja Väinö A. Hyvönen. *Vapaa kristillisuus vuosituhannen vaihteessa. Seurakuntatutkimus 2000*. Päivä, Hämeenlinna, 2001.
- [272] Olli Hietanen, Juha Kaskinen, ja Anu Takala. *KEKETU-verkostoanalyysi. Seudulliset strategiset verkostot innovaatiotekijöinä ja sosiaalisena pääomana*, sarjassa *Tutu-julkaisuja / Turun kauppakorkeakoulu, tulevaisuuden tutkimuskeskus*, 1/2002. Tutu-julkaisuja / Turun kauppakorkeakoulu, tulevaisuuden tutkimuskeskus, 1/2002. Turun kauppakorkeakoulu, Turku, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [273] Eila Hietaniemi. *Aktivointia, elämänhallintaa, sosiaalista pääomaa. Tutkimus ikääntyvien työttömien elämänhallinnan tekijöistä ja syrjäytymistä torjuvien toimenpiteiden vaikutuksista*, sarjassa *Työpoliittinen tutkimus*, 260. Työpoliittinen tutkimus, 260. Työministeriö, Helsinki, 2004.
- [274] Mikael Hilden, Niko Karvosenoja, Susanna Kankaanpää, Mari Ratinen, Jari Liski, ja Kari Hämekoski. *Ympäristöarviointi kansallisesta strategiasta Kioton pöytäkirjan toimeenpanemiseksi*, sarjassa *Suomen ympäristö*, 802. Suomen ympäristö, 802. Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 2005.
- [275] Mia Hilosuo. *Sosiaalinen pääoma ja köyhyyden vähentäminen*, sarjassa *Suomen YK-liiton julkaisusarja*, 42. Suomen YK-liiton julkaisusarja, 42. Suomen YK-liitto, Helsinki, 2003.
- [276] Jussi Hiltunen ja Petri Lempinen. *Opiskelijavaikuttajabarometri*, sarjassa *Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätö Otus rs*, 19. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätö Otus rs, 19. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätö Otus, Helsinki, 2000.
- [277] Irma Hirsjärvi. *Faniuden siirtymiä. Suomalaisen science fiction -fandomin verkostot*, sarjassa *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja*, 98. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, 98. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2009.
- [278] Johanna Hirvonen. *Kolmas sektori Euroopan unionin kulttuurihankkeissa*, sarjassa *Opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisu*, 13/2002. Opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisu, 13/2002. Opetusministeriön EU-rakennerahastot, Helsinki, 2002.
- [279] Jukka Hirvonen ja Sirkku Wallin, toim. *Kansalaisjärjestöjen kokemuksia osallistumisesta: Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden seuranta ja arviointi*, sarjassa *Ympäristöministeriön moniste*, 93. Ympäristöministeriön moniste, 93. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2002.
- [280] Jukka Hirvonen ja Sirkku Wallin. *Kansalaisjärjestöjen kokemuksia osallistumisesta. Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden seuranta ja arviointi*, sarjassa *Ympäristöministeriön moniste*, 93. Ympäristöministeriön moniste, 93. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2002.
- [281] Reino Hjerppe. *Social capital and economic growth revisited*, sarjassa *VATT-keskustelualoitteita*, 307. VATT-keskustelualoitteita, 307. Government Institute for Economic Research, Helsinki, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [282] Jurgen Hoffmann, toim. *The solidarity dilemma. Globalisation, europeanisation and the trade unions*. European Trade Union Institute (ETUI), Brussels, 2002.
- [283] Tommi Hoikkala, toim. *Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 2004.
- [284] Tommi Hoikkala, Sofia Laine, ja Jyrki Laine, toim. *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, sarjassa *Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*, 52. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 52. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 2005.
- [285] Tommi Hoikkala, Sofia Laine, ja Jyrki Laine, toim. *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura*, 52. *Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura*, 52. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 2005.
- [286] Tommi Hoikkala ja J. P. Roos, toim. *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta*. Gaudeamus, Helsinki, 2000.
- [287] Tommi Hoikkala ja Leena Suurpää, toim. *Muistio nuorten äänestämättömydestä*. Nuorisotutkimusseura, 2000.
- [288] Joni Hokkanen, Aija Kettunen, ja Keijo Piirainen. *Järjestöjen toiminnan yhtiöittäminen. Syitä ja seurauksia*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 13/2005*. Oikeusministeriön julkaisu, 13/2005. Oikeusministeriö, Helsinki, 2005.
- [289] Liisa Hokkanen. *Vapaaehtoisuus - pala elämää*, sarjassa *Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja*, 6. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja, 6. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Oulu, 2003.
- [290] Pekka Hokkanen. *Kansalaiskeskustelu lisädinvoimasta. Mielipidekirjoitukset osallistumiskanavana*, sarjassa *KTM Rahoitetut tutkimukset, 6/2004*. KTM Rahoitetut tutkimukset, 6/2004. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Helsinki, 2004.
- [291] Pekka Hokkanen. *Kansalaisosallistuminen ympäristövaikutusten arviointimenetelyssä*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2008. Acta electronica Universitatis Tamperensis, 683.
- [292] Pekka Hokkanen ja Matti Kojo. *YVA-yleisötilaisuudet kansalaisosallistumisen areenana. Tapaustutkimus TVO:n ja Fortumin lisädinvoimahankkeesta*,

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- sarjassa *Politiikan tutkimuksen laitos, työraportti 1/2000*. Poliitiikan tutkimuksen laitos, työraportti 1/2000. Tampereen yliopisto, Tampere, 2000.
- [293] Pekka Hokkanen ja Ismo Pölonen. Kansalaisosallistuminen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn seulontavaiheessa - tarkastelukohteena YVA-lainsäädännön uudistus. *Oikeus*, 35(4):558–573, 2006.
- [294] Karju Holkeri ja Johanna Nurmi. *Kuule kansalaista*. Valtiovarainministeriö, Helsinki, 2001.
- [295] Katju Holkeri. *Näin teen kansalaisjärjestöstrategian: ”Älä edistä kuulemista näön vuoksi”*, sarjassa *Valtiovarainministeriön julkaisuja*, 39/2008. Valtiovarainministeriön julkaisuja, 39/2008. Valtiovarainministeriö, Helsinki, 2008.
- [296] Anne Maria Holli. Towards a new prohibitionism? State feminism, women’s movements and prostitution policies in Finland. Kirjassa *The politics of prostitution. Women’s movements, democratic states, and the globalisation of sex commerce*, ss. 103–122. Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- [297] Anne Maria Holli ja Johanna Kantola. A politics for presence. State feminism, women’s movements and political representation in Finland. Kirjassa Joni Lovenduski, toim., *State feminism and political representation*, ss. 62–84. Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- [298] Nils G. Holm ja Valerie DeMarinis, toim. *Religion och meningsskapande i olika livssituationer. Rapporten från den första nordiska diplomkursen i religionspsykologi*, sarjassa *Religionsvetenskapliga skrifter*, 63. Religionsvetenskapliga skrifter, 63. Åbo Akademi, Åbo, 2004.
- [299] Nils G. Holm ja Ulrika Wolf-Knuts, toim. *Människan och tiden*, sarjassa *Religionsvetenskapliga skrifter*, 60. Religionsvetenskapliga skrifter, 60. Åbo Akademi, Åbo, 2003.
- [300] Marja Holmila. *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*, sarjassa *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia*, 850. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 850. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2001.
- [301] Anne Holopainen, Kimmo Lind, ja Jorma Niemelä, toim. *Ammattikorkeakoulut kansalaistoiminnassa*, sarjassa *Julkaisu / Oikeusministeriö*, 7/2008. Julkaisu / Oikeusministeriö, 7/2008. Oikeusministeriö, Helsinki, 2008.
- [302] Tom Holtti ja Christian Lindedahl. *Österbottens balansgång*, sarjassa *Publi-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- kation / Vasa universitet, Levón Institutet, 110. Publikation / Vasa universitet, Levón Institutet, 110. Vasa universitet, Vasa, 2004.*
- [303] Kari Hongisto. *60 vuotta työtä ja voimaa. Työvoima- ja työhallinnon henkilöstön edunvalvonnan historia. Työ- ja elinkeinohallinnon henkilöstöliitto THHL, Helsinki, 2004.*
- [304] Liisa Horelli. *Valittajista tekijöiksi: Nuoret valtautumisen verkoissa Pohjois-Karjalassa*, sarjassa *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. B, 86. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. B, 86. Teknillinen korkeakoulu, Espoo, 2003.*
- [305] Tuija Hovi. *Usko ja kerronta. Arkitodellisuuden narratiivinen rakentuminen uskonliikkeessä. Väitöskirja, Turun yliopisto, 2007. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, 254.*
- [306] Ilkka Huhta. *Herätysliikkeet haastavat arjen ja pyhän. Kirjassa Kai Häggman, toim., Suomalaisen arjen historia [2]: Säätäjien Suomi, ss. 96–99. Weilin+Göös, Helsinki, 2007.*
- [307] Anne Huotari. *Kohti monitoimijaista yhteistyötä. Raportti Kaukajärven alueen eri toimijoiden määrittelemästä yhteisöllisen sosiaalityön tarpeesta ja strategiasta*, sarjassa *Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen selvityksiä, 2/2000. Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen selvityksiä, 2/2000. Tampereen kaupunki, Tampere, 2000.*
- [308] Maija-Leena Huotari ja Mirja Iivonen, toim. *Trust in knowledge management and systems in organizations. Idea Group Publishing, cop., Hershey (PA), 2004.*
- [309] Mikko Huovila. *Hoivaajasta vaikuttajaksi? Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden osallistuminen ja vaikuttaminen*, sarjassa *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B, Raportteja, 12. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B, Raportteja, 12. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki, 2002.*
- [310] Tapio Huttula. *Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen sulkemiset 1929-1932. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2000. Bibliotheca historica, 55.*
- [311] Tuula Huurresalo. *Työnohjauksella tukea kolmannen sektorin toimijoille. Sosiaaliturva, 93(12):8–11, 2005.*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [312] Liisa Huusko. *Sopiva tiimi*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Joensuu, 2003. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, 60.
- [313] Asko Hynninen, Maija Töyry, ja Heikki Heikkilä. ”Mitä se ministeriön avoimuus voisi olla?” *Kansalaisjärjestöjen arvioita valtionhallinnon tiedotuksesta uuden julkisuuslain ja internetin aikakaudella*, sarjassa *Valtioneuvoston kanslian raportteja*, 4/2000. Valtioneuvoston kanslian raportteja, 4/2000. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki, 2000.
- [314] Pertti Hynynen. Lähiö- ja muiden heimojen Eurooppaa. *Futura*, 19(3):64–69, 2000.
- [315] Marjatta Hytönen, toim. *Social sustainability of forestry in northern Europe. Research and education. Final report of the Nordic Research Programme on Social Sustainability of Forestry*, sarjassa *TemaNord*, 575/2001. TemaNord, 575/2001. Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2001.
- [316] Yki Hytönen. *Ihminen ihmiselle. Suomen Punainen Risti 1877-2002*. Suomen Punainen Risti, Helsinki, 2002.
- [317] Katja Hyvönen. *Naisissa maaseudun voima. Arviointi maa- ja kotitalousneuvonnan muutoksesta vuosina 1980-2001*, sarjassa *Maa- ja kotitalousnaisten keskuksen julkaisuja*, 187. Maa- ja kotitalousnaisten keskuksen julkaisuja, 187. Maa- ja kotitalousnaisten keskus, Vantaa, 2004.
- [318] Markku T. Hyypä. *Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys*. PS-kustannus, Jyväskylä, 2002.
- [319] Torsti Hyyryläinen, Seija Nissinen, ja Vesa Rouhiainen. *Kylävoimaa. Sosiaalista pääomaa maaseudun kehittämiseen*. Helsingin yliopisto / Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli, 2002.
- [320] Torsti Hyyryläinen ja Pertti Rannikko, toim. *Eurooppalaistuva maaseutupoliittikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*. Vastapaino, Helsinki, 2000.
- [321] Torsti Hyyryläinen ja Pertti Rannikko, toim. *Eurooppalaistuva maaseutupoliittikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*. Vastapaino, Tampere, 2000.
- [322] Torsti Hyyryläinen ja Eeva Uusitalo, toim. *Rural studies -verkosto innovatiivisena yliopistokumppanuutena. Toiminnan vuodet 2002-2007*, sarjassa *Ru-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- rural studies* -julkaisuja, 1/2007. Rural studies -julkaisuja, 1/2007. Helsingin yliopisto/Ruralia-instituutti, Mikkeli, 2007.
- [323] Jarmo Hyytiäinen, toim. *Markka ja moraali. ”Ilman päämäärää ei pääse perille”*. Kunnallissalan kehittämissäätö, Helsinki, 2001.
- [324] Kai Häggman, Markku Kuisma, Pirjo Markkola, Panu Pulma, Riitta-Liisa Kuosmanen, Ritva Forslund, ja Anssi Mäkinen, toim. *Suomalaisen arjen historia [3], Modernin Suomen synty*. Weilin + Göös, Helsinki, 2007.
- [325] Liisa Häikiö. *Osallisuus kylässä. Herrojen herkkua vai jokapäiväistä leipää*, sarjassa *Housing & Environment*, 9. Housing & Environment, 9. Tampereen yliopisto/Asumisen ja ympäristön tutkimuksen yksikkö, Tampere, 2000.
- [326] Liisa Häikiö. Hallinnosta hallintaan. Hierarkiasta verkostoihin? Paikalliset hallintaverkostot ja kestävän kehityksen suunnittelu. *Alue ja ympäristö*, 33(1):16–29, 2004.
- [327] Liisa Häikiö. *Osallistumisen rajat. Valta-analyysi kestävän kehityksen suunnittelusta Tampereella*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2005. Acta electronica Universitatis Tamperensis, 421.
- [328] Liisa Häikiö. Kansalaisosallistuminen ja hallintaverkostot. *Janus*, 14(1):47–52, 2006.
- [329] Liisa Häikiö, Briitta Koskiahho, ja Helena Leino. *Paikallinen valta*, sarjassa *Housing & Environment*, 10/2001. Housing & Environment, 10/2001. Tampereen yliopisto/Asumisen ja ympäristön tutkimuksen yksikkö, Tampere, 2001.
- [330] Antti Häkkinen. Noustiinko nälkärajan yläpuolelle? Kirjassa Miia Pesonen ja Harri Westermarck, toim., *Eduskunta 100 vuotta*, sarjassa *Studia generalia*, kevät 2006, Studia generalia, kevät 2006, ss. 41–51. Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta, Helsinki, 2006.
- [331] Antti Häkkinen. Kiertävät kulkijat, nimittelykäytännöt ja sosiaalinen pääoma. Kirjassa Jarkko Keskinen ja Kari Teräs, toim., *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*, sarjassa *Historia mirabilis*, 5, Historia mirabilis, 5, ss. 174–204. Turun historiallinen yhdistys, Turku, 2008.
- [332] Jouni Häkli, Karoliina Laakkonen-Pöntys, ja Mari Randell. *Kansalaisten Hervanta. Aukkaiden osallistuminen sekä toiminta- ja vaikutusmahdollisuudet*, sarjassa *Hervanta-sarja*, 10. Hervanta-sarja, 10. Tampereen kaupunki, Tampere, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [333] Jouni Häkli ja Claudio Minca, toim. *Social capital and urban networks of trust*. Ashgate Pub., Aldershot, 2009.
- [334] Sakari Hänninen, Anita Kangas, ja Martti Siisiäinen, toim. *Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori*. Atena, Jyväskylä, 2003.
- [335] Sakari Hänninen, Anita Kangas, ja Martti Siisiäinen, toim. *Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori*. Atena, Jyväskylä, 2003.
- [336] Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä, ja Tiina Silvasti, toim. *Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa*. Stakes, Helsinki, 2008.
- [337] Tapio Häyhtiö. Tietoyhteiskunta identiteettiprojektina - demokraattinen kansalaisuus verkossa. *Politiikka*, 46(4):277–291, 2004.
- [338] Tapio Häyhtiö. Hard Rock Politiikka! *Tiedotustutkimus*, 30(1):132–138, 2007.
- [339] Tapio Häyhtiö. Pääkirjoitus: Teemana internet ja kansalaisaktivismi. *Politiikka*, 50(1):1–4, 2008.
- [340] Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne. Hard Rock Hallelujah! Empowering Reflexive Political Action on the Internet. *Journal for Cultural Research*, 11(4):337–358, 2007.
- [341] Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne. Satunnaisesta poliitikosta refleksiiviseksi toimijaksi. Poliittisen osallistumisen muutoksesta. *Politiikka*, 49(2):76–91, 2007.
- [342] Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne. Tietokonevälitteiset julkisuudet politiikan paikoina. *Futura*, (26):4, 2007.
- [343] Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne, toim. *Net working/Networking. Citizen initiated Internet politics*, sarjassa *Pahlavi text series*, 2. Pahlavi text series, 2. Tampere University Press, Tampere, 2008.
- [344] Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne. Yksilöiden valvovat silmät – Paljastamisen politiikka tietokonevälitteisessä viestinnässä. *Tiedotustutkimus*, 31(5):100–117, 2008.
- [345] Riitta Högbacka. *Maaseudun naisten elämänmuodot*. Tampere, 2005.
- [346] Anne Högström. *Yhteiskunnallinen viestintä*. Inforviestintä, Helsinki, 2002.
- [347] Kalevi Hölttä. *Toimintaoikeudet demokraattisessa yhteiskunnassa. Valtiosääntöoikeudellinen tutkimus yhdistysten ja kansalaisjärjestöjen oikeudesta ulko-parlamentaariseen painostustoimintaan*. Helsingin yliopisto, Helsinki, 2004. Lisensiaatintyö, Julkisoikeuden laitos.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [348] Veli-Pekka Ignatius. *Palveluja, arvoja, mahdollisuuksia. Palvelualojen ammattiliiton jäsentutkimus 2000*. Palvelualojen ammattiliitto, Helsinki, 2001.
- [349] Laura Iisakka, toim. *Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus*. Tilastokeskus, Helsinki, 2006.
- [350] Laura Iisakka ja Jussi Simpura. Social capital - ways ahead and ways blocked in national assessment and international comparisons. Kirjassa *Measuring capital - beyond the traditional measures*, ss. 129–136. United Nations, New York, 2008.
- [351] Kalervo Ilmanen ja Hannu Itkonen. *Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa*. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2000.
- [352] Kaj Ilmonen, toim. *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*, sarjassa *SoPhi*, 42. SoPhi, 42. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2000.
- [353] Kaj Ilmonen. Sosiaalinen pääoma: uusi ihmeäsite vai käyttökelpoinen hypoteesi? Kirjassa Keijo Rahkonen, toim., *Sosiologia nykykeskustelua*, ss. 99–142. Gaudeamus, Helsinki, 2004.
- [354] Kaj Ilmonen. *Kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnan uudistumiskyky. Yhteiskunnallisia muutostrendejä suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa 1900-luvun lopulla*, sarjassa *Tutkimuksia / Palkansääjien tutkimuslaitos*, 94. Tutkimuksia / Palkansääjien tutkimuslaitos, 94. Palkansääjien tutkimuslaitos, Helsinki, 2005.
- [355] Kaj Ilmonen. Suomalaiset yhdistykset ja luottamus vuosituhannen vaihteessa. *Sosiologia*, 44(1):3–18, 2007.
- [356] Kaj Ilmonen ja Kimmo Jokinen. *Luottamus modernissa maailmassa*, sarjassa *SoPhi*, 60. SoPhi, 60. Jyväskylän yliopisto/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylä, 2002.
- [357] Kaj Ilmonen, Anne Kovalainen, ja Martti Siisiäinen, toim. *Lama ja luottamus*, sarjassa *Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan*, 55. Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan, 55. Swedish School of Economics and Business Administration, Helsinki, 2002.
- [358] Anne Ilvonen, toim. *Yksilö, yhteisö ja kansalaisyhteiskunta*. Opintotoiminnan keskusliitto, Helsinki, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [359] Anne Ilvonen. *Miten vaikutan? Kansalaistoimijan vaikuttamisopas*. Opinto-toiminnan keskusliitto, Helsinki, 2006.
- [360] Niina Immonen. *Yhteisötalous Suomessa. Sisäpiirin slangia vai uutta yhteis-työn taloutta*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2006.
- [361] Tuula Immonen ja Juha Ahonen, toim. *Hyvinvoinnin haasteet ja työelämä*, sarjassa *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 14/2002*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 14/2002. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2002.
- [362] Pia Ingström, toim. *Den flygande feministen och andra minnen från 70-talet*. Schildt, Helsingfors, 2007.
- [363] Invalidiliitto. *Työtä ja itsenäistä elämää: Suomalais-venäläistä vammaisjärjestötyötä yli rajojen*, sarjassa *Invalidiliiton julkaisuja, 21*. Invalidiliiton julkaisuja, 21. Invalidiliitto, Helsinki, 2007.
- [364] Pekka Isotalus ja Sami Borg, toim. *Presidentinvaalit 2006*. WSOY Oppimateriaalit, Porvoo, 2007.
- [365] Hannu Itkonen. *Sport and civil society. Sociological perspectives*, sarjassa *Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, 134*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, 134. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2002.
- [366] Hannu Itkonen, Juha Heikkala, Kalervo Ilmanen, ja Pasi Koski. *Liikunnan kansalaistoiminta: Muutokset, merkitykset ja reunaehdot*, sarjassa *Liikuntatieteellisen seuran julkaisu, 152*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu, 152. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki, 2000.
- [367] Hannu Itkonen, Kalervo Ilmanen, Jari Lämsä, Pertti Matilainen, ja Outi Metsäranta. *Elämyksiä ja yhteisöllisyyttä etsimässä. MM-kisojen vaikutus liikunnan kansalaistoimintaan*. Kirjassa *Urheilu, maine ja raha. Tutkimuksia vuoden 2005 yleisurheilun MM-kisoista*, ss. 47–71. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2006.
- [368] Sosiaali ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY. *Sosiaali- ja terveysjärjestöt Suomessa*. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY, Helsinki, 2005.
- [369] Risto Jaakkola, Sakari Kainulainen, ja Keijo Rahkonen, toim. *Työväensuojelusta sosiaalipolitiikkaan. Sosiaalipoliittinen yhdistys 1908-2008*. Edita, Helsinki, 2009.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [370] Niko Jakobsson, toim. *Ympäristön- ja luonnonsuojelu 2008*, sarjassa *Lakikokoelmat 2008*. Lakikokoelmat 2008. Edita, Helsinki, 2008.
- [371] Seija Jalagin. *Japanin kutsu. Suomalaiset naislähetit Japanissa 1900-1941*. Väitöskirja, Oulun yliopisto, Oulu, 2007. Bibliotheca historica, 107.
- [372] Seija Jalagin. Lähetystyön sukupuolisulkeiset. *Historiallinen aikakauskirja*, 106(1):64–77, 2008.
- [373] Janne Jalava. Luottamuksen uudet kasvot. *Janus*, 9(2):109–121, 2001.
- [374] Minna Janhonen. Verkostot ja sosiaalinen työsuojelu. *Työelämän tutkimus*, (1):48–52, 2005. Helsinki : Työpoliittinen yhdistys.
- [375] Anneli Jaroma, toim. *Virtaa verkostosta. Tutkimus- ja kehitystyö osana ammattikorkeakoulujen tehtävää, AMKtutka, kehittämisverkosto yhteisellä asialla*, sarjassa *Tutkimuksia ja raportteja / Mikkelin ammattikorkeakoulu. A, 36*. Tutkimuksia ja raportteja / Mikkelin ammattikorkeakoulu. A, 36. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Mikkeli, 2008.
- [376] Vuokko Jarva. Mitä ovat uudet heimot? *Futura*, 19(3):41–50, 2000.
- [377] Tapani Jauhiainen. *Ympäristömelun haittojen yhteiskunnallinen merkitys*, sarjassa *Suomen ympäristö, 6/2009*. Suomen ympäristö, 6/2009. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2009.
- [378] Eila Jeronen ja Marjatta Kaikkonen, toim. *Ympäristötietoisuus - näkökulmia eri tieteenaloilta*, sarjassa *Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita ja katsauksia, 3/2001*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita ja katsauksia, 3/2001. Oulun yliopisto, Oulu, 2001.
- [379] Jan-Erik Johanson. *Intra-organisational network. Analysing organisation structure, social capital and social influence*. Väitöskirja, University of Helsinki, Helsinki, 2001. Acta politica, 18.
- [380] Jan-Erik Johanson ja Ville Siivonen. Sosiaalisen pääoman kenttä, seuraukset ja perusta organisaatioissa. *Työelämän tutkimus*, (1):12–24, 2004.
- [381] Arja Jokinen, Laura Huttunen, ja Anna Kulmala. *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Gaudeamus, Helsinki, 2004.
- [382] Kimmo Jokinen ja Kimmo Saaristo. *Suomalainen yhteiskunta*. WSOY, Porvoo, toinen laitos, 2006.
- [383] Noora Jokinen, toim. *Hyviä uutisia autiomaasta*. Tampereen yliopiston yliopilaskunta, Tampere, 2001.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [384] Pekka Jokinen ja Jyrki Aakkula. Monimuotoisuuden tutkimus sosiaalisena, poliittisena ja taloudellisena kysymyksenä. Kirjassa Juha Tiainen, Mikko Kuussaari, Ilkka P. Laurila, ja Tuuli Toivonen, toim., *Elämää pellossa. Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus*, ss. 292–299. Edita, Helsinki, 2004.
- [385] Pertti Jokivuori. *Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön. Kilpailevia vai täydentäviä?* Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2002. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 206.
- [386] Pertti Jokivuori, toim. *Sosiaalisen pääoman kentät*. Minerva, Jyväskylä, 2005.
- [387] Pertti Jokivuori, Raija Latva-Karjanmaa, ja Arja Ropo, toim. *Työelämän taitekohtia*, sarjassa *Työpoliittinen tutkimus*, 309. Työpoliittinen tutkimus, 309. Työministeriö, Helsinki, 2006.
- [388] Pertti Jokivuori ja Petri Ruuskanen, toim. *Arjen talous. Talous, tunteet ja yhteiskunta*, sarjassa *SoPhi*, 93. SoPhi, 93. Minerva, Jyväskylä, 2004.
- [389] Tuula Joronen, toim. *Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2005.
- [390] Maria Joutsenvirta. Yhteiskuntavastuu puheen tuotteena. Yritysten ja kansalaisaktivistien perusteluissa esiintyvät yhteiset arvot. *Hallinnon tutkimus*, 26(1):50–70, 2007.
- [391] Kirsi Juhila, Hannele Forsberg, ja Irene Roivainen, toim. *Marginaalit ja sosiaalityö*, sarjassa *SoPhi*, 65. SoPhi, 65. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2002.
- [392] Ilse Julkunen. *Being young and unemployed. Reactions and actions in Northern Europe*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2002. SSKH skrifter, 14.
- [393] Susanne Jungerstam-Mulders, toim. *Service och verksamhetsutveckling i byarna: Sideby, Perus, Kronoby, Öja, Såka och Lappfors*, sarjassa *Svenska yrkeshögskolan. Serie A, 10*. Svenska yrkeshögskolan. Serie A, 10. Svenska yrkeshögskolan, Vasa, 2007.
- [394] Eira Hannele Juntti. *Gender and nationalism in Finland in the early nineteenth century*. Väitöskirja, Graduate School of Binghamton University, State University of New York, Ann Arbor (MI), 2004.
- [395] Anneli Juntto. Köyhyystutkimukset eivät tavoita asunnottomia. *Hyvinvointikatsaus*, (1):28–31, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [396] Pirita Juppi. *Terroristeja, Disney-sukupolvea vai eettistä joukkoa? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2002. Lisensiaatintyö: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, journalistiikka. 3133.
- [397] Pirita Juppi. ”*Keitä me olemme? Mitä me haluamme?*” *Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004. Jyväskylä studies in humanities, 29.
- [398] Pirita Juppi. Eläinaktivistien videot havahduttivat median. *Tiedotustutkimus*, 31(2):155–159, 2008.
- [399] Pirita Juppi, Jukka Peltokoski, ja Miikka Pyykkönen, toim. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*, sarjassa *SoPhi*, 70. SoPhi, 70. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2003.
- [400] Iris Jurvansuu ja Eero Uusitalo. *Kylätoiminta Pohjoismaissa*, sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu*, 1/2003. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 1/2003. Suomen kylätoiminta, Suomensjärvi, 2003.
- [401] Sari Jurvansuu. *Paikallisyhdistysten menestystekijät. Tutkimus kansalais-toiminnan hyvistä käytännöistä*, sarjassa *Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja A, Tutkimuksia 2*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja A, Tutkimuksia 2. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Kauniainen, 2002.
- [402] Karina Jutila. *Yksillä säännöillä, kaksilla korteilla? Empiirinen tutkimus Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2003.
- [403] Anne Jyrkiäinen. *Verkosto opettajien tukena*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2007. Acta Universitatis Tamperensis, 1280.
- [404] Pirkko Jyväkorpä ja Marjatta Pöllänen, toim. *Yksi hyvä. Tienviittoa vanhuustyön käytäntöihin*. Stakes, Helsinki, 2000.
- [405] Arja Jämsén, toim. *Uudistuva Itä-Suomi. Vahvistuva sosiaalityö*, sarjassa *Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja*, 1/2005. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja, 1/2005. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Kuopio, 2005.
- [406] Pia Järnstedt. *Paikallisyhdistysten työn tukeminen ryhmätyömenetelmien avulla. Työnohjaukselliset ryhmät*, sarjassa *Omaishoitajat ja läheiset -liitto ry:n*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- julkaisuja, 2/2002. Omaishoitajat ja läheiset -liitto ry:n julkaisuja, 2/2002. Omaishoitajat ja läheiset -liitto, Helsinki, 2002.*
- [407] Marja Järvelä, Pekka Jokinen, ja Antti Puupponen, toim. *Kestävän kehityksen paikalliset verkostot*, sarjassa *Jyväskylän yliopisto/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita, 110*. Jyväskylän yliopisto/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita, 110. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2005.
- [408] Simo Järvelä ja Eeva Luhtakallio. *Ihmiset Attacissa. Raportti Attacin jäsenkyselystä*, sarjassa *Työselostuksia / Helsingin yliopiston sosiologian laitos, 59*. Työselostuksia / Helsingin yliopiston sosiologian laitos, 59. Helsingin yliopisto/sosiologian laitos, Helsinki, 2002.
- [409] Petri Järveläinen ja Virpi Mäkinen. Suomalaisen hyvinvoinnin köyhyys ja rikkaus. Kirjassa Juho Saari & Anna-Birgitta Yeung, toim., *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*, ss. 76–95. Gaudeamus, Helsinki, 2007.
- [410] Anu Järvensivu. *Lääketoimialan osaamisintensiivisten palvelujen kuvaus sosiaalisen pääoman näkökulmasta*, sarjassa *Työraportteja / Tampereen yliopisto, Työelämän tutkimuskeskus, 61*. Työraportteja / Tampereen yliopisto, Työelämän tutkimuskeskus, 61. Tampereen yliopisto, Tampere, 2001.
- [411] Timo Järvensivu. *Values-driven management in strategic networks. A case study of the influence of organizational values on cooperation*. Väitöskirja, Helsinki School of Economics, Helsinki, 2007. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis. A, 287.
- [412] Raija Järvinen, toim. *Yhteiskuntavastuu. Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen*. Tampere University Press, Tampere, 2004.
- [413] Tomi Järvinen. *Empowerment. A challenge of non-governmental organizations in development cooperation partnerships*. Väitöskirja, Tampere University, Tampere, 2007. Acta Universitatis Tamperensis, 1244.
- [414] Johanna Järvinen-Tassopoulos. *Muukalaisuuden labyrintissa. Kreikansuomalaisten naisten matka jälkimoderniin arkeen*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2005. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia, 3/2005.
- [415] Ilkka Jääskeläinen. *Aikuissosiaalityö suurkaupungissa marginaalialueella elävien parissa*, sarjassa *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D, Työpapereita, 21*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D, Työpapereita, 21. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [416] Jukka Jääskeläinen. *Markkinoiden avaaminen ja kilpailun edistäminen sosiaalisektorin hyvinvointipalveluissa*, sarjassa *Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja*, 15/2000. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja, 15/2000. Kauppa- ja teollisuusministeriö, markkinaosasto, Helsinki, 2000.
- [417] Pirkko Jääskeläinen. *Tiedolla ja taidolla kansalaisten tietoyhteiskuntaa. Tutkimuksia tiedoista ja taidoista osallistuvan ja autonomisen kansalaisuuden resursseina - esimerkkeinä eläketieto ja tietotekninen osaaminen*, sarjassa *Eläketurvakeskuksen tutkimuksia*, 1/2000. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia, 1/2000. Eläketurvakeskus, Helsinki, 2000.
- [418] Tapani Kaakkuriniemi ja Juri Mykkänen, toim. *Politiikan representaatio*. Valtiotieteellinen yhdistys, Helsinki, 2007.
- [419] Kristina Kaihari-Salminen ja Pirjo Sinko. *Me ja media. Nuoret mediavaikuttajina*. Opetushallitus, Helsinki, 2007.
- [420] Kaarina Kailo, Vappu Sunnari, ja Heli Vuori, toim. *Tasa-arvon haasteita globaalien ja lokaalisten rajapinnoilla*, sarjassa *Northern gender studies / Universities of Oulu and Lapland*, 5. Northern gender studies / Universities of Oulu and Lapland, 5. Oulun yliopisto, Oulu, 2004.
- [421] Anne Kainlauri ja Marita Melkko. *Kymenlaakson maaseudun hyvinvointipalvelut. Näkökulmia maaseudun arkeen sekä mahdollisuuksia ja malleja hyvinvointipalvelujen kehittämiseen*, sarjassa *Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sarja B, Tutkimuksia ja raportteja*, 19. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sarja B, Tutkimuksia ja raportteja, 19. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Kotka, 2005.
- [422] Kimmo Kainulainen. *Maaseudun omaehtoinen kulttuuritoiminta. Kokemuksia ja kehittämissaihoita kymmenestä kylästä*, sarjassa *Raportteja ja artikkeleita / Helsingin yliopiston, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus*, 79. Raportteja ja artikkeleita / Helsingin yliopiston, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, 79. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, 2001.
- [423] Milla Kajanne. *Kansalaiset kysyjinä. Yleisön kysyminen osana vuorovaikutusta television EU-keskusteluissa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2001.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [424] Jouko Kajanoja. Inhimilliset ja sosiaaliset voimavarat tietoyhteiskunnassa. *Talous & yhteiskunta*, (1):32–36, 2000.
- [425] Jouko Kajanoja. Sosiaalinen pääoma ja kolmas sektori. *Hyvinvointikatsaus*, (1):21–24, 2000.
- [426] Jouko Kajanoja. Hyvinvointivaltio vahvistaa sosiaalista pääomaa. *Hyvinvointikatsaus*, (2):29–32, 2008.
- [427] Jouko Kajanoja. Sosiaalinen pääoma. Yhteisöllisyyden paluuta vai henkistä väkivaltaa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 74(1):72–79, 2009.
- [428] Jouko Kajanoja, Jaakko Kiander, ja Iikka B. Voipio, toim. *Tutkimus ja talouspolitiikka. Kirjoituksia taloudellisesta kasvusta*, sarjassa VATT-julkaisuja, 33. VATT-julkaisuja, 33. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki, 2002.
- [429] Jouko Kajanoja ja Jussi Simpura, toim. *Sosiaalinen pääoma. Globaaleja ja paikallisia näkökulmia*, sarjassa Raportteja / Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 252. Raportteja / Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 252. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki, 2001.
- [430] Ilja Kristian Kajonius. Kolmas sektori jatkaa kasvuaan. *Kuntapuntari*, (2):68–72, 2000.
- [431] Jorma Kalela, Jaakko Kiander, Ullamaija Kivikuru, Heikki A. Loikkanen, ja Jussi Simpura, toim. *Down from the heavens, up from the ashes. The Finnish economic crisis of the 1990s in the light of economic and social research*, sarjassa VATT-julkaisuja, 6/q27. VATT-julkaisuja, 6/q27. Government Institute for Economic Research, Helsinki, 2001.
- [432] Hanna Kalla. *Exploration of the relationship between knowledge creation, organisational learning and social capital. Role of communication*, sarjassa Working papers / Helsingin kauppakorkeakoulu. W, 360. Working papers / Helsingin kauppakorkeakoulu. W, 360. Helsinki School of Economics, Helsinki, 2003.
- [433] Hanna Kalla. *Integrated internal communications in the multinational corporation*. Väitöskirja, Helsinki School of Economics, Helsinki, 2006. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis. A, 280.
- [434] Tero Kallio ja Ulla Ojala, toim. *Lapsi ja perhe Euroopan unionissa*. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki, 2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [435] Tiina Kallio, toim. *Kun välittäminen verkottuu. Työllistymisen edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisyn moniammatilliset keinot*, sarjassa *Satakunnan TE-keskuksen julkaisusarja, 1/2007*. Satakunnan TE-keskuksen julkaisusarja, 1/2007. Satakunnan TE-keskus, Pori, 2007.
- [436] Mika Kallioinen. *Suomen teollistajat. Vertaileva tutkimus kauppahuoneiden siirtymisestä teollisuuteen 1800-luvun jälkipuoliskolla*, sarjassa *Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja, 64*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja, 64. Turun yliopisto, Turku, 2004.
- [437] Mika Kallioinen. *Kesyttetty kilpailu. Yhteistyö ja kartellisoituminen Suomen puuvillateollisuudessa 1900-1939*, sarjassa *Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja, 65*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja, 65. Turun yliopisto, Suomen historia, Turku, 2006.
- [438] Matti Kalliokoski. Onko sanomalehdellä yhteisöllistä tehtävää mediabisneksessä? *Tiedepolitiikka*, 33(4):51–55, 2008.
- [439] Tomi Kankainen. *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2007. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 326.
- [440] Kansalaisten turvallisuusneuvosto. *Viisi vuotta KATUa - tarvitseeko katua? Kertomus Kansalaisten turvallisuusneuvoston toiminnasta 1997-2002*. KATU, Helsinki, 2002.
- [441] Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset -työryhmä. *Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset*, sarjassa *Työryhmämietintö / Oikeusministeriö, 14/2006*. Työryhmämietintö / Oikeusministeriö, 14/2006. Oikeusministeriö, Helsinki, 2006.
- [442] Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunta. *Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 14/2005*. Oikeusministeriön julkaisu, 14/2005. Oikeusministeriö, Helsinki, 2005.
- [443] Juha Kansikas ja Stiina Lehti, toim. *Dimensions on family business research. Vol. 2, Knowledge creation and psychological ownership*, sarjassa *Reports from the School of Business and Economics / University of Jyväskylä, 37*. Reports from the School of Business and Economics / University of Jyväskylä, 37. University of Jyväskylä, Jyväskylä, 2007.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [444] Anu Kantola ja Mikko Kautto. *Hyvinvoinnin valinnat. Suomen malli 2000-luvulla*, sarjassa *Sitra*, 251. Sitra, 251. Edita, Helsinki, 2002.
- [445] Ismo Kantola, Keijo Koskinen, ja Pekka Räsänen, toim. *Sosiologia karttalehtiä*. Vastapaino, Tampere, 2004.
- [446] Jeffrey Kaplan, toim. *Beyond the mainstream. The emergence of religious pluralism in Finland, Estonia and Russia*, sarjassa *Studia historica*, 63. *Studia historica*, 63. Finnish Literature Society, Helsinki, 2000.
- [447] Päivikki Karhula, toim. *Paratiisi vai panoptikon? Näkökulmia ubiikkiyhteiskuntaan*, sarjassa *Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä*, 10. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä, 10. Eduskunnan kirjasto, Helsinki, 2008.
- [448] Kaija Karjalainen ja Timo Totro, toim. *Näkyvään kätkeytynyt. Puheenvuoroja konsultoinnista ja yhteisödynamiikasta*. Metanoia, Helsinki, 2008.
- [449] Pekka Karjalainen. *Marjalan monipalveluhanke. Aukastoimintaa ja tietoyhteiskunnan palveluja*, sarjassa *Aiheita / Stakes*, 22/2000. *Aiheita / Stakes*, 22/2000. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2000.
- [450] Timo P. Karjalainen, Pentti Luoma, ja Kalle Reinikainen, toim. *Ympäristösosiologian virrat ja verkostot. Juhlakirja professori Timo Järvikosken 60-vuotispäivänä*. Oulun yliopisto/Thule-instituutti, Oulu, 2008.
- [451] Petri Karonen. *Patruunat ja poliitikot. Yritysjohtajat taloudellisina ja poliittisina toimijoina Suomessa 1600-1920*, sarjassa *Historiallisia tutkimuksia*, 217. *Historiallisia tutkimuksia*, 217. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2004.
- [452] Krister Karppinen, Liisa Keltikangas-Järvinen, ja Hannele Savioja. *Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma. Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta?*, sarjassa *Sitran raportteja*, 75. *Sitran raportteja*, 75. Sitra, Helsinki, 2007.
- [453] Tero Karttunen. *Julkisyhteisöjen rekisterin kehittäminen. YR38K-projektin loppuraportti*, sarjassa *Raportti / Tilastokeskus*, 2001. *Raportti / Tilastokeskus*, 2001. Tilastokeskus, Helsinki, 2001.
- [454] Lauri Karvonen ja Stein Kuhnle, toim. *Party systems and voter alignments revisited*. Routledge, New York, 2000.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [455] Eija-Liisa Kasesniemi. Mobiilit suhteet ja sosiaalinen pääoma. Havaintoja suomalaisten lasten ja nuorten kännykkäkulttuurista. *Futura*, 22(3):24–32, 2003.
- [456] Antti Kasvio ja Johanna Tjäder. *Työ murroksessa. Artikkelikokoelma*. TTL-kirjakauppa, Helsinki, 2007.
- [457] Keijo Kata. Vapaaehtoistoiminnan motiivit. Esimerkkinä kirkonrakennukseen osallistuvat miehet. *Gerontologia*, 22(1):29–34, 2008.
- [458] Elina Katainen, Tiina Kinnunen, Eva Packalén, ja Saara Tuomaala, toim. *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa*, sarjassa *Historiallisia tutkimuksia*, 221. Historiallisia tutkimuksia, 221. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2005.
- [459] Hannu Katajamäki, toim. *Reflections on the Kvarken Region. Prospects for a cross-border region within the European Union*, sarjassa *Publication / University of Vaasa, Levón Institute, 102*. Publication / University of Vaasa, Levón Institute, 102. Levo?n Institute, Vaasa, 2003.
- [460] Hannu Katajamäki, Petri Kahila, ja Telle Lemetyinen. *Voimakaksikko. Kunnat ja paikalliset toimintaryhmät maaseutupolitiikan tekijöinä*, sarjassa *Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, 120*. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, 120. Levón-instituutti, Vaasa, 2006.
- [461] Juhani Katajamäki. *Vapaaehtoinen palokuntaliike kansakuntaa rakentamassa*. Suomen pelastusalan keskusjärjestö, Helsinki, 2008.
- [462] Pekka Kaunismaa. *Turvaa vai turhaa. Kunta-alalle opiskelevien käsitykset ammattijärjestäytymisestä*, sarjassa *Työelämän kehittämissosaston tutkimuksia*. A, 2/2002. Työelämän kehittämissosaston tutkimuksia. A, 2/2002. Kunta-alan ammattiliitto, Helsinki, 2002.
- [463] Maija Kauppinen, toim. *Kuin satakielten laulu. Suomalaisen naisliiton Helsingin osaston 100-vuotisjuhlakirja*. Suomalaisen naisliiton Helsingin osasto, Helsinki, 2007.
- [464] Timo Kauppinen. *Suomen työmarkkinamalli*. WSOY, Helsinki, 2005.
- [465] Mikko Kautto, toim. *Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5*, sarjassa *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 33/2004*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 33/2004. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki, 2004.
- [466] Mikko Kautto, toim. *Suomalaisten hyvinvointi 2006*. Stakes, Helsinki, 2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [467] Ilja Kristian Kavonius. Kolmas sektori jatkaa kasvuaan. *Kuntapuntari*, (2):68–72, 2000.
- [468] Jukka Kemppi ja Jaakko Helander, toim. *Jos meijät on istutettu tänne jotta ki tarkotusta varte. Puheenvuoroja hämeenlinnalaisten nuorten osallisuudesta ja hyvästä*, sarjassa *HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja*, 9/2006. HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja, 9/2006. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna, 2006.
- [469] Kirsti Kena. *Eevat apostolien askelissa. Naislähetit Suomen lähetysseuran työssä 1870-1945*. Suomen lähetysseura, Helsinki, 2000.
- [470] Jaana Kenola ja Helena Pesonen. *Julkisen ja III sektorin sekä yritysmuotoisten palvelutuottajien mahdollisuudet luoda palveluja nopeaa reagoimista vaadittaessa*, sarjassa *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D, Työpapereita*, 26. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D, Työpapereita, 26. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki, 2005.
- [471] Hannele Kerosuo. Tiimeistä ja verkoista solmuihin? Solmutyöskentely ratkaisuna työn uusiin haasteisiin. *Universitas*, (6):26–27, 2001.
- [472] Heimo Keränen. *Kylä, suunnittelu ja paikallinen kehittäminen. Idea uudesta kyläsuunnittelumallista*, sarjassa *Working papers / REDEC Kajaani*, 39. Working papers / REDEC Kajaani, 39. Oulun yliopisto/Kajaanin kehittämiskeskus, Kajaani, 2002.
- [473] Jarkko Keskinen ja Kari Teräs, toim. *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*, sarjassa *Historia mirabilis 5*. Historia mirabilis 5. Turun historiallinen yhdistys, Turku, 2008.
- [474] Leea Keto ja Mari Takamaa. *Kansalaisopiston aika, paikka ja merkitys yhteiskunnassa. Selvitys kansalaisopistoista alueensa kulttuuritoiminnan kehittäjänä*, sarjassa *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu*, 1/2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu, 1/2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Helsinki, 2008.
- [475] Kimmo Ketola. Uudet uskonnolliset liikkeet. Katsaus käsitteisiin, luokituksiin, teorioihin ja tilastoihin. Kirjassa Jussi Niemelä, toim., *Vanhat jumalat, uudet tulkinnat*, ss. 10–38. Helsingin yliopisto/Uskontotieteen laitos, Helsinki, 2001.
- [476] Kimmo Ketola. *An Indian guru and his western disciples. Representation and communication of charisma in the Hare Krishna movement*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [477] Kimmo Ketola. *Uskonnot Suomessa 2008. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin*, sarjassa *Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja*, 102. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 102. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere, 2008.
- [478] Pauli Kettunen. *Kansallinen työ. Suomalaisen suorituskyvyn vaalimisesta*. Yliopistopaino, Helsinki, 2001.
- [479] Pekka Kettunen. *Osallistua vai vaikuttaa?*, sarjassa *Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut*, 39. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, 39. Kunnallisan kehittämissäätiö, Helsinki, 2004.
- [480] Pekka Kettunen. Strengthening Political Participation as a Policy Issue in Finland. *Politicka misao*, 45(2):73–92, 2008.
- [481] Pekka Kettunen ja Markku Kiviniemi. Osallistumisen tutkimus ja kansalaisten muuttuva toimintaympäristö. *Politiikka*, 42(1):45–56, 2000.
- [482] Kimmo Kevätsalo, Jorma Antila, Antti Jokinen, ja Veikko Lehtonen, toim. *20 muutoksen vuotta metallityöläisen elämässä*. Metallityöväen liitto, Helsinki, 2000.
- [483] Jaakko Kiander, Pekka Sauramo, ja Hannu Tanninen. *Suomalainen tulopoliittikka, poliittinen vaihdanta ja sosiaalinen pääoma*, sarjassa *Raportteja / Palkansaajien tutkimuslaitos*, 13. Raportteja / Palkansaajien tutkimuslaitos, 13. Palkansaajien tutkimuslaitos, Helsinki, 2008.
- [484] Jaakko Kiander, Pekka Sauramo, ja Hannu Tanninen. Suomalainen tulopoliittikka poliittisena vaihdantana. Sosiaalisen pääoman ja sosiaalisen palkan kehittyminen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 74(3):256–267, 2009.
- [485] Johanna Kiili. *Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2006. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 283.
- [486] Kimmo Kiljunen. *Globalisaatio ja demokratian itsepuolustus*. Edita, Helsinki, 2008.
- [487] Pentti Kiljunen. *Kansalaismielipide ja kunnat. Ilmapuntari 2006*, sarjassa *Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu*, 66. Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu, 66. Kunnallisan kehittämissäätiö, Helsinki, 2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [488] Pentti Kiljunen ja Kai Torvi. *Vaatelias vaalikansa. Raportti suomalaisten asenteista 2003*. EVA, Helsinki, 2003.
- [489] Arja Kilpeläinen ja Yrjö Nikunlassi, toim. *Kylät muutoksessa. Hankkeet kylien hyvinvoinnin edistäjinä?*, sarjassa *Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja, 23*. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja, 23. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Oulu, 2006.
- [490] Mauri Kinnunen. *Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870-1939*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004. *Jyväskylä studies in humanities*, 19.
- [491] Kirkon tutkimuskeskus. *Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004-2007*, sarjassa *Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 103*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 103. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere, 2008.
- [492] Susanna Kivelä. *Näkemyksiä kuntademokratian ja kuntajohtamisen tulevaisuudesta. Kunta-alan tulevaisuusbarometri 2000*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto, 128*. *Acta / Suomen kuntaliitto, 128*. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2000.
- [493] Tuovi Kivilaakso. *Sosiaali- ja terveystalouden johtajuus verkostoituvassa palvelurakenteessa*, sarjassa *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D, Työpapereita, 31*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D, Työpapereita, 31. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki, 2005.
- [494] Heli Kivimäki. Kansalaisvaikuttamisen lyhyt oppimäärä. *Ympäristö*, 17(1):8–9, 2003.
- [495] Markku Kiviniemi ja Tarja Saarelainen. Paikallisten kumppanuuksien monet kasvot. Viitekehyksen kehittäminen kansalaistoiminnan ja julkisen sektorin verkostoitumisen tutkimusta varten. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 37(1):38–53, 2009. Helsinki: Kunnallistieteen yhdistys.
- [496] Arto V. Klemola ja Janne Peräkylä. *Järjestöt sosiaali- ja terveyspolitiikan toimijoina. Kansalaisjärjestötoiminnan strategia*, sarjassa *Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita, 4/2003*. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita, 4/2003. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2003.
- [497] Arto V. Klemola ja Janne Peräkylä. *Järjestöt sosiaali- ja terveyspolitiikan toimijoina. Kansalaisjärjestötoiminnan strategia*, sarjassa *Sosiaali- ja terveys-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- ministeriön monisteita, 4/2003.* Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita, 4/2003. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2003.
- [498] Kirsi Kohonen ja Toni Tiala, toim. *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi.* Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- [499] Kirsi Kohonen ja Toni Tiala, toim. *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi.* Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- [500] Pertti Koistinen. *Hoivan arvoitus.* Vastapaino, Tampere, 2003.
- [501] Pertti Koistinen, toim. *Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista,* sarjassa *Tutkimuksia / Tilastokeskus, 251.* Tutkimuksia / Tilastokeskus, 251. Tilastokeskus, Helsinki, 2009.
- [502] Tapio Koivisto, K. Kuitunen, K. Räsänen, ja Jukka Vesalainen. *Verkostot oppimisfoorumeina. Laaturyhmän loppuraportti verkostoprojekteista 1997-99,* sarjassa *Raportteja / Kansallinen työelämän kehittämissuunnitelma, 9.* Raportteja / Kansallinen työelämän kehittämissuunnitelma, 9. Työministeriö, Helsinki, 2000.
- [503] Jaakko Koivumäki. *Työyhteisöjen sosiaalinen pääoma. Tutkimus luottamuksen ja yhteisöllisyyden rakentumisesta ja merkityksestä muuttuvissa valtion asian- tuntiorganisaatioissa.* Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2008.
- [504] Hannele Koivunen. *FinnAgora. Selvitys Suomen kulttuurin, tieteen, elinkeinoelämän, teknologian ja kansalaistoiminnan yhteistyöverkoston perustamisesta Unkariin,* sarjassa *Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja / Opetusministeriö, 2/2002.* Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja / Opetusministeriö, 2/2002. Opetusministeriö, Helsinki, 2002.
- [505] Marita Kokko, toim. *Mutta mihin suuntaan? Kunnanvaltuutettu 2005-2008.* Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki, 2004.
- [506] Marja Kokko. *Missä mennään heimosisaret? Suomalaisten naisjärjestöjen suhteet Viroon ennen ja jälkeen neuvostomiehityksen.* Kirjassa Kalevi Ahonen, toim., *Historia ja herrasmies. Seppo Zetterbergille omistettu juhlakirja,* ss. 79–87. Jyväskylän yliopisto/Historian ja etnologian laitos, Jyväskylä, 2005.
- [507] Pii Kokko. *Työtä liikunnasta. Tapaustutkimus hämeenlinnalaisista urhei-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- luseuroista*, sarjassa *SLU-julkaisusarja*, 3/2000. SLU-julkaisusarja, 3/2000. Suomen liikunta ja urheilu, Helsinki, 2000.
- [508] Riitta-Liisa Kokko, Kerttu Tossavainen, ja Pekka Hyvönen, toim. *Lapsi näkyviin - nuori kuuluviin. Itä-Suomen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman valmistelu 2007*. Kuopion yliopisto, Minna Canth -instituutti, Kuopio, 2007.
- [509] Laura Kolbe. Minä, minulle ja minusta. Maailma ympärilläni ja yhteisö. *Tiedepolitiikka*, 28(1):4–6, 2003.
- [510] Katja Komonen. *Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus*, sarjassa *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja*, 47. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, 47. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2001.
- [511] Timo Konstari, Christa Salovaara, Jyrki Tala, Leena Vettenranta, ja Anna-Riitta Wallin. *Julkisuuslakia koskevan oikeuskäytännön esittelyä ja erittelyä*, sarjassa *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja*, 205. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 205. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki, 2003.
- [512] Tiina Kontinen. Oppiminen ja kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö. Kirjassa Sari Havu-Nuutinen ja Mari Heiskanen, toim., *Yhtenäistyvät ja erilaistuvat polut oppimisen ja koulutuksen eri vaiheissa. Kasvatustieteen päivien 2004 verkkojulkaisu*, ss. 329–338. Suomen kasvatustieteellinen seura, Joensuu, 2005.
- [513] Tiina Kontinen. Turhaa hankepuuhastelua vai ruohonjuuritason vaikuttamistoimintaa? Pienten kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön motiiveista ja haasteista. Kirjassa Outi Hakkarainen ja Anja Onali, toim., *Suomi ja köyhdytetyt. Kehityskaaliike vuosituhannen vaihteessa*, sarjassa *Julkaisusarja*, 26, *Julkaisusarja*, 26, ss. 38–50. Kehitysyhteistyön palvelukeskus, 2005.
- [514] Tiina Kontinen. *Kansalaisjärjestöt ja etelä-pohjoinen demokratia. Kokemuksia Kepan, Lokayanin ja CSDS:n yhteistyöstä*, sarjassa *Kepan taustaselvitykset*, 13. Kepan taustaselvitykset, 13. Kehitysyhteistyön palvelukeskus, Helsinki, 2007.
- [515] Annamari Kontinen, Riley E. Dunlap, ja Sari Aarnio. *Suomalaisten omat puolueet. Luottamuksen vaikuttamisen ja samastumisen kysymyksiä*, sarjassa *Sosiologian tutkimuksia*, 25. Sosiologian tutkimuksia, 25. Turun yliopisto, Turku, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [516] Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski. *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*, sarjassa *SoPhi*, 85. SoPhi, 85. Minerva, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004.
- [517] Timo Kopomaa, Lasse Peltonen, ja Tapio Litmanen, toim. *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Gaudeamus, Helsinki, 2008.
- [518] Ella Korhonen ja Sarianne Tikkanen, toim. *Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositarinoita Helsingin seudulta*, sarjassa *Helsinki*. Helsinki. Uudenmaan ympäristönsuojelupiiri ry./Ympäristö- ja kuluttajapoliittinen yhdistys ry, 2002.
- [519] Sirpa Korhonen, Verna Mustonen, ja Jouni Ponnikas. *Diakoniaopistot työelämäpalveluja kehittämässä -verkostohankkeen ulkoinen arviointi*, sarjassa *Working papers / REDEC Kajaani*, 64. Working papers / REDEC Kajaani, 64. Oulun yliopisto/Lönnrot-instituutti, Kajaani, 2007.
- [520] Siru Korkala ja Lotta Ruokanen. *Yhteistyöllä oppivaksi verkostoksi. Alueellisen verkoston vaiheita*, sarjassa *Raportteja / Tykes*, 64. Raportteja / Tykes, 64. Tekes, Helsinki, 2008.
- [521] Jenni Korkeaaja. *Punainen metalli. Kommunistit ja kansandemokraatit Suomen Metallityöväen Liitossa vuosina 1899-1983*. Metallin Vasemmisto, Helsinki, 2009.
- [522] Jaana Korkiakoski. *Kuuleminen ja osallistuminen tietoverkoissa. Selvitys kansalaisvaikuttamisen kanavista tietoverkoissa*, sarjassa *Työryhmämuistioita / Valtiovarainministeriö*, 2/2005. Työryhmämuistioita / Valtiovarainministeriö, 2/2005. Valtiovarainministeriö, Helsinki, 2005.
- [523] Aura Korppi-Tommola. *Tahdolla ja tunteella tasa-arvoa. Naisjärjestöjen keskusliitto 1911-2001*. Naisjärjestöjen keskusliitto, Helsinki, 2001.
- [524] Paul-Erik Korvela ja Kia Lindroos, toim. *Avauksia poliittiseen ajatteluun*, sarjassa *SoPhi*, 109. SoPhi, 109. Minerva, Helsinki, Jyväskylä, 2008.
- [525] Marileena Koskela. *Ympäristöasenteet ja -toiminta kuntaorganisaatioissa. Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Jyväskylän kaupunki, Oulun kaupunki, Tampereen kaupunki, Turun kaupunki ja Vantaan kaupunki*, sarjassa *Tutu-julkaisuja / Turun kauppakorkeakoulu*, 2/2008. Tutu-julkaisuja / Turun kauppakorkeakoulu, 2/2008. Turun kauppakorkeakoulu/Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turku, 2008.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [526] Juha Koskinen ja Anna-Mari Siiki. Leipäjono - urbaania marjanpoimintaa vai äärimmäistä köyhyyttä. *Sosiaalityöntekijä*, (7):11–13, 2001.
- [527] Pirjo Koskinen-Ollonqvist, Leena Leskinen, Tarja Bergström, ja Ari Serkkola. *Hanketuki. Kansalaisjärjestöjen terveyden edistämisen ohjelmatyö*, sarjassa *Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja*, 7/2002. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja, 7/2002. Terveyden edistämisen keskus, Helsinki, toinen laitos, 2002.
- [528] Ulla Kosonen. *Auttaminen ja autetuksi tuleminen Jyväskylän katulähetyksessä*. Jyväskylän katulähetys, Jyväskylä, 2008.
- [529] Asmo Koste ja Arja Pursiainen, toim. *Kansalaistoiminnan järjestöhakemisto 2007*. Suomen nuorisoyhteistyö-Allianssi ry, Helsinki, 2007.
- [530] Juha Kostiainen, Tere Vade?n, ja Pauli Välimäki. *Viettelevä politiikka*. Traff-kustannus, Tampere, 2003.
- [531] Sirkku Kotilainen. Kansalaisverkot ja digitaalinen voimistuminen. *Aikuiskasvatus*, 26(3):188–200, 2006.
- [532] Sirkku Kotilainen ja Leena Rantala. Nuoret paikallisina vaikuttajina verkossa. *Tiedotustutkimus*, 28(3):27–38, 2005.
- [533] Sirkku Kotilainen ja Leena Rantala. *Nuorten kansalaisidentiteetit ja mediakasvatus*, sarjassa *Julkaisuja/Nuorisotutkimusseura*; 89. Julkaisuja/Nuorisotutkimusseura; 89. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 2008.
- [534] Jouni Kotkavuori. Elinkelpoinen ja omavarainen kolmas sektori. Liikuntabisneksenkin kilpailijana Suomessa. *Tietoaika*, (6):14–15, 2000.
- [535] Jouni Kotkavuori. Naisvalta äänestyskopeissa. *Tietoaika*, (3):12–14, 2003.
- [536] Antti Kouvo ja Pekka Räsänen. Sosiaalinen pääoma, elämäntilanne ja sosio-demografiset tekijät - käyttökelpoisia elämänlaadun ja hyvinvoinnin jäsennysperusteita? *Janus*, 13(1):21–38, 2005.
- [537] Anne Kouvonon. *Lapset ja nuoret palkkatyössä*, sarjassa *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja*, 170. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 170. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki, 2000.
- [538] Laura Kröger. *Osallistuva suunnittelu maatalouden ympäristöpolitiikassa. Viljelijöiden näkemyksiä osallistumisesta, vaikuttamismahdollisuuksista ja ympäristönhoidosta*, sarjassa *MTT:n selvityksiä*, 7. MTT:n selvityksiä, 7. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [539] Nina Kuikka, toim. *Asukaskeskeisiä suunnittelumenetelmiä kylien kehittämiseen. Asu kylässä! -hanke*, sarjassa *Nordia tiedonantoja*, 3/2004. Nordia tiedonantoja, 3/2004. Oulun yliopisto, Oulu, 2004.
- [540] Juha Kuisma. *Matka ympäristöyhteiskuntaan*. Tilastokeskus, Helsinki, 2001.
- [541] Kirsti Kuisma. *Essays in foreign aid, conflicts, and development*. Väitöskirja, Helsinki School of Economics, Helsinki, 2005. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis. A, 259.
- [542] Soile Kuitunen. *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi. Poliittinen rekrytointi 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Turku, 2000.
- [543] Airi Kulmala. *Maatalouden ja Saaristomeren yhteiselo. Kehittämisen- ja koikeluhankkeen loppuraportti*, sarjassa *Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste*, 4/2003. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste, 4/2003. Lounais-Suomen ympäristökeskus, Turku, 2003.
- [544] Anne Kumpula. Yleisön oikeus osallistua päätöksentekoon ympäristöasioissa. Kirjassa Heidi Kaila, Elina Pirjatanniemi, ja Markku Suksi, toim., *Yksilön oikeusasema Euroopan unionissa*, ss. 453–463. Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi, Åbo, 2008.
- [545] Kristiina Kumpula. Vapaaehtoiset arvoyhteisönä. *Tiedepolitiikka*, 33(4):45–49, 2008.
- [546] Kunnallisen demokratian kehittämishanke. *Kuntademokratian valkoinen kirja. Kunnallisen demokratian kehittämishankkeen loppuraportti*, sarjassa *Sisäasiainministeriön julkaisuja*, 56/200. Sisäasiainministeriön julkaisuja, 56/200. Sisäasiainministeriö, Helsinki, 2006.
- [547] Jaakko Kuosmanen. Yhdistymisvapaus ja poistumisoikeus liberaalissa yhteiskunnassa. *Niin & näin*, 14(3):43–48, 2008.
- [548] Riitta Kuparinen. ”*Ei meidän naapuriin*” *Tapaustutkimus asukasyhteisön suhtautumisesta kehitysvammaisten asuntolan rakentamiseen*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2005. Kotu-tutkimuksia, 3/2005.
- [549] Päivi Kurikka. *Hällä väliä?*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto*, 127. Acta / Suomen kuntaliitto, 127. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2000.
- [550] Päivi Kurikka. *Nuorten kuntakuva*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto*, 158. Acta / Suomen kuntaliitto, 158. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [551] Matti S. Kurkela. *Kumppanuussopimukset elinkaarimallissa. Rakentaminen, rahoittaminen ja palvelutuotanto*. Rakennusteollisuuden kustannus, Helsinki, 2003.
- [552] Leena Kurki, Mare Laine, ja Elina Nivala. *Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan*. Tampere University Press, Tampere, 2006.
- [553] Timo Kuronen. *Kansalaiskeskustelun edellytykset ja mahdollisuudet tietoverkkojen aikakaudella*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2000. Acta Universitatis Tamperensis, 745.
- [554] Pekka Kuusela ja Titta Jääskeläinen, toim. *Oppimisverkosto kehittämissympäristönä. Oppiminen, työhyvinvointi ja henkilöstöjohtaminen kunta-alan työorganisaatioissa*, sarjassa Acta / Suomen kuntaliitto, 205. Acta / Suomen kuntaliitto, 205. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2008.
- [555] Pekka Kuusela ja Mikko Saastamoinen, toim. *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma*, sarjassa Kuopion yliopiston selvityksiä. E, Yhteiskuntatieteet, 21. Kuopion yliopiston selvityksiä. E, Yhteiskuntatieteet, 21. Kuopion yliopisto, Kuopio, 2001.
- [556] Jyrki Käkönen ja Jukka Paastela, toim. *Demokratia ja poliittinen osallistuminen*, sarjassa Studia politica Tamperensis, 15. Studia politica Tamperensis, 15. Tampereen yliopisto/Politiikan tutkimuksen laitos, Tampere, 2006.
- [557] Jyrki Käkönen ja Jukka Paastela, toim. *Demokratia ja poliittinen osallistuminen. Scripta in honorem professoris Heikki Paloheimo sexagesimum annum complentis*. Studia Politica Tamperensis, Tampere, 2006.
- [558] Manu Kärki. *Porukalla. Somerniemeläisen yhteistoiminnan historia*, sarjassa Somerniemi-seuran julkaisuja, 8. Somerniemi-seuran julkaisuja, 8. Amanita, Somero, 2007.
- [559] Tuulikki Kärkkäinen. *Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2004. Tutkimuksia / Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos, 250.
- [560] Juha Kääriäinen ja Jarmo Lehtinen, toim. *Sosiaaliset suhteet suomalaisessa kaupunkiympäristössä. Asukasbarometri 1998 aineiston perusteella*, sarjassa Suomen ympäristö, 461. Suomen ympäristö, 461. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2001.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [561] Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä, ja Kimmo Ketola. *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*, sarjassa *Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja*, 82. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 82. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere, 2003.
- [562] Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä, ja Kimmo Ketola. *Religion in Finland. Decline, change and transformation of Finnish religiosity*, sarjassa *Publications of the Church Research institute*, 54. Publications of the Church Research institute, 54. Church Research Institute, Tampere, 2005.
- [563] Tapani Köppä, Jarmo Laukkanen, ja Jaana Santala. *Enemmän kuin yritys. Yhteisöllisen yrittämisen menestystekijät*. Edita, Helsinki, 2000.
- [564] Raimo Laakia, toim. *Solidarnosc in nousu tuhosi imperiumin. Suomalaisen tukiliikkeen pieni historia*. Raimo Laakia, Sipoo, 2005.
- [565] Johanna Laakso, toim. *Frau und Nation*, sarjassa *Finno-Ugrian Studies in Austria*, 5. Finno-Ugrian Studies in Austria, 5. LIT, Wien, 2008.
- [566] Tiina Laakso ja Sari Äikää Torkkeli, toim. *Osallisuudella onnistumiseen. Lopputaportti nuorten osallisuushankkeesta Loimaan seutukunnassa*, sarjassa *Turun ammattikorkeakoulun raportteja*, 45. Turun ammattikorkeakoulun raportteja, 45. Turun ammattikorkeakoulu, Turku, 2006.
- [567] Harri Laaksonen. *Sosiaalinen yrittäjyys kolmannella sektorilla. Selvitys yritystoiminnan lähtökohdista Turun alueella*. Vates-säätiö, Helsinki, 2007.
- [568] Elina Laamanen, Mika Ala-Kauhaluoma, ja Susanna Nouko-Juvonen. *Kuntien ja kolmannen sektorin projektiyhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kokeimuksia ja kehittämisajatuksia*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto*, 143. Acta / Suomen kuntaliitto, 143. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- [569] Pirkko Lahtinen. *Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä*. Suomen mielenterveysseura, Helsinki, 2003.
- [570] Pirkko Lahtinen. Myös vapaaehtoinen auttaja tarvitsee tukea. *Mielenterveys*, 42(6):42–44, 2003.
- [571] Rauno Lahtinen. *Ympäristökeskustelua kaupungissa. Kaupunkiympäristö ja ympäristöasenteet Turussa 1890-1950*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Turku, 2005. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta Lingua Fennica edita, 230.
- [572] Ulla-Maija Laiho, toim. *Katse kansalaiseen. Osallisuudesta ja osallisuushankkeiden tuloksista*. Sisäasiainministeriö, Helsinki, 2000.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [573] Ulla-Maija Laiho, toim. *Katse kansalaiseen. Osallisuudesta ja osallisuushankkeiden tuloksista*. Sisäasiainministeriö, Helsinki, 2000.
- [574] Markus Laine ja Lasse Peltonen. *Ympäristökysymys ja aseveliaksi. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2003.
- [575] Marja Laitinen ja Anneli Pohjola. ”*Ei tää niin syrjässä*” *Tutkimus elämisen mahdollisuuksista ja palveluista syrjäkylissä*, sarjassa *Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä*, 37. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä, 37. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2001.
- [576] Matti Laitinen ja Kari E. Nurmi. *Biographical observations on active citizenship learning in Finland*, sarjassa *Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia*, 183. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia, 183. Helsingin yliopisto, Helsinki, 2002.
- [577] Matti Laitinen ja Kari E. Nurmi, toim. *Developing intervention strategies for active citizenship and governance education in Finland*, sarjassa *Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia*, 184. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia, 184. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos, Helsinki, 2002.
- [578] Matti Laitinen ja Kari E. Nurmi. Aktiiviseksi kansalaiseksi kasvaminen suomalaisten elämäkertojen valossa. *Aikuiskasvatus*, 23(2):122–132., 2003.
- [579] Merja Laitinen ja Anneli Pohjola, toim. *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. PS-kustannus, Jyväskylä, 2003.
- [580] Seppo Lampinen, Anna Saarlo, Anne Vehmas, ja Seppo Karppinen. *Osallistuminen eheyttävässä suunnittelussa*, sarjassa *Suomen ympäristö*, 595. Suomen ympäristö, 595. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2003.
- [581] Lars-Folke Landgrén ja Pirkko Hautamäki, toim. *People citizen nation*. Renvall Institute, Helsinki, 2005.
- [582] Pertti Lappalainen. *Poliittisen tyylin taito*. Vastapaino, Tampere, 2002.
- [583] Pertti Lappalainen. *Verkolla valtaa. Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkymät*, sarjassa *SoPhi*, 98. SoPhi, 98. Minerva, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [584] Pertti Lappalainen. The Internet as a forum for multiple styles of political activities. Kirjassa Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne, toim., *Net working/Networking. Citizen initiated Internet politics*, ss. 227–253. Tampere University Press, Tampere, 2008.
- [585] Hilikka Lassila. Yrittäjyyskasvatus sosiaalisen pääoman valossa. Käsitteellinen tarkastelu. *Aikuiskasvatus*, 28(3):196–205, 2008.
- [586] Tuija Lattunen. Suomalainen kansalaisjärjestötoiminta - murroksia ja muutoksia. Kirjassa *Suomen poliittinen järjestelmä -verkkokirja*. Helsingin yliopisto/Yleisen valtio-opin laitos, Helsinki, 2007.
- [587] Piia Latvala. *Valoa itään? Kansanlähetys ja Neuvostoliitto 1967-1973*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2008. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia, 209.
- [588] Tero Latvala. *Aktivismin alkuvoimaa. Katsaus 1990-luvun nuorten maailmoihin*, sarjassa *Tutkimuskatsauksia / Helsingin kaupungin tietokeskus*, 1/2000. Tutkimuskatsauksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 1/2000. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2000.
- [589] Erkki Laukkanen. *Muutoksen tekijät. SAK:n järjestötutkimus 2000: Perusraportti*. Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK, Helsinki, 2001.
- [590] Jarmo Laukkanen ja Kari Pirinen. *Lähelle on pitkä matka? Kylien paikallistalouden ja yhteistoiminnan kehittäminen sekä menestyksen mittarit*, sarjassa *Julkaisuja / Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus*, 77. Julkaisuja / Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, 77. Helsingin yliopisto/Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli, 2002.
- [591] Tapani Lausti. *Toisinajattelun tiekartta*. Like, Helsinki, 2004.
- [592] Esko Lehto ja Jukka Oksa. *Maaseudun menestystarinat. Sotkamon kehittämisverkostot kansainvälisessä vertailussa*, sarjassa *Research reports / REDEC Kajaani*, 10. Research reports / REDEC Kajaani, 10. Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, Kajaani, 2004.
- [593] Satu Lehto, toim. *Parempaan ympäristön käsikirja. Keinoja vaikuttaa*, sarjassa *Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja*. A, 80. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. A, 80. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Turku, 2000.
- [594] Jukka Lehtonen. Työ tekijäänsä odottaa- Ammattijärjestöt ja seksuaali- ja su-

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- kupuolivähemmistöt. Kirjassa Jukka Lehtonen ja Kati Mustonen, toim., ”Eihän heterotkaan kerro...” *Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä*, sarjassa *ESR tutkimukset ja selvitykset -sarja*, 2, ESR tutkimukset ja selvitykset -sarja, 2, ss. 78–91. Työministeriö, 2004.
- [595] Pauliina Lehtonen. Paikalliset verkkoyhteisöt sosiaalista pääomaa vahvistamassa. ”se on ollut väline, jossa on omalla kontrollilla saanu mieleisensä tiedon julkisuuteen”. *Tiedotustutkimus*, 28(3):39–55, 2005.
- [596] Pauliina Lehtonen. Kansalaiset mediaa oppimassa - media kansalaisilta oppimassa. Oppimisen näkökulma kansalaislähtöisiin mediahankkeisiin. *Aikuiskasvatus*, 26(3):227–235, 2006.
- [597] Turo-Kimmo Lehtonen. *Aineellinen yhteisö*. Tutkijaliitto, Helsinki, 2008.
- [598] Helena Leino. *Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. Tutkimus Tampereen Vuoreksesta*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2006. Acta Universitatis Tamperensis, 1134.
- [599] Anu Leinonen. *Vanhusneuvoston funktioita jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaiden kuntien vanhusneuvostoista*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2006. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 295.
- [600] Virpi Lemponen ja Petri Kahila. *Hyvinvointi, kunta ja arvot. Näkemyksiä neljästä maaseutukunnasta*, sarjassa *Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B*, 26. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B, 26. Helsingin yliopisto/Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, 2002.
- [601] Outi Lepola. *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2000. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 787.
- [602] Airi Leppänen, toim. *Kansalaisyhteiskunta liikkeessä yli rajojen. Sosiaali- ja terveysalan järjestöt lähialueyhteistyössä*. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen Venäjä-verkosto, Helsinki, 2005.
- [603] Elina Leppänen, toim. *Kyläsuunnitelma - tehdään tulevaisuutta*, sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu*, 1/2005. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 1/2005. Suomen kylätoiminta, Suomusjärvi, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [604] Paula Leppänen. Kansainvälisyys kylätoiminnassa. *Maaseudun uusi aika*, 10(2):48–54, 2002.
- [605] Merja Leskinen, toim. *Urakkana Eurooppa. Palkansaaja ja EU:n tulevaisuus*. Työväen sivistysliitto, Helsinki, 2002.
- [606] Tapio Leskinen. *Globaalin auttajajan arvot ja moraali. Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoiseen kehitysyhteistyöhön*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2003. Kirkkopalvelujen julkaisuja, 9.
- [607] Ning Li. Social capital and international R&D collaboration. Theoretical thoughts and evidences. *Hallinnon tutkimus*, 20(2):130–143, 2001.
- [608] Lea Lihavainen, toim. *Vaikuttava yhdistys*. Opintotoiminnan keskusliitto, Helsinki, 2003.
- [609] Mirja Liikkanen, toim. *Suomalainen vapaa-aika: arjen ilot ja valinnat*. Gaudeamus, Helsinki, 2009.
- [610] Mirja Liikkanen, Riitta Hanifi, ja Ulla Hannula, toim. *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä: vapaa-ajan muutokset 1981-2002*. Tilastokeskus, Helsinki, 2005. Vapaa-aikatutkimus 2002.
- [611] Ralf Lillbacka. *On the nature of social capital. Some tentative inquiries aiming at an individual-level measurement strategy*, sarjassa *Pro facultate*, 6. Pro facultate, 6. Åbo Akademi University, Faculty of Social and Caring Sciences, Vaasa, 2002.
- [612] Arto Lindholm. *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki, 2005.
- [613] Eeva-Liisa Lindholm. Vapaaehtoistyön johtamisen haasteita. *Mielenterveys*, 45(2):44–48, 2006.
- [614] Ritva Linnakangas ja Asko Suikkanen. *Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä*, sarjassa *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 7/2004*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 7/2004. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2004.
- [615] Reija Linnamaa ja Markku Sotarauta. *Verkostojen utopia ja arki. Tutkimus Etelä-Pohjanmaan kehittäjäverkostosta*, sarjassa *Sente-julkaisuja, 7/2000*. Sente-julkaisuja, 7/2000. Tampereen yliopisto, Tampere, 2000.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [616] Tapio Litmanen. *The struggle over risk. The spatial, temporal and cultural dimensions of protest against nuclear technology*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2001. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 177.
- [617] Sami Louekari ja Anna Saukkonen. *Ympäristöhistorian monet kasvot. Kirjoituksia suomalaisesta ympäristöhistoriasta*, sarjassa *Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja*, 62. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja, 62. Turun yliopisto, Turku, 2002.
- [618] Eila Louhimaa. Aktiivinen kansalaisuus ja ympäristökasvatuksen paradoksit. Kirjassa Marja Lairio, Hannu L.T. Heikinen, ja Minna Penttilä, toim., *Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvoinnin politiikat*, ss. 77–101. Suomen kasvatustieteellinen seura, Turku, 2008.
- [619] Marja-Leena Loukola, Simo Isoaho, ja Kaisa Lindström. *Education for sustainable development in Finland*, sarjassa *Ministry of Education/Department for education and science policy publication series*, 89. Ministry of Education/Department for education and science policy publication series, 89. Ministry of Education, Department for Education and Science Policy, Helsinki, 2002.
- [620] Jaakko Lounela. *Mission and development. Finnish Pentecostal, Lutheran and Orthodox mission agencies in development work in Kenya 1948-1989*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2007.
- [621] Joni Lovenduski, toim. *State feminism and political representation*. Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- [622] Pia Lundbom ja Jarmo Rinne. Eläinaktivismi ja poliittinen osallisuus. Identiteettipoliittikka radikaaliliikkeessä. Kirjassa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski, ja Miikka Pyykkönen, toim., *Liike-elämä: Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*, ss. 181–210. SoPhi, Jyväskylä, 2003.
- [623] Pia Lundholm. Oikeutta kaikille alisteisessa asemassa oleville? Katsaus ekofeminismin ideologiaan. *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu*, 43(1):49–55, 2001.
- [624] Vilma Luoma-Aho. *Faith-holders as social capital of Finnish public organisations*. Väitöskirja, University of Jyväskylä, Jyväskylä, 2005. Jyväskylä studies in humanities, 42.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [625] Vilma Luoma-Aho ja Sari-Maarit Peltola, toim. *Public organizations in the communication society*, sarjassa *Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja*, 29. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisu, 29. University of Jyväskylä, Jyväskylä, 2006.
- [626] Heini Lähteenmäki ja Pia Rotko. *Eväitä vuorovaikutteiseen viestintään vesistöjen kunnostus- ja säännöstelyhankkeissa*, sarjassa *Ympäristöopas*, 125. Ympäristöopas, 125. Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 2005.
- [627] Maria Lähteenmäki. *Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosiaalidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosiaalidemokraattiset naiset, Helsinki, 2000.
- [628] Maria Lähteenmäki. Uuden rakentajat. Kirjassa Kaari Utrio, Raakel Kallio, ja Sari Savikko, toim., *Suomen naisen vuosisadat*, ss. 83–106. Tammi, Helsinki, 2005.
- [629] Suomen lääkäriliitto. *Lääkärilakko 2001 Suomen lääkärilehdessä*. Suomen lääkäriliitto, Helsinki, 2002.
- [630] Jorma Löhman. *Eurooppalainen edunvalvonta*. Metallityöväen liitto, Helsinki, 2002.
- [631] Mikko Majander. *Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944-1951*, sarjassa *Bibliotheca historica*, 88. Bibliotheca historica, 88. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2004.
- [632] Marja-Leena Malin, toim. *Verkostot ja vertaiset*. Kuntoutuksen edistämisyhdistys, Helsinki, 2000.
- [633] Pekka Malinen ja Tero Haahtela. *Arvoverkostot innovaatiotoiminnan kehittäjinä*, sarjassa *Report Series / Helsinki University of Technology. BIT Research Centre*, 1/2007. Report Series / Helsinki University of Technology. BIT Research Centre, 1/2007. Helsinki University of Technology, Espoo, 2007.
- [634] Leena Malkki. Radikaali eläinoikeusliike. Kirjassa Leena Malkki ja Jukka Paastela, toim., *Terrorismin monet kasvot*, ss. 292–294. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki, 2007.
- [635] Maria Malmi. *Verkkoja paulottamassa. Omaishoidon osaajat - asiantuntijaverkosto omaishoidossa*, sarjassa *Omaishoitajat ja läheiset -liitto ry:n julkaisu*, 1/2008. Omaishoitajat ja läheiset -liitto ry:n julkaisu, 1/2008. Suomen omaishoidon verkosto/Omaishoitajat ja läheiset -liitto, Helsinki, 2008.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [636] Mika Mannermaa. *Demokratia tulevaisuuden myllerryksessä. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen uudessa viitekehyksessä*. Eduskunta/Tulevaisuusvaliokunta, Helsinki, 2006.
- [637] Paula Mannonen. Aktiivinen kansalaisuus kadoksissa. *Promo*, (5):4–7, 2004.
- [638] Markku Mansner. *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen työnantajain keskusliitto 1980-1992*. Elinkeinoelämän keskusliitto, Helsinki, 2005.
- [639] Markku Mansner. *Suurlakosta Euroopan unioniin. Vuosisata työnantajatoimintaa*. Elinkeinoelämän keskusliitto, Helsinki, 2007.
- [640] Pirjo Markkola, toim. *Gender and vocation. Women, religion and social change in the Nordic Countries 1830-1940*, sarjassa *Studia historica*, 64. *Studia historica*, 64. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2000.
- [641] Pirjo Markkola. *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920*, sarjassa *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia*, 888. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 888. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2002.
- [642] Pekka Martikainen, Tuomo Martikainen, ja Hanna Wass. The Effect of Socio-economic Factors on Voter Turnout in Finland. A Register-Based Study of 2.9 Million Voters. *European journal of political research*, 44(5):645–670, 2005.
- [643] Tuomas Martikainen. *Immigrant religions in local society. Historical and contemporary perspectives in the city of Turku*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2004.
- [644] Tuomo Martikainen ja Sami Fredriksson. *Vaalit ja politiikka. Pääkaupunkiseudun nuorten aikuisten poliittiset valinnat 1988-2004*, sarjassa *Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia*, 5/2006. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia, 5/2006. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2006.
- [645] Tuomo Martikainen ja Hanna Wass. *Vaienneet äänet. Äänestäminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa*, sarjassa *Vaalit*, 2/2001. Vaalit, 2/2001. Tilastokeskus, Helsinki, 2001.
- [646] Tuomo Martikainen ja Hanna Wass. *Äänettömät yhtiömiehet. Tutkimus osallistumisesta vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*, sarjassa *Vaalit*, 1/2002. Vaalit, 1/2002. Tilastokeskus, Helsinki, 2002.
- [647] Tuomo Martikainen ja Hanna Wass. *Äänestysaktiivisuuden ja puolueiden kan-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- natuksen muutos vuoden 2007 eduskuntavaaleissa Helsingissä*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2007. Tutkimuksia 8/2007.
- [648] Maria Martin ja Marko Palmgren. *Järjestöyhteistyö Lapin läänin kunnissa. Kuntakartoitus 2007*, sarjassa *Raportteja / Nuorten ystävät ry, 7/2007*. *Raportteja / Nuorten ystävät ry, 7/2007*. Nuorten ystävät, Oulu, 2007.
- [649] Ajeet Mathur, Markku Ryyänen, ja Arne Nystedt. *Communities at risk*, sarjassa *University of Tampere. School of Business Administration. Series A 1, Studies, 48*. University of Tampere. School of Business Administration. Series A 1, Studies, 48. University of Tampere/School of Business Administration, Tampere, 2003.
- [650] Janne Matikainen. *Verkko kasvattajana. Mitä aikuisen tulisi tietää ja ajatella verkosta?*, sarjassa *Palmenia-sarja, 51*. *Palmenia-sarja, 51*. Palmenia Helsinki University Press, Helsinki, 2008.
- [651] Janne Matikainen, Karoliina Talvitie-Lamberg, ja Heikki Kunnas. *Virkamiesten asennoituminen verkko-osallistumista kohtaan*. *Hallinnon tutkimus*, 26(4):22–37, 2008.
- [652] Ulla Matikkala ja Tommi Inkinen. *Tietoyhteiskunta 2004. Sitä saa, mitä tilaa - mutta voisiko teoriasta olla kerran opiksikin?*, sarjassa *Tietoyhteiskuntainstituutin raportteja, 1/2005*. *Tietoyhteiskuntainstituutin raportteja, 1/2005*. Tampereen yliopisto, tietoyhteiskuntainstituutti, Tampere, 2004.
- [653] Aila-Leena Matthie, Marja Järvelä, ja Dave Ward. *From social exclusion to participation. Exploration across three European cities. Action research in community work*, sarjassa *Working papers / University of Jyväskylä, Department of Social Sciences and Philosophy, 106*. *Working papers / University of Jyväskylä, Department of Social Sciences and Philosophy, 106*. University of Jyväskylä, Jyväskylä, 2000.
- [654] Aila-Leena Matthies, Kati Närhi, ja Dave Ward, toim. *The eco-social approach in social work*, sarjassa *SoPhi, 58*. *SoPhi, 58*. University of Jyväskylä, Jyväskylä, 2001.
- [655] Mikko Mattila. *Why bother? Determinants of turnout in the European elections*. *Electoral studies*, 22(3):449–468, 2003.
- [656] Mikko Mattila ja Tapio Raunio. *Cautious Voters – Supportive Parties: Opinion Congruence Between Voters And Parties On The EU Dimension*. *European Union Politics*, 7(4):427–449, 2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [657] Hilikka Mehtätalo. *Osallistumattomuuden tekijät. SAK:n luottamushenkilöiden osallistuminen ja osallistumattomuus ammattiyhdistyskoulutukseen*, sarjassa *Sosiologian raportteja / Joensuun yliopisto, sosiologian laitos*, 5. Sosiologian raportteja / Joensuun yliopisto, sosiologian laitos, 5. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2005.
- [658] Harri Melin ja Jouko Nikula, toim. *Yhteiskunnallinen muutos*. Vastapaino, Tampere, 2003.
- [659] Tuula Melkas. *Sosiaalisesta muodosta toiseen: suomalaisten yksityiselämän sosiaalisuuden tarkastelua vuosilta 1986 ja 1994*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2003. Tutkimuksia / Tilastokeskus, 237.
- [660] Rosa Meriläinen, toim. *Mikä on Attac*. WSOY, Helsinki, 2002.
- [661] Tomi Mertanen. *Kahdentoista markan kapina? Vuoden 1956 yleislakko Suomessa*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004. Jyväskylä studies in humanities, 23.
- [662] Tomi Mertanen. *Yleislakko 1956*. WSOY, Helsinki, 2006.
- [663] Ulla Mether. Suoran toiminnan uusi aika. *Yliopisto*, 48(19):20–22, 2000.
- [664] Mikko Metsämäki ja Petteri Nisula. *Aktivistit. Suomalaisten kansalaisliikkeiden tarina*. Edita, Helsinki, 2006.
- [665] Outi Metsäranta. *Yleisurheilun MM2005-kisat ja kansalaistoiminta*, sarjassa *KIHUn julkaisusarja*, 4. KIHUn julkaisusarja, 4. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, Jyväskylä, 2006.
- [666] Anna Metteri, Tuula Lehtinen, ja Merja Saarnio. *Kitkasta kuulemiseen. Koh-ti kansalaisen luottamusta: Mikä hätänä? -projektin loppuraportti 1998-2000*, sarjassa *Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja A, Uudistuva yhteiskunta*, 3. Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja A, Uudistuva yhteiskunta, 3. Kansalaisareena, Helsinki, 2000.
- [667] Rauli Mickelsson. *Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä*. Vastapaino, Tampere, 2007.
- [668] Rauli Mickelsson, toim. *Puolueiden tulevaisuus*. Edita, Helsinki, 2009. Oikeusministeriön julkaisuja 6:2009.
- [669] Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen, ja Elisabeth Nordgren, toim. *Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki, 2008.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [670] Antti Miettinen. *Do co-operatives providing welfare services belong to the third sector? A study of institutional characteristics of swedish co-operatives*. Väitöskirja, Kuopion yliopisto, Kuopio, 2001. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, 90.
- [671] Mari Miettinen, toim. *Haasteena huomisen hyvinvointi. Miten liikunta lisää mahdollisuuksia?*, sarjassa *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja*, 124. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja, 124. Likes, Jyväskylä, 2000.
- [672] Reijo Miettinen, Kari Toikka, Juha Tuunainen, Janne Lehenkari, ja Stephanie Freeman. *Sosiaalinen pääoma ja luottamus innovaatioverkoissa*, sarjassa *Tutkimusraportteja / Helsingin yliopisto, Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö*, 9. Tutkimusraportteja / Helsingin yliopisto, Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö, 9. Helsingin yliopiston toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö, Helsinki, 2006.
- [673] Tarmo Miettinen, toim. *Kansanvalta*, sarjassa *Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja*, 1. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, 1. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2002.
- [674] Pirjo Miikkulainen ja Leena Niskanen. *Matalan kynnyksen kohtaamispaikat. Selvitys kohtaamispaikoista ja toimintapaikoista*, sarjassa *Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja A, Uudistuva yhteiskunta*, 5. Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja A, Uudistuva yhteiskunta, 5. Kansalaisareena, Helsinki, 2007.
- [675] Teija Mikkola, Kati Niemelä, ja Juha Petterson, toim. *Urbaani usko. Nuoret aikuiset, usko ja kirkko*, sarjassa *Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja*, 96. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 96. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere, 2006.
- [676] Laura-Kristiina Moilanen ja Susanna Sulkunen, toim. *Aika ja identiteetti. Katoksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle*, sarjassa *Historiallinen arkisto*, 123. Historiallinen arkisto, 123. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2006.
- [677] Tuija Mononen. *Luomun verkostot. Tutkimus suomalaisen luomutuotannon toimijaverkostojen muutoksesta*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Joensuu, 2008. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, 85.
- [678] Anna Moring, toim. *Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa*. Otava, Helsinki, 2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [679] Merja Mustaniemi. *Maallikko ammattilaisuuden peilinä. Tutkimus maallikon määrityksistä ja roolista Mikä hätänä? -projektin projektiryhmän keskusteluisa*, sarjassa *Tutkimuksia / Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sarja A, 10*. Tutkimuksia / Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sarja A, 10. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, Tampere, 2006.
- [680] Nina Mustikkamäki ja Markku Sotarauta, toim. *Innovaatioympäristön monet kasvot*. Tampere University Press, Tampere, 2008.
- [681] Nina Mustikkamäki ja Kimmo Viljamaa. *Verkostojen monet kasvot. Verkostoitumalla monikeskukseen ja tasapainoiseen aluerakenteeseen*. Suomen kunta-liitto, Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Sente, Helsinki, 2001.
- [682] Matti Muukkonen. *Ylioppilaskunta oikeusjärjestyksessä. Yhteisö viranomaisen ja yhdistyksen välimaastossa*, sarjassa *Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, 19*. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, 19. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2007.
- [683] Matti Muukkonen ja Seppo Sajama. Seuraako negatiivinen yhdistymisvapaus loogisesti positiivisesta yhdistymisvapaudesta. *Oikeus*, 38(1):49–55, 2009.
- [684] Riitta Mykkänen-Hänninen. *Vapaaehtoistyön rajapinnoilla*, sarjassa *Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B, Oppimateriaalit, 6*. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B, Oppimateriaalit, 6. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, Helsinki, 2007.
- [685] Arvo Myllymäki. *Kolmas sektori kilpailuyhteiskunnan hyvinvointipalvelujen täydentäjänä*. Tampereen yliopisto/Julkisoikeuden laitos, Tampere, 2003.
- [686] Arvo Myllymäki ja Eija Tetri. *Raha-automaattiyhdistys kansalaispalvelujen rahoittajana*, sarjassa *Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, 32*. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, 32. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki, 2001.
- [687] Sami Myllyniemi. *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura; 88*. Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura; 88. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 2008.
- [688] Liisa Myyry. *Osaamisen johtamisen hyviä käytäntöjä. Tuottavuutta ja hyvin-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- vointia työpaikoille, sarjassa *Raportteja / Tykes, 60*. Raportteja / Tykes, 60. Tekes, Helsinki, 2008.
- [689] Ilona Mäenpää, toim. *Haloo! Kuuleeko yritys, työntekijä kutsuu! Yhteiskuntavastuuta sidosryhmänäkökulmasta*. Insinööriliitto, Helsinki, 2003.
- [690] Raine Mäkelä. *Yhteisöllisyydestä. Perusteluja, tulkintoja, menetelmiä*. Kiljavan opisto, Kiljava, 2002.
- [691] Matti Mäki. Kylätoiminnan muutos ja sosiaalinen pääoma. Kylätoiminnan merkitys suomalaiselle maaseudulle. *Maaseudun uusi aika*, 10(2):41–47, 2002.
- [692] Auno Mäkinen. *Minun liittoni. KVL:n jäsentutkimus 2000*, sarjassa *KVL:n julkaisuja, 1/2000*. KVL:n julkaisuja, 1/2000. Kunnallisvirkamiesliitto, KVL, Helsinki, 2000.
- [693] Jarmo Mäkinen. *Säätiö ja maakunta. Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2005. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 265.
- [694] Maarit Mäkinen. *Digitaalinen voimistaminen paikallisten yhteisöjen kehittämisessä*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2009.
- [695] Mikko Mäkinen. Suora kansalaisosallistuminen aluekehittämisessä. *Hallinnon tutkimus*, 22(3):276–282, 2003.
- [696] Marja Mäkipeska ja Kerttu Niemelä. *Haasteena luottamus. Työyhteisön sosiaalinen pääoma ja syvärakenne*. Edita, Helsinki, 2005.
- [697] Leena Mäntymaa, toim. *Suuria ja pieniä hetkiä: tarinoita vapaaehtoistoiminnasta*. Sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyöyhdistys, YTY, Helsinki, 2002.
- [698] Leena Mäntymaa, toim. *Suuria ja pieniä hetkiä. Tarinoita vapaaehtoistoiminnasta*. Sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyöyhdistys, YTY, Helsinki, 2002.
- [699] Marika Mäntyvaara ja Asta Suomi, toim. *Elinvoimaa ja virtaa kylien ikääntyville vapaaehtois- ja vertaisryhmätoiminnasta. Keski-Suomen Elämän virtapiiri -projektin loppuraportti*, sarjassa *Hyvinvoinnin tukiverkostot julkaisuja, 5*. Hyvinvoinnin tukiverkostot julkaisuja, 5. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2008.
- [700] Kalle Määttä. Julkisyhteisöjen toiminnot kilpailunrajoituslain tulkintahaasteena. Yksityisen ja julkisen rajapintoja. *Lakimies*, (7-8):1299–1311, 2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [701] Mirja Määttä. *Yhteinen verkosto? tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkihallinnollisista ryhmistä*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2007. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia, nro 252.
- [702] Tapio Määttä ja Soili Nystén-Haarala. Kansalaisjärjestöt, aktivismi ja globalisaation kritiikki. *Oikeus*, 35(2):153–154, 2006.
- [703] Teemu Mökkönen ja Sirkka-Liisa Seppälä, toim. *Sosiaalitarkeologiaa - yhteisöt arkeologiaen aineiston taustalla & tutkimushistorian painolasti*. Suomen arkeologinen seura, Helsinki, 2009.
- [704] Sakari Möttönen. Ovatko järjestöt hyvinvointivaltion purkajia vai puolustajia? *Yhteiskuntapolitiikka-YP*, 74(1):60–71, 2009.
- [705] Sakari Möttönen ja Jorma Niemelä. *Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot*. PS-kustannus, Jyväskylä, 2005.
- [706] Hanne Marthe Narud, Mogens N. Pedersen, ja Henry Valen, toim. *Party sovereignty and citizen control. Selecting candidates for parliamentary elections in Denmark, Finland, Iceland and Norway*. University Press of Southern Denmark, Odense, 2002.
- [707] Net Effect oy, Mundo oy, ja Tampereen yliopiston hallintotieteen laitos. *Kansalaisjärjestöjen kehysopimusjärjestelmän arviointi*, sarjassa *Report of evaluation study, 6/2002*. Report of evaluation study, 6/2002. Ministry for Foreign Affairs of Finland, Helsinki, 2002.
- [708] Arto Nevala. *Sata vuotta metallin ammattiyhdistystoimintaa Varkaudessa. Metallin on kuumaa ja mielet kiehuvat*. Varkauden metallityöväen ammattiosasto 24, Varkaus, 2007.
- [709] Arvo Nevala. *Vuosisata varkautelaista työväenjärjestötoimintaa. Agitatsioonia, vaikuttamista ja yhteistyötä*. Varkauden työväenliikkeen historiatoimikunta, Varkaus, 2003.
- [710] Jorma Niemelä ja Virpi Dufva, toim. *Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella*. PS-kustannus, Jyväskylä, 2003.
- [711] Jukka Niemelä. *Paikallinen sopiminen ja työorganisaatiouudistukset*, sarjassa *Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Yksityisoikeuden julkaisusarja. A, 109*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Yksityisoikeuden julkaisusarja. A, 109. Turun yliopisto, Turku, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [712] Jussi Niemelä, toim. *Vanhat jumalat, uudet tulkinnat. Näköaloja uusiin uskontoihin Suomessa*, sarjassa *Uskontotiede*, 6. Uskontotiede, 6. Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos, Helsinki, 2001.
- [713] Pauli Niemelä. *Sosiaalinen pääoma Suomen kunnissa*, sarjassa *Kunnallisan alan kehittämissäätien tutkimusjulkaisut*, 42. Kunnallisan alan kehittämissäätien tutkimusjulkaisut, 42. Kunnallisan alan kehittämissäätien, Helsinki, 2004.
- [714] Seppo Niemelä ja Maria Wakeham. *Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti*, sarjassa *Oikeusministeriön toiminta ja hallinto*, 20/2007. Oikeusministeriön toiminta ja hallinto, 20/2007. Oikeusministeriö, Helsinki, 2007.
- [715] Leena Niemi. *Sosiaalisen tarkastelua*, sarjassa *Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja. B, Raportteja ja selvityksiä*, 17. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja. B, Raportteja ja selvityksiä, 17. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Seinäjoki, 2004.
- [716] Risto Matti Niemi, toim. *Kylätoiminnan suuntaviivat 2000-2002. Kylätoimintaohjelma 2000-2002*, sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu*, 1/2000. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 1/2000. Suomen kylätoiminta, Helsinki, 2000.
- [717] Sari Niemi. *Dimensions of citizen participation. Special emphasis on the role of third sector associations in the four Nordic countries*. Vaasan yliopisto, Vaasa, 2008. Lisensiaatintyö: Vaasan yliopistos/Hallintotiede.
- [718] Anita Niemi-Iilahti. Citizen empowerment - a challenge for local democracy in Finland. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 31(4):279–289, 2003.
- [719] Anita Niemi-Iilahti ja Antti Niemelä. *Kansalais- ja asiakasvaikuttaminen. Julkisen hallinnon legitimitetti ja responsiivisuus- Case Vaasa*, sarjassa *Vaasan yliopiston julkaisuja, Tutkimuksia*, 239. Vaasan yliopiston julkaisuja, Tutkimuksia, 239. Vaasan yliopisto, Vaasa, 2001.
- [720] Hannu Nieminen. *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809-1917*. Vastapaino, Tampere, 2006.
- [721] Hannu Nieminen, Minna Aslama, ja Mervi Pantti. *Media ja demokratia Suomessa. Kriittinen näkökulma*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu*, 11/2005. Oikeusministeriön julkaisu, 11/2005. Oikeusministeriö, Helsinki, 2005.
- [722] Kalle Nieminen. *Kylien kehittäminen ja paikallinen omaehtoisuus Kainuussa*,

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- sarjassa *Working papers / REDEC Kajaani*, 34. Working papers / REDEC Kajaani, 34. Oulun yliopisto/Kajaanin kehittämiskeskus, Kajaani, 2000.
- [723] Mikko Niskasaari. Salaliiton nolo loppu. *Tiedotustutkimus*, 30(1):76–90, 2007.
- [724] Anne Nisula. ”Ties vaikka tällä menolla ollaan kansanedustajia koko saki” *Esimerkkejä kansalaisopintojen ja tietoyhteiskuntaopintojen toteutuksista*. Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö, Helsinki, 2005.
- [725] Laura Nisula ja Katarina Sehm Patomäki. *Maailman sosiaalifoorumi. Toisenlaisen maailman puolesta*, sarjassa *NIGD discussion paper, 1/2003*. NIGD discussion paper, 1/2003. Network Institute for Global Democratisation, Helsinki, 2003.
- [726] Elina Nivala. *Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehitys*. Väitöskirja, Kuopion yliopisto, Kuopio, 2008. Snellman-instituutin A-sarja, 24.
- [727] Eija Noppari, toim. *Monialaiset verkostot perheitä tukemassa*, sarjassa *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B, Raportteja*, 38. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B, Raportteja, 38. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki, 2008.
- [728] Christina Nordgren-Siivonen. *Annorlunda, men ändå lika. Glimtar ur fackets svenska historia*. Finlands fackförbunds centralorganisation, Helsingfors, 2003.
- [729] Leena Nousiainen ja Ulla Piekkari. *Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu. Koulun kehittämisen kansio*. Opetusministeriö, Helsinki, 2007.
- [730] Tonia Novitz. *International and European protection of the right to strike. A comparative study of standards set by the International Labour Organization, the Council of Europe and the European Union*. Oxford University Press, Oxford, New York (N.Y.), 2003.
- [731] Olli Nummela. *Trust, participation and health among ageing people. A cross-sectional cohort study of men and women born in 1926-30, 1936-40, and 1946-50 in the Lahti region, Southern Finland*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2008. Publications of The National Public Health Institute. A, 26/2008.
- [732] Juha Nurmela. Joka viides käytti vaalikonetta. Suurella osalla vaalikone vaikutti ehdokkaan valintaan. *Tietoaika*, (12):5, 2004.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [733] Sakari Nurmela ja Juhani Pehkonen. *Nuoret ja presidentinvaalit 2000. Raportti 18-30-vuotiaiden osallistumisesta vuoden 2000 presidentinvaaleihin*, sarjassa *NUORAn julkaisuja, 16*. NUORAn julkaisuja, 16. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2000.
- [734] Eija Nurminen, toim. *Sosiaalipolitiikan lukemisto*, sarjassa *Oppimateriaaleja / Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia, 95*. Oppimateriaaleja / Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia, 95. Palmenia, Helsinki, 2000.
- [735] Eija Nurminen, toim. *Sosiaalipolitiikan uudet avaukset*, sarjassa *Oppimateriaaleja / Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 83*. Oppimateriaaleja / Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 83. Palmenia, Helsinki, 2000.
- [736] Eveliina Nygren. *Yhteisöllisyys ja vaikuttaminen kansalaistoiminnan kentillä. Suomen ladun yhteisö- ja liikuttamisvoima*, sarjassa *Tutkimuksia / Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden laitos, 1/2009*. *Tutkimuksia / Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden laitos, 1/2009*. Jyväskylän yliopisto/Liikuntatieteiden laitos, Jyväskylä, 2009.
- [737] Marianne Nylund. Oma-apu- ja vapaaehtoistoiminnan käsitteellinen ja sisällöllinen paikantaminen. *Hyvinvointikatsaus: tilastollinen aikakauslehti*, (1):29–33, 2000.
- [738] Marianne Nylund. *Varieties of mutual support and voluntary action. A study of Finnish self-help groups and volunteers*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2000.
- [739] Marianne Nylund. *Voluntary social and health organisations. Finland in the European context*, sarjassa *Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia, 2/2000*. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. *Tutkimuksia, 2/2000*. Helsingin yliopisto, Helsinki, 2000.
- [740] Marianne Nylund. Vapaaehtois- ja kansalaistoimintaa urbaanissa paikallisyhteisössä. Kirjassa Pia Bäcklund, toim., *Kotipesänä Helsinki. Helsingin Kaupunginosayhdistysten Liitto ry 40 vuotta*, ss. 116–132. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 2004.
- [741] Marianne Nylund. Osallisuus ja osallistuminen kansalaistoiminnassa. Kirjassa Timo Kopomaa ja Tero Meltti, toim., *Kaupunkisosaalityötä paikantamassa*, ss. 141–156. Yliopistopaino, Helsinki, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [742] Marianne Nylund. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Kirjassa Marianne Nylund ja Anne Birgitta Yeung, toim., *Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus*, ss. 13–38. Vastapaino, Tampere, 2005.
- [743] Marianne Nylund ja Anne Birgitta Yeung, toim. *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino, Helsinki, 2005.
- [744] Mats Nylund. Erään uhkakuvan anatomia. Virolainen vierastyövoima, uutisvälitys ja SAK. Kirjassa Mika Helander, toim., *Going global*, sarjassa *SoPhi*, *SoPhi* 110, ss. 189–204. Minerva, 2008.
- [745] Markku Nyman. *Kansalaisyhteiskunta ja vertaistuki*. Hyvän mielen talo, Oulu, 2008.
- [746] Fredrica Nyqvist. *Social capital and health. Variations, associations and challenges*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2009.
- [747] Kari Nyyssölä. Kriisi ja sosiaalinen pääoma hyvinvointivaltiossa. *Tieteessä tapahtuu*, (1):5–9, 2006.
- [748] Kati Närhi. *The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 243.
- [749] Kati Närhi ja Eija Hiekka. *Sosiaalityö kestävää elinympäristöä kehittämässä. ”Uudet paikalliset toimitavat sosiaalista syrjäytymistä vastaan” -projektin kokemuksia ja johtopäätöksiä*, sarjassa *Jyväskylän Opetus- ja sosiaalikeskuksen julkaisusarja*, 2/2000. Jyväskylän Opetus- ja sosiaalikeskuksen julkaisusarja, 2/2000. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylä, 2000.
- [750] Tanja Ohtonen. *Suomen Punaisen Ristin Kuhmon osasto 1951-2002. SPR:n Kuhmon osaston historiikki*. Suomen Punaisen Risti/Kuhmon osasto, Kuhmo, 2004.
- [751] Oikeusministeriö. *Kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet oikeusministeriön toiminnassa. Työryhmän muistio*, sarjassa *Oikeusministeriön toiminta ja hallinto*, 24/2002. Oikeusministeriön toiminta ja hallinto, 24/2002. Oikeusministeriö, Helsinki, 2002.
- [752] Mika Ojakangas. *Kenen tahansa politiikka. Kohti ulossulkematonta demokraattista yhteisöä*, sarjassa *Tutkijaliiton julkaisu*, 103. Tutkijaliiton julkaisu, 103. Tutkijaliitto, Helsinki, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [753] Eija Maarit Ojala ja Osmo Kontula. *Tarvitseeko minua kukaan?: keskiikäiset yksineläjät perhekeskeisessä yhteisössä*, sarjassa *Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja. D, 40*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja. D, 40. Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos, Helsinki, 2002.
- [754] Outi Ojala. NGO legislation in the Baltic Sea countries. Kirjassa Meri Kulmala ja Laura Päiviö, toim., *Northern dimension, Poland and the new neighbours*, ss. 122–125. Finnish Committee for European Security, Helsinki, 2005.
- [755] Jukka Oksa ja Jarno Turunen. *Paikallinen kansalaisverkko - oppivan Ylä-Karjalan arviointitutkimus*, sarjassa *Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita, 5/2000*. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita, 5/2000. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2000.
- [756] Jukka Oksa ja Jarno Turunen. *Menestystarinaa ei voi kopioida. Itäsuomalaiset kansalaisverkkokokeilut Ylä-Karjalan opissa*, sarjassa *Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja, 10/2004*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja, 10/2004. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Joensuu, 2004.
- [757] Anne Ollila ja Heikki Paloheimo. *Kansanedustajan työ ja arki*, sarjassa *Suomen eduskunta 100 vuotta, 5*. Suomen eduskunta 100 vuotta, 5. Edita, Helsinki, 2007.
- [758] Anne K. Ollila. *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2008. Acta Universitatis Lappeeninsis, 141.
- [759] Opetusministeriö. *Nuorten suhde järjestöihin ja globalisaatioon 2001*. Tampere, 2004.
- [760] Opetusministeriö. *Nuorten osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet paikallistasolla 2004: vaikuttajaryhmien nuoret*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere, 2005.
- [761] Esko Ovaska. *Saaristoon muutto elämänpolitiikkana ja sosiaaliset verkostot saaristokunnassa*, sarjassa *Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia, 1*. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia, 1. Turun ammattikorkeakoulu, Turku, 2001. Lisensiaatintyö: Turun yliopisto.
- [762] Esko Ovaska. *Ongelma, idylli vai elämisyhteisö? Pienten kuntien sosiaali- ja terveystalouden ja sosiaalisen pääoman tarkastelua*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Turku, 2003. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia, 7.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [763] Kari Paakkunainen, toim. ”Kyllä politiikalle, mutta ...” *Nuoret ja eduskuntavaalit 2003*, sarjassa *Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 27. Nuorisoasiain neuvottelukunta, 27. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2003.
- [764] Kari Paakkunainen, toim. *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 29. *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 29. Opetusministeriö, Helsinki, 2004.
- [765] Kari Paakkunainen, toim. *Sukupuolipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*, sarjassa *Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja*, 36. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja, 36. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2007.
- [766] Leena Paasivaara, Marjo Suhonen, ja Juhani Nikkilä. Kolmas sektori -käsitteen ja tutkimuksen tematisointia Suomessa - kirjallisuuskatsaus. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 32(2):175–185, 2004.
- [767] Leena Paasivaara, Marjo Suhonen, ja Juhani Nikkilä. Yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyön käynnistämisvaihe hoivapalvelutuotannossa. *Hallinnon tutkimus*, 24(4):16–25, 2005.
- [768] Seppo Paasolainen. *Osaava yhdistys. Avain akavalaiseen yhdistystoimintaan*. Akava, Helsinki, 2007.
- [769] Susanna Paasonen, toim. *Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja*, sarjassa *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja / Jyväskylän yliopisto*, 85. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja / Jyväskylän yliopisto*, 85. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2005.
- [770] Susanna Paasonen. Puolesta ja vastaan - mikä aktivismi? Kirjassa Susanna Paasonen, toim., *Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja*, ss. 7–12. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2005.
- [771] Mika Pajarinen ja Petri Rouvinen. *Verkostoitumisen yhteys yritysten kannattavuuteen ja kasvuun. Empiirisiä havaintoja*, sarjassa *Keskusteluaiheita / Elinkeinoelämän tutkimuslaitos*, 1118. *Keskusteluaiheita / Elinkeinoelämän tutkimuslaitos*, 1118. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsinki, 2008.
- [772] Petri Paju, toim. *Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 30. *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 30. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2004.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [773] Petri Paju ja Jukka Vehviläinen. *Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura; 18*. *Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura; 18*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 2001.
- [774] Pirjo Pajunen. *Pitkää, pätkeä, silppua. SAK:n järjestötutkimus 2005: Tasa-arvoraportti*. SAK, Helsinki, 2006.
- [775] Jussi Pakkasvirta. *Pulp & fiction: Tarinoita globalisaatiosta ja sellutehtaasta*. Gaudeamus, Helsinki, 2008.
- [776] Aino Palmroth. *Käännösten kautta kollektiiviin. Tuuliosuuskunnat toimijaverkkoina*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 241.
- [777] Heikki Paloheimo. *Vasen koukku, oikea suora*. Boxing books, Turku, 2001.
- [778] Heikki Paloheimo. Miten äänestäjät valitsevat puolueen? *Politiikka*, 45(3):175–193, 2003.
- [779] Heikki Paloheimo. Poliittinen osallistuminen ja demokratia. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 33(2):126–130, 2005.
- [780] Heikki Paloheimo. Poliittinen osallistuminen ja demokratia. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, (2):126–130, 2005.
- [781] Heikki Paloheimo, toim. *Vaalit ja demokratia Suomessa*. WSOY, Porvoo, 2005.
- [782] Heikki Paloheimo. Vaalikoneiden käyttäjät vuoden 2003 eduskuntavaaleissa. Kirjassa Maria Suojanen ja Jarno Talponen, toim., *Vaikuttava vaalikone?*, ss. 57–76. Minerva, Jyväskylä, 2007.
- [783] Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio, toim. *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki, 2008.
- [784] Tapio Palokangas. *Labour unions, public policy and economic growth*. Cambridge University Press, Cambridge, 2000.
- [785] Tapio Palokangas. *Creative destruction, capital accumulation, and employment cycles*, sarjassa *Kansantaloustieteen laitoksen keskustelualoitteita / Helsingin yliopisto*, 532. *Kansantaloustieteen laitoksen keskustelualoitteita / Helsingin yliopisto*, 532. University of Helsinki, Helsinki, 2002.
- [786] Tapio Palokangas. International labor union policy and growth with creative destruction. *Review of international economics*, 13(1):90–105, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [787] Tuire Palonen. *Shared knowledge and the web of relationships*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Turku, 2003. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B, Humaniora, 266.
- [788] Oili Parjo. *Koti on kansan sydän. Kotikasvatusyhdistyksen perustaminen ja toiminta 1907-1917*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2003. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia, 190.
- [789] Jukka Partanen. *Pk-yrityksen verkostokyvykkyudet ja nopea kasvu. Case: Tiede- ja teknologiavetoiset yritykset*, sarjassa *Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis. A, 338*. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis. A, 338. Helsinki School of Economics, Helsinki, 2008.
- [790] Heikki Patomäki ja Teivo Teivainen. *Globaali demokratia*. Gaudeamus, Helsinki, 2003.
- [791] Heikki Patomäki, Teivo Teivainen, ja Mika Rönkkö. *Global democracy initiatives. The art of possible*, sarjassa *NIGD working paper, 2/2002*. NIGD working paper, 2/2002. Network Institute for Global Democratisation, Helsinki, 2002.
- [792] Salla Patrikainen. *35 vuotta eurooppalaisen yhteistyön puolesta. Katsaus STE-TEn toimintaan 1970-2005*. Suomen toimikunta Euroopan turvallisuuden edistämiseksi, Helsinki, 2005.
- [793] Merja Paunikallio. *Maaseudun voimavara. Nuorten halu osallistua kotikuntansa kehittämiseen*, sarjassa *Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B, 19*. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B, 19. Helsingin yliopisto/Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, 2000.
- [794] Aini Pehkonen. *Kylä kutsuu... Tutkimus tulomuuttoprosesseista maaseudulle*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Turku, 2004. Siirtolaisuustutkimuksia. A,26.
- [795] Aini Pehkonen. *Maahanmuuttajan kotikunta*, sarjassa *Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, 52*. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, 52. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki, 2006.
- [796] Marianne Pekola-Sjöblom, Voitto Helander, ja Stefan Sjöblom. *Kuntalaisen monet roolit*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto, 147*. Acta / Suomen kuntaliitto, 147. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- [797] Marianne Pekola-Sjöblom, Voitto Helander, ja Stefan Sjöblom. *Kuntalainen -*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- kansalainen*, sarjassa *Acta / Suomen kuntaliitto*, 182. *Acta / Suomen kuntaliitto*, 182. Suomen kuntaliitto, Helsinki, 2006.
- [798] Maija Pelkonen. *Vähän kerrallaan niin pääset pitkälle. Tutkimus kehitysvammaisten työkeskusten tuetun työllistymisen verkostoitumisesta*. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2003. *Acta Universitatis Lapponiensis*, 63.
- [799] Jukka Peltokoski. *Ympäristökansalaisuus verkossa. Tietoverkko ympäristöjärjestöjen ja -viranomaisten vuorovaikutuspintana*, sarjassa *Suomen ympäristö*, 609. Suomen ympäristö, 609. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä, 2003.
- [800] Lasse Peltonen. ”Sotkuinen demokratia” ja Tampere-foorumi - talkootoimintaa julkisen tilan puolesta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 30(2):168–183, 2002.
- [801] Matti Peltonen, toim. *Suomen maatalouden historia, 2. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle*, sarjassa *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia*, 2/914. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 2/914. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2004.
- [802] Terhi Peltonen, Pirke Suoheimo, Ulla Huimala, Jaana Pennanen Jaana, ja Elise Sahivirta. *Vapaaehtoiset ympäristöjärjestelmät ja ympäristölupaprosessi EU-jäsenvaltioissa*, sarjassa *Suomen ympäristö*, 677. Suomen ympäristö, 677. Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 2004.
- [803] Juha Peltosalmi, Marja Vuorinen, ja Riitta Särkelä. *Järjestöbarometri 2008*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2008.
- [804] Antti Pentikäinen. *Creating global governance. The role of non-governmental organizations in the United Nations*, sarjassa *Suomen YK-liitto ry:n julkaisusarja*, 33. Suomen YK-liitto ry:n julkaisusarja, 33. Finnish UN Association, Helsinki, 2000.
- [805] Tuomas Perheentupa, toim. *Voimaa kuin pienessä kylässä! Valtakunnallinen kylätoimintaohjelma 2003-2007*, sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu*, 2/2003. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 2/2003. Suomen kylätoiminta, Suomusjärvi, 2003.
- [806] Tuomas Perheentupa. *Vastuuta ottava paikallisyhteisö. Kylätoiminnan ja Leader-ryhmien valtakunnallinen ohjelma 2008-2013*, sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu*, 2/2008. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 2/2008. Suomen kylätoiminta, Suomusjärvi, 2008.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [807] Katriina Perkka-Jortikka. *Näin bailaa ay-liike*. WSOY, Helsinki, 2004.
- [808] Ville Pernaa. Punaisesta viivasta vaalikoneisiin. *Historiallinen aikakauskirja*, 104(4):452–453, 2006.
- [809] Katariina Perttula. *Kokemuksellinen hyvinvointi Seinäjoen kolmella asuinalueella. Raportti pilottihankkeen tuloksista*, sarjassa *Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja. B, Raportteja ja selvityksiä*, 23. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja. B, Raportteja ja selvityksiä, 23. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Seinäjoki, 2005.
- [810] Ilkka Pesonen. *Luottamus ja tuki. KTV:n yhdistystutkimus 2003*, sarjassa *Tutkimuksia / Kunta-alan ammattiliitto KTV. A, 3/2004*. Tutkimuksia / Kunta-alan ammattiliitto KTV. A, 3/2004. Kunta-alan ammattiliitto, Helsinki, 2004.
- [811] Miia Pesonen ja Harri Westermarck, toim. *Eduskunta 100 vuotta. Demokratian haasteet*, sarjassa *Studia generalia, kevät 2006*. Studia generalia, kevät 2006. Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta, Helsinki, 2006.
- [812] Anne Birgitta Pessi. *Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhluvuoden kansalaiskyselyjen tulokset*. RAY, Helsinki, 2008.
- [813] Reijo Petrell, Håkan Björk, ja Tytti Siltanen, toim. *Miten kylät palvelevat?*, sarjassa *Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 2/2006*. Suomen kylätoiminta ry:n julkaisu, 2/2006. Suomen kylätoiminta, Suomusjärvi, 2006.
- [814] Sirkka-Liisa Piiipponen, toim. *Ikäihmiset*, sarjassa *Kuntapuntari, 2/2000*. Kuntapuntari, 2/2000. Tilastokeskus, Helsinki, 2000.
- [815] Timo Piirainen ja Juho Saari, toim. *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?*, sarjassa *Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja, 58*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja, 58. Gaudeamus, Helsinki, 2002.
- [816] Ossi Piironen ja Reetta Siukola. *Ehkäisevän päihdetyön toimintalinjoja. Alkoholiohjelman liittyneiden sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintalinjoja 2004-2005*, sarjassa *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 15/2005*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 15/2005. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2005.
- [817] Matti Piispa ja Tuukka Tammi. *Paikallisyhteisö ja media päihdetyössä. Kalлио kuplii -projektin kokemuksia*, sarjassa *TEK:n julkaisuja, 4/2001*. TEK:n julkaisuja, 4/2001. Terveyden edistämisen keskus, Helsinki, 2001.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [818] Riikka Piispa. *Yhteistoiminnallisuus alueen taloudellisen kehityksen edellytyksenä*, sarjassa *Mikkeli Business Campus publications*, 29. Mikkeli Business Campus publications, 29. Helsingin kauppakorkeakoulu/Pienyrityskeskus, Mikkeli, 2003.
- [819] Juha Pikkarainen. *Kapinakenraalin päiväkirja. Kertomus Kemijärven sellutehtaan alasajosta*, sarjassa *Into-pamfletti*, 06. Into-pamfletti, 06. Into, Helsinki, 2008.
- [820] Elina Pirjatanniemi. Takaisin Koirjärvelle! Ympäristöintressit rikoksen motiivina. *Oikeus*, 33(2):207–216, 2004.
- [821] Ilkka Pirttilä, Minna Janhonen, Jan-Erik Johanson, ja Riku Nikkilä. Sujuuko yhteistyö? Sosiaalinen pääoma ja organisaation toimivuus. *Työelämän tutkimus*, 7(1):3–15, 2009.
- [822] Anna-Maija Pirttilä-Backman, Marja Ahokas, Susanna Lähteenoja, ja Liisa Myyry, toim. *Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Gaudeamus, Helsinki, 2005.
- [823] Eija Pitkänen. *Hanketason osallistava suunnittelu metsähallituksessa*, sarjassa *Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja*, 46. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja, 46. Metsähallitus, Vantaa, 2003.
- [824] Mari Pohja-Mykrä ja Sami Kurki. *Asialistalla ahma*, sarjassa *Julkaisuja / Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti*, 13. *Julkaisuja / Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti*, 13. Helsingin yliopisto/Ruralia-instituutti, Seinäjoki, 2008.
- [825] Virve Pohjanpalo. Viime hetkellä. *Yliopisto*, 50(15):6–11, 2002.
- [826] Virve Pohjanpalo. Lakia saa rikkoa? *Yliopisto*, 56(2):22, 2008.
- [827] Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. *Yhteistä hyvää. Pohjois-Karjalan hyvinvointialan järjestöstrategia 2015*, sarjassa *Julkaisu / Pohjois-Karjalan maakuntaliitto*, 106. *Julkaisu / Pohjois-Karjalan maakuntaliitto*, 106. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Joensuu, 2007.
- [828] Pohjois-Pohjanmaan liitto. *Pohjois-Pohjanmaan luontoikkuna -yhteistyö. Selvitys luontokeskusten verkottamisesta*, sarjassa *Pohjois-Pohjanmaan liitto. B*, 37. Pohjois-Pohjanmaan liitto. B, 37. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulu, 2006.
- [829] Esa Poikela, toim. *Oppiminen ja sosiaalinen pääoma*. Tampere University Press, Tampere, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [830] Esa Poikela. Yliopistopedagogisen asiantuntemuksen jäljillä. *Aikuiskasvatus*, 25(1):58–66, 2005.
- [831] Jouni Ponnikas. *Kansalaisosallisuus ja ydinjätteet. Kunnalliset vaikuttajat ja loppusijoituksen paikallinen päätöksenteko*, sarjassa *Tampereen yliopisto/Politiikan tutkimuksen laitos*, 12. Tampereen yliopisto/Politiikan tutkimuksen laitos, 12. Tampereen yliopisto, Tampere, 2000.
- [832] Jouni Ponnikas. Kenen sana painaa EU:n aluepolitiikassa? *Maaseudun uusi aika*, 10(3):8–25, 2002.
- [833] Jouni Ponnikas. *Globaali käsite paikallisessa kontekstissa. Kestävän kehityksen paikallistuminen Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun EU:n aluepolitiikan toimijoiden mielipideilmastossa vuosina 1995-2002*. Väitöskirja, Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, Kajaani, 2003. Research reports / REDEC Kajaani, 9.
- [834] Vesa Puhakka. *Entrepreneurial business opportunity recognition. Relationships between intellectual and social capital, environmental dynamism, opportunity recognition behavior, and performance*. Väitöskirja, University of Vaasa, Vaasa, 2002. Acta Wasaensia, 104.
- [835] Lea Pulkkinen. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. *Futura*, 22(3):33–45, 2003.
- [836] Clara Henriksdotter Puranen. *Om unionen litet jag tala vill... Kvinnosaksförbundet Åbo-unionen r.f. 100 år*. Kvinnosaksförbundet Åbo-Unionen r.f., Åbo, 2005.
- [837] Sami Purhonen. Onko Attac sukupolvi-liike? (Ja mikä sukupolvi-liike oikein on?). Kirjassa Tommi Hoikkala, Sofia Laine, ja Jyrki Laine, toim., *Mitä on tehtävä?: nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura*, Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, ss. 239–288. Loki-kirjat, Helsinki, 2005.
- [838] Pauli Puttonen. *Kunnalliset yhtiöt vallan välineinä*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2002. Acta Universitatis Tamperensis, 883.
- [839] Vesa Puuronen. Hyvinvointiyhteiskunta uhattuna. *Janus*, 12(4):426–434, 2004.
- [840] Vesa Puuronen. *Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta tienhaarassa*, sarjassa

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja, 8/2004.* Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja, 8/2004. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2004.
- [841] Miikka Pyykkönen. Pyhiinvaeltajia, kotoutujia vai nomadeja. Maahanmuuttajajohdistusten kolme diskurssia. Kirjassa Susanna Paasonen, toim., *Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja*, ss. 108–136. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2005.
- [842] Miikka Pyykkönen. *Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa.* Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2007. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 306.
- [843] Jani Päivänen, Hannu Kurki, ja Lauri Virrankoski. *Parempaan kaupunginosaan. Aluefoorumi kehittämisen menetelmänä*, sarjassa *Suomen ympäristö*, 589. Suomen ympäristö, 589. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2002.
- [844] Pekka Pättiniemi. Kolmannen sektorin liepeiltä. Sosiaaliset yritykset. *Hyvinvointikatsaus*, (1):35–38, 2000.
- [845] Hannu Pääkkönen. Vapaaehtoistyö, naapuriapu ja sosiaalinen kanssakäyminen. Kirjassa Laura Iisakka, toim., *Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus (Elinolot)*, ss. 43–52. Tilastokeskus, Helsinki, 2006.
- [846] Kari Pöllänen. *Luottamusmiesten sitoutuminen yritykseen ja ammattijärjestönsä*, sarjassa *Meddelanden från Svenska handelshögskolan*, 503. Meddelanden från Svenska handelshögskolan, 503. Svenska handelshögskolan, Helsingfors, 2004.
- [847] Mari Pöntinen, toim. *Kohtaamisen haaste. Näkökulmia kulttuurienväliseen vuoropuheluun.* Suomen lähetysseura, Helsinki, 2002.
- [848] Mari Pöntinen ja Mikko Helminen, toim. *Oikeus uskoon, toivoon ja rakkautteen. Ihmisoikeudet ja kirkon missio*, sarjassa *Kurkistus: Kansainvälisen työn koulutuspalvelujen julkaisuja, 1.* Kurkistus: Kansainvälisen työn koulutuspalvelujen julkaisuja, 1. Suomen lähetysseura, Helsinki, 2005.
- [849] Anu Raappana, toim. *Aatteen paloa ja palkkatyötä. Kuvaus Specia, asiantuntijat ja ylemmät toimihenkilöt ry:n järjestösektorin jäsenistöstä edunvalvonnan näkökulmasta*, sarjassa *www.aluonet.com*, 34. *www.aluonet.com*, 34. Teknillinen korkeakoulu/Lahden keskus, Lahti, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [850] Keijo Rahkonen, toim. *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Gaudeamus, Helsinki, 2004.
- [851] Anna Raninen, Tarja Raninen, Ilpo Toni, ja Göran Tornaeus. *Mathildan muodonmuutos. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan uudet kasvot*. WSOY, Helsinki, 2008.
- [852] Pertti Rannikko. Miten Suomen eri alueilla asuvat ovat vieraita toisilleen vuonna 2010? *Futura*, 21(1):21–27, 2002.
- [853] Pertti Rannikko. Syrjäinen maaseutu jälkiteollisessa yhteiskunnassa. *Maaseudun uusi aika*, 14(1):67–70, 2006.
- [854] Jukka Rantala, toim. *Koulu ja kansalaisyhteiskunta historiallisessa perspektiivissä*, sarjassa *Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia, 1*. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia, 1. Helsingin yliopisto/Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2003.
- [855] Jukka Rantala ja Jari Salminen, toim. *Kansalaisvaikuttamisen edistäminen koulussa ja opettajankoulutuksessa*, sarjassa *Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia, 5*. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia, 5. Helsingin yliopisto/Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2006.
- [856] Jukka Rantala ja Anu Siikaniva, toim. *Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksen haasteena*, sarjassa *Historiallis-yhteiskuntatieteellisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia, 3*. Historiallis-yhteiskuntatieteellisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia, 3. Helsingin yliopisto/Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki, 2005.
- [857] Tapio Rantala. *Metsäpolitiikan aatteelliset muutokset 1990-luvulla. Vanhaa, uutta ja lainattua*, sarjassa *Reports / University of Helsinki, Department of Forest Economics*, 28. Reports / University of Helsinki, Department of Forest Economics, 28. Helsingin yliopisto, Helsinki, 2003.
- [858] Liisa Rantalaiho, Ulf Hedetoft, ja John Solomos. *Research Programme on Marginalisation, Inequality and Ethnic Relations in Finland. Evaluation re-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- port, sarjassa *Publications of the Academy of Finland, 3/2004*. Publications of the Academy of Finland, 3/2004. Academy of Finland, Helsinki, 2004.
- [859] Heli Rantanen. *Paikallisyhteisöt Internetissä. Julkaisujärjestelmät ja kolmas sektori*, sarjassa *Sitran raportteja, 44*. Sitran raportteja, 44. Sitra, Helsinki, 2004.
- [860] Ari Rasimus. *Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2006.
- [861] Kyösti Raunio. *Sosiaalityö murroksessa*. Gaudeamus, Helsinki, 2000.
- [862] Kyösti Raunio. *Olennainen sosiaalityössä*. Gaudeamus, Helsinki, 2004.
- [863] Kyösti Raunio. *Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2006.
- [864] Timo Rautarinta. *Puuliittolainen 2005, keskeiset tulokset. SAK:n järjestötutkimuksen tietoja Puuliiton jäsenistä*. Puuliitto, Helsinki, 2006.
- [865] Matti Remes. Heikoimpien ääntä on kuultava. Kansalaisyhteiskunnan merkitys politiikassa on kasvanut. *Kehitys*, (3):6–9, 2002.
- [866] Tanja Remes ja Jemina Sohlstén, toim. *Edellä! Vihreä liitto 20 vuotta*. Vihreä sivistysliitto, Helsinki, 2007.
- [867] Juha-Pekka Rentto. Saako raakalaista opettaa aseina? Lähetytyö sodan oikeutusperusteena ennen ja nyt. *Tiede ja ase*, 65:294–317, 2007.
- [868] Olavi Riihinen. Vapaaehtoistoiminta lisää sosiaalista pääomaa. *Sosiaaliturva*, 89(18):17–19, 2001.
- [869] Virve Riikonen, toim. *Valituksesta tietämysyhteiskuntaan*. Opintotoiminnan keskusliitto, Helsinki, 2003.
- [870] Virve Riikonen ja Martti Siisiäinen, toim. *Yhdistystoiminnan uusjako*. Opintotoiminnan keskusliitto, Helsinki, 2002.
- [871] Virve Riikonen ja Martti Siisiäinen, toim. *Yhdistystoiminnan uusjako*. Opintotoiminnan keskusliitto, Helsinki, 2002.
- [872] Mari Riipinen. Maankäytön oikeutus paikallisyhteisöissä. Sosiaalisen pääoman valta ja skaala. *Alue ja ympäristö*, 35(1):37–49, 2006.
- [873] Mari Riipinen. *Sosiaalisen pääoman skaalaus. Paikallisia ja ylipaikallisia näkökulmia maankäyttöön Nellimissä, Inarissa*. Väitöskirja, Oulun yliopisto, Oulu, 2008. Nordia geographical publications, 37:1.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [874] Leena Rikkilä ja Katarina Sehm Patomäki, toim. *From a global market place to political spaces. The North-South dialogue continues*, sarjassa *NIGD working paper, 1/2002*. NIGD working paper, 1/2002. Network Institute for Global Democratisation, Helsinki, 2002.
- [875] Minna Rikkinen. *Yhteisön nimeen. Kirkon identifikaatioprosessi uususkonto-keskusteluissa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2002. Uskontotiede, 9.
- [876] Heimo Rinne. *Ihanteena vapaaehtoisuus. Diakoniatyö Porvoon hiippakunnan seurakunnissa, erityisesti Iitin ja Tampereen rovastikunnissa vuosina 1897-1923*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2006. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia, 199.
- [877] Jarmo Rinne. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden muuttuva toimintaympäristö. *Futura*, 23(2):90–97, 2004.
- [878] Jarmo Rinne. Poliittisen toiminnan yksilöistyminen ja henkilökohtaistuminen. *Politiikka*, 50(1):75–83, 2008.
- [879] Kari Rissa. Kansalaisyhteiskunta paremmin mukaan. *Kehitys*, (3):36–37, 2003.
- [880] Pekka Rissanen. Kansalaistoimintakin markkinoistuu. *Liikunta ja tiede*, 42(3):20–22, 2005.
- [881] Seppo Rissanen. *Lähetyskirje. Suomen Lähetysseuran johtajan puheenvuoro ja lähetetyn kirkon toiminnasta maailmassa*. Suomen lähetysseura, Helsinki, 2005.
- [882] Arto Ristola. *Kolmannen sektorin mahdollisuudet. Kartoitus kolmannen sektorin palvelutuotannosta ja tulevaisuuden näkymistä sosiaali- ja terveydenhuollon alalla Päijät-Hämeen sairaanhoitopiirissä*, sarjassa *Päijät-Hämeen sairaanhoitopiirin julkaisuja. C, 24*. Päijät-Hämeen sairaanhoitopiirin julkaisuja. C, 24. Päijät-Hämeen sairaanhoitopiiri, Lahti, 2001.
- [883] Sulevi Riukulehto, toim. *Järkäleitä ja kulmakiviä. Instituutiot yhteiskunnassa*, sarjassa *Julkaisuja / Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, 96*. Julkaisuja / Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, 96. Vaasan yliopisto, Vaasa, 2001.
- [884] Janne Roininen, Liisa Horelli, ja Sirkku Wallin. *Osallistuminen ja vuorovaikutus kaavoituksessa. Seurannan ja arvioinnin viitekehitys ja menetelmät*, sarjas-

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- sa *Suomen ympäristö, 664*. Suomen ympäristö, 664. Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 2003.
- [885] Irene Roivainen, toim. *Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Uusi yhteisötyö - projektin loppuraportti. Kolmen setlementin kokemuksia*, sarjassa *Setlementtijulkaisuja, 10*. Setlementtijulkaisuja, 10. Suomen setlementtiliitto, Helsinki, 2001.
- [886] Irene Roivainen, toim. *Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Uusi yhteisötyö - projektin loppuraportti. Kolmen setlementin kokemuksia*, sarjassa *Setlementtijulkaisuja, 10*. Setlementtijulkaisuja, 10. Suomen setlementtiliitto, Helsinki, 2001.
- [887] Irene Roivainen. *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. Tampere, 2004.
- [888] Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki, ja Suvi Raitakari, toim. *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* PS-kustannus, Jyväskylä, 2008.
- [889] Gunnar Rosén. *Sata sodan ja rauhan vuotta*. Suomen Punainen Risti, Helsinki, 2002.
- [890] Pia Rotko ja Jari Lyytimäki. *Viestintä vesistöjen kunnostuksessa. Innostaminen, uutisointi ja sosiaalinen pääoma*, sarjassa *Suomen ympäristö, 717*. Suomen ympäristö, 717. Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 2004.
- [891] Päivi Rouvinen-Wilenius. *Sosiaalinen pääoma työyhteisön voimavarana*, sarjassa *Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja, 4/2008*. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja, 4/2008. Terveyden edistämisen keskus, Helsinki, 2008.
- [892] Anita Rubin. *Growing up in social transition. In search of late-modern identity*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Turku, 2000. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B, Humaniora, 234.
- [893] Markku Rummukainen. *Alueellinen ilmastonmallinnus ja ilmansuojelu. Ilmansuojelu*, (1):21–27, 2006.
- [894] Ilkka Ruostetsaari. *Toimenkuva katoamassa vai valoa ikkunassa? Paikallisen poliittisen järjestötoiminnan tila Suomessa*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 10/2005*. Oikeusministeriön julkaisu, 10/2005. Oikeusministeriö, Helsinki, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [895] Ilkka Ruostetsaari. Yhteisöllisyyttä etsimässä. *Tiedepolitiikka*, 33(4), 2008. Helsinki : Edistyskellinen tiedeliitto, <http://elektra.helsinki.fi/se/t/0782-0674/33/4/yhteisol.pdf>.
- [896] Leena Ruskomaa, toim. *Vapaaehtoistoiminta lapsiperhe-projektissa. Kokeimuksia ja kehittämisehdotuksia*. Mannerheimin lastensuojeluliitto: Raha-automaattiyhdistys, Helsinki, 2001.
- [897] Petri Ruuskanen. *Sosiaalinen pääoma. Käsitteet, suuntaukset ja mekanismit*, sarjassa *VATT-tutkimuksia*, 81. VATT-tutkimuksia, 81. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki, 2001.
- [898] Petri Ruuskanen, toim. *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. PS-kustannus, Jyväskylä, 2002.
- [899] Petri Ruuskanen. *Verkostotalous ja luottamus*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2003. SoPhi, 78.
- [900] Petri Ruuskanen, Pauliina Maukonen, ja Anu Tuikkanen. *Kansalaistoiminnan yliopistollinen opetus ja tutkimus Suomessa*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu*, 13/2006. Oikeusministeriön julkaisu, 13/2006. Oikeusministeriö, Helsinki, 2006.
- [901] Essi Ryymän. *Teachers' intelligent networks. Study on relationship-based professional development supported by collaborative learning technologies*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2008. Acta Universitatis Tampereensis, 1336.
- [902] Aimo Ryynänen. *Kansalaisen renessanssi. Kansalaisosallistumisen uusi merkitys ajankohtaisen kansainvälisen kehityksen valossa*, sarjassa *Julkaisusarja / Tampereen yliopisto, kunnallistieteiden laitos*, 1/2002. *Julkaisusarja / Tampereen yliopisto, kunnallistieteiden laitos*, 1/2002. Tampereen yliopisto, Tampere, 2002.
- [903] Aimo Ryynänen, toim. *Kuntien oikeus itsehallintoon. Puheenvuoroja kuntien muuttuvasta roolista*. Tampereen yliopisto/Kunnallistieteiden laitos, Tampere, 2002.
- [904] Aimo Ryynänen. Kansalaisen ja julkisen hallinnon välisen vastuunjaon uudelleenajattelu. *Tieteessä tapahtuu*, (7):29–37, 2006.
- [905] Aimo Ryynänen ja Christa Salovaara. *Kokeilusta käytännöksi. Osallisuus-hankkeen selonteon taustaraportti*. Sisäasiainministeriö, Helsinki, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [906] Tuomas Räsänen ja Simo Laakkonen. Suomen ja Neuvostoliiton ympäristöyhteistyön alkuvaiheet. *Historiallinen aikakauskirja*, 105(1):43–56, 2007.
- [907] Tiina Rättilä. Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. *Politiikka*, 43(3):190–207, 2001.
- [908] Tiina Rättilä. Kuokkavieraat, aktivistit, kansalaiset. Keitä ovat kansanvallan tulevaisuuden tekijät? *Futura*, 23(2):82–89, 2004.
- [909] Tiina Rättilä. Osallistuako vai ei? Poliittisen osallistumisen lähtökoh-
tia monimutkaistuvassa demokratiassa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*,
32(4):308–322, 2004.
- [910] Leif Rönnerberg ja Jussi Simpura, toim. *Sosiaalipolitiikan globaalit ulottuvuu-
det*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2003.
- [911] Leif Rönnerberg ja Riitta Särkelä, toim. *Osallisena Euroopassa? Kansalaisjär-
jestönäkökulma Euroopan unionin tulevaisuuteen*. Sosiaali- ja terveysturvan
keskusliitto, Helsinki, 2003.
- [912] Pekka Saarela. *Nuorisobarometri 2002*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisoasiain
neuvottelukunta*, 24. *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 24. Nuori-
soasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2002.
- [913] Anu Saarelainen, toim. *Kyläteiltä tiedon valtateille. Oppiva Ylä-Karjala tien-
raivaajana*, sarjassa *SITRA*, 235. *SITRA*, 235. Suomen itsenäisyyden juhlarah-
asto, Helsinki, 2000.
- [914] Tarja Saarelainen. *Managing local networks. Impacts of network management
on the implementation of new public management and citizen participation*.
Väitöskirja, University of Lapland, Rovaniemi, 2003. *Acta Universitatis Lap-
poniensis*, 54.
- [915] Juho Saari. *Reformismi. Sosiaalipolitiikan perusteet 2000-luvun alussa*, sar-
jassa *Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja*, 57. Sosiaalipoliittisen yhdis-
tyksen julkaisuja, 57. Gaudeamus, Helsinki, 2001.
- [916] Juho Saari. Avoimen koordinaation menetelmän soveltaminen köyhyyden ja
sosiaalisen syrjäytymisen vastaisessa politiikassa. Kirjassa Juho Saari, toim.,
Euroopan sosiaalinen malli, ss. 286–307. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliit-
to, Helsinki, 2002.
- [917] Juho Saari, toim. *Euroopan sosiaalinen malli. Sosiaalipoliittinen näkökul-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- ma Euroopan integraatioon.* Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2002.
- [918] Juho Saari. Eurooppalainen köyhyyspolitiikka. Kirjassa Juho Saari, toim., *Köyhyyspolitiikka*, ss. 121–186. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2005.
- [919] Juho Saari, toim. *Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen.* Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2005.
- [920] Kari Saari. Onko mielenosoituksen kontrollointi matkalla kohti poikkeavuuden normalisointia? *Nuorisotutkimus*, 21(2):43–47, 2003.
- [921] Seppo Saari, toim. *Korkeakouluopiskelija yhteiskunnallisena toimijana. Kansallinen benchmarking-arviointi*, sarjassa *Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja*, 5/2007. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja, 5/2007. Korkeakoulujen arviointineuvosto, Helsinki, 2007.
- [922] Aino Saarinen, Hilda Rømer Christensen, ja Beatrice Halsaa, toim. *Women's movement and internationalisation: The "Third wave"*, sarjassa *Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita*, 82. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita, 82. Oulun yliopisto, Oulu, 2000.
- [923] Aino Saarinen ja Carita Peltonen, toim. *Krig, fred och kön. Från Kalmarunionen till millenieskiftet: Visioner om fred.* Turun Naiskeskus, Turku, 2001.
- [924] Arttu Saarinen. Kolmannen sektorin institutionaalisten reunaehtojen muutos ja toiminnan merkityksen käsittäminen julkisen ja epävirallisen sektorin edustajien mukaan. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 34(3):283–290, 2006.
- [925] Erja Saarinen. Verkostojen arki on jäänyt kauas tavoitteista. *Sosiaaliturva*, 89(1):4–6, 2001.
- [926] Olli Saarinen, toim. *Pirtua ja muilutuksia.* Ooli, Loimaa, 2007.
- [927] Kimmo Saaristo. *Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi.* Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2000. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, 66.
- [928] Sakari Saaritsa ja Kari Teräs, toim. *Työväen verkostot*, sarjassa *Väki voimakas.* Väki voimakas. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Turku, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [929] Toni Saarivirta. *Koulutuksen ja tutkimuksen taloudellinen merkitys. Vertaileva tutkimus yliopistollisen koulutuksen ja tutkimuksen taloudellisesta merkityksestä seitsemälle alueelle*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2004. Acta Universitatis Tamperensis, 1008.
- [930] Merja Saarnilehto. *Ympäristöala Suomessa*, sarjassa *Katsauksia / Tilastokeskus*, 7/2000. *Katsauksia / Tilastokeskus*, 7/2000. Tilastokeskus, Helsinki, 2000.
- [931] Sanna Saksela. Maahanmuuttajajärjestöt sillanrakentajina maahanmuuttajien ja valtaväestön välillä. Kirjassa Mohsen Zakeri ja Minna Tuunainen, toim., *Osaamisen poluilla*, ss. 23–28. Suomen pakolaisapu, Helsinki, 2007.
- [932] Paula Sallinen. Uskosta apua kehitysyhteistyöhön. *Kehitys*, (3):56–57, 2003.
- [933] Suvi Salmenniemi. Vallan vahtikoiria vai sylikoiria? Valtion ja kansalaisjärjestöjen suhteiden kehitys. Kirjassa Airi Leppänen, toim., *Kansalaisyhteiskunta liikkeessä yli rajojen. Sosiaali- ja terveystieteiden järjestöt lähialueyhteistyössä*, ss. 191–203. Palmenia-kustannus, 2005.
- [934] Venla Salmi. Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus. *Haaste*, 6(1):18–19, 2006.
- [935] Kirsti Salmi-Nikander. *Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjottavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2004. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 967.
- [936] Anna-Katriina Salmikangas. *Nakertamisesta hanketoimintaan. Tapaustutkimus Nakertaja-Hetteenmäen asuinalueen kehittämistoiminnasta ja liikunnan osuudesta yhteissuunnittelussa*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004. *Studies in sport, physical education and health*, 95.
- [937] Anna-Katriina Salmikangas. Changes in civic society. Kirjassa Hanna Itkonen ja Anna-Katriina Salmikangas ANS Eileen McEvoy, toim., *The changing role of public, civic and private sectors on sport culture*, ss. 120–125. University of Jyväskylä, Jyväskylä, 2007.
- [938] Pekka Salminen. *Laatua kansalaisjärjestöjen hankkeisiin. Kokemuksia Kepan pilotista vuodelta 2003*, sarjassa *Kepan taustaselvitykset*, 2. *Kepan taustaselvitykset*, 2. Kehitysyhteistyön palvelukeskus, Helsinki, 2007.
- [939] Tiina Salmio, toim. *Tietoa, kokemuksia, elämyksiä. Lasten ja nuorten osal-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- listuminen kehitysyhteistyöjärjestöjen toimintaan*, sarjassa *Plan Suomi säätiön julkaisuja*, 4/2008. Plan Suomi säätiön julkaisuja, 4/2008. Plan Suomi säätiö, Helsinki, 2008.
- [940] Hanna Salomäki. *Tosi rakkaus odottaa. Seksuaalieettinen nuortenliike Suomessa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2004. *Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura*, 39.
- [941] Kirsi Salonen ja Juha Rekola. *Kepa 20 vuotta. Historiikki - lyhyt oppimäärä*, sarjassa *Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja*, 79. Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja, 79. Kehitysyhteistyön palvelukeskus, Helsinki, 2005.
- [942] Marjo-Riitta Saloniemi, toim. *Piiasta päättäjäksi. Naisten äänioikeus 100 vuotta*, sarjassa *Tampereen museoiden julkaisuja*, 94. Tampereen museoiden julkaisuja, 94. Tampereen nykytaiteen museo/Vapriikki, Tampere, 2007.
- [943] Veikko Salovaara. Heimot ja elämän eetoksen pohdinta. *Futura*, 19(3):55–60, 2000.
- [944] Jan Samuelson. *Eliten, riket och riksdelen. Sociala nätverk och geografisk mobilitet mellan Sverige och Finland 1720-1820*, sarjassa *Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland*, 705. *Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland*, 705. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 2008.
- [945] Sanna Sanaksenaho. *Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2006. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 285.
- [946] Johan Sandelin. Hyvinvointivaltion ja markkinoiden välisistä suhteista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(2):211–213, 2006.
- [947] Anneli Sarvimäki ja Ilkka Syrén, toim. *Ikääntyminen ja sosiaalinen pääoma. Seminaariesityksiä 9.4.2003*, sarjassa *Oraita*, 2/2003. *Oraita*, 2/2003. Ikäinstituutti, Helsinki, 2003.
- [948] Sinikka Sassi. *Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2000. *Viestinnän julkaisuja*, 3.
- [949] Sinikka Sassi. Synnyttääkö verkko eriarvoisuutta? *Tiedotustutkimus*, 26(3):41–53, 2003.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [950] Mirja Satka, Anneli Pohjola, ja Marketta Rajavaara, toim. *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*, sarjassa *SoPhi*, 76. SoPhi, 76. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2003.
- [951] Pasi Saukkonen, toim. *Suomen poliittinen järjestelmä*. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos, Helsinki, 2004.
- [952] Pasi Saukkonen. *Kansalaisjärjestöt ja yhteiskunnalliset liikkeet*. Kirjassa Pasi Saukkonen, toim., *Suomen poliittinen järjestelmä*. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos, Helsinki, 2005.
- [953] Pasi Saukkonen. *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki, 2007.
- [954] Laura Saurama. *Early retirement and citizenship. A comparison of the social, political and economic integration and marginalisation among the ageing*, sarjassa *University of Turku. Department of Social Policy. Series B*, 25. University of Turku. Department of Social Policy. Series B, 25. University of Turku, Turku, 2002.
- [955] Aulikki Sauramo. *Kaiken varalta. Tutkimus vastavalmistuneiden korkeasti koulutettujen ammattijärjestöjäsenyydelleen asettamista odotuksista*, sarjassa *Acta Universitatis Tamperensis*, 1136. Acta Universitatis Tamperensis, 1136. Tampere University Press, Tampere, 2006.
- [956] Pekka Sauri. *Suomen demokratisoiminen*, sarjassa *Polemia-sarjan julkaisu*, 51. Polemia-sarjan julkaisu, 51. Kunnallisan kehittämissäätiö, Helsinki, 2003.
- [957] Paula Schönach. *Kaupungin savut ja käryt. Helsingin ilmansuojelu 1945-1982*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2008. Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen julkaisuja, 1/2008.
- [958] Jaakko Seikkula ja Tom Erik Arnkil. *Dialogical meetings in social networks*. Karnac, London, 2006.
- [959] Jaakko Seikkula ja Tom Erik Arnkil. *Dialoginen verkostotyö*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki, 2009.
- [960] Juha Seppo. *Uskonnonvapaus 2000-luvun Suomessa*. Edita, Helsinki, 2003.
- [961] Anne Seppänen. *Populaarikulttuuri sosiaalistumisväylänä. Tampereen työväestön julkiset huvit 1860-luvulta vuoteen 1917*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2000. Acta Universitatis Tamperensis, 786.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [962] Marjaana Seppänen. *Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2001. Tutkimuksia / Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia, 6.
- [963] Risto Seppänen. *Trust in inter-organizational relationships*, sarjassa *Acta Universitatis Lappeenrantaensis*, 328. Acta Universitatis Lappeenrantaensis, 328. Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Lappeenranta, 2008.
- [964] Oz Shy ja Rune Stenbacka. *Regulated business hours, competition, and labor unions*, sarjassa *The Yrjö Jahnsson working paper series in industrial economics*; 6 (2002). The Yrjö Jahnsson working paper series in industrial economics; 6 (2002). Swedish School of Economics and Business Administration, Helsinki, 2002.
- [965] Juha Sihvola. *Yksilönä yhteisössä. Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään*, sarjassa *Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu*, 37. Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu, 37. Kunnallisan kehittämissäätiö, Helsinki, 2000.
- [966] Jukka Siikala, toim. *Departures. How societies distribute their people*, sarjassa *Transactions of the Finnish Anthropological Society*, 46. Transactions of the Finnish Anthropological Society, 46. Finnish Anthropological Society, Helsinki, 2001.
- [967] Martti Siisiäinen, toim. *Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyväskyläläisistä yhdistyksistä*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2002.
- [968] Martti Siisiäinen, toim. *Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyväskyläläisistä yhdistyksistä*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2002.
- [969] Martti Siisiäinen ja Leena Alanen, toim. *Erot ja eriarvoisuudet. Paikallisen elämän rakentuminen*. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä, 2009.
- [970] Martti Siisiäinen, Petri Kinnunen, ja Elina Hietanen. *The Third Sector in Finland. Review to Research of the Finnish Third Sector*. Finnish Federation for Social Welfare and Health, Helsinki, 2000.
- [971] Aki Siltaniemi, Anne Perälähti, Anne Eronen, Pia Londén, ja Juha Peltosalmi. *Hyvinvointi ja osallisuus Itä-Suomessa. Kansalaiskyselyn tuloksia*. Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto, Helsinki, 2008.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [972] Heikki Silvennoinen. *Kunnallisen nuorisotyön arviointi*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 18. *Julkaisuja / Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 18. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2001.
- [973] Heikki Silvennoinen. *Koulutus marginalisaation hallintana*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Helsinki, 2002.
- [974] Heikki Silvennoinen, toim. *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*, sarjassa *Nuorisoasiain neuvottelukunta*, 25. Nuorisoasiain neuvottelukunta, 25. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki, 2002.
- [975] Heljä Simojoki-Pohjola. *Aikaa ja sydäntä. 50-vuotishistoriikki. Tarinoita ja kertomuksia*. Punainen Risti/Vihdin osasto, Vihti, 2005.
- [976] Heljä Simojoki-Pohjola. *Aikaa ja sydäntä. 50-vuotishistoriikki: tarinoita ja kertomuksia*. Punainen Risti/Vihdin osasto, Vihti, 2005.
- [977] Jussi Simpura. Sosiaalinen pääoma. Toimivaa taloutta, terveyttä kaikille ja hyvää elämää. *Kansanterveys*, (10):6–7, 2006.
- [978] Heidi Sinevaara-Niskanen ja Raimo Rajala, toim. *Kasvatuksen yhteisöt. Uupumista, häirintää vai yhteisöllistä kasvua?* Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2003.
- [979] Merja Sinkkonen-Tolppi. Näkökulmia sosiaalisen pääoman käsitteeseen ja sen käyttöön. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 30(3):313–326, 2002.
- [980] Ritva Sirkkala. *Maaseudun palveluaukot ja kolmas sektori*. Suomen kylätoiminta, Suomusjärvi, 2006.
- [981] Esa Sirkkunen. Blogit ovat evoluutiota, eivät revoluutiota. *Tiedotustutkimus*, 29(1):51–61, 2006.
- [982] Esa Sirkkunen ja Sirkku Kotilainen, toim. *Toimijaksi tietoverkoissa. Raportti kansalaislähtöisen verkkoviestinnän mahdollisuuksista*, sarjassa *Julkaisuja / Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Sarja B*, 44. *Julkaisuja / Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Sarja B*, 44. Tampereen yliopisto/Journalismin tutkimusyksikkö, Tampere, 2004.
- [983] Seppo Sivonen, toim. *Yhteisö kehittämisen kentällä*, sarjassa *Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja B*, 20. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. *Sarja B*, 20. Joensuun yliopisto, Joensuu, 2002.
- [984] Anu Sivunen. *Vuorovaikutus, viestintäteknologia ja identifioituminen hajaute-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- tuissa tiimeissä*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2007. Jyväskylä studies in humanities, 79.
- [985] Tom Sjöblom. Puhutaan uskonnosta. Uskontohistoriallinen katsaus uusista uskonnoista käytävään keskusteluun. Kirjassa Jussi Niemelä, toim., *Vanhat jumalat, uudet tulkinnat*, ss. 39–65. Helsingin yliopisto, Uskontotieteen laitos, Helsinki, 2001.
- [986] SLU. *Kansallinen liikuntatutkimus 2005-2006. Vapaaehtoistyö*, sarjassa *SLU-julkaisusarja, 6/2006*. SLU-julkaisusarja, 6/2006. Suomen liikunta ja urheilu, Helsinki, 2006.
- [987] Henrik Smedjebacka. *I Guds fotspår*, sarjassa *Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi, 32*. Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi, 32. Åbo Akademi, Åbo, 2001.
- [988] Henrik Smedjebacka. *Hela evangeliet till hela världen*, sarjassa *Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi, 34*. Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi, 34. Åbo Akademi, Åbo, 2004.
- [989] Katariina Soanjärvi, toim. *Kannuste - Keski-Suomessa tehty*, sarjassa *Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B, Projektiraportit ja selvitykset, 6*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B, Projektiraportit ja selvitykset, 6. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Helsinki, 2008.
- [990] Mali Soininen ja Seppo Sulkko, toim. *Puheenvuoroja itä-suomalaisen päihdetyön tulevaisuudesta*, sarjassa *Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja, 1/2004*. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja, 1/2004. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Kuopio, 2004.
- [991] Pirjo Somerkivi. ”Olen verkon silmässä kala”. *Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa*. Väitöskirja, Kuopion yliopisto, Kuopio, 2000.
- [992] Kirsti Sorama. *Oppiminen yritysten kahdenvälisen yhteistyösuhteen kontekstissa. Toimittajan oppiminen metalliteollisuuden alihankintasuhteissa*. Väitöskirja, Vaasan yliopisto, Vaasa, 2008. Acta Wasaensia, 185.
- [993] Hannu Sorri. *Lama ja ahdinko. Henkinen pahoinvointi palvelevan puhelimen soittojen valossa*, sarjassa *Kirkon tutkimuskeskus. Sarja B, 81*. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja B, 81. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere, 2001.
- [994] Timo Soukola. *Järjestö jäänmurtajana. Suomen merimiesunioni työmarkki-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

naosapuolena ja suomalaisten laivatyöntekijöiden turvallisuuden vankentajana 1944-1980. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2007.

- [995] Aija Staffans. *Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina*. Väitöskirja, Teknillinen korkeakoulu, Espoo, 2004. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, A, 29.
- [996] Piia Stenfors. *Suomalainen kotiseutuliike 1894-1944*, sarjassa *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1135*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1135. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2007.
- [997] Pekka Stenholm ja Johanna Lehto. *Sosiaalinen yritys Suomessa. Soveltuvuustutkimus sosiaalisen yrityksen mallista*, sarjassa *Turun kauppakorkeakoulu. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja B, Tutkimusraportteja, 9/2000*. Turun kauppakorkeakoulu. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja B, Tutkimusraportteja, 9/2000. Turun kauppakorkeakoulu, Turku, 2000.
- [998] Synnöve Sternberg. *Mahdollistava yhteisöllisyys. Sukellus setlementtityöhön*, sarjassa *Setlementtijulkaisuja, 12*. Setlementtijulkaisuja, 12. Suomen setlementtiliitto, Helsinki, 2004.
- [999] Vivan Storlund. *Kansalaisvaikuttaminen - totta vai tarua? Ruohonjuuritason arviointi Espoon Pappilantiellä*. Kirja kerrallaan, Helsinki, 2007.
- [1000] Kim Strandberg. *Parties, candidates and citizens on-line. Studies of politics on the Internet*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Turku, 2006.
- [1001] Kim Strandberg. *Public Deliberation goes On-Line? – An Analysis of Citizens' Political Discussions on the Internet prior to the Finnish Parliamentary Elections in 2007*. *Javnost – The Public*, 15(1):71–90, 2008.
- [1002] Pirjo Ståhle ja Timo Kuosa. *Systemien itseuudistuminen - uutta ymmärrystä kollektiivien kehittämiseen*. *Aikuiskasvatus*, 29(2):104–115, 163–164, 2009.
- [1003] Markku Suksi. *Kansan suora osallistuminen kansalliseen päätöksentekoon kansanäänestyksen kautta*. *Lakimies*, 103(7-8):1120–1139, 2005.
- [1004] Kaarle Sulamaa. *Veteraania ei jätetä. Suomen sotaveteraaniliitto 1957-2007*. Suomen sotaveteraaniliitto, Helsinki, 2007.
- [1005] Irma Sulkunen, Maria Lähteenmäki, ja Aura Korppi-Tommola, toim. *Naiset eduskunnassa*, sarjassa *Suomen eduskunta 100 vuotta, 4*. Suomen eduskunta 100 vuotta, 4. Suomen eduskunta, Helsinki, 2006.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1006] Markku Summa. Osakuntalaitos vie eteenpäin kulttuuriperintöä. *Lakimiesuutiset*, (3):30–31, 2003.
- [1007] Ralf Sund. *Järjestötutkimus 2005*. Palvelualojen ammattiliitto, Helsinki, 2006.
- [1008] Jan Sundberg, toim. *Partier och intresseorganisationer i Norden. Forskningsprogrammet Norden och Europa*, sarjassa *Nord*, 8/2001. Nord, 8/2001. Nordisk Ministerråd, Köpenhamn, 2001.
- [1009] Jan Sundberg, toim. *Partier och intresseorganisationer i Norden. Forskningsprogrammet Norden och Europa*, sarjassa *Nord*, 8/2001. Nord, 8/2001. Nordisk Ministerråd, København, 2001.
- [1010] Jan Sundberg. *Parties as organized actors. The transformation of the Scandinavian three-front parties*, sarjassa *Commentationes scientiarum socialium*, 62. *Commentationes scientiarum socialium*, 62. Finnish Society of Sciences and Letters, Helsinki, 2003.
- [1011] Jan Sundberg ja Niklas Wilhelmsson. Moving from movement to government. The transformation of the Finnish Greens. Kirjassa Kris Deschouwer, toim., *New parties in government. In power for the first time*, ss. 121–136. Routledge, London, 2008.
- [1012] Sami Suodenjoki ja Jarmo Peltola. *Köyhä Suomen kansa katkoo kahleitansa. Luokka, liike ja yhteiskunta 1880-1918*, sarjassa *Vasemmistolainen työväenliike Pirkanmaalla, 1*. Vasemmistolainen työväenliike Pirkanmaalla, 1. Tampere University Press, Tampere, 2007.
- [1013] Suomen 4H-liitto. *Teemme tulevaisuutta. 75 vuotta 4H-nuorisotyötä 1928-2003*. Suomen 4H-liitto, Helsinki, 2003.
- [1014] Leena Suopajarvi. *Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa*. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2001. Acta Universitatis Lapponiensis, 37.
- [1015] Leena Suopajarvi ja Jarno Valkonen, toim. *Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen*, sarjassa *Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä*, 43. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä, 43. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2003.
- [1016] Marja Sutela. *Suora kansanvalta kunnassa. Oikeusvertaileva tutkimus kan-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

sanäänestyksestä kunnan asukkaiden itsehallinnon toteuttajana. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Helsinki, 2000.

- [1017] Marja Sutela. Kuntalaisten suora osallistuminen paikallispolitiikkaan. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 29(4):378–388, 2001.
- [1018] Minna Suutari, toim. *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*, sarjassa *Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura*, 20. Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura, 20. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 2001.
- [1019] Minna Suutari. *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Joensuu, 2002. *Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura*, 26.
- [1020] Timo Suutari ja Kaj Zimmerbauer. Cultural heritage and tradition as a means to create and support social capital. Kirjassa *Social capital and sustainable rural development*, ss. 46–49. Euracademy Association, Athens, 2005.
- [1021] Sakari Suutarinen, toim. *Nuoresta pätevä kansalainen. Yhteiskunnallinen opetus Suomen peruskoulussa*, sarjassa *IEA Civics - Nuori kansalainen tutkimuksen julkaisuja*, 1. IEA Civics - Nuori kansalainen tutkimuksen julkaisuja, 1. Jyväskylän yliopisto/Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä, 2000.
- [1022] Sakari Suutarinen, toim. *Aktiiviseksi kansalaiseksi. Kansalaisvaikuttamisen haaste*. PS-kustannus, Jyväskylä, 2006.
- [1023] Sakari Suutarinen. Kansalaiskasvatuksen paluu haastaa opettajankoulutuksen. Kirjassa Pekka Räihä ja Tiina Nikkola, toim., *Sattumia vai osumia? Opiskelijavalintojen olemuksen määrittelyä*, ss. 43–57. PS-Kustannus, Jyväskylä, 2007.
- [1024] André Swanström. *From failed mission to apocalyptic admiration. Perspectives on Finnish Christian Zionism*, sarjassa *Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi*, 40. Meddelanden / Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi, 40. Åbo Akademi, Åbo, 2007.
- [1025] André Swanström. *Separatistledare i 1700-talets Österbotten*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2004.
- [1026] Markus Syrjänen. Kristillisten liikkeiden näkymätön kirjo. *Ihmisoikeusraportti*, 14(1):6–7, 2006.
- [1027] Riitta Särkelä, Marja Vuorinen, ja Juha Peltosalmi. *Sosiaali- ja terveysjärjes-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

töjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2005.

- [1028] Jukka Tainio. *Kansalaisten vaikuttaminen ja kansalaisjärjestöt sekä vapaa sivistystyö. Vapaan sivistystyön strategioista kansalaistoiminnassa, paikallisesti ja globaalistikin.* Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö, Helsinki, 2001.
- [1029] Sakari Taipale. *Transformative technologies, spatial changes. Essays on mobile phones and the Internet.* Väitöskirja, University of Jyväskylä, Jyväskylä, 2009. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 362.
- [1030] Teemu Tallberg. *Networks, organisations and men. Concepts and interrelations,* sarjassa *Meddelanden från Svenska handelshögskolan, 495.* Meddelanden från Svenska handelshögskolan, 495. Swedish School of Economics and Business Administration, Helsingfors, 2003.
- [1031] Teemu Tallberg. *The gendered social organisation of defence. Two ethnographic case studies in the Finnish Defence Forces.* Väitöskirja, Svenska handelshögskolan, Helsingfors, 2009. Economics and society. Publications of the Hanken School of Economics, 193.
- [1032] Heikki Talvitie. Pohdintoja Suomi-Venäjä-Seurasta ja menneestä. *Kosmopolis*, 38(1):103–104, 2008.
- [1033] Sara Tamminen. Aktivismi kaupunkitilan muokkaajana. Ajatuksia vallan käytännöistä. *Alue ja ympäristö*, 36(2):43–48, 2007.
- [1034] Tapio Tamminen. Globaali informationalismi ja pako etnisismiin. *Futura*, 19(1):6–20, 2000.
- [1035] Titi Tamminen, toim. *Yhdessä tekeminen verkostoissa. Kokemuksia Enemmän OsKesta -hankkeesta.* Suomen teknologiakeskusten liitto, Espoo, 2007.
- [1036] Annukka Tapani. ”Onko yhteisöllisyydellä väliä?” *Identiteettiprosessi ja sosiaalinen pääoma epävarmuuden sietämisen merkityksellisinä elementteinä.* Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2009.
- [1037] Sirpa Tapaninen. *Internal review of KEPAs liason services in Tanzania,* sarjassa *Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja, 37.* Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja, 37. Kehitysyhteistyön palvelukeskus, Helsinki, 2000.
- [1038] Riku Tapio. *Kulttuuriympäristö osana kylätoimintaa,* sarjassa *Lapin ympäris-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- tökeskuksen moniste, 32. Lapin ympäristökeskuksen moniste, 32. Lapin ympäristökeskus, Rovaniemi, 2000.*
- [1039] Timo Teinikivi. Hei, meitä manipuloidaan! *Vartija*, (2):57–59, 2003.
- [1040] Teivo Teivainen. Uusi solidaarisuusliike? *Kumppani*, 2:23, 2003.
- [1041] Sisko Telinkangas. *Tuskanpunaisesta sinivalikoiseen. Lähestymistapojen, näkökulmien, välineiden etsintää syrjäisen maaseudun tutkimiseen*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2005. Acta Universitatis Tamperensis, 1096.
- [1042] Sisko Telinkangas. Maaseudun selviytymismahdollisuuksia etsimässä. *Maaseudun uusi aika*, 14(1):34–45, 2006.
- [1043] Helena Telkänranta, toim. *Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival*. Suomen luonnonsuojeluliitto: WSOY, Helsinki, 2008.
- [1044] Anne-Maritta Tervakari. *Tilkkutäkistä hyvinvointikudelmaksi. Katsaus syrjäytymistä ehkäiseviin, varhaistoteamista ja elämään kuntoutumista tukeviin hankkeisiin Länsi-Suomen läänissä 2000*, sarjassa *Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja, 17/2000*. Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja, 17/2000. Länsi-Suomen lääninhallitus, Turku, 2000.
- [1045] Kari Teräs. *Työnantajayhteistyön alkuvaiheet Turussa. Turun Työnantajain Yhdistys työnantajapolitiikan suunnannäyttäjänä vuosina 1898-1918*, sarjassa *Julkaisuja / Turun maakuntamuseo, 15*. Julkaisuja / Turun maakuntamuseo, 15. Turun maakuntamuseo, Turku, 2008.
- [1046] Antti Tietäväinen. Lakko - katoavaa kansanperinnettä. *Ydin*, 36(3):27, 2002.
- [1047] Anu Tiilikainen-Tervaniemi ja Katariina Saarela, toim. *Mahdollisuutena markkinat. Kolmas sektori ja liiketoiminta*. Keski-Suomen yhteisöjen tuki, Jyväskylä, 2007.
- [1048] Timo Toikko. *Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan*. Vastapaino, Tampere, 2005.
- [1049] Kansalaisyhteiskunta 2006 toimikunta. *Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu, 14/2005*. Oikeusministeriön julkaisu, 14/2005. Oikeusministeriö, Helsinki, 2005.
- [1050] Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset työryhmä. *Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset*, sarjassa *Työryhmämietintö / Oikeusministeriö*,

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- 14/2006. Työryhmämietintö / Oikeusministeriö, 14/2006. Oikeusministeriö, Helsinki, 2006.
- [1051] Otto Toivanen. Pitäisikö akateemisten taloustieteilijöiden olla kiinnostuneita (talous)politiikasta? *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 105(1):98–101, 2009.
- [1052] Aaro Toivonen. *Koordinaattori kriisipellossa. Suomalaisten kansalaisjärjestöjen siviilikriisinhallintatyötä käsittelevän kyselyn loppuraportti 2001*, sarjassa *Suomen YK-liitto ry:n julkaisusarja*, 35. Suomen YK-liitto ry:n julkaisusarja, 35. Suomen YK-liitto, Helsinki, 2001.
- [1053] Tarja Toivonen. *Nuoret ja maaseutu. Näkemyksiä maaseudusta, yrittäjyydestä, osallistumisesta, vaikuttamisesta ja tulevaisuudesta*, sarjassa *Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B*, 28. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B, 28. Helsingin yliopisto/Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, 2002.
- [1054] Tarja Tolonen. Social and cultural capital meets youth research. A critical approach. Kirjassa Helena Helve ja John Bynner, toim., *Youth and social capital*, ss. 29–42. Tufnell Press, London, 2007.
- [1055] Marko Torkkeli, Olli-Pekka Hilmola, Pekka Salmi, Sari Viskari, Hannu Käki, Mikko Ahonen, ja Sam Inkinen. *Avoin innovaatio. Liiketoiminnan seitinohuet yhteistyörakenteet*, sarjassa *Tutkimusraportti / Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Tuotantotalouden osasto*, 190. Tutkimusraportti / Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Tuotantotalouden osasto, 190. Lappeenranta University of Technology, Lappeenranta, 2008.
- [1056] TSL. *Tietoa kansanliikkeistä*. TSL, Helsinki, 2003.
- [1057] Anne Tuhkunen. *Between location and a sense of place. Observations regarding young people's migration alacrity in Northern Europe*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2007. Acta Universitatis Tamperensis, 1207.
- [1058] Päivi Tuominen, Elina Savola, ja Pirjo Koskinen-Ollonqvist. *Terveyden edistämisen avainsisällöt kansalaisjärjestöjen terveyden edistämisen koulutuksen tukemiseen*, sarjassa *Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja*, 5/2005. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja, 5/2005. Terveyden edistämisen keskus, Helsinki, 2005.
- [1059] Jorma Turunen. *Think tankit ja poliittiset säätiöt Euroopassa. Esityksiä suo-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- malaisista toteuttamismalleista*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu*, 4/2005. Oikeusministeriön julkaisu, 4/2005. Oikeusministeriö, Helsinki, 2005.
- [1060] Päivi Tynjälä, Merja Ikonen-Varila, Liisa Myyry, ja Tuija Hytönen. Verkostoissa oppiminen. Kirjassa Anneli Eteläpelto, Kaija Collin, ja Jaana Saari-
nen, toim., *Työ, identiteetti ja oppiminen*, ss. 258–286. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki, 2007.
- [1061] Jarmo Tähkäpää. *Uusi teknologia Varsinais-Suomen julkisten toimijoiden kehittämistrategioissa*, sarjassa *Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, Keskustelua ja raportteja*, 6/2003. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, Keskustelua ja raportteja, 6/2003. Turun kauppakorkeakoulu, Turku, 2003.
- [1062] Maritta Törrönen. Lasten arjen yhteisöllisyys ja sosiaaliset verkostot. Kirjassa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund, ja Susanna Hoikkala, toim., *Sosiaalityön käytäntötutkimus*, sarjassa *Oppimateriaaleja*, Oppimateriaaleja, ss. 218–239. Palmenia-kustannus, Helsinki, 2005.
- [1063] Päivi Uljas. *Taistelu sosiaaliturvasta. Ammattiyhdistysväen toiminta sosiaaliturvan puolesta 1957-1963*. Like: Suomen rauhanpuolustajat, Helsinki, 2005.
- [1064] Päivi Uljas. *Kun Suomi punastui. Talonpoikaisesta yhteiskunnasta hyvinvointivaltioksi*. Kansan sivistystyön liitto KSL, Helsinki, 2008.
- [1065] Euroopan unionin Alueiden komitea. *Äänestysaktiivisuus alue- ja paikallistason vaaleissa Euroopan unionissa 1990-2001*, sarjassa *AK-tutkimukset. I, 3/2001*. AK-tutkimukset. I, 3/2001. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto, Luxemburg, 2001.
- [1066] Leena Uosukainen, toim. *Hyvän elämän indikaattorit. Työkalu aluekehityksen seurantaan*, sarjassa *Mikkelin ammattikorkeakoulu. A, Tutkimuksia, 12*. Mikkelin ammattikorkeakoulu. A, Tutkimuksia, 12. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Mikkeli, 2004.
- [1067] Johanna Uotinen, Sari Tuuva, Marja Vehviläinen, ja Seppo Knuutila, toim. *Verkkojen kokijat paikallista tietoyhteiskuntaa tekemässä*, sarjassa *Kultaneito, 4*. Kultaneito, 4. Suomen kansantietouden tutkijain seura, Helsinki, 2001.
- [1068] Terhi Uski, Iiro Jussila, ja Ulla Kotonen. Kunnallisten hyvinvointipalvelujen tuottaminen. Organisaatiotyyppien etuja ja haasteita. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 35(2):128–146, 2007.
- [1069] Heini Utunen, toim. *Kirjoituksia poluilta ja pajoista. Tutkimuksia ja tapauk-*

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- sia suomalaiselta maaseudulta 2002-2005*, sarjassa *Rural studies -julkaisuja*, 1/2005. Rural studies -julkaisuja, 1/2005. Helsingin yliopisto/Ruralia-instituutti, Mikkeli, 2005.
- [1070] Liisa Uusitalo ja Maria Joutsenvirta, toim. *Kulttuuriosaaminen. Tietotalouden taitolaji*. Gaudeamus, Helsinki, 2009.
- [1071] Vaalitiedotustyöryhmä. *Äänestysaktiivisuuden lisääminen tiedotuksen keinoin. Vaalitiedotustyöryhmän muistio*, sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu*, 13/2004. Oikeusministeriön julkaisu, 13/2004. Oikeusministeriö, Helsinki, 2004.
- [1072] Maria Vainio, toim. *Nylands nationshus 1901-2001*, sarjassa *Nyland*, 12. Nyland, 12. Nylands nation, Helsingfors, 2001.
- [1073] Päivi Valkama ja Anu Järvensivu. *Osaamisen kehittämis- ja kierrättämisverkostojen hyviä käytäntöjä*, sarjassa *Työraportteja / Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Työelämän tutkimuskeskus*, 76. Työraportteja / Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Työelämän tutkimuskeskus, 76. Tampereen yliopisto, Tampere, 2006.
- [1074] Katri Valkokari, Juha-Pekka Anttila, Tuukka Hakala, Raimo Hyötyläinen, Heidi Korhonen, Harri I. Kulmala, Ilmari Lappeteläinen, Inka Lappalainen, ja Ismo Ruohomäki. *Muutos on pysyvää - entä verkostot? Kolmen liiketoimintaverkoston kehityspolut*, sarjassa *Raportteja / Tykes*, 67. Raportteja / Tykes, 67. Tekes, Helsinki, 2009.
- [1075] Katri Valkokari, Raimo Hyötyläinen, Harri I. Kulmala, Pekka Malinen, Kristian Möller, ja Jukka Vesalainen, toim. *Verkostot liiketoiminnan kehittämisessä*. WSOYpro, Helsinki, 2009.
- [1076] Eija Valli ja Hannu Niittykangas, toim. *Alueellisen kehityksen tulevaisuudenkuvat - keskiössä Karstula*, sarjassa *Julkaisuja / Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta*, 146. Julkaisuja / Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, 146. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2005.
- [1077] Elinkeinoelämän valtuuskunta. *EVA:n kansallinen asennetutkimus 2000*. EVA, Helsinki, 2002. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta [tuottaja]; Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja].
- [1078] Petri Vasara, Antti Hautamäki, Katja Bergroth, Hannele Lehtinen, Pia Nilsson, ja Laura Peuhkuri. *Suuri siirtymä. Uusia lähestymistapoja tietämysverkostojen kehittämiseen*, sarjassa *Sitran raportteja*, 79. Sitran raportteja, 79. Sitra, Helsinki, 2009.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1079] Timo Vasko, toim. *Lähetystyö ja uskonnot Itä- ja Etelä-Aasiassa*, sarjassa *Lähetysteologinen aikakauskirja*, 7. Lähetysteologinen aikakauskirja, 7. Lähetysteologinen instituutti, Kirkon lähetystyön keskus, Helsinki, 2002.
- [1080] Timo Vasko. *Kirkkojen maailmanneuvoston lähetys- ja uskontoteologiaa. "Lähetys ja evankelioiminen - ekumeeninen julkilausuma" (1982) ja "Lähetys ja evankelioiminen ykseydessä tänään" (1999)*. Yliopistopaino, Helsinki, 2004.
- [1081] Veikko Vasko. *Evaluation of Kepa. Field office administration in Nicaragua, Zambia and Mozambique*, sarjassa *Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja*, 38. Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja, 38. Kehitysyhteistyön palvelukeskus, Helsinki, 2000.
- [1082] Jarkko Vesikansa. *"Kommunismi uhkaa maatamme". Kommunisminvastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950-1968*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2004.
- [1083] Jarkko Vesikansa. *Salainen sisällissota. Työnantajien ja porvariain taistelu kommunismia vastaan kylmän sodan Suomessa*. Otava, Helsinki, 2004.
- [1084] Hertta Vierula. Ohjenuorana sosiaalinen omatunto. *Yliopisto*, 52(4):62–64, 2004.
- [1085] Marja-Liisa Viherä. Luottamus verkostoyhteiskunnassa. *Futura*, 20(4):109–114, 2001.
- [1086] Marja-Liisa Viherä. Viestintäpalvelut sosiaalisen pääoman katalysaattorina esimerkkien valossa. *Futura*, 22(3):60–72, 2003.
- [1087] Veikko Vilmi. Oman avun yhteisö syrjäytymistä estävänä tekijänä. Tutkimus vertaistukeen perustuvista ratkaisuista ja tuloksista. *Aikuiskasvatus*, 26(1):50–58, 2006.
- [1088] Seija Virkkala ja Pirkko Carpenter. *Kehitystä naisten ehdoin. Devote-projekti ja naisten paikallinen toiminta*, sarjassa *Employment-julkaisut*, 15. Employment-julkaisut, 15. Työministeriö, Helsinki, 2000.
- [1089] Jarmo Virnavirta. *Pojat Suomalaisella Klubilla. Kertomuksia Helsingin Suomalaisesta Klubista ja klubilaisista*. Otava, Helsinki, 2001.
- [1090] Sirpa Virta. *Poliisi, turvallisuusyhteistyö ja turvallisuusverkostot*, sarjassa *Tampereen yliopisto, turvallisuushallinto. A*, 26. Tampereen yliopisto, turvallisuushallinto. A, 26. Tampereen yliopisto, Tampere, 2001.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1091] Matti Virtanen. *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Helsinki, 2001. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 831.
- [1092] Petri Virtanen. *Karavaani kulkee ja koirat haukkuvat. Kansalaisjärjestöjen osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon*, sarjassa *Tutkimukset ja selvitykset*, Valtiovarainministeriö, 3. Tutkimukset ja selvitykset, Valtiovarainministeriö, 3. Valtiovarainministeriö, Helsinki, 2001.
- [1093] Petri Virtanen. *Houkutteleva työyhteisö*. Edita, Helsinki, 2005.
- [1094] Eija Vulkko. *Opettajayhteisön kokema päätöksenteko kouluorganisaatiossa*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Joensuu, 2001. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja, 66.
- [1095] Pirjo Vuokko. *Nonprofit-organisaatioiden markkinointi*. WSOY, Helsinki, 2004.
- [1096] Lauri Vuorenkoski, Mauno Konttinen, ja Minna Sinkkonen, toim. *Signaaleja. Stakesin tulevaisuusraportti 2008*, sarjassa *Työpapereita / Stakes, 12/2008*. Työpapereita / Stakes, 12/2008. Stakes, Helsinki, 2008.
- [1097] Mika Vuori ja Mika Gissler. *Sosiaalisen laadun indikaattorit. Suomen kansallinen raportti = Indicators of social quality: national report for Finland*, sarjassa *Tilastoraportti / Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 3/2005*. Tilastoraportti / Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 3/2005. Stakes, Helsinki, 2005.
- [1098] Jarmo Vuorinen. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu tuntee myös henkisen ensiavun. *Mielenterveys*, 43(3):45–46, 2004.
- [1099] Marja Vuorinen. Sosiaali- ja terveysjärjestöt tarvitsevat vapaaehtoisia. *Hyvinvointikatsaus*, (2):24–27, 2008.
- [1100] Marja Vuorinen, Riitta Särkelä, ja Juha Peltosalmi. *Järjestöbarometri 2006. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2006.
- [1101] Marja Vuorinen, Riitta Särkelä, Juha Peltosalmi, ja Anne Eronen, toim. *Järjestöbarometri 2007*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 2007.
- [1102] Marja Vuorinen, Riitta Särkelä, Anne Perälähti, Juha Peltosalmi, ja Pia Londén. *Paikkansa pitävät. Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikallisina toimijoina*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki, 2004.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1103] Tero Vuorinen. *Verkostot organisoitumisen muotona. Hermeneuttinen analyysi kahdenvälisten suhteiden rakentumisesta kärkiyrityskontekstissa*. Väitöskirja, University of Vaasa, Vaasa, 2005. Acta Wasaensia, 150.
- [1104] Juha-Pekka Vuorio, Erja Saurama, ja Salla Hänninen, toim. *Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta*, sarjassa SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja, 18. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja, 18. SOCCA - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus: Heikki Waris -instituutti, Helsinki, 2008.
- [1105] Mika Vähäkangas ja Jukka Hautala. Yhteinen usko - yhteinen tehtävä. Suomen lähetysseuran perustedokumentin arviointia. *Teologinen aikakauskirja*, 107(5):442–450, 2002.
- [1106] Kari Välimäki, Juho Saari, Markus Seppelin, Tiina Granlund, ja Mervi Kattelus, toim. *Kansallinen raportti sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden strategioista*, sarjassa Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 53/2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 53/2006. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2006.
- [1107] Raimo Väyrynen. *Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet*, sarjassa Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (SITRA) julkaisusarja, 239. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (SITRA) julkaisusarja, 239. Gaudeamus, Helsinki, 2001.
- [1108] Pauli Wallenius. *Osallistava strateginen suunnittelu julkisten luonnonvarojen hoidossa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2001. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja, 41.
- [1109] Sirkku Wallin ja Hanna Ristisuo. *Kansalaisjärjestöjen kokemuksia kaavoitukseen osallistumisesta. Kansalaisjärjestökysely 2005*, sarjassa Suomen ympäristö, 783. Suomen ympäristö, 783. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2005.
- [1110] Björn Wallén. *Kyllä kansalaisuudelle. Aloitteita ja esimerkkejä Pohjolasta*. Kansanvalistusseura, Helsinki, 2005. Suomentanut Alex Wilhelmsson.
- [1111] Björn Wallén. *Nordiska initiativ för aktivt medborgarskap utgående från principen om livslångt lärande*. Kansanvalistusseura, Helsinki, 2005.
- [1112] Hanna Wass. Sukupolviefekti äänestämässä. Mittaamiseen ja selittämiseen liittyviä kysymyksiä. *Politiikka*, 48(1):32–47, 2006.
- [1113] Hanna Wass. Generations and socialization on electoral participation. *Scandinavian Political Studies*, 30(1):1–19, 2007.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1114] Hanna Wass. The effects of age, generation and period on turnout in Finland 1975-2003. *Electoral Studies*, 26(3):648–659, 2007.
- [1115] Hanna Wass. *Generations and turnout. The generational effect in electoral participation in Finland*. Väitöskirja, University of Helsinki, Helsinki, 2008. Acta politica, 35.
- [1116] Hanna Wass. Äänestysaktiivisuus tutkimuskohteena. *Politiikka*, 50(4):293–296, 2008.
- [1117] Matti Wiberg. *Politiikka Suomessa*. WSOY, Porvoo, 2006.
- [1118] Jan Wickman. *Transgender politics. The construction and deconstruction of binary gender in the Finnish transgender community*. Väitöskirja, Åbo Akademi, Åbo, 2001.
- [1119] Niklas Wilhelmsson. Maahanmuuttajien äänestysaktiivisuus pääkaupunkiseudulla. *Kvartti*, (3):18–29, 2008.
- [1120] Jorma Wilmi. *Maanläheisesti 100 vuotta. Kainuun maaseutukeskus 1904-2004*. Kainuun maaseutukeskus, Kainuu, 2004.
- [1121] Arja-Tuulikki Wilén. *Luottamus alueellisen yhteistyön haasteena ja mahdollisuutena. Tapaustutkimus seudullisen palvelun kehittämisestä Kaakkois-Suomessa 2003-2006*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere, 2008. Acta Universitatis Tamperensis, 1335.
- [1122] Tiinu Wuolio. Aktiiviset toimijat luovat hyvinvoinnin. *Liikunta ja tiede*, 42(3):16–19, 2005.
- [1123] Anne Birgitta Yeung. Vapaaehtoistoiminta - osa suomalaista kansalaisyhteiskuntaa. *Sosiaaliturva*, 89(18):20–22, 2001.
- [1124] Anne Birgitta Yeung. Kansalaisyhteiskunnan (epä)järjestys. *Sosiaali- ja terveysviesti*, (5):26, 2002.
- [1125] Anne Birgitta Yeung. Kansalaisyhteiskunnan globaalit ja lokaalit tasot. *Köyte*, (5):9–11, 2002.
- [1126] Anne Birgitta Yeung. Vapaaehtoistoiminnan tarpeet, tekijät ja niiden kohtaaminen. *Sosiaali- ja terveysviesti*, (1):24–25, 2002.
- [1127] Anne Birgitta Yeung. *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa - ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan*. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys, Helsinki, 2002.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1128] Anne Birgitta Yeung. Church and civil society in Finland. The role of the evangelical lutheran church in promoting social welfare and social capital. Kirjassa *The role of self-based organizations in the social welfare system*, ss. 539–546. Independent Sector, Washington, DC, 2003.
- [1129] Anne Birgitta Yeung. Sosiaalinen pääoma vapaaehtoistoiminnassa. *Futura*, 22(3):5–23, 2003.
- [1130] Anne Birgitta Yeung. *Individually together. Volunteering in late modernity. Social work in the Finnish church*. Väitöskirja, University of Helsinki, Helsinki, 2004.
- [1131] Anne Birgitta Yeung. Social capital in church-related volunteerism. Kirjassa *Seven essays on Scandinavian civil society*, ss. 141–172. Stockholm School of Economics, Stockholm, 2004.
- [1132] Anne Birgitta Yeung. Vapaaehtoistoiminta - yksilöllisesti yhdessä. *Sosiaali- ja terveystiedot*, (12):26–27, 2004.
- [1133] Anne Birgitta Yeung. *Miksi vapaaehtoistoimintaan?* Vantaa, 2005.
- [1134] Anne Birgitta Yeung. *Vapaaehtoistoiminta - puhtaita suhteita vai sosiaalista liimaa?* Vantaa, 2005.
- [1135] Anne Birgitta Yeung. *Altruism and civil society*, sarjassa *Civil society working papers*, 25. Civil society working papers, 25. Centre of Civil Society/London School of Economics, London, 2006.
- [1136] Tuomas Ylä-Anttila. Kansalaisjärjestöt vaikuttajina Suomessa. Kirjassa *Albertinkadun ajatuspajat. Kansalaisvaikuttaminen-hanke*, ss. 45–51. Oikeusministeriö, Helsinki, 2007. Oikeusministeriön julkaisu, 1/2007.
- [1137] Tuomas Zacheus. *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*, sarjassa *Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita*, 268. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, 268. Turun yliopisto, Turku, 2008.
- [1138] Mohsen Zakeri ja Minna Tuunainen, toim. *Osaamisen poluilla. Maahanmuuttajien yhdistystoiminnan problematiikkaa*. Suomen pakolaisapu, Helsinki, 2007.
- [1139] Päivi Ängeslevä. Käännytyksestä kehitysyhteistyöhön. *Kehitys*, (1):46–49, 2005.

Kansalaisosallistumisen bibliografia

- [1140] Päivi Ängeslevä. Suomi. Periksi pala kerrallaan. *Kehitys*, (4):34–39, 2007.
- [1141] Veijo Åberg. *Ammattiliiton synty. Kuntien teknillisten keskusliitto KTK ry:n perustaminen*. Kuntien tekniset KTK, Helsinki, 2003.
- [1142] Pia Österman. *Bildningens makt. Filosofer, historiker, kultur- och språkvetare: Humanister i 150 år*. Helsingfors universitets humanistiska fakultet, Helsingfors, 2002.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7059
ISBN 978-952-466-819-4 (nid.)
ISBN 978-952-466-820-0 (PDF)
Hinta/pris 20,00 €

TILAUKSET
Edita Prima Oy
Asiakaspalvelu
vaihde 020 450 011
Faksi 020 450 2470
asiakaspalvelu.prima@edita.fi

BESTÄLLNINGAR
Edita Prima Ab
Kundservice
växel 020 450 011
Fax 020 450 2470
asiakaspalvelu.prima@edita.fi